

Istoria universală Istoria Ucraine

Manual pentru clasa a VI-a
a instituțiilor medii de învățământ
de cultură generală

6

6

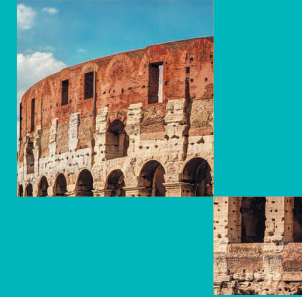
Istoria universală Istoria Ucraine

Oleksandr Ghisem
Olga Ghisem

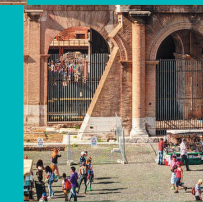
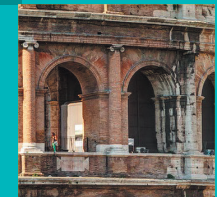
Oleksandr Ghisem, Olga Ghisem

Istoria universală Istoria Ucrainei

Curs integrat

6

Oleksandr Ghisem, Olga Ghisem

ISTORIA UNIVERSALĂ

ISTORIA UCRAINEI

Curs integrat

Manual pentru clasa a VI-a
a instituțiilor de învățământ mediu general
cu predare în limba română/moldovenească

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei din Ucraina

Cernăuți
„Bukrek”
2019

УДК 94:94(477)"/.../084"(075.3)
Г51

Перекладено за виданням:

Гісем О. В., Гісем О. О. Всесвітня історія. Історія України (інтегрований курс) :
підруч. для 6 кл. закл. загал. серед. освіти. –
Х. : Вид-во «Ранок», 2019. — 192 с. : іл.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.04.2019 № 472)

Видано за державні кошти. Продаж заборонено

Гісем О. В.

Г51 Всесвітня історія. Історія України (інтегрований курс) : підручник для 6 класу з навчанням румунською/молдовською мовами закладів загальної середньої освіти / О. В. Гісем, О. О. Гісем. — Чернівці : Букрек, 2019. — 196 с. : іл.

ISBN 978-617-7770-00-7

УДК 94:94(477)"/.../084"(075.3)

ISBN 978-617-09-5187-8 (укр.)
ISBN 978-617-7770-00-7 (рум./молд.)

© Гісем О. В., Гісем О. О., 2019
© ТОВ Видавництво «Ранок»,
оригінал-макет, 2019
© Видавничий дім «Букрек»,
переклад, 2019

Introducere

1. Cum să lucrăm cu manualul. În acest an de învățământ veți continua să studiați **cursul de istorie**. Veți afla despre principalele evenimente din perioada antică a istoriei Ucrainei, Europei și a lumii în general. În acest sens, un ajutor de încredere pentru voi este manualul pe care îl țineți în mâini. Pentru o activitate reușită, trebuie să însușiți conținutul acestuia.

Materialul manualului este redat în trei capitole, care conțin paragrafe distincte. Fiecare paragraf cuprinde o anumită temă.

În text veți întâlni cuvinte și date evidențiate. Aceasta înseamnă că va trebui să le acordați o atenție deosebită. Pe câmpurile manualului este redată explicația unor termeni și noțiuni. Un rol important în procesul însușirii materialului îl joacă ilustrațiile, tabelele, schemele, documentele istorice, textele auxiliare, schemele cartografice.

După fiecare paragraf sunt prezentate **concluziile, întrebările și sarcinile de lucru**. Ele vă vor ajuta să determinați ideile principale din textul paragrafului și să înțelegeți dacă ați memorizat bine materialul. Dacă însărcinarea prevede un răspuns în scris (de completat schema sau tabelul, de alcătuit o comunicare), ea trebuie îndeplinită în caiet.

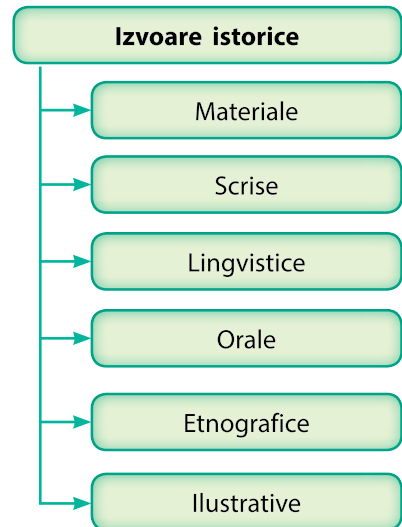
În afară de paragrafele obișnuite, manualul include și **lucrări practice**. Scopul lor constă în însușirea eficientă a cunoștințelor, în dezvoltarea deprinderilor și a capacităților.

La sfârșitul capitolelor sau al unei părți a lor, vi se propune să îndepliniți însărcinări pentru **verificarea cunoștințelor**.

Însărcinările-teste în regim online le veți putea îndeplini cu ajutorul aplicației electronice *interactive.ranok.com.ua*.

2. Civilizațiile în istoria omenirii. Lumea care ne înconjoară este foarte diversă. Voi cunoașteți deja câte ceva despre istoria Ucrainei. De asemenea, ați avut posibilitatea să auziți și despre faptul că Ucraina este o parte a Europei, încadrându-se în civilizația europeană. Ce se are în vedere?

În decursul unei perioade îndelungate a dezvoltării istorice, comunitățile de oameni din diferite zone ale lumii au creat modele deosebite de organizare a societății, gospodăririi, culturii și concepției despre lume. Acestea sunt numite **civilizații**. Civilizațiile există și în lumea modernă. Savanții indică un număr diferit al acestora, însă oricâte civilizații moderne nu ar exista, temelia lor a fost pusă cu multe milenii

Tipuri de izvoare din istoria Lumii Antice.

Civilizație – mod specific de organizare a societății, gospodărire, cultură, extins pe un teritoriu concret, într-o anumită perioadă de timp. Semnele civilizației: existența orașelor; statul; scrisul.

Unitățile de măsurare a timpului

- An
- Deceniu – 10 ani
- Secol – 100 de ani
- Mileniu – 1000 de ani

Secolele și milenii se scriu cu ajutorul cifrelor romane. În acest mod putem scrie diferite date:

I=1	VIII=8
II=2	IX=9
III=3	X=10
IV=4	L=50
V=5	C=100
VI=6	D=500
VII=7	M=1000

? Determinați cărui secol și cărui mileniu aparțin anii: 340 î. e. n., 900 e. n., 2989 î. e. n., 1880 e. n., 2 e. n.

Periodizare – împărțirea convențională a timpului istoric într-o succesiune sistematizată a etapelor, fiecare dintre ele având propria denumire și particularități caracteristice.
Eră – interval de timp mai mare decât epoca sau perioada. De exemplu, era creștină (era noastră).

în urmă. Cum a avut loc acest lucru, veți studia la cursul de istorie pentru clasa a VI-a. Însă studierea istoriei începe cu timpuri mult mai vechi. Veți afla cum a apărut primul om, cum a învățat el să stabilească legături cu cei deopotrivă cu el și cu natura, să-și confecționeze unelte de muncă și să înfrumusețeze lumea din jur cu ajutorul artei.

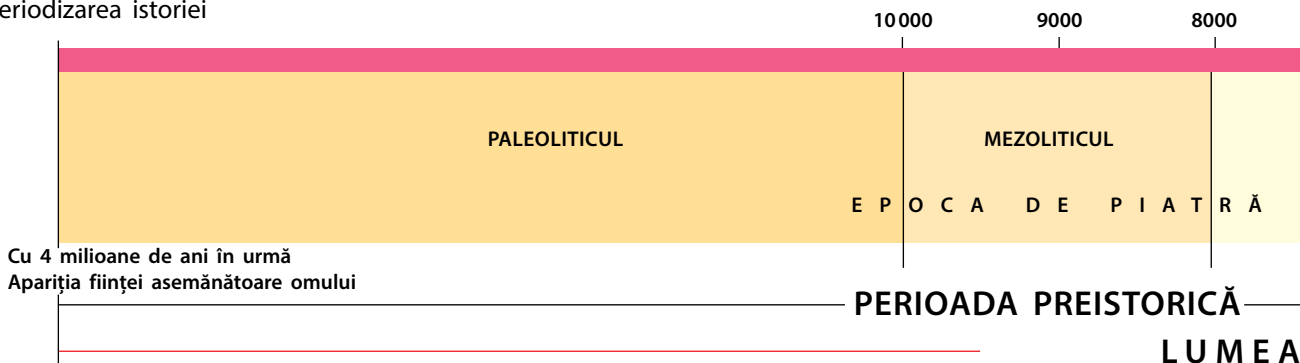
? **Ce este civilizația?**

3. Numărătoarea timpului în istorie. Oamenii s-au interesat dintotdeauna de trecutul lor. Pentru a percepe mai ușor informația despre trecut, omul a inventat modalități de sistematizare a lor. De exemplu, ei sistematizau evenimentele într-o anumită succesiune temporală, adică în ordine cronologică. În acest scop, evenimentele erau **datate**. A data un eveniment înseamnă să indici cât timp a trecut de la el până la un anumit **punct zero al calculării anilor**. În Ucraina un asemenea punct zero al calculării este data nașterii lui Isus Hristos. De la acest eveniment are loc numărarea **anilor erei noastre (ani e. n.)**, iar anii de până la acest eveniment sunt numărați în ordine inversă și sunt însemnați ca **ani î. e. n.** Sistemul de împărțire a timpului în ani, luni și zile se numește **calendar**. Calendarul **gregorian** modern, care este folosit în întreaga lume, a fost introdus în data de 4 octombrie 1582.

? Care an este mai aproape de contemporaneitate: 340 î. e. n. sau 920 î. e. n.? 340 î. e. n. sau 920 e. n.?

4. Periodizarea istorică. Așadar, deja putem afirma că un eveniment a avut loc într-un anumit an și că un proces istoric s-a desfășurat în secolul indicat. Însă nu totdeauna este comod atunci când amintim de un anumit fenomen să indicăm și secolul în care el a avut loc. De aceea, unele perioade din istoria omenirii sau a unei comunități aparte de oameni au primit denumiri proprii. Un exemplu în acest sens este **Perioada preistorică**, ce cuprinde perioada de

Periodizarea istoriei

4 Introducere

la apariția primului om până la descoperirea scrisului. Ea se încadrează în **Epoca Antichității**, care s-a încheiat în momentul dispariției Imperiului Roman de Apus. De asemenea, în Istoria Lumii Antice este inclusă perioada **Antichității** sau a **Istoriei antice**, perioadă în care se încadrează istoria Greciei și a Romei Antice. În general, epoca Antichității este cea mai lungă din istoria omenirii.

Sunt cunoscute mai multe moduri de a explica dezvoltarea omenirii. **Antropologii** sunt savanții care studiază omul și relațiile din comunitățile umane, încearcă să clarifice când ființa asemănătoare omului a devenit om. Aceștia studiază procesul **antropogenezei** – transformarea primatelor în ființă umană de tip modern. Periodizarea antropologică are la bază etapele evoluției ființei asemănătoare omului în om. Omul de tip modern a apărut cu 120 de mii de ani în urmă, însă cu aceasta istoria nu s-a încheiat.

Arheologii susțin o altă periodizare. Ea se bazează pe etapele procesului însușirii de către om a materialelor folosite pentru confecționarea uneltelor. Sunt delimitate **epoca de piatră** – perioada în care uneltele de muncă erau confecționate exclusiv din piatră și **epoca metalelor**. În aceasta din urmă se încadrează epocile cuprului, a bronzului și a fierului, în care toate uneltele și armele erau confecționate din cupru și, respectiv, din bronz sau fier. O astfel de periodizare este mai ușor de aplicat, deoarece se remarcă nu prin date concrete, ci prin folosirea anumitor unelte. De exemplu, dacă o comunitate umană a folosit unelte din piatră, atunci ea a trăit în epoca de piatră, indiferent de secolul în care au avut loc evenimentele. De aceea, pentru diferite zone ale Europei, durata anumitor perioade istorice este diferită.

Rezolvarea problemelor istorice

Uneori apare necesitatea de a calcula cât timp desparte două evenimente istorice. Vă puteți antrena în asemenea calcule cu ajutorul problemelor istorice. Fiecare dintre ele se va referi la oameni și evenimente pe care le veți studia

În scrierea cu cifre romane un simbol nu poate fi repetat mai mult de trei ori (325 = CCCXXV). Pentru scrierea numerelor mari trebuie scrisă cifra romană care reprezintă următoarea ordine, iar în stânga ei – numărul mai mic care trebuie scăzut pentru a obține numărul necesar (44 = XL4).

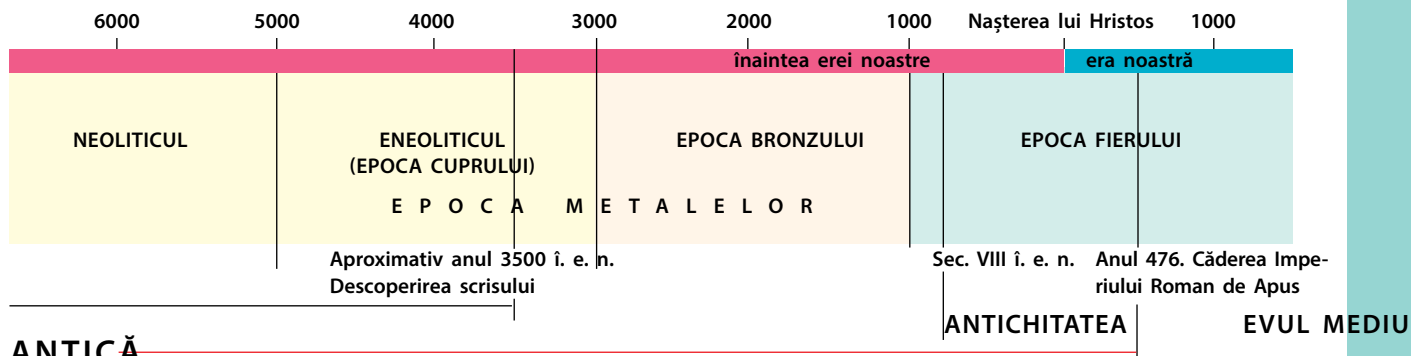
? Scrieți numerele următoare cu cifre romane: 2, 33, 1990, 17, 384, 99, 3598.

Toporaș din piatră – unealtă din epoca de piatră.

Sabie din fier a sarmaților – popor ce a populat stepele ucrainene din sec. III î. e. n. până în sec. III e. n.

Ceramică pictată a culturii tripoliene, care a existat în epoca cuprului și a pietrei.

Coif de bronz descoperit în Danemarca

în acest an de învățământ. Fiți atenți la faptul că unele evenimente au avut loc în ere diferite.

- 1) Se consideră că scrisul a apărut acum 5,5 mii de ani. În care mileniu a avut loc acest eveniment?
- 2) În anul 1981 arheologii au descoperit cea mai mare așezare tripoliană, Taleankî, care a fost înființată aproximativ în anul 3700 î. e. n.
- 3) Istoricii au calculat că arhitectul Imhotep a început să construiască prima piramidă în anul 2750 î. e. n. Ultima piramidă a fost construită în anul 1700 î. e. n. Câți ani au trecut între construcția primei și ultimei piramide?
- 4) Potrivit legendei, primele Jocuri Olimpice au fost organizate de către Heracles în anul 776 î. e. n., iar în anul 394 e. n. împăratul Teodosie I le-a interzis, considerându-le păgâne. Câți ani a existat tradiția desfășurării Jocurilor Olimpice vechi?
- 5) Roma a fost întemeiată în anul 753 î. e. n. Câți ani au trecut de la întemeierea Romei și până în anul 1187 – anul primei atestări scrise a denumirii de „Ucraina”?
- 6) Gaius Iulius Cezar a murit în anul 44 î. e. n., la vârsta de 56 de ani. În ce an s-a născut el?
- 7) În anul 2004 î. e. n. un negustor din orașul Ur a plecat cu o caravană comercială spre Fenicia. La acea vreme, negustorul avea vârsta de 40 de ani. Acasă el a revenit abia peste trei ani. Cu un an înainte de plecare, s-a născut fiul lui. În care an s-a născut negustorul și în care an – fiul acestuia? În care an negustorul a revenit acasă?
- 8) În anul 221 domnitorul regatului Qin a unit pământurile chineze și a devenit primul împărat chinez. Acest stat a existat doar 14 ani și s-a destrămat la trei ani după moartea împăratului. În care an a murit împăratul?

Concluzii

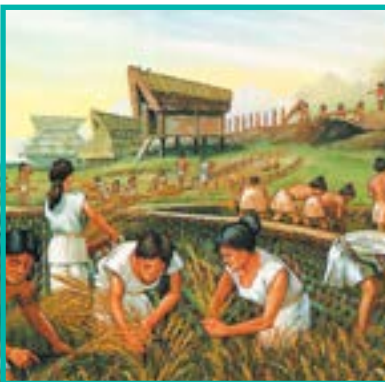
- Constituirea civilizațiilor a avut loc de-a lungul unei perioade îndelungate a dezvoltării istorice a comunităților umane.
- Pentru a plasa evenimentele în ordine cronologică, acestea trebuie datate, adică trebuie indicat cât timp a trecut de la eveniment până la un anumit punct zero al calculării.
- Periodizarea istoriei se bazează pe diferite evenimente sau fenomene importante din istoria omenirii.

Întrebări și Însărcinări

1. Care eveniment este considerat punct zero de calculare cronologică în cultura ucraineană?
2. Care eveniment sau fenomen este considerat începutul istoriei Lumii Antice? Dar sfârșitul?
3. Pe ce se bazează periodizarea arheologică a istoriei omenirii?

COMUNITĂȚILE PREISTORICE. CULTURILE ARHEOLOGICE

§ 1. Evoluția omului

Arheologii în timpul lucrului

1. Perioada preistorică. Perioada din istoria omenirii care a durat de la apariția primei ființe asemănătoare omului, acum patru milioane de ani, până la descoperirea scrisului, cu 5,5 mii de ani în urmă, este numită **Perioada preistorică**. Ea poate fi împărțită în **Epoca de piatră** și **Epoca metalelor**. La rândul ei, Epoca de piatră este împărțită în câteva ere mai mici: paleolitic, mezolitic și neolitic. Fiecare dintre aceste perioade reflectă schimbările în gospodărire și organizarea vieții comunităților umane din vechime.

În era **paleoliticului** și **mezoliticului** oamenii nu trăiau într-un singur loc. Ocupații precum vânătoarea și adunarea hranei îi determinau pe oameni să migreze permanent, în funcție de deplasarea animalelor și în căutare de hrană vegetală. În perioada **neoliticului** oamenii au trecut la un mod de viață sedentar, au învățat să lucreze pământul și au domesticit animalele. Între epoca de piatră și următoarea epocă a metalelor a existat o perioadă de tranziție destul de îndelungată – **eneoliticul (Epoca cuprului)**. În eneolitic oamenii au învățat să confecționeze unelte și podoabe din cupru, dar cele mai multe obiecte erau totuși din piatră. Mai târziu, oamenii au învățat să prelucreze bronzul și fierul.

Despre acele timpuri nu s-au păstrat niciun fel de mărturii scrise, deoarece scrisul încă nu fusese inventat. De aceea, despre istoria lor aflăm datorită arheologilor, care descoperă și cercetează rămășițe materiale ale activității vitale a oamenilor din acele vremuri.

- 1) Ce este Perioada preistorică?
- 2) Prin ce se deosebea viața oamenilor din paleolitic de cea din neolitic?
- 3) De ce nu știm nimic despre izvoarele scrise din acele timpuri?

2. Ce este evoluția. Cu 6 milioane de ani în urmă clima pe Pământ era mult mai umedă și mai caldă decât acum. Teritorii imense erau acoperite cu păduri tropicale, în care viețuiau cei mai vechi strămoși direcți ai omului modern, precum și ai gorilei și cimpanzeului – driopitecii. Patria lor era Africa de Sud-Est. Savanții consideră că înfățișarea lor amintea mai mult de cimpanzeu. Driopitecii își petreceau aproape toată viața în copaci, iar atunci când coborau pe pământ, se deplasau sprijinindu-se pe membrele de dinainte.

Cu aproape 4–3,5 milioane de ani în urmă a început să se schimbe brusc clima. Ea a devenit mult mai uscată. Pădurile deveneau din ce în ce mai rare, iar majoritatea terenurilor erau ocupate de stepe – savanele. După cum consideră arheologii tocmai aceste schimbări în natură le-au

Evoluție – procesul transformării treptate și neîntrerupte. În biologie termenul este utilizat pentru a indica transformările la nivelul structurii organismelor vii, ce se manifestă în timpul schimbului generațiilor.

determinat pe maimuțele asemănătoare omului – **primate** să se adapteze la noile condiții de viață. Astfel a început procesul **evoluției** – transformarea **hominizilor** (așa se numesc ființele asemănătoare omului) în oameni de tip modern.

3. Uneltele de muncă, vorbirea și focul. De pe crengile copacilor înalți primatele puteau să urmărească animalele de pradă, dar atunci când copacii s-au împușinat, ele au fost nevoite să se ridice din patru membre în două, pentru a privi în jur din iarba deasă și înaltă a savanelor. În afară de aceasta, în cele două membre superioare „eliberate” primatele puteau să țină piatra pentru a se apăra de animalele de pradă și de alți dușmani. Aceeași piatră putea fi folosită și pentru alte necesități: pentru a prelucra o altă piatră, astfel încât să fie mai ușor de ținut în mână, pentru a sparge o nucă sau o scoică. Piatra prelucrată era numită **toporaș de mână**. Aceasta a devenit prima **unealtă de muncă**.

Uneltele erau confecționate și din lemn. Primele de acest fel au fost bățul de săpat și măciuca. Așadar, ele au devenit primele unelte. Capacitatea de a confecționa unelte le deosebea pe ființele asemănătoare omului de animale.

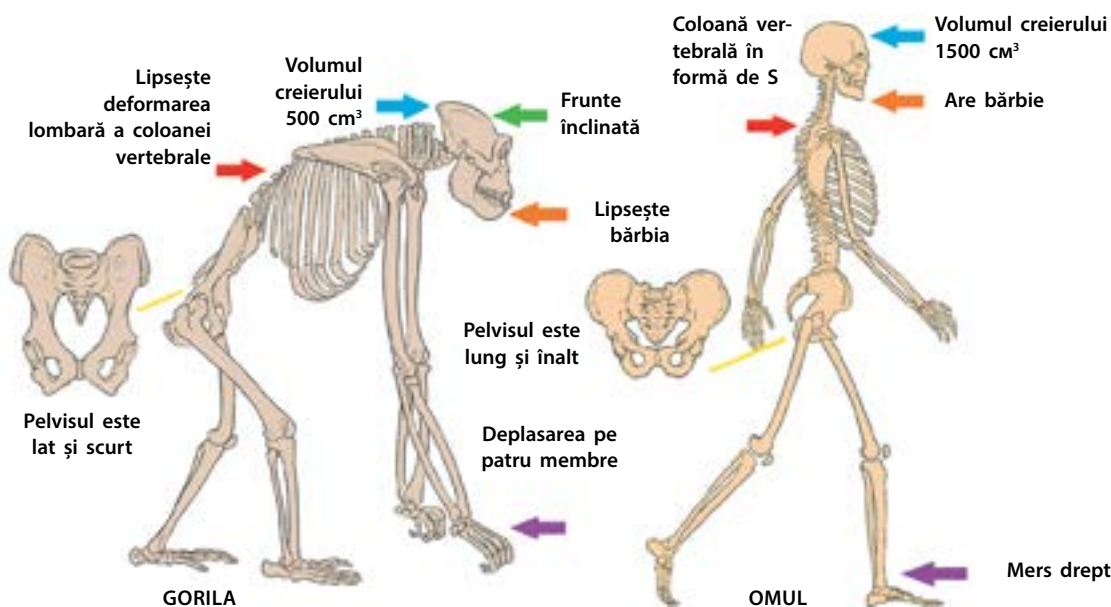
Încă o realizare a viitorului om a fost capacitatea de a folosi focul și de a-l păstra. Acest lucru a avut loc cu aproximativ 400 mii de ani în urmă. Focul servea drept sursă de lumină, dar și ca mod de intimidare a animalelor de pradă. Ulterior, cu ajutorul focului era pregătită mâncarea. Mai târziu omul a învățat să obțină focul.

Strămoșii oamenilor moderni nu trăiau izolat, ci se uneau în grupuri, pe care oamenii de știință le numesc **cete umane preistorice**. Necesitatea de a-și coordona acțiunile când mergeau la vânătoare, dar și în timp ce se apărau de

Reconstituirea aspectului exterior al Omului de Neanderthal

? Priviți imaginea. Seamănă Omul de Neanderthal cu omul modern? De ce?

Particularitățile de bază ale structurii scheletului la gorilă și la om

Ființe asemănătoare omului
apriind propriul foc de la flăcările
incendiului de stepă

Piatra folosită ca armă

Piatra folosită ca unealtă de
muncă

? Priviți desenele. Care erau
modalitățile de folosire a pri-
melor unelte create de ființa
asemănătoare omului?

numeroșii dușmani, a dus la perfecționarea unor sisteme de semne, pe care oamenii din perioada preistorică le foloseau în interiorul cetei. Așa a apărut și s-a dezvoltat vorbirea.

4. Cum a apărut omul modern. În procesul evoluției, cu aproximativ 120 mii de ani în urmă, pe teritoriul Africii a apărut omul modern, numit de către oamenii de știință **Homo sapiens** (în traducere din latină – **omul inteligent**). Homo sapiens a început să populeze Europa în urmă cu aproximativ 40 mii de ani în urmă. Oamenii de tip modern mai sunt numiți **Oameni de Cro-Magnon**, după denumirea peșterii din Franța în care au fost descoperite pentru prima dată rămășițele lor.

? **Cine este Omul de Cro-Magnon?**

Cele mai importante schimbări, care au avut loc în procesul evoluției omului au fost următoarele:

- mersul drept, care a permis mărirea câmpului de vedere și eliberarea celor două membre superioare pentru confecționarea uneltelor;
- creșterea volumului creierului;
- micșorarea dimensiunii dinților și a maxilarelor, ca urmare a consumului de hrană caldă, după descoperirea focului;
- apariția și dezvoltarea vorbirii, care a contribuit la transmiterea cunoștințelor și la coordonarea acțiunilor cu alții.

Procesul evoluției nu a fost unul liniar: e posibil ca simultan să fi existat mai multe tipuri de ființe asemănătoare oamenilor. În timp ce un tip a evoluat, reprezentanții altui tip au murit din diverse cauze. Astfel, în același timp cu omul modern, în Europa a trăit un alt tip de ființe umane – **Omul de Neanderthal**, care avea multe trăsături comune cu strămoșii omului modern. Însă aceștia au dispărut cu aproximativ 28 mii de ani în urmă.

Concluzii

- Este considerată om ființa capabilă să confecționeze unelte de muncă.
- Procesul de formare a omului modern a durat circa 4 milioane de ani. Acest proces nu a fost unul liniar: simultan, în diferite perioade au existat mai multe tipuri de ființe asemănătoare omului care nu au supraviețuit până în zilele noastre.
- Cu aproximativ 40 mii de ani în urmă, în procesul evoluției, s-a format omul modern – Homo sapiens, adică omul inteligent.

Întrebări și Însărcinări

1. Unde au apărut primii hominizi?
2. Cum se numește procesul în timpul căruia hominizii s-au transformat în oameni?
3. Ce influență a avut focul asupra formării omului?

§2. Migrația omului

1. Primele ființe asemănătoare omului. Procesul formării omului de tip modern poartă denumirea de **antropogeneză**.

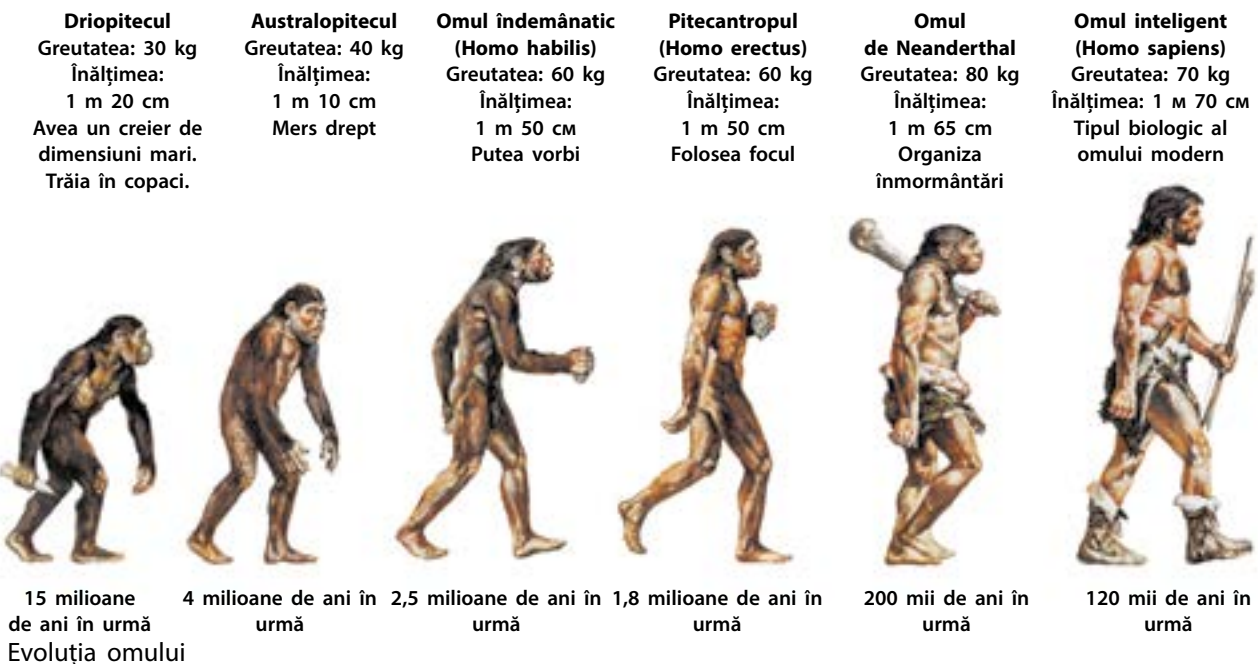
Primii hominizi au apărut cu aproape 4 milioane de ani în urmă în savanele din Africa de Sud-Est. Acest tip de ființe asemănătoare omului poartă denumirea de **Australopiteci**, ceea ce în traducere din greacă înseamnă „mai-muța de sud”. Pentru a-și asigura hrana, ei vânau animale nu prea mari, dar strângeau și rădăcini, crenguțe tinere, fructe. Australopitecii încă nu știau să-și confecționeze unelte de muncă, ci se foloseau de pietrele și măciucile pe care le găseau.

Prima ființă care a învățat să confecționeze unelte de muncă din piatră a fost **omul îndemânatic** (în limba latină **Homo habilis**). El a apărut cu 2,5 milioane de ani în urmă. Homo habilis își confecționa uneltele din pietriș și le folosea pentru a tăia carne și pentru a zdrobi oase. Omul îndemânatic a trăit nu numai în Africa de Est și de Sud, ci a populat și Peninsula Arabică și Orientul Apropiat.

AMINȚIȚI-VĂ

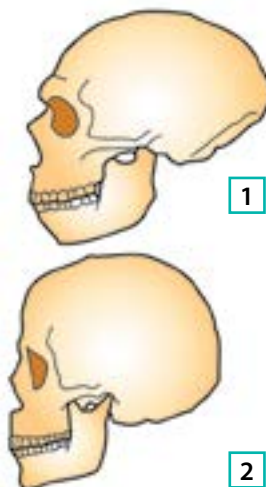
1. Ce înseamnă evoluție?
2. Ce deprinderi le deosebea pe ființele asemănătoare omului de animale?
3. Grație căror izvoare oamenii de azi pot afla despre Perioada preistorică?

- ?**
- 1) Numiți trăsătura-cheie a fiecărui tip de hominizi redat în imagini.
 - 2) De ce, în opinia voastră, înălțimea și greutatea ființelor asemănătoare omului au crescut în procesul evoluției?

Reconstituire a aspectului exterior al unui pui de australopithec (1) și al unei persoane de gen feminin, care a primit prenumele de Lucy (2).

Craniu al Omului de Neanderthal (1) și al Omului de Cro-Magnon (2)

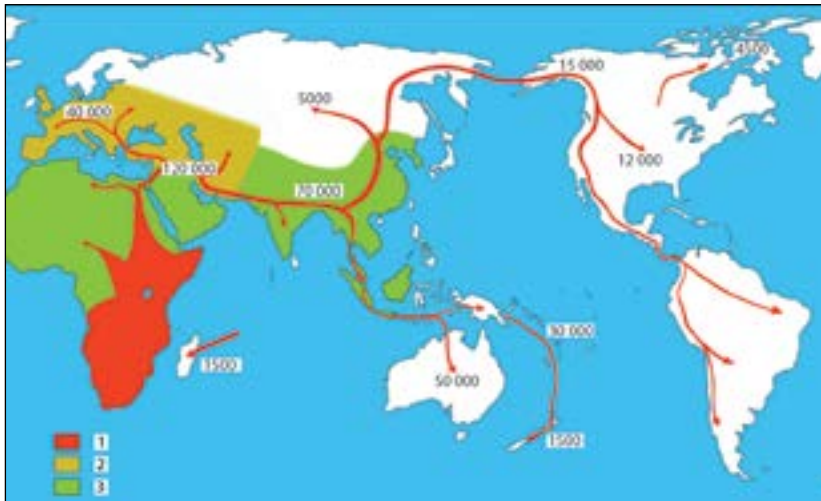
Cu 1,8 milioane de ani în urmă a apărut **pitecantropul** (în latină – **Homo erectus**). El știa să folosească focul, să confecționeze săgeți pentru a vâna animale mari (cerbi, cai, elefanți) și toporașe din piatră pe care le folosea ca secure sau cuțit.

Pitecantropii s-au așezat pe întreg teritoriul Africii, în Orientul Apropiat până în Caucaz, în sudul Europei, în China și Indonezia. Pe teritoriul Ucrainei, pitecantropii au apărut cu un milion de ani în urmă. Rămășițele lor au fost descoperite nu departe de satul Koroleve din Transcarpatia. De aceea pitecantropii reprezintă cele mai vechi ființe asemănătoare omului, care au trăit pe teritoriul Ucrainei.

2. Omul de Neanderthal și Omul de Cro-Magnon. Când în Africa a apărut pitecantropul, pe teritoriul Europei a început o lungă perioadă de răcire, încheiată abia cu 10 mii de ani în urmă. În condițiile Europei glaciare, cu 200 mii de ani în urmă s-a format un tip distinct de ființă asemănătoare omului – **Omul de Neanderthal**. Denumirea provine de la valea Neanderthal din Germania, unde pentru prima dată au fost găsite rămășițele lui. În Ucraina, arheologii au descoperit resturi ale neandertalienilor în **peștera Kyik-Koba** din Crimeea.

Neandertalienii erau bine adaptați la viața în condițiile climatice aspre. Ei erau puternici, de statură mică, aveau capul mare, mai mare decât omul modern. În ceea ce privește înfățișarea exterioară, pentru neandertalieni erau specifice caracterul continuu al arcadelor sprâncenoase, fruntea înclinată redusă ca înălțime, iar ceafa prezenta o proeminență care lipsește la omul modern. De aceea, fața Omului de Neanderthal se deosebea de cea a omului din zilele noastre. Ei știau să confecționeze diverse unelte de muncă din piatră, să coase îmbrăcăminte din piele de animale și, de asemenea, îi înmormântau pe cei decedați. Cu aproximativ 28 mii de ani în urmă neandertalienii au dispărut. Cauzele acestui fenomen deocamdată nu au fost clarificate. Așadar, neandertalienii au populat Europa în urmă cu 200–28 mii de ani. Concomitent, cu aproape 120 mii de ani în urmă, pe teritoriul Africii s-a format omul de tip biologic actual – **Homo sapiens (omul inteligent)**. Cu aproape 40 mii de ani în urmă reprezentanții acestei specii au început să migreze în Europa. În acea perioadă, înfățișarea omului inteligent aproape că nu se deosebea cu nimic de cea a omului modern. Homo sapiens se împărțea în câteva tipuri. În Europa ei s-au întâlnit cu neandertalienii, cu care parțial s-au amestecat. Acest lucru, dar și necesitatea de a se adapta la diferite condiții naturale, a devenit una din cauzele apariției diversității rasei umane.

? **Priviți imaginea. Numiți deosebirile principale în construcția craniului la neandertalieni și la Omul de Cro-Magnon.**

Migrația Homo sapiens. Oamenii moderni – Homo sapiens sau Omul de Cro-Magnon – au apărut în Africa de Sud-Est cu 120 mii de ani în urmă. Omul de Cro-Magnon nu era urmașul neandertalienilor, ci a evoluat din pitecantropi.

Se consideră că la pitecantrop au apărut glandele sudorale. Acest lucru a extins cu mult posibilitatea de a menține constantă temperatura corpului, generând și dispariția părului des de pe corp. Astfel, pitecantropii au reușit să exploreze noi teritorii cu climă diferită.

? **Examinați harta-schemă a migrației Homo sapiens. Când a apărut omul în Europa? Care teritorii au fost populate cel mai târziu?**

Concluzii

- Procesul de formare a omului se numește evoluție; evoluția reprezintă un proces ce presupune o succesiune de schimbări, care se referă la diverse sfere ale vieții. Evoluția ne explică modul în care s-a format omul de tip biologic modern.
- Homo sapiens a apărut în Africa de Sud-Est, cu 120 mii de ani în urmă. Pe teritoriul Europei ei au ajuns cu aproximativ 40 mii de ani în urmă, iar în America – cu 12 mii de ani în urmă.
- Reprezentanții diferitor specii de ființe asemănătoare omului puteau să trăiască în aceeași perioadă de timp și chiar să se amestece.

Întrebări și însărcinări

1. Care tip de ființe asemănătoare omului a început să confecționeze unelte de muncă? Care tip a început să folosească focul?
2. Numiți așezarea neandertalienilor de pe teritoriul Ucrainei.
3. Completați tabelul, indicând perioada apariției și teritoriul unde au migrat ființele asemănătoare omului.

Denumirea	Perioada apariției	Teritoriul migrației
Australopitecul		
Omul îndemănatic		
Pitecantropul		
Omul de Neanderthal		
Omul de Cro-Magnon		

Reconstrucția înfățișării celui mai vechi reprezentant al Homo sapiens din Europa. Resturile lui fosile, care au vechime de 40 mii de ani, au fost descoperite în Peștera cu Oase din Carpații românești. Geneticienii au stabilit că unul dintre strămoșii lui nu prea îndepărtați, probabil un stră-strămoș, a fost neandertalian.

§3. Paleoliticul

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce este antropogeneza?
2. Cum este numit omul modern de către savanți?
3. Care tip de ființe asemănătoare omului a trăit în Europa concomitent cu Homo sapiens?

1. Perioada glaciară. Atât ființele asemănătoare omului, cât și Omul de Cro-Magnon confecționau unelte din piatră. De aceea, perioada respectivă a obținut denumirea de **epoca de piatră**. Cea mai veche perioadă a acestei ere este numită paleolitic (în traducere din greacă – „piatră veche”). Pe teritoriul Ucrainei ea a durat de la un milion de ani până în mileniul XI î.e.n.: de la apariția primului om pe aceste teritorii până la încheierea ultimei perioade glaciare.

Omul de tip modern a apărut pe teritoriul Ucrainei cu 40 mii de ani în urmă. În perioada paleoliticului, o influență deosebită asupra oamenilor preistorici pe teritoriul Ucrainei a avut-o clima. Straturi de gheață acopereau nordul Europei și al Americii. Marea Baltică era un adevărat ghețar, iar nivelul general al Oceanului Mondial a scăzut cu 100 de metri.

? Când a avut loc perioada paleoliticului pe pământurile ucrainene?

O mare parte din actualul teritoriu al Ucrainei îl ocupau stepele uscate și reci, care se întindeau spre sud până la țărmul sudic al Crimeei. Aici viețuiau mamuții, cerbii și bizonii. Aceste animale erau vâdate de populația de pe pământurile ucrainene. Carnea dintr-un mamut putea fi suficientă pentru hrana lunară a 40 de oameni.

Arheologii contemporani afirmă că mamuții erau vânați cu ajutorul unor sulițe din metal lungi (de până la 3 metri). Animalul era rănit, iar apoi vânătorii așteptau până când acesta își pierdeă puterile în urma pierderii de sânge. Mamuții nu erau ademeniți în capcane sub formă de gropi: vânătorii preistorici pur și simplu nu aveau posibilitatea să sape o groapă atât de mare în condițiile înghețului permanent.

? Cum era clima pe pământurile ucrainene în timpul ultimei perioade glaciare?

2. Vânătoarea și culesul. În perioada paleoliticului, oamenii își asigurau hrana cu ajutorul culesului și al vânătorii. Domina **tipul „prădalnic” de gospodărire**, conform căruia omul nu cultiva singur hrana, ci umbla și aduna ceea ce-i oferea natura. Oamenii utilizau cele mai simple unelte: toporașul de mână, bățul de săpat și măciuca.

Pe parcursul întregii perioade a paleoliticului uneltele de muncă s-au perfecționat, iar numărul lor a sporit. Acestea

Confecționarea toporașului din piatră

? Examinați schema procesului confecționării uneltelor din piatră. Cugetați dacă o astfel de capacitate necesită studii de durată sau practică. Argumentați-vă răspunsul.

erau sulیțele și aruncătoarele de sulیțele, cuțitele, răzuitoarele, securile, găuritoarele, acele ș.a. Pentru a confecționa toporașe, răzuitoare, vârfuri de sulیță, securi, cuțite ș.a. oamenii preistorici foloseau un singur fel de piatră: **silex (cremene)**. Explicația este că silexul avea o greutate redusă, era ușor de prelucrat și se găsea frecvent în natură. Pe lângă aceasta, în cazul unei prelucrări corecte se pot forma margini foarte ascuțite. Alte unelte de muncă, precum găuritoarele și acele, erau confecționate din coarnele sau oasele animalelor.

Populația din perioada paleoliticului se muta permanent dintr-un loc în altul. Cu timpul, această strămutare s-a limitat la trecerea de la **așezările** de vară la cele de iarnă. Cea mai veche așezare pe teritoriul Ucrainei a fost descoperită în Transcarpatia, lângă localitatea Koroleve. Ființe asemănătoare omului au trăit acolo cu un milion de ani în urmă.

Așezările Omului de Cro-Magnon erau amenajate, de regulă, pe văile râurilor. Așezările erau compuse din patru-cinci locuințe, în care trăiau împreună câteva familii. Carcasa locuinței, cu un diametru de 4-5 metri, era făcută din oase de mamut, fiind acoperită cu piele de bizon sau cerb. Tot din aceeași piele era confecționată și îmbrăcămintea. În schimb, pieile groase de mamut nu erau folosite, probabil, în gospodărie: populația de atunci nu dispunea de instrumente pentru a le prelucra. În afară de aceasta, pielea de mamut era prea grea și dificil de prelucrat.

Mamut lânos. Greutatea acestui animal era 8-12 mii de kg, grosimea pielii – de la 3 la 10 cm, iar lungimea lânii – de la 40 până la 90 de cm.

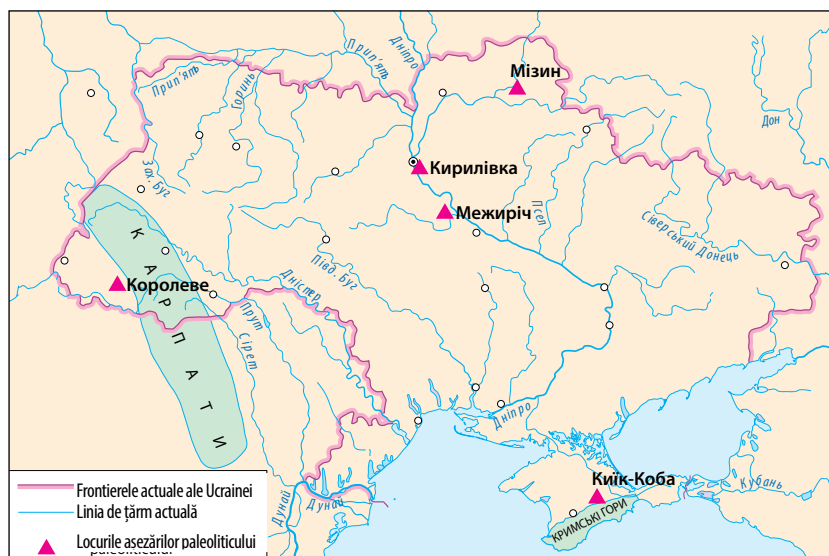

Confecționarea acului din os

Așezări paleolitice de pe teritoriul Ucrainei

? Ce înseamnă așezare paleolitică? Folosind harta-schemă, numiți principalele așezări paleolitice de pe teritoriul Ucrainei și indicați locul aproximativ de amplasare a lor.

? Alcătuiți o relatare despre viața din epoca paleoliticului pe teritoriul Ucrainei. Cum era pe atunci clima? Unde locuiau oamenii și cel fel de îmbrăcăminte purtau? Cu ce se hrăneau? Numiți ocupațiile și uneltele de muncă, pe care le foloseau.

Prepararea mâncării în epoca paleoliticului. Nici cazanele, nici vasele de lut încă nu fuseseră descoperite. Pentru a încălzi apa, ea era turnată într-un sac mare din piele. Pietrele înfierbântate pe foc erau aruncate în sac până apa clocotea.

Folosirea aruncătoarei de sulite

Așezare paleolitică pe timp de iarnă. Reconstrucție modernă.

Culesul cu aproape 40 000 de ani în urmă. Desen modernă.

? Ce fel de hrană se putea găsi cu ajutorul culesului? Ce legătură există între cules și faptul că oamenii din paleolitic nu aveau un mod sedentar de viață?

Concluzii

- Pe teritoriul Ucrainei epoca paleoliticului a început cu un milion de ani în urmă și a durat până în mileniul XI î. e. n.
- Populația din perioada paleoliticului se deplasa dintr-un loc în altul, ocupațiile de bază fiind vânatul și culesul.
- Cea mai răspândită unealtă de muncă din perioada paleoliticului era toporașul din piatră.

Întrebări și Însărcinări

1. Ce înseamnă paleolitic?
2. Cum înțelegeți noțiunea de tip „prădalnic” de gospodărire? Ce surse de hrană erau accesibile oamenilor în condițiile unui astfel de mod de gospodărire?
3. Când au venit pentru prima dată pe teritoriul Ucrainei ființe asemănătoare omului? Cum se numește așezarea acestora?

§4. Societatea primitivă

1. Societatea umană preistorică. După cum știți deja, cea mai veche formă de organizare a comunității umane a fost cea preistorică de oameni. Pe parcursul epocii paleolitice, aceasta a evoluat în **gintă**, care era formată din câteva generații înrudite prin sânge, adică din rude.

Gințile se uneau în **comunități gentilice**. O astfel de comunitate stăpânea în comun bunurile, terenurile pentru vânat, iar membrii ei organizau împreună gospodărirea. De obicei, din această comunitate făceau parte 30-40 de persoane, care erau rude între ele. Conducător al unei astfel de comunități era **starostele**. Pentru a evita înrudirea indivizilor de același sânge, membrii unei ginți erau obligați să-și caute parteneri pentru căsătorie într-o altă gintă.

După ce comunitatea gentilică se mărea ca număr, iar pământul devenea insuficient pentru toți, membrii unei ginți se strămutau în altă parte, unde întemeiau o nouă așezare. Mai multe ginți, care veneau din zone diferite, începeau să locuiască la un loc. Astfel, în aceeași așezare locuiau oameni ce nu aparțineau unei singure ginți, ci erau vecini. În acest mod s-au format **comunitățile teritoriale (vecine)**, ai căror membri nu erau rude, dar stăpâneau în comun pământul, îl împărțeau între familii distincte, foloseau în comun imensurile, pădurile și alte bogății și tot împreună soluționau cele mai importante probleme ale comunității.

Câteva comunități teritoriale formau un **trib**. În fruntea tribului se afla **căpetenia**. De obicei, acesta era cel mai priceput vânător. Pentru a conduce tribul și pentru a rezolva problemele curente și conflictele, el era ajutat de **sfatul tribal**, care era format din cei mai respectați membri ai comunității.

Diferite triburi aveau specificul lor în confecționarea uneltelor de muncă și a obiectelor de artă. Totalitatea acestor trăsături caracteristice, specifice obiectelor dintr-un anumit trib este numită **cultură arheologică**. În afară de aceasta, pentru fiecare trib erau caracteristice anumite particularități de limbă, concepție despre lume, convingeri religioase. Sașanții consideră că pe baza triburilor și a uniunilor tribale ulterior s-au format popoarele.

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce înseamnă „ceată umană preistorică”?
2. Ce tipuri de ființe asemănătoare omului au locuit pe teritoriul Ucrainei?
3. Ce ocupații asigurau hrana oamenilor din epoca paleoliticului?

Căpetenie – șef al armatei, tribului sau ginții.

Gintă. Desen modern.

? Care este legătura dintre triburi și culturile arheologice?

Religie – ansamblu de credințe și învățături, dar și de obiceiuri, tradiții, ritualuri, reguli de viață și comportament al oamenilor, existente în societate.

Ritual – acțiuni simbolice tradiționale, ce reflectă într-o formă simbolică evenimente importante pentru o anumită comunitate umană.

Morală – sistem de norme și reguli nescrise, ce reglementează comportarea oamenilor în societate.

Formele primitive ale credințelor religioase

Fetișism: credința în proprietățile supranaturale ale obiectelor

Magie: credința în posibilitatea omului de a influența lumea din jur cu ajutorul unor anumite acțiuni – invocări magice

Animism: credința în existența sufletului la ființele vii, care după moarte nimeresc în altă lume

Totemism: credința în descendența neamului omenesc din același strămoș unic – plantă sau animal

Șamanism: credința în capacitatea omului de a comunica cu spiritele supranaturale

Cultul străbunilor: cinstirea și venerarea rudelor decedate

Credințele religioase ale oamenilor primitivi

2. Magie și religie. Omul din epoca paleoliticului era foarte slab în comparație cu forțele lumii înconjurătoare. El tindea să se apere de pericolele din exterior, ale căror cauze nu le înțelegea și, în același timp, să obțină foloase din mediul înconjurător, de exemplu, să organizeze o vânătoare reușită, să vindece o boală. De asemenea, omul tindea să înțeleagă lumea din jur: cauzele fenomenelor naturale, originea omului și moartea acestuia. Încercările de a explica și de a influența lumea au dus la apariția **religiei**. Primele forme ale credințelor religioase au apărut cu aproximativ 40 000 de ani în urmă. Se încadrează în religie **ritualurile**, tradițiile ș.a.

De existența ritualurilor și a tradițiilor în societatea preistorică este strâns legată **magia**. Ea necesită acțiuni speciale, care, chipurile, influențează asupra lumii.

Unul dintre cele mai vechi este ritualul de înmormântare. El era cunoscut atât de neandertalieni, cât și de Omul de Cro-Magnon.

În timpul desfășurării ritualurilor, de exemplu a celor ce urmau să garanteze o vânătoare reușită, membrii ginții sau ai tribului simțeau mai bine unitatea sau rudenia dintre ei. Acest lucru făcea comunitatea de oameni mai puternică.

În baza tradițiilor și a ritualurilor, în comunitățile umane s-a constituit **morală**. De exemplu, o obligație deosebit de importantă a fiecărui membru al tribului era ajutorul pe care trebuia să-l ofere altor membri și rudelor sale. Însă atitudinea față de descendenții din alte triburi era diametral opusă: dacă străinul nu era ucis chiar în timpul întâlnirii, neapărat de la el așteptau vreun necaz.

? **Ce rol îndeplinește morală în societate?**

Concluzii

- În decursul perioadei paleoliticului societatea umană a evoluat de la ceata preistorică la trib.
- Ideile religioase ale oamenilor primitivi aveau formele animismului, fetișismului, magiei etc.
- Desfășurarea ritualurilor era o componentă importantă în viața comunităților umane primitive.

Întrebări și însărcinări

1. Enumerați în ordine succesivă formele de organizare a comunităților umane.
2. Care a fost cauza apariției credințelor religioase în societatea primitivă?
3. Ce funcție îndeplineau ritualurile în societatea preistorică?

§ 5. Arta paleoliticului

1. Arta. În societatea primitivă domina credința în forțele supranaturale. Omul credea că poate să le influențeze cu ajutorul ritualurilor și al obiectelor magice. De aceea, se poate spune că lucrările de artă primitivă aveau o importanță ritualică, religioasă.

Genul cel mai important al artei paleoliticului era **pictura pe stâncă** (rupestră). Desenul era aplicat cu ajutorul cărbunelui sau al vopselelor naturale. Savanții consideră că pictura pe stâncă îndeplinea mai multe sarcini. Mai întâi de toate, ea era parte componentă a ritualurilor care trebuiau să asigure un vânat reușit: desenul de pe stâncă nu era, pur și simplu, o imagine a animalului, ci era întruchiparea acestuia. Dacă își imaginau scena străpungerii vietății de săgeți și sulite, vânătoarea reușită parcă ar fi avut deja loc.

Cercetătorii nu exclud faptul că în timpul realizării picturilor pe stâncă, membrii mai în vârstă ai ginții le transmiteau celor mai tineri cunoștințele și experiența acumulată. În afară de aceasta, însuși procesul creației, precum și procesul de admirare a acestuia aduceau satisfacție artiștilor.

Din oase de cerb și mamut erau confecționate diferite figuri mici și podoabe. Este pe deplin posibil ca acestea să fi avut o importanță simbolică, să fi fost, de asemenea, folosite în diverse ritualuri, fiind **talismane**.

În locurile așezărilor paleolitice au fost găsite instrumente muzicale: oase de mamut în care se lovea cu ciocane făcute din oase de cerb. Așadar, oamenii din perioada paleoliticului erau familiarizați cu muzica. Probabil ei se puteau mișca în mod ritmic pe această muzică, adică puteau să danseze.

2. Medicina. Arheologii descoperă rămășițe ale oamenilor din vechime cu fracturi tratate sau cu membre amputate pe cale chirurgicală. Omul nu putea să supraviețuiască cu asemenea traume fără ajutorul celor din jur. Așadar, aceste descoperiri confirmă nu numai existența unui sprijin reciproc în comunitățile primitive, ci și faptul că oamenii conștientizau valoarea vieții. Oamenii din paleolitic puteau deja să acumuleze anumite cunoștințe practice în domeniul medicinei. Ei știau, probabil, despre proprietățile curative ale plantelor și ale unor feluri de argilă.

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce este tribul?
2. Enumerați formele preistorice ale credințelor religioase.
3. Ce fel de ritualuri puteau să aibă loc în comunitățile primitive?

Talisman – obiect, care, potrivit convingerilor oamenilor, îi aduce proprietarului succes, poate să-l apere de pericol.

Astfel pictorul contemporan și-a imaginat procesul de extracție a dintelui de către oamenii primitivi.

? Despre care trăsătură a societății preistorice atestă descoperirile rămășițelor omenești cu urme de tratament?

Imaginea unui mamut din peștera Rouffignac din Franța

Imaginea unui bour din peștera Altamira (Spania)

- ?
- 1) Priviți exemplele de artă paleolitică. Ce deseneau de cele mai multe ori oamenii din vechime? Care puteau fi cauzele acestui fenomen?
 - 2) În ce mod imaginile paleolitice ale animalelor îi pot ajuta pe cercetătorii contemporani să afle informații despre fauna și flora, despre condițiile climatice din acele vremuri?
 - 3) Pregătiți o comunicare despre exemple de artă paleolitică, renumite în întreaga lume.

Imagine a pereților din „Peștera mâinilor” Cueva de las Manos din Argentina

Obiecte din oase de mamut descoperite în așezarea Mizyn din Ucraina.

Concluzii

- Oamenii din paleolitic știau să creeze obiecte de artă.
- Genuri ale artei paleolitice sunt: pictura pe stâncă, confecționarea figurilor și a podoabelor din oase și piatră, muzica.
- Oamenii din paleolitic aveau grijă de membrii comunității lor.

Întrebări și însărcinări

1. Numiți genurile artei paleolitice.
2. De ce, după părerea voastră, a apărut arta?
3. Numiți materialele din care puteau fi confecționate obiecte ale artei paleolitice.

§6. Mezoliticul

1. **Natura.** În urmă cu aproximativ 11 mii de ani în urmă, pe Pământ a avut loc o încălzire bruscă. Stratul de gheață, care acoperea o parte însemnată a Europei, s-a topit. Nivelul mării s-a ridicat cu 100 de metri, teritorii imense fiind inundate. În general, clima a devenit mult mai caldă și mai umedă, aproape la fel cum este în prezent. Fostele stepe s-au acoperit cu păduri. Animalele mari din perioada glaciară, precum mamutul lânos sau rinocerul, nu s-au putut adapta la noile condiții și au dispărut în scurt timp. În locul lor s-a răspândit o diversitate de animale mai mici. Mari schimbări s-au produs și în gospodăria omului. Ele au marcat începutul unei noi perioade a epocii de piatră – **mezoliticul** (în traducere din greacă – „epoca mijlocie a pietrei”). Această perioadă cuprinde perioada mileniilor XI-VI î.e.n. În acest răstimp a fost populat și teritoriul Ucrainei moderne. În total, sunt cunoscute circa 300 de așezări din epoca mezoliticului.

? Ce este mezoliticul? Cât de mult a durat această perioadă?

2. **Viața omului.** Deoarece animalele s-au micșorat ca dimensiune, devenind mai rapide, în fața oamenilor din acele timpuri a apărut problema hranei, deoarece acum deja nu mai era suficient să vâneze un mamut, a cărui carne asigura hrana pentru un timp mai îndelungat. Soluția a fost descoperirea **arcului** și a **săgeților**, care permiteau omului să vâneze de sine stătător animale mai mici. De asemenea, au fost inventate barca, pânzele pentru bărci, harponul, cârligul de pescuit. O nouă sursă de alimentare a devenit **pescuitul**. Oamenii s-au învățat să îndeplinească diferite obiecte din crengi de salcie. Ulterior **au fost domesticite** și primele animale: **câinele** și **porcul**. Amenințarea permanentă a foamei în cazul vânătorii nereușite dispărea treptat.

Uneltele de muncă se apropiau din ce în ce mai mult de perfecțiune. În comparație cu cele din epoca paleoliticului, ele erau mai mici și aveau o formă mai bine gândită. Ele sunt numite **microlite**.

A fost încă o cauză pentru care în mezolitic dimensiunile uneltelor s-au micșorat: înainte oamenii nu prea economiseau silexul, iar rezervele existente se epuizau. Astfel, așchiile de silex (cremene), care rezultau în procesul de confecționare a toporașelor, în paleolitic erau aruncate, fiind considerate inutile. În mezolitic, din aceste bucăți puteau să pregătească încă două microlite.

AMINTIȚI-VĂ

1. Cum era clima pe teritoriul Ucrainei în epoca paleoliticului?
2. Ce animale vâneau oamenii din epoca paleoliticului?
3. Numiți uneltele de muncă, armele și obiectele de artă din epoca paleoliticului. Din ce materiale erau confecționate ele?

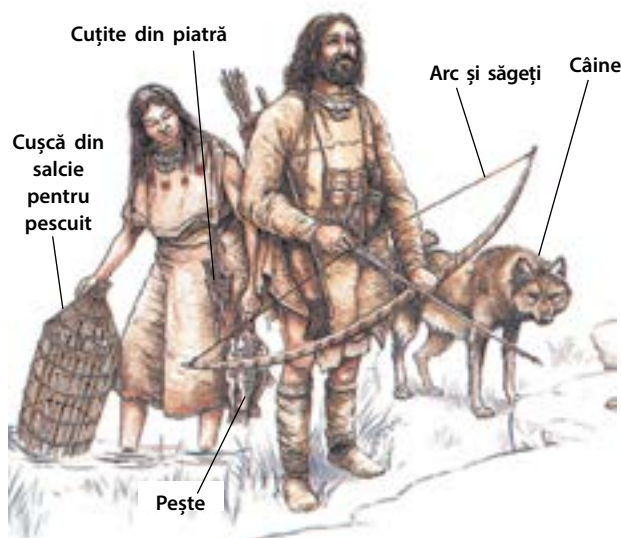

Microlite – vârfuri de săgeți

- ? 1) Ce fel de ocupații noi au apărut pe teritoriul Ucrainei în epoca mezoliticului? De ce ele s-au răspândit tocmai în acea perioadă?
- 2) Spre deosebire de teritoriile ucrainene, sudul Europei nu a fost acoperit de ghețari în epoca paleoliticului. De aceea, schimbările climatice de acum 10 mii de ani nu au fost semnificative. Cum credeți, când s-au răspândit în sudul Europei arcul, săgețile și pescuitul – mai devreme sau mai târziu decât pe teritoriul Ucrainei moderne.

Cu 10 mii de ani în urmă pe pământurile ucrainene natura a dobândit aspectul ei actual.

Oameni din epoca mezoliticului. Desen modern.

Construcția unei bărci din carcasă de lemn, căptușită cu piele. Desen modern.

? **Ce importanță a avut domesticirea primelor animale de către om?**

Mezolitic — epocă aflată în legătură cu schimbări importante ale condițiilor naturale la sfârșitul erei glaciare. Influența ghețarilor a fost mai pronunțată în nordul Eurasiei și al Americii de Nord, în timp ce în Orientul Apropiat și în Africa de Nord s-a resimțit mai puțin. De aceea, nu în toate țările arheologii identifică cu precizie epoca mezoliticului.

Concluzii

- Cu 11 mii de ani în urmă, în lume s-au produs importante schimbări climatice.
- Principalele invenții din epoca mezoliticului au fost arcul, săgeata și harponul.
- În epoca mezoliticului au fost îmblânzite primele animale: câinele și porcul.

Întrebări și însărcinări

1. Ce schimbări s-au produs în viața omului în perioada mezoliticului în comparație cu paleoliticul?
2. Alcătuiți o continuitate logică din noțiunile: *schimbarea climei, animale mici, arcul și săgeata*.
3. Ce invenții sunt legate de apariția pescuitului?

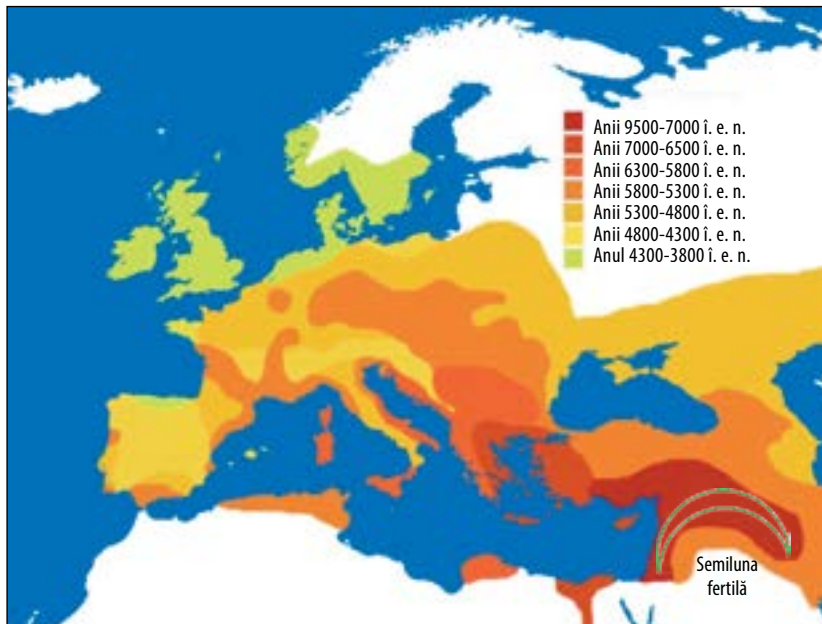
§7. Neoliticul

1. Începutul erei neoliticului. Cu aproape 10 mii de ani în urmă în viața oamenilor s-au produs schimbări majore. Ei s-au deprins să cultive plante și să crească animale domestice, să confecționeze vase pentru gospodărie și pânză.

Pentru prima dată acest lucru a avut loc pe teritoriile Orientului Apropiat și ale Africii de Nord, în zona supranumită **Semiluna fertilă**. Acestea erau pământuri cu climă caldă, irigate de marile fluvii, Tigru, Eufrat și Nil. Aici puteau fi adunate și câte două recolte pe parcursul unui an, astfel încât oamenii aveau întotdeauna suficientă hrană. Perioada istorică despre care vorbim a căpătat denumirea de **neolitic** (în traducere din greacă – „piatră lustruită”).

2. Agricultură și creșterea animalelor. Anterior, în epoca paleoliticului și a mezoliticului, comunitățile de oameni se deplasau permanent dintr-un loc în altul, în căutarea hranei. Acum, în epoca neoliticului, oamenii consumau în principal produsele pe care le obțineau în gospodăriile lor.

Aceasta a însemnat trecerea de la gospodărirea de tip „prădalnic” la **gospodărirea de producere**. Aceste schimbări

AMINTIȚI-VĂ

1. Care au fost primele animale îmblânzite de om?
2. Numiți principalele ocupații ale oamenilor din epoca paleoliticului și a mezoliticului.
3. Cum s-a schimbat clima pe teritoriul Ucrainei în mezolitic în comparație cu epoca paleoliticului?

Extinderea agriculturii în afara teritoriului Semilunii fertile

- ?
- 1) Priviți schema extinderii agriculturii în afara teritoriului numit „Semiluna fertilă”. De unde au venit în Europa primele comunități de agricultori neolitici?
 - 2) Numiți teritoriile în care agricultura s-a extins în același timp cu teritoriile ucrainene.

Meșteșug – producerea manuală a uneltelor de muncă, a lucrurilor de uz cotidian pentru organizarea gospodăriei și a vieții de zi cu zi a omului.

Tăierea spicelor cu secera

Fabricarea pânzei la războiul de țesut

Procesul confecționării vasului de lut

radicale în modul de viață al omului poartă numele de **revoluție neolitică**.

Primele plante pe care a învățat să le cultive omul au fost grâul, orzul și secara, precum și mazărea și lintea. În afară de porci și câini, oamenii au domesticit caprele și oile, iar ceva mai târziu – vitele și boii.

Viața agricultorilor nu era mai ușoară decât cea a comunităților de oameni în care principalele surse de hrană continuau să fie vânătoarea, pescuitul și culesul. Ei depindeau de vreme, de recoltă – dacă ea nu era reușită, așezarea era amenințată de foamete. În afară de aceasta, arheologii și antropologii afirmă că agricultorii se îmbolnăveau mai des. În schimb, cerealele puteau fi păstrate mai mult timp. De asemenea, ciclul anual al lucrărilor agricole lăsa timp liber pentru ocupația **meșteșugăritului**.

? Care a fost principala realizare a neoliticului?

3. Noile unelte. Oamenii din perioada neoliticului au descoperit noi unelte de muncă: sapa – pentru a lucra pământul, secera – pentru a tăia spicile, râșnița – pentru a transforma cerealele în făină. Felul de prelucrare a pământului cu sapa se numește **prașilă**.

Mai târziu, oamenii au învățat să facă vase din lut. La început ele erau uscate la soare, dar ulterior cineva s-a gândit că ar fi bine să le ardă în foc. În urma arderii, vasul devenea mai rezistent și mai frumos. Astfel a apărut **olăritul**. Obiectele din lut ars poartă denumirea de **ceramică**. Vasele din ceramică nu permit pătrunderea umezelii, de aceea cerealele se păstrează bine în ele. De asemenea, ceramica este rezistentă la foc. În vasele de lut se pregătea mâncarea. Una dintre primele rețete de pregătire a alimentelor vegetale a fost „cașă” din cereale încolțite, ce fuseseră ținute în apă.

Oamenii au învățat și țesutul. Ei confecționau pânze din fire de lână cu ajutorul războaielor de țesut.

Ceramica și stofele au devenit primele materiale artificiale inventate de omenire.

? Priviți desenele. Descrieți procesul confecționării vaselor din lut.

Pregătirea „șnurului” din lut

Asamblarea vasului

Netezirea părților laterale

Fixarea mânerelor

Decorarea

Arderea

4. Primele așezări. Oamenii din epoca neoliticului au trecut la modul sedentar de viață. Ei au început să trăiască în așezări comune și să cultive plante. Așezările erau amenajate pe povârnișuri, în apropierea râurilor. În sud, casele erau construite din cărămidă uscată la soare, făcută dintr-un amestec de paie și lut. În nord, casele se construiau din nuiele de salcie, acoperite cu lut. La sud, acoperișurile plate erau făcute din crengi și pământ umed, iar în nord – din paie.

Cele mai cunoscute așezări din zona neoliticului, cercetate de oamenii de știință, sunt **Çatalhöyük** (actuala Turcie) și **Ierihon** (Palestina). Pe teritoriul Ucrainei, în epoca neoliticului se încadrează **cultura arheologică Bug și Nistru**.

Cultură arheologică – totalitatea trăsăturilor caracteristice obiectelor produse într-o comunitate de oameni distinctă, de pe un anumit teritoriu și într-un anumit interval de timp.

Râșniță

Vase de lut din Ierihon

Forme tipice de vase neolitice

? Priviți desenul. Care a fost, după părerea voastră, menirea diverselor feluri de vase?

? De ce oamenii din neolitic duceau un mod sedentar de viață?

Concluzii

- Arheologia încadrează mileniiile X-V î. e. n. în epoca neoliticului. Ea a început pe teritoriile Orientului Apropiat și ale Africii de Nord.
- Principalele particularități ale perioadei neolitice au fost trecerea la gospodăria de producere, descoperirea olăritului și a țesutului.
- În perioada neoliticului au apărut primele așezări permanente.

Întrebări și însărcinări

1. Cum numesc arheologii trecerea de la modul prădător de viață la gospodăria de producere?
2. Cu ajutorul ilustrațiilor, alcătuiți o prezentare despre agricultura din epoca neoliticului. Vă vor ajuta îmbinările de cuvinte: *prelucrarea pământului cu sapa; tăierea spicelor cu ajutorul secerii; treieratul cerealelor; păstrarea cerealelor; măcinarea cerealelor cu ajutorul râșniței; coptul în cuptor.*

3. Descrieți viața unei așezări neolitice. Care erau preocupările de bază ale membrilor ei? Ce îmbrăcăminte purtau ei? Ce mâncau?

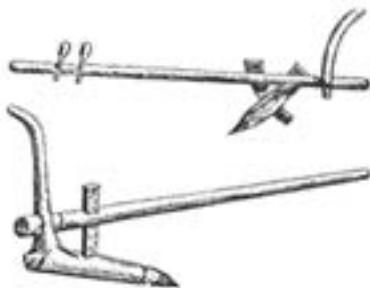
§8. Eneoliticul

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce înseamnă revoluție neolitică?
2. Unde se află pământurile Semilunii fertile?
3. În care perioadă comunitățile de oameni au început să întemeieze primele așezări permanente?

Vikentii Hvoika

Plug

1. Prelucrarea metalelor. Aproximativ în **mileniul V î.e.n.** omenirea a început să prelucereze primul metal – arama. Din aramă erau confecționate podoabe, arme, unelte de muncă. Epoca în care majoritatea uneltelor de muncă erau din piatră, dar existau concomitent și obiecte din aramă, este numită **eneolitic (epoca aramei și a pietrei)**. Aceasta a fost perioada de tranziție de la epoca de piatră la următoarea epocă a metalelor. Ea a durat până în mileniul III î.e.n. În această perioadă, omenirea a însușit de asemenea prelucrarea aurului și a argintului. Aceste metale, ca și arama, se topesc ușor și se întâlnesc deseori în natură sub formă pură.

La început tehnologia confecționării obiectelor din metal consta în aceea că, în urma unor lovituri de ciocan, bucăților din metal rece le era redată forma necesară. Cu timpul, oamenii au învățat să înfierbânte metalul în **cuptoare**, iar cu metalul fierbinte se lucra mai ușor. Mai târziu a fost descoperit procesul **topirii metalelor**, ceea ce i-a permis omului să dea obiectelor aproape orice formă.

2. Cultura tripoliană. Culturile arheologice ale epocii aramei și pietrei au apărut pe teritoriul Ucrainei în mileniul IV î.e.n. Ele se deosebeau mult în funcție de modul de viață: în zona de silvostepă trăiau agricultorii sedentari, iar în stepe – crescătorii nomazi de animale. În perioada eneoliticului creșterea animalelor s-a separat de agricultură.

Cea mai cunoscută cultură din epoca eneoliticului, caracterizată prin cultivarea pământului, ale cărei așezări se aflau pe teritoriul Ucrainei, a fost **cultura arheologică tripoliană**. Prima așezare a acestei culturi a fost descoperită în anul 1893 de către arheologul **Vikentii Hvoika** în apropiere de localitatea Tripolie, în apropiere de Kiev.

Tripolienii nu au fost o populație locală. Se consideră că ei au sosit de pe teritoriul actualei Grecii.

Baza modelului de gospodărire în cultura tripoliană o constituia agricultura. La început, pentru prelucrarea pământului era folosită sapa, iar mai târziu tripolienii au trecut la ararea pământului. Aceasta înseamnă că, pentru a lucra pământul, ei foloseau **plugul** tras de boi. Acest tip de prelucrare a pământului se numește **arat**.

Răspândirea triburilor tripoliene

? Pe teritoriile căror țări moderne erau amplasate așezările culturii tripoliene?

Tripolienii cultivau grâu, orz și mazăre. Atunci când pământul își epuiza resursele, oamenii părăseau așezările și se mutau în alt loc. Acest lucru se întâmpla la un interval de 50-70 de ani.

Dintre animale, tripolienii creșteau vite cornute mari, porci, capre, oi.

Tripolienii locuiau în așezări mari, numite așezări **pro-urban** („primele orașe”). Cea mai mare dintre acestea a fost **Taleanki** cu 2800 de case, în care locuiau circa 14 mii de persoane. Se consideră că aceste case erau cu două etaje. Pereții lor erau făcuți din nuiele de salcie, acoperite cu lut și împodobite cu picturi murale. Acoperișurile erau din paie.

Cel mai mult, însă, cultura tripoliană este cunoscută prin ceramica pictată.

În mileniul al III-lea î. e. n. această mare cultură de odinioară a decăzut și s-a împărțit în mai multe culturi mărunte.

- ? 1) De ce tripolienii erau nevoiți o dată la 50-70 de ani să se mute în alt loc?
- 2) Cum se numesc marile așezări tripoliene?

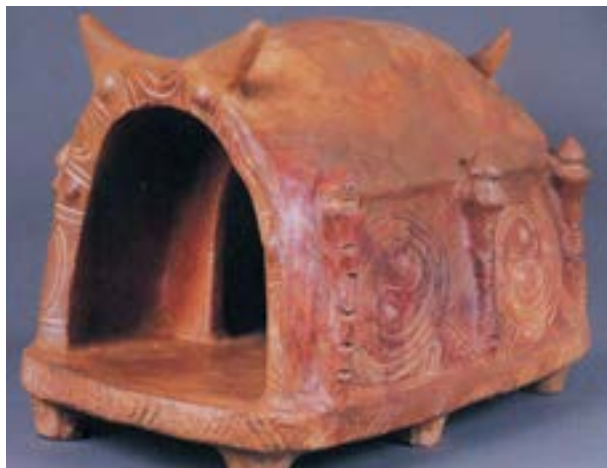

Ceramică pictată a culturii tripoliene

- ? Determinați trăsăturile caracteristice ale ceramicii culturii tripoliene.

Înfățișare aproximativă a unei așezări tripoliene
Desen modern

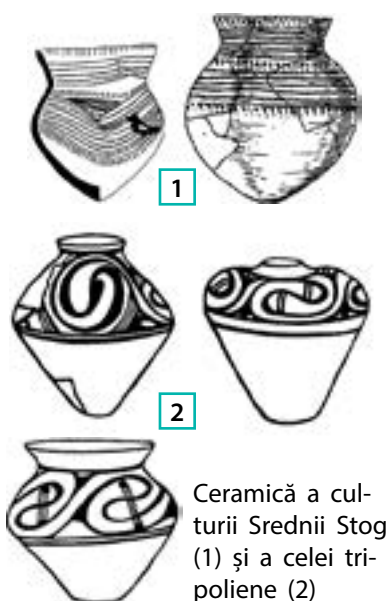

Model din lut al unei case tripoliene

Reconstrucția unei așezării tripoliene (Maidanetke)

3. Stepa. În perioada de existență a culturii tripoliene, în zonele de stepă ale Ucrainei era extinsă și **cultura arheologică Srednii Stog**. Principala ocupație a triburilor care aparțineau acestei culturi era creșterea animalelor, în special, a cailor. Un rol auxiliar îl aveau agricultura, vânătoarea și pescuitul. Pe timp de vară, animalele erau scoase la păscut departe de așezările permanente, iar pe timp de iarnă erau aduse mai aproape de ele. Un interes deosebit prezenta ceramica culturii Srednii Stog, vasele având partea de jos ascuțită.

Ceramică a culturii Srednii Stog (1) și a celei tripoliene (2)

Concluzii

- Eneoliticul este perioada de trecere de la epoca de piatră la epoca metalelor.
- În perioada eneoliticului omenirea a însușit prelucrarea aramei.
- Cea mai dezvoltată comunitate din perioada eneoliticului pe teritoriul Ucrainei moderne a fost cultura arheologică tripoliană.

Întrebări și însărcinări

1. Din ce materiale erau confecționate uneltele de muncă și obiectele de artă în perioada eneoliticului?
2. De ce arama, aurul și argintul au fost primele metale ce au început să fie prelucrate de către om?
3. Care erau particularitățile ceramicii culturii Srednii Stog?

§9. Epoca bronzului

1. Începutul epocii bronzului. Perioada dintre sfârșitul mileniului III și începutul mileniului I î. e. n. este numită **epoca bronzului**. În această perioadă a fost inventat primul aliaj de metale – **bronzul**. El era pregătit dintr-un amestec de aramă și staniu sau plumb. Obiectele din bronz erau mult mai tari, decât cele din piatră sau aramă. De asemenea, bronzul poate fi topit la o temperatură mai joasă decât arama, ceea ce a favorizat răspândirea obiectelor din acest aliaj.

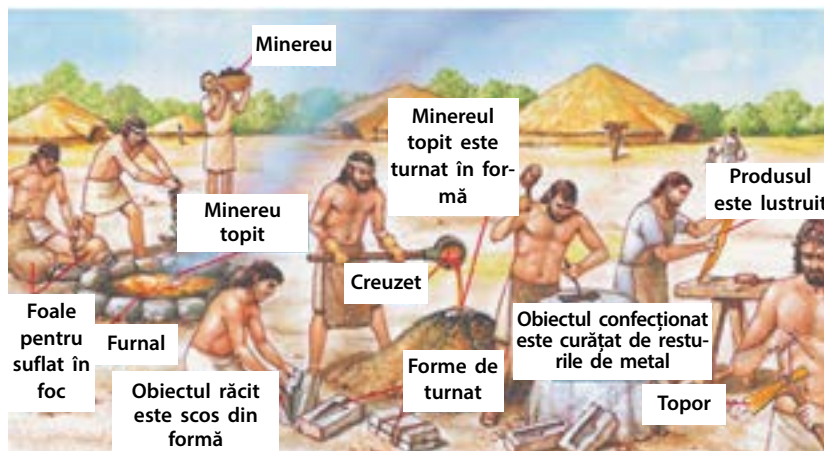
2. Meșteșugurile și comerțul. Un timp îndelungat unele așezări umane și-au asigurat toate cele necesare vieții. Membrii unei familii lucrau pământul, creșteau animale, coseau îmbrăcăminte și confecționau unelte de muncă. Însă cu timpul au apărut obiecte care puteau să fie confecționate numai în anumite zone. Spre exemplu, arama și produsele din aramă au pătruns pentru prima dată pe pământurile ucraine din Carpații românești sau din Munții Caucazului.

Obținerea bronzului și a obiectelor din acest aliaj nu era o activitate ușoară, necesitând mult timp, putere și capacități deosebite. De aceea, reprezenta o îndeletnicire a unor anumiți oameni, care-și consacrau timpul unei singure ocupații: olăritului sau fierăriei. Astfel a apărut o nouă ocupație – **meșteșugăritul**. Deși meșteșugul a apărut mai devreme, totuși, spre deosebire de perioadele anterioare, meșteșugarii aproape că nu se ocupau cu agricultura sau cu creșterea animalelor, ci dedicau tot timpul acestei activități. Ei schimbau produsele lor pe hrană și pe alte lucruri

Podoabe din bronz găsite în zona Mării Baltice. Vechimea lor este de peste 3 mii de ani.

Oamenii din vechime erau impresionați de capacitatea fierarilor de a obține din minereu metal topit, pe care îl transformau apoi într-un obiect rezistent. Arta fierarilor era egalată cu magia. Poate de aceea una dintre cele mai vechi povești din lume este considerată cea despre cum un fierar a încheiat o înțelegeră cu forțele supranaturale. Oamenii de știință consideră că ea a apărut cu 6 mii de ani în urmă.

? Topirea cărui metal a fost înșuşită mai întâi de către omenire – a aramei sau a bronzului?

Confecționarea obiectelor din metal

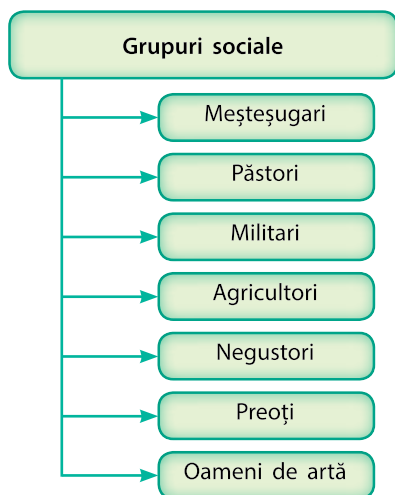
Locuitori de pe țărmul Mării Baltice adună pe mal bucățele de chihlimbar și le schimbă pe sarea din Carpați. Desen modern.

? **La ce foloseau oamenii chihlimbarul și sarea?**

Lege – regulă general obligatorie stabilită de organul legislativ.

Societate – ansamblul durabil al diferitor grupuri sociale, organizat într-un mod anumit.

Ierarhie – divizarea societății în pături superioare și inferioare.

Grupurile sociale de oameni din epoca bronzului

necesare. Acest lucru a dus la apariția **comerțului**. La început aceasta era o acțiune de schimb: unele lucruri erau schimbate pe altele. Mai târziu au apărut și primii bani, care de fapt erau scoici, piei de animale ș.a.

Meșteșugăritul și comerțul au influențat în mod favorabil perfecționarea mijloacelor de transport.

? **De ce a apărut meșteșugăritul?**

3. Societatea nouă. În epoca bronzului numărul populației a continuat să crească, iar unele așezări ale agricultorilor s-au transformat în primele orașe. În ele locuiau, în mare parte, meșteșugarii și negustorii.

Necesitatea de a proteja bogățiile acumulate a dus la apariția **soldaților** profesioniști. Ei își alegeau un conducător. Ulterior acești conducători s-au transformat în căpetenii militare, iar în perioada Evului Mediu erau cunoscuți deja ca regi. Se dezvoltau și convingerile religioase. Au apărut unii oameni care desfășurau ritualuri, interpretau **legile**, iar uneori ei aveau și funcția de medici. Aceștia erau **preoții**.

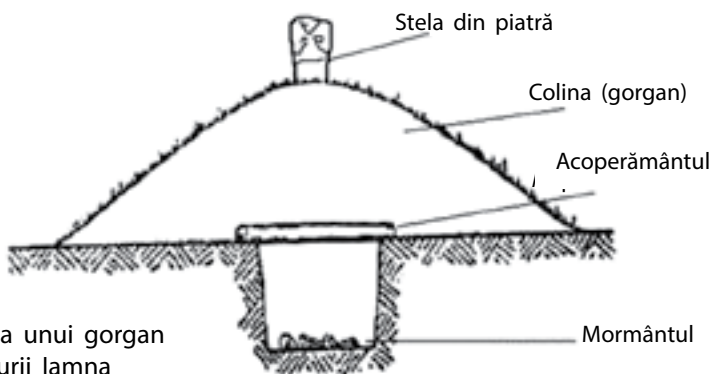
Meșteșugarii de diferite specialități, soldații, preoții începeau să se unească în **grupuri sociale (clase)** distincte. Ei acumulau bogății și obțineau puterea. Astfel a apărut inegalitatea patrimonială. Aceste procese au dus la stratificarea **societății**. Ea a devenit **ierarhică**. Acest lucru înseamnă că unele grupuri sociale se bucurau de mai multe drepturi și respect decât altele.

? **Explicați cum înțelegeți noțiunile de „grup social” și „ierarhie”? Dați exemple de grupuri sociale.**

4. Agricultura și creșterea animalelor. În epoca bronzului, pe teritoriul Ucrainei locuiau mai multe comunități culturale. Ele pot fi divizate în comunități agricole, care locuiau în zona de silvostepă a Ucrainei, și cele ale crescătorilor de animale, care viețuiau în zona de stepă. Diferența dintre ele a devenit mult mai accentuată decât în perioada aramei și a pietrei. Agricultorii foloseau plugul cu brăzdar de metal, care prelucra pământul mai bine. Crescătorii de animale, ale căror cirezi se măreau, s-au văzut nevoiți să caute în permanență noi imășuri.

Crescătorii de animale își schimbau locul de trai cel puțin de două ori pe an, atunci când își mânau cirezile pe imășurile de vară și de iarnă.

În timpul epocii bronzului, pe teritoriul Ucrainei s-a dezvoltat **cultura arheologică Iamna** (mijlocul mileniului IV – mileniul III î. e. n.). Ea a obținut această denumire, deoarece reprezentanții acestei culturi îi înmormântau pe cei decedați în gropi, sub coline de pământ numite **gorgane (kurgane)**. În timpul înmormântării, cadavrul era împroșcat cu un colorant roșiatic, numit ocră.

Schema unui gorgan al culturii lamna

Idolul de la Kernosivka, instalat deasupra unui kurgan din cultura lamna

- ? 1) În ce perioadă arheologică s-a dezvoltat cultura arheologică Srednii Stog. Ce cultură agricolă era vecină cu aceasta?
 2) De ce tocmai triburile culturii lamna au reușit să se stabilească pe teritorii atât de întinse?

De aceea, această comunitate umană mai este numită **cultura mormintelor cu ocru**. Reprezentanții culturii Lamna creau așezări provizorii nu prea mari, în jurul cărora cultivau cereale. Ei confecționau obiecte din bronz, atât pentru consum propriu, cât și pentru vânzare. La distanțe mari, reprezentanții acestei culturi se deplasau cu ajutorul căruțelor mari trase de boi. Triburile culturii Lamna s-au stabilit la vest până la fluviul Dunăre și la sud până la Marea Caspică.

- ? În ce constă deosebirea principală între crescătorii de animale și agricultorii din epoca bronzului?

Podoabe din os ale culturii lamna

Concluzii

- Apariția meșteșugăritului a favorizat dezvoltarea comerțului.
- În epoca bronzului au apărut primele orașe.
- Dezvoltarea meșteșugăritului și a comerțului, precum și acumularea de bogății de către anumite grupuri de oameni, au dus la stratificarea societății.

Întrebări și Însărcinări

1. Cum a fost influențată societatea de capacitatea oamenilor de a prelucra metale?
2. Terminați propozițiile. Pe baza lor, precum și cu ajutorul deseneului de la pagina 29, alcătuiți o scurtă relatare despre confecționarea produselor din metal.
 - 1) Metalul este topit în
 - 2) Metalul topit este turnat în
 - 3) După ce produsul turnat se răcește
3. Cum a schimbat comerțul societatea de la acea vreme?

Vase ale culturii lamna

- ? Comparați vasele culturii lamna cu cele ale culturilor Srednii Stog și tripoliană. Ați observat o oarecare asemănare între ele? Care anume? Ce atestă acest lucru?

Lucrare practică.

Viața cotidiană în epoca de piatră

Scopul: descrierea ocupațiilor și a modului de viață al oamenilor preistorici (vânătorilor și pescarilor, agricultorilor și crescătorilor de animale) pe baza diferitor surse.

Pentru studierea istoriei perioadei preistorice, savanții folosesc, mai întâi de toate, sursele materiale. Însă, cu ajutorul lor pot fi reconstituite nu mai mult de 1/5 din informația despre trecut. În afară de aceasta, mulți „martori” materiali din trecut nu au ajuns până în zilele noastre. Obiectele din lemn și piele se descompun, cele din metal – ruginesc și se ruinează, iar ceramica este foarte fragilă. De aceea, apare necesitatea de a apela la alte surse.

? Luați cunoștință cu izvoarele etnografice ce povestesc despre viața triburilor aflate, în dezvoltarea lor, la nivelul societății primitive și dați răspunsuri la întrebări.

Din viața triburilor kubu de pe insula Sumatra (Indonezia)

...El rupe un băț lung și drept și, ridicând de pe malul pârâului o piatră, bate cu ea pe un capăt al bățului până când acesta se desface în mai multe părți ascuțite. Apoi el desface coaja de pe băț și, împărțind-o în mai multe fibre, învelește cu ele capătul desfăcut al bățului. Sulița pentru prins pește (harponul) este gata...

? 1. Despre ce ocupație a oamenilor este vorba în fragmentul din sursă?
2. Ce materiale au fost folosite pentru confecționarea uneltei de muncă?

Din viața papuașilor din Noua Guinee

A venit Tui cu alți doi aborigeni. Cu toții erau înarmați cu sulițe, arcuri și săgeți, fiecare avea pe umăr câte un topor... Am decis să verific conținutul unei genți, pe care bărbații o purtau pe o curea aruncată pe umărul stâng... Am găsit în ea multe lucruri interesante. În afară de cele două cuțite de piatră mari, acolo erau oase ascuțite la un capăt, ce le serveau, probabil, în calitate de cuțit și greutate. Într-o cutie de bambus am găsit patru oase ascuțite. Erau, probabil, instrumente care înlocuiau acul sau suvacul. Apoi am găsit o scoică ce avea un capăt zimțat, pe care o foloseau pentru a răzui cocosul. Tot acolo era o bucată de coajă de cocos, pe care o foloseau în loc de lingură...

? 1. Ce unelte de muncă aveau aborigenii?
2. Din ce materiale erau confecționate aceste obiecte?

Din viața tribului amerindian al irochezilor

În timpurile străvechi irochezii purtau încălțăminte confecționată din piele de elan. Ei tăiau pielea deasupra și sub genunchii animalului, iar apoi o jupreau în bucăți întregi. Deoarece piciorul din spate al elanului este îndoit aproape sub unghi drept, pielea jupuită de pe el se potrivește cu mărimea piciorului omenesc. Capătul de jos era cusut strâns cu tendon, iar cel de sus era strâns de picior cu curele speciale...

? 1. Despre ce povestește fragmentul prezentat?
2. Cum își foloseau amerindienii spiritul de observație pentru confecționarea încălțămintei?

Activitățile magice ale vânătorilor de pe insula Nias (Indonezia) înainte de vânătoare

Înainte de a pleca la vânătoare aceștia săpau o groapă, pe care o acopereau cu crengi, iarbă și frunze, iar apoi ademeneau în ea animalele sălbatice. În timp ce săpau, ei erau nevoiți să respecte anumite reguli. Lor le era interzis să scuipe (în caz contrar, animalele se vor feri de groapă); să râdă (deoarece se vor supăra pereții gropii); să folosească sare, să pregătească hrana pentru porci. Aflându-se în groapă, li se interzicea să se scarpine, deoarece pământul se poate înmuia și năruii...

- ?
1. Ce fel de ritualuri practicau vânătorii înainte de a pleca la vânătoare?
 2. Sunt justificate interdicțiile inventate de ei?
 3. De ce vânătorii nu se bazuau doar pe groapă, dar foloseau și magia?

Soldați de pe insula Nias. Începutul sec. XX.

- ?
- În ce mod observațiile referitoare la comunitățile de oameni aflate la nivelul de dezvoltare a societății preistorice ne ajută să ne formăm o imagine asupra vieții oamenilor din epoca de piatră?

Prinderea peștelui cu ajutorul harponului

Reprezentant al tribului irochezilor

Verificarea cunoștințelor

Varianta 1

Varianta 2

1. Completați tabelul „Viața oamenilor în perioada preistorică”.

Planul caracteristicii	Paleolitic	Mezolit	Neolitic	Eneolitic	Epoca metalelor
Locuința					
Hrana					
Uneltele de muncă					
Ocupațiile					

2. Activități pe baza ilustrațiilor.
 - 1) Numiți fiecare obiect și menirea lui.
 - 2) Aranjați aceste descoperiri de la cea mai veche la cea mai nouă. Numiți perioada când a apărut fiecare dintre ele.

1

2

3

4

5

3. Cu ajutorul materialului din tabel și al ilustrațiilor de mai sus dați un răspuns detaliat (2-5 propoziții) la întrebări.
 - 1) Ce înseamnă evoluție umană? Prin ce se deosebeau oamenii de primat?
 - 2) Cum s-a schimbat clima în Europa în perioada mezoliticului? Cum a influențat acest lucru viața oamenilor?
 - 3) Ce înseamnă paleolitic? Cum au trăit oamenii în această perioadă?
 - 4) Ce schimbări s-au produs în societate în perioada mezoliticului?
 - 5) Care au fost consecințele dezvoltării agriculturii și a prelucrării metalelor în mileniul V î. e. n.?

CAPITOLUL II

CIVILIZAȚIILE ANTICE ALE ASIEI ȘI AFRICII

§ 10. Mesopotamia – pământul dintre două râuri

Mesopotamia

? Enumerați denumirile regiunii marcate pe fragmentul de hartă.

Natura actualei Mesopotamii

1. Primele civilizații. Cu aproape 8 mii de ani în urmă, unele așezări neolitice din Orientul Apropiat, care aveau suficientă hrană și practicau un comerț activ, s-au transformat în orașe. Acest lucru atestă apariția primelor **civilizații**. În cadrul acestor civilizații a fost descoperită pentru prima dată **scrierea**. De aceea, multe mărturii despre primele civilizații le-am aflat și din sursele scrise, nu numai din cele materiale, ca în cazul epocilor istorice anterioare.

Istoricii stabilesc dacă o anumită comunitate cultural-istorică a fost civilizație după următoarele criterii:

- existența orașelor (așezări cu edificii administrative: depozite de cereale, lăcașuri de cult etc.);
- statul;
- scrierea.

?

- 1) Când și unde au apărut primele civilizații?
- 2) Datorită cărui fapt am obținut mai multe informații despre viața acestor civilizații?
- 3) De ce, în opinia voastră, descoperirea scrisului a fost importantă pentru comunitățile umane?

2. Natura. În Orientul Apropiat, câmpia pustie este străbătută de două râuri – Tigru și Eufrat. Teritoriul dintre ele este numit **pământul străbătut de două râuri**, sau **Mesopotamia** – „ținutul dintre două râuri”.

În partea de nord a Mesopotamiei se înalță munții, iar în zona de sud, râurile se varsă în Golful Persic. Vara în aceste locuri este deosebit de călduroasă, iar iernile destul de reci. Uneori aici ninge.

Malurile râurilor Tigru și Eufrat sunt mlăștinoase și acoperite cu stuf. În aceste ținuturi, materialele de construcții de bază – piatra și lemnul – sunt foarte puține, de aceea locuitorii confecționau cele mai multe obiecte de uz cotidian din lut și stuf.

În schimb, apa râurilor este sursa umidității teritoriilor din jur și, mai ales, în timpul inundațiilor anuale, ea acoperă malurile de argilă cu un strat roditor de nămol. Durata anotimpului cald este suficientă pentru a strânge două recolte pe an. De aceea, cu aproape 8 mii de ani în urmă, pe malurile râurilor Tigru și Eufrat, au început să apară primele așezări ale agricultorilor.

3. Economia și primele așezări. În fiecare primăvară, când în munți se topea zăpada, Tigrul și Eufratul se revărsau, inundând pământurile din apropiere. Atunci când apa se retrăgea, în urmă rămânea un strat gros de nămol roditor. Soarele usca însă repede pământul, făcându-l foarte vârtos. De aceea, agricultorii din partea locului au construit o întreagă rețea de **diguri** pentru a împiedica posibilele inundații, precum și de **canale de irigare (ameliorare)**, pentru ca pământul de pe câmpuri să nu se usuce repede.

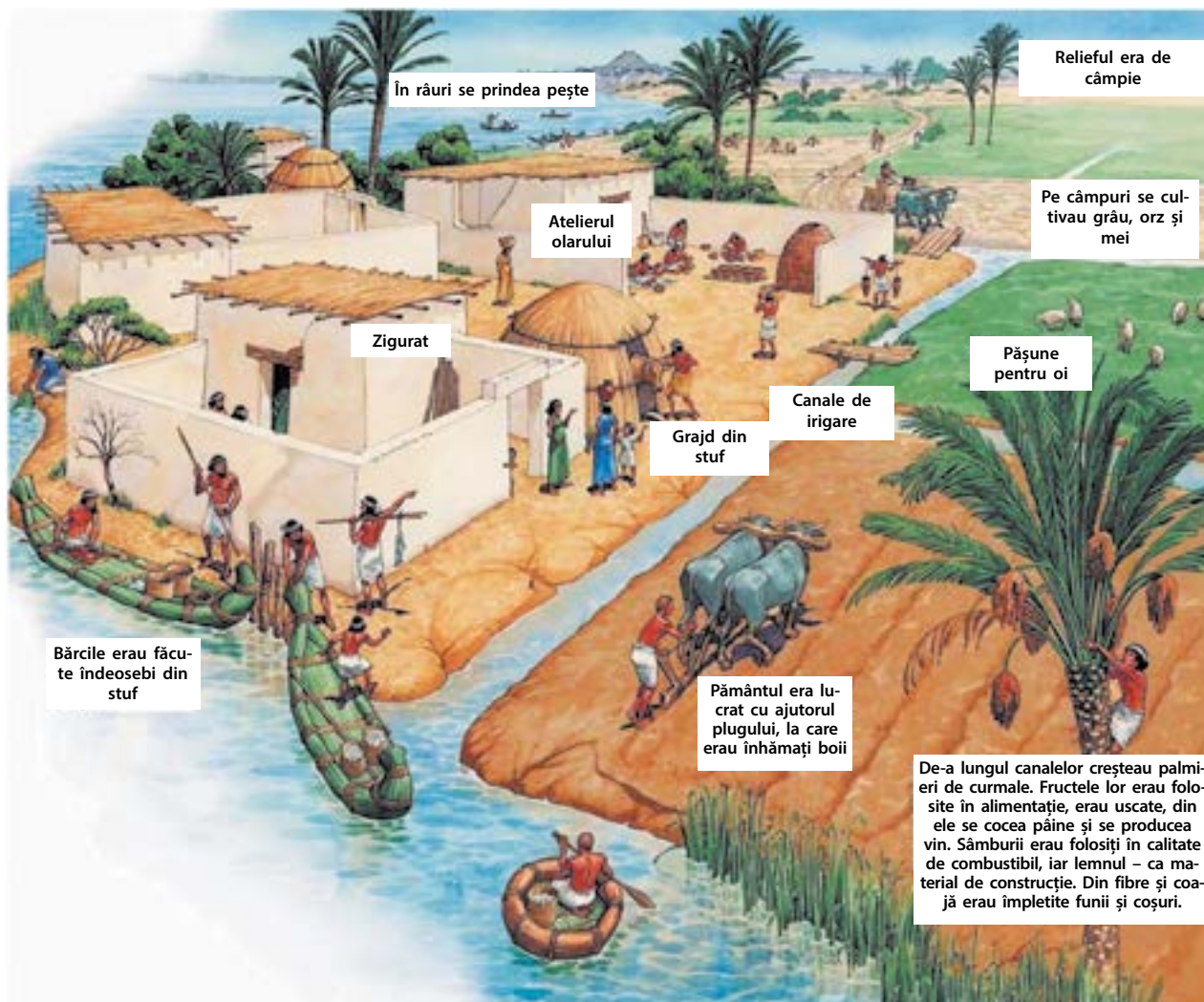
Rețeaua de canale a permis irigarea terenurilor situate departe de râuri, astfel fiind posibilă cultivarea unor terenuri mai întinse.

? Ce sunt canalele de irigare?

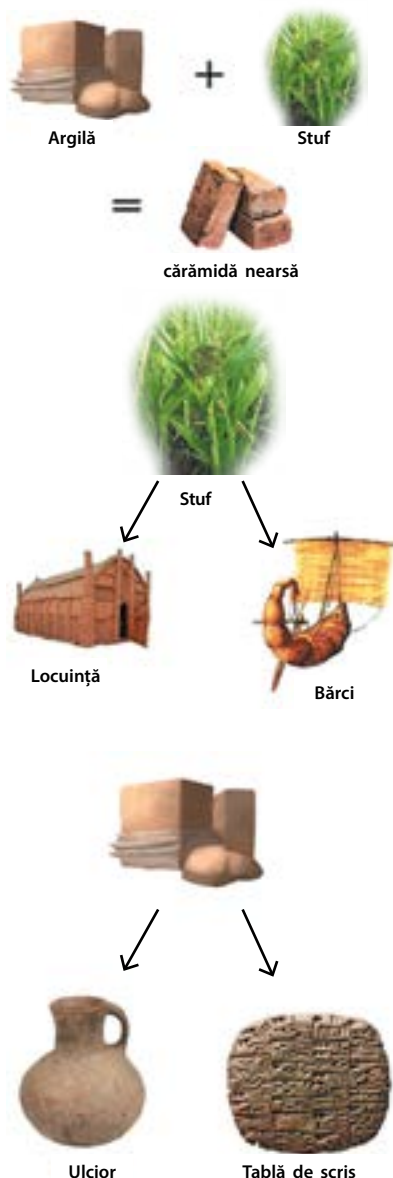
? Comparați ilustrația cu peisaje din Mesopotamia modernă (pag. 36). Observați ceva comun? Prin ce poate fi explicat acest lucru?

Agricultură de irigare (de ameliorare) – tip de agricultură, bazat pe construcția instalațiilor pentru ameliorarea pământului cultivat.

Așezare din Mesopotamia antică

Impozite – plăți obligatorii pe care omul le face către stat. În schimbul lor, statul garantează omului protecție și ajutor.

Obiecte confecționate de locuitorii Mesopotamiei

? **Numiți principalele activități economice ale locuitorilor Mesopotamiei.**

Pentru a crea și a menține în ordine sistemul canalelor de irigare trebuiau depuse multe eforturi. La această activitate participau toți locuitorii așezării, lucrările fiind planificate și conduse de către preoți. Tot ei calculau recolta adunată, o parte din care o luau în lăcașurile de cult, în calitate de **impozit**. Acolo ea era păstrată ca rezervă, în caz de secetă sau alte intemperii.

Mai târziu au apărut funcționarii, care organizau lucrările la aceste canale, însă piatra de temelie la oricare edificiu era pusă totuși de către preot. Așezările erau construite în jurul bisericilor.

? **Care era rolul preoților în viața așezărilor din Mesopotamia?**

Datorită existenței canalelor de irigare, agricultorii puteau să obțină recolte bogate. Surplusul de produse era schimbat de către agricultori pe mărfuri de la meșteșugari, comercianți sau de la alți oameni care nu se ocupau cu agricultura. Era mai comod ca schimbul să aibă loc în același loc, de aceea meșteșugarii și comercianții se stabileau în apropiere, de exemplu nu departe de lăcașul de cult. Astfel, au apărut **așezările comercial-meșteșugărești**.

Pentru a se apăra de atacurile vecinilor, evitând astfel jefuirea rezervelor de hrană ce se păstrau în lăcașul de cult, localnicii construiau întărituri: ziduri și turnuri. De asemenea, ei angajau căpetenii, care puteau să organizeze apărarea în caz de pericol și care conduceau incursiuni militare pe teritoriul vecinilor. Treptat așezările meșteșugarilor și ale comercianților s-au transformat în primele orașe.

Concluzii

- Teritoriul Mesopotamiei avea condiții prielnice pentru dezvoltarea agriculturii.
- Baza agriculturii era construcția digurilor și a canalelor de irigare (ameliorare).
- Recoltele însemnate au favorizat apariția meșteșugurilor și a comerțului, precum și apariția orașelor.

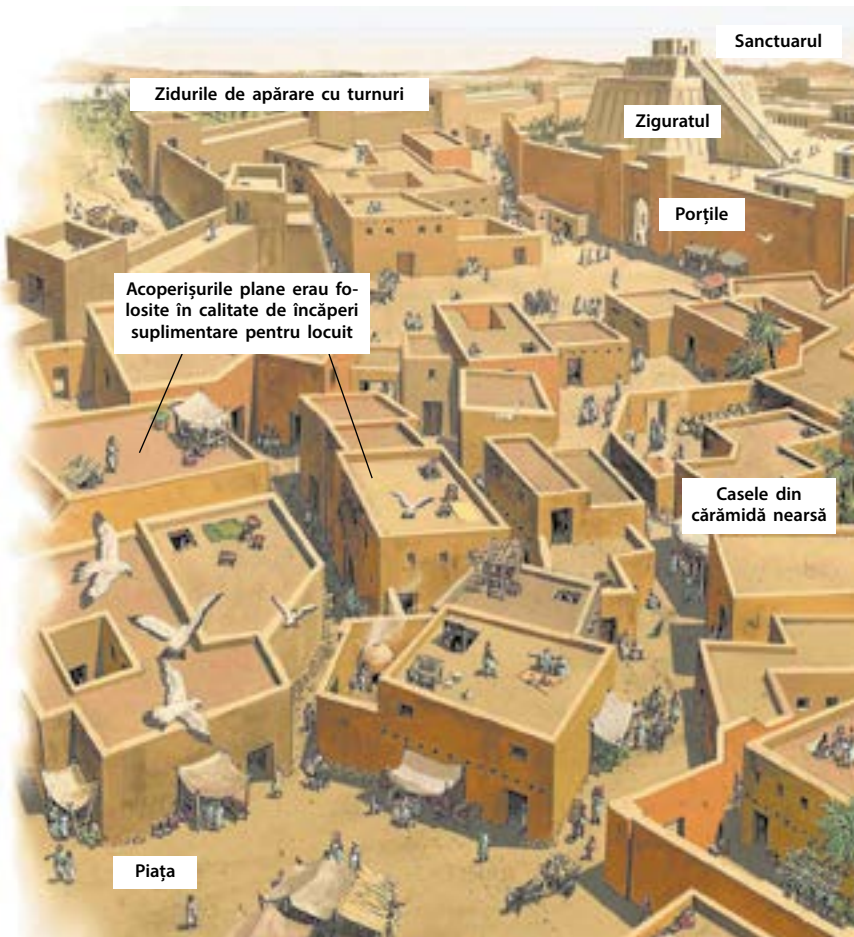
Întrebări și Însărcinări

1. Care teritorii sunt numite Mesopotamia?
2. Cu ce scop erau construite digurile și canalele de irigare?
3. Folosind textul paragrafului și desenul de la pag. 37, alcătuiți o relație despre ocupațiile populației Mesopotamiei (5-7 propoziții).

§ 11. Orașele și autoritățile

1. Orașele. Orașele Mesopotamiei erau independente, de aceea ele sunt numite **orașe-state**. Între ele era o luptă permanentă pentru dominația în zonă. De aceea, în jurul orașelor s-au construit ziduri și turnuri din cărămidă. Zidurile erau atât de late, încât deasupra lor putea să treacă liber o căruță cu boi înhămați. Zidurile mai înguste, pur și simplu nu ar fi putut rezista la greutatea lor.

Orașul era construit în jurul templului ce purta numele unei zeițe protectoare. El era situat în partea de sus a unei piramide mari – **ziguratul**. Templul avea o importanță foarte mare și din cauză că în interiorul lui erau păstrate rezervele de hrană.

AMINTIȚI-VĂ

1. Cum se numește regiunea străbătută de râurile Tigr și Eufurat?
2. Ce sunt canalele de irigare?
3. Cum înțelegeți noțiunea de „civilizație”?

Ziguratul din orașul Ur, construit în sec. al XXI-lea î. e. n. (în prezent teritoriul Irakului). Aspect modern.

- ?
- 1) Din ce fel de material a fost construit ziguratul?
 - 2) Calculați câți ani are această construcție.

Oraș din Mesopotamia

- ?
- 1) Care edificiu era principal în oraș?
 - 2) Enumerați particularitățile principale ale orașelor din Mesopotamia.

Oraș-stat – stat format dintr-un singur oraș și din teritoriul învecinat.

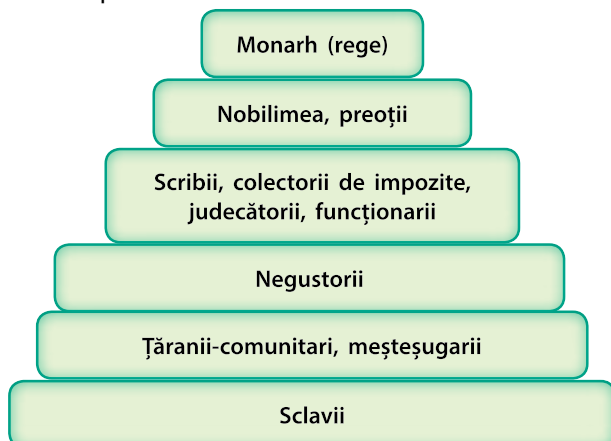
Monarh – omul care transmite puterea prin moștenire membrilor mai tineri ai familiei sale.

Funcționar – omul care conduce în numele statului și primește pentru acest lucru recompensă.

Locuitori ai celor mai vechi orașe din Mesopotamia. Mijlocul mileniului III î. e. n.

Orânduirea socială în Mesopotamia

Războaiele frecvente dintre orașe au dus la apariția conducătorilor militari profesioniști. Deseori ei obțineau puterea asupra întregului oraș și deveneau **monarhi**. Aceștia însă erau nevoiți să împartă puterea cu preoții, care aveau o mare influență în societate.

2. Orânduirea socială. Orânduirea socială a diferitelor orașe din Mesopotamia avea multe trăsături comune, deoarece modul lor de gospodărire era identic.

Baza societății erau țăranii, uniți în **obști**. Ei practicau agricultura, construiau și reparau digurile și canalele. La același nivel se aflau meșteșugarii, iar ceva mai sus – negustorii.

Oamenii învățați – scribii, colectorii de impozite, judecătorii, **funcționarii** – se situau mai sus pe scara ierarhică. Și mai sus se situau numeroșii preoți și nobilimea. Pe cea mai înaltă treaptă se situa monarhul (regele) cu familia sa.

Niciun fel de drepturi nu aveau sclavii. Stăpânul putea să-i cumpere sau să-i vândă, să-i oblige să îndeplinească orice muncă și chiar să-i omoare. De cele mai multe ori sclavi deveneau prizonierii de război. Omul putea nimeri în sclavie ca pedeapsă pentru comiterea vreunei crime, pentru neplătirea impozitelor sau neachitarea datoriilor.

? Cum putea omul liber să devină sclav?

3. Viața cotidiană. Orașele din Mesopotamia nu aveau o planificare clară. De aceea, casele erau construite la întâmplare, iar străduțele erau înguste și strâmbe. Nu exista nici canalizare, de aceea resturile erau aruncate direct afară.

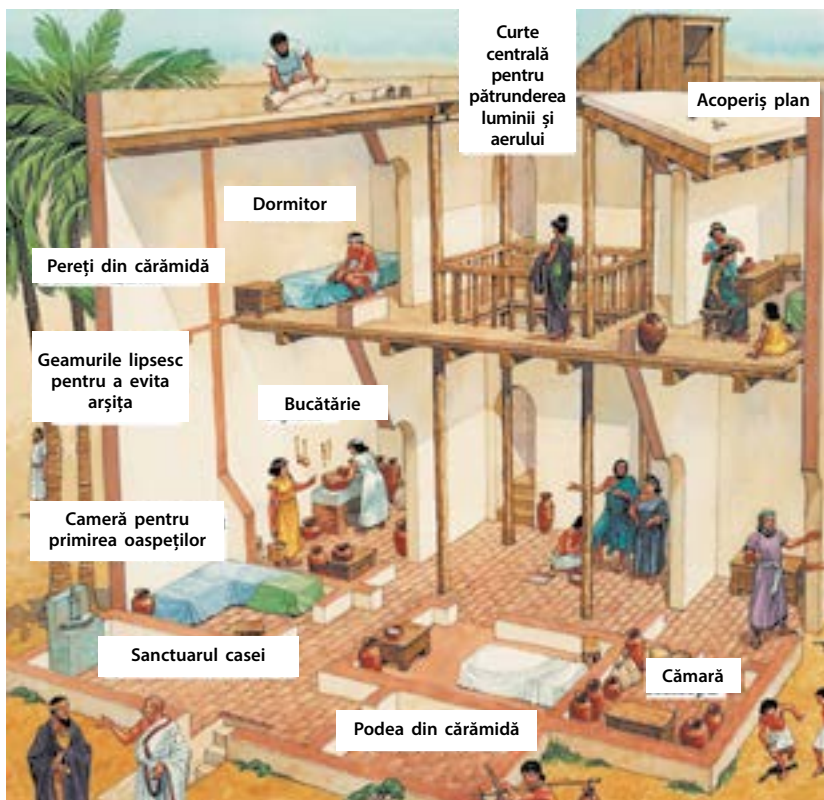
În orașe comerțul se practica intens. Se vindeau cereale și legume, obiecte produse de meșterii locali, mărfuri aduse din orașe îndepărtate, precum și mâncare (îndeosebi pește prăjit), care era pregătită chiar în stradă.

Lemnul nu era suficient, de aceea oamenii erau nevoiți să facă economie. Mobila era fabricată din stuf și din pâslă.

Dintre culturile cerealiere, în Mesopotamia se cultiva orz, ovăz și grâu, iar dintre legume – mazăre, fasole, castraveți, diverse feluri de salate, ceapă, usturoi și muștar. Oamenii înstăriți își puteau permite și trufe de deșert, un gen de ciuperci ce cresc sub pământ.

Mâncarea de bază se compunea din pâine de orz, legume, pește copt și bere. Mesopotamienii mâncau, de asemenea, carne de porc la cuptor, carne de berbec sau capră și mai puțin – carne de vită.

Pentru a îndulci unele feluri de mâncare, erau folosite fructe precum smochine, curmale, stafide, dar și miere.

Casa unei familii înstărite din Mesopotamia

? **Descrieți casa unei familii înstărite din Mesopotamia.**

Locuitorii Mesopotamiei au constatat că dacă toarnă apă caldă peste boabele de orz și se păstrează amestecul o perioadă, se obține o băutură, cunoscută astăzi ca bere. E adevărat că berea de atunci semăna mai mult cu un terci rar și aproape că nu conținea alcool. Berea era băută cu ajutorul unui pai de stuf, pentru a nu înghiți odată cu băutura și boabele dospite. Concomitent cu descoperirea acestei băuturi, a apărut și proverbul despre influența ei nesănătoasă asupra omului: „Dacă vei bea bere la drum, vei avea neplăceri”.

Oamenii beau bere. Copie a unui desen sumerian.

În general, hrana era diversificată. În mileniul al III-lea î.e.n. locuitorii Mesopotamiei cunoșteau peste 50 de feluri de pește, 20 de feluri de cașcaval, 300 de rețete de produse de panificație și 100 de rețete de supe, precum și 15 tipuri de bere.

? **Ce concluzii puteți face referitor la hrana vechilor locuitori ai Mesopotamiei? Corespund ele, oare, cu ideile voastre despre o alimentație sănătoasă sau gustoasă?**

Concluzii

- Orașele din Mesopotamia erau independente și luptau între ele.
- Principalele categorii ale populației erau țăranii, meșteșugarii, funcționarii, preoții.
- Recoltele bogate au contribuit la dezvoltarea meșteșugurilor și comerțului, la apariția orașelor.

Întrebări și însărcinări

1. Cum era orânduirea socială a orașelor-state din Mesopotamia?
2. În ce condiții conducător al orașului putea să devină un șef militar?
3. Alcătuiți meniul zilei pentru o familie din Mesopotamia.

§12. Statele din epoca bronzului: Sumerul și Babilonul

AMINTIȚI-VĂ

1. Numiți principalele caracteristici ale civilizației.
2. Explicați sensurile noțiunilor „monarh” și „funcționar”.
3. De ce orașele mesopotamienilor sunt numite orașe-state?

Căruță sumeriană cu roți pline.

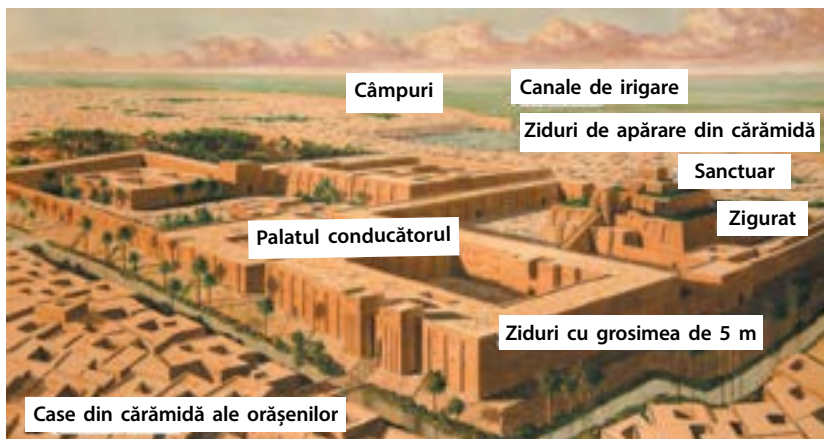
Portret sculptural al regelui sumerian Ur-Nammu. Sec. XXI î.e.n.

1. Sumerul. Mesopotamia ademea diferite popoare. De asemenea, după cum știți deja, conducătorii unor orașe tindeau să-și extindă puterea asupra altora. De aceea, de la apariția civilizației în mileniul IV î. e. n. și până în mileniul I î. e. n., aici au înflorit și au decăzut un număr mare de state și imperii.

La început, în mileniul IV î. e. n., în partea de sud a Mesopotamiei și-au întemeiat o așezare oameni ce se numeau „capete negre”. Vecinii îi numeau sumerieni. Sumerienii au creat una dintre primele civilizații, care a existat până în mileniul II î. e. n.

Orașele și regatele Mesopotamiei

Oraș sumerian

- ? 1) De ce toate clădirile din oraș sunt de aceeași culoare?
- 2) A fost, oare, Sumerul singurul stat? De ce?

Fragment de harpă sumeriană împodobit cu un cap de bou din aur și lazurit

Cele mai mari orașe-state sumeriene au fost Ur, Uruk, Lagaș, Nippur. La acea vreme ele impresionau prin mărimea lor: în condițiile în care numărul total al populației Mesopotamiei era de circa 1,5 milioane de oameni, numai în Uruk trăiau între 50 și 80 mii de persoane.

Sumerienii sunt autorii unor invenții, care au influențat dezvoltarea ulterioară a întregii omeniri. Este vorba de începuturile prelucrării aramei și a bronzului, precum și de descoperirea **roții** și a **scrisului**. Descoperirea roții a deschis calea spre crearea altor mecanisme. Primul a fost **roata de olărit**. Ea a permis realizarea rapidă a vaselor de calitate.

Dezvoltată a fost și arta sumerienilor: aceștia înălțau zigurate impunătoare, construiau statui din argilă ale zeilor, obiecte din aur și pietre prețioase. Orașele sumeriene făceau mult comerț – atât între ele, cât și cu orașele de pe teritoriile Egiptului, Greciei, Siriei, Libanului, Iranului, Indiei și Afganistanului de astăzi. Acolo ei vindeau țesături și obiecte din lut, iar în schimb cumpărau aramă și staniu (cositor).

2. Akkadul. La nord de orașele sumeriene era situat Regatul Akkadian. El era populat de un popor sosit aici din Peninsula Arabică. Către sârșitul mileniului III î. e. n. regele **Sargon** a copleșit orașele Sumerului și a întreprins campanii copleșitoare în Siria și Elam. Astfel, Regatul Akkadian s-a transformat în primul **imperiu** din lume.

Orașele mesopotamiene nu mai erau deja independente, ci se supuneau unicului suveran akkadian. El le-a încredințat unor rude de-ale sale guvernarea pământurilor copleșite. Acest lucru a generat rezistența populației locale, care protesta în permanență împotriva puterii suveranului din Akkad. De asemenea, statul avea de suferit de pe urma invaziei nomazilor din podișul iranian. În cele din urmă, Regatul Akkadian s-a destrămat.

? De ce Regatul Akkadian este numit imperiu?

Imperiu – stat cu centru unic, care conduce mai multe popoare cucerite.

Hammurabi în sala tronului.
Desen modern.

3. Babilonul. În mileniul II î. e. n. s-a dezvoltat unul dintre orașele Mesopotamiei – **Babilonul**. Orașul era situat pe malul râului Eufrat. Prin el treceau drumurile comerciale de la nord la sud, de la vest la est.

Unul din regii Babilonului – **Hammurabi** (1792–1750 î.e.n.) a unificat prin forță întreaga Mesopotamie. Astfel a luat ființă puternicul **Regat Babilonian**, care a supus multe popoare.

Hammurabi a intrat în istorie și ca făuritor al uneia dintre primele, în lume, culegeri de legi scrise. El a primit denumirea **Codul lui Hammurabi**. Din el rezultă viziunea societății babiloniene de la acea vreme față de echitate.

Principiul de bază al legilor lui Hammurabi era „**ochi pentru ochi**”, ceea ce însemna „cât s-a pierdut, atât trebuie plătit”. Dacă un om a furat averea cuiva, el trebuia să-i plătească proprietarului prețul ei; dacă un om i-a scos un ochi altui om, atunci acela trebuia să-i scoată un ochi. În afară de aceasta, era pedepsit nu omul, ci acea parte a corpului care era vinovată: de exemplu, medicului ce în timpul operației l-a omorât din întâmplare pe pacientul său, i se tăia mâna.

Aceste reguli, însă, se refereau doar la oamenii egali. Dacă victima ocupa o treaptă superioară în societate, în comparație cu cel ce a comis crima, atunci și pedeapsa era cu mult mai severă. Spre exemplu, pentru o lovitură dată unui nobil, omul ce ocupa o treaptă inferioară primea 60 de lovituri.

Stela din bazalt în care a fost încrustat Codul lui Hammurabi. În partea de sus este reprezentat însuși regele.

? Ce se poate spune despre concepția despre lume a vechilor babiloneni pe baza Codului de legi al lui Hammurabi? În societatea acelor timpuri, oamenii de origine diferită aveau aceeași valoare?

Concluzii

- În epoca bronzului, pe teritoriul Mesopotamiei s-au creat orașele-state ale Sumerului, Regatele Akkadian și Babilonian.
- Regele Akkadului, Sargon, a cucerit orașele Sumerului și a întemeiat primul imperiu din lume.
- Regatul Babilonian a cunoscut cea mai mare înflorire în timpul domniei lui Hammurabi.

Întrebări și însărcinări

1. Ce invenții au fost făcute în Sumer?
2. Numiți principiile de bază ale Codului lui Hammurabi. Cum era el transpus în viață?
3. A fost, oare, Regatul Babilonian un imperiu?

§ 13. Statele din Epoca Fierului: Asiria și Regatul Caldeean

1. Asiria. În mileniul III î. e. n., în zona Akkadului, pe malurile râului Tigru, a apărut orașul **Assur**. La început el nu a fost independent, ci se supunea altor orașe-state din Mesopotamia. Cu timpul, acest oraș a prosperat datorită comerțului și exportului ilegal de metale. Concomitent a crescut și puterea orașului, care tindea să controleze întregul comerț din zonă. Aceasta a și devenit o cauză a războaielor frecvente cu vecinii, în rezultatul cărora a fost întemeiat **Regatul Asirian** sau **Asiria**.

În repetate rânduri, Asiria ba cucerea teritoriilor însemnate, ba își pierde influența asupra lor. În cele din urmă, în **veacul al IX-lea î. e. n.** a început avântul de lungă durată al Asiriei. La acea vreme ea se transformase într-un imperiu puternic, care, în perioada celei mai mari extinderi, controla întregul teritoriu al Mesopotamiei, țărmul de est al Mării Mediterane și Egiptul.

Asirienii supuneau noile pământuri prin forță. Acest lucru a devenit posibil grație **reformei** militar-politice înfăptuite de către regele asirian **Tiglatpalasar al III-lea**, care a trăit în sec. VIII î. e. n. Această reformă prevedea:

- crearea unei armate profesionale organizate, care era întreținută în totalitate de stat (alte state din Mesopotamia nu dispuneau de astfel de armată – pe timp de război țărani erau chemați la **oaste** (opolcheniye));
- folosirea în masă a armelor făcute dintr-un nou metal – fierul;
- organizarea militară (erau distribuite clar genurile de arme – cavaleria, trupele ingineresti și de cercetași);
- un nou mod de purtare a războiului: nu numai de dragul jefuirii, ci și cu scopul supunerii unor noi popoare.

Pentru a-și impune puterea în noile teritorii, asirienii se comportau cu o deosebită cruzime față de localnici. Scopul lor era de a-i transforma în supuși fideli ai unicului Imperiu Asirian:

- popoarele cوتropite erau strămutate cu forță cu toată averea lor pe noi teritorii;
- pentru a dirija pământurile cوتropite erau numiți guvernatori;
- meșteșugarii și meșterii din teritoriile cوتropite erau aduși în capitala Asiriei;

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce regate din Mesopotamia cunoașteți deja?
2. Explicați înseamnăta noțiunii „imperiu”.
3. Numiți principiul de bază al Codului lui Hammurabi.

Reformă – transformare treptată și fundamentală, îmbunătățirea situației în diferite domenii.

Oaste (opolcheniye) – armată formată din reprezentanții populației dintr-o anumită regiune, ați de luptă. Este activă doar în timpul invaziei dușmanilor, după care membrii ei se întorc acasă.

Figurile demonilor buni cu corp de taur, aripi de pasăre și cap de om – lamassu. Ele păzeau intrarea în Palatul regal asirian.

Bijuterie asiriană

Scenă a vânătorii regale, săpată pe pereții palatului asirian

În timpul domniei lui Tiglatpalașar al III-lea armele din metal nu erau mai puternice decât cele din bronz. Avantajul lor consta în aceea că, spre deosebire de staniul necesar pentru turnarea bronzului, minereu de fier era în cantități suficiente. Așadar, armele din fier erau mai ieftine și cu ele puteau fi dotate armate numeroase. Depuneri însemnate de fier au fost găsite în apropiere de Asur, în timp ce cele mai apropiate de Mesopotamia mine de staniu se aflau la o distanță de 2 mii de kilometri la est. De aceea, toată Mesopotamia depindea de cei ce controlau comerțul cu staniu.

- ?
- 1) Găsiți pe fragmentul de hartă (pag. 42) orașele Asur și Ninive. Ce fel de orașe sunt acestea?
 - 2) Ce pământuri au fost crotopite de Asiria?

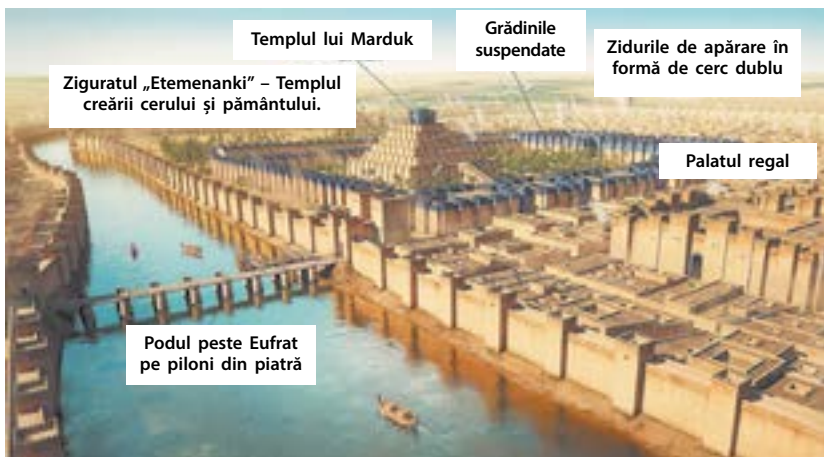
Babilonul în timpul domniei lui Nabucodonosor al II-lea

- o parte a populației subjugate era transformată în sclavi, care erau înrolați în armată pentru refacerea pierderilor;
- revoltele care izbucneau erau înăbușite cu cruzime.

În **anul 689 î. e. n.** Asiria a învins Babilonul. Orașul a fost ruinat.

Cruzimea asirienilor a ridicat popoarele subjugate împotriva lor. Războaiele permanente au slăbit foarte mult Asiria. Vecinul din est al Asiriei – Midia, împreună cu aliații, au distrus trupele asiriene și în **anul 612 î. e. n.** au ruinat capitala ei – orașul Ninive. Pământurile imperiului au fost împărțite între învingători.

? Care era principala sursă de venit pentru Asiria în afară de război?

2. Noul Imperiu Babilonian. Noul Imperiu Babilonian sau **Regatul Caldeean** a existat relativ puțin timp. Însă, bogăția și gloria lui îi uimea pe contemporani.

În ultimele decenii de existență a Asiriei, în interiorul ei au avut loc **războaie civile**. De acest lucru s-a folosit guvernatorul Babilonului, **Nabopolassar**, descendent din triburile caldeenilor. În anul **626 î. e. n.**, el a reușit nu numai să se separe de Asiria, ci și să supună pământurile fostului Imperiu Babilonian. Ulterior el depune eforturi pentru distrugerea Asiriei.

Succesorul său, Nabucodonosor al II-lea, a domnit 40 de ani. El a cucerit noi teritorii, aproape dublându-și posesiunile. Perioada domniei sale a fost o perioadă de înflorire a Regatului Caldeean. Nabucodonosor a refăcut în totalitate Babilonul, care a devenit unul dintre cele mai mari orașe și centre de comerț cu alte țări. În locul cărămizii crude, în construcții era folosită deja cărămida arsă, mult mai rezistentă. A fost înălțat un nou palat regal, a fost construit un pod de piatră peste râul Eufurat, precum și noi fortificații în jurul orașului.

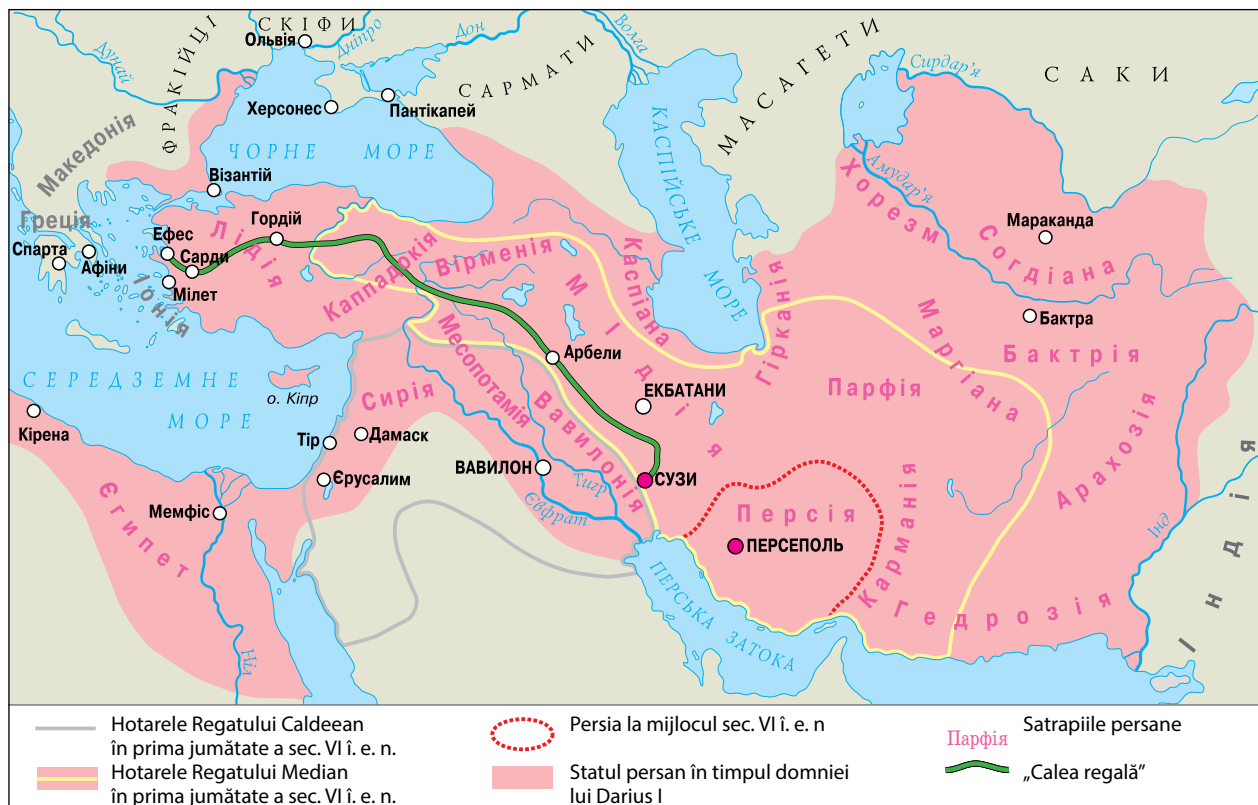
Război civil – lupta pentru putere dintre diferite grupuri în interiorul unei societăți sau țări.

Nabucodonosor al II-lea

- ? 1) Găsiți pe hartă hotarele Regatului Caldeean. Numiți teritoriile ce intrau în componența lui.
- 2) Găsiți pe hartă Media. Care alt stat din Mesopotamia a fost învins de ea?

Regatul Caldeean și Imperiul Persan

Poarta restaurată a zeiței Iștar de la muzeul de istorie din Berlin

Legenda spune că Nabucodonosor al II-lea știa care va fi soarta statului său. Regelui i s-ar fi arătat în vis un idol gigant cu capul din aur, corpul până la brâu – din argint, picioarele până la genunchi – din aramă, iar partea de jos – dintr-un amestec de fier și lut. Înțeleptul i-ar fi explicat regelui semnificația celor văzute în vis: regatul nu va avea parte de unitate internă – așa cum fierul nu este capabil să se unească cu lutul, tot așa și diversele popoare din Babilon nu vor putea trăi în pace.

Grădinile artificiale din Babilon, care au intrat în istorie ca una dintre cele șapte minuni ale lumii cu denumirea de Grădinile suspendate ale Semiramidei.

Printr-o deosebită frumusețe se remarcă **Poarta Iștar** – una dintre cele opt porți ale zidului exterior al orașului. Poarta a fost dedicată zeiței Iștar și construită din cărămidă glazurată. De la poartă și până la templul zeului Marbuk a fost amenajată strada numită Calea Procesiunilor, unde avea loc sărbătorirea Anului Nou. În Regatul Babilonului ea coincidea cu echinocșiul de primăvară.

Succesorii lui Nabucodonosor al II-lea nu au avut atâtea succese. În cele din urmă, în **anul 539 î. e. n.**, Noul Imperiu Babilonian a fost cucerit de către persani.

? Câți ani a existat Noul Imperiu Babilonian?

Legenda spune că atunci când Babilonul a fost asediat de trupele persane, principele **Baltazar** era într-atât de convins că zidurile orașului sunt de netrecut, încât organiza zilnic banchete. În timpul unui banchet, o mână nevăzută îi lasă pe un perete mesajul: „Numărat. Cântărit. Împărțit.” Un înțelept i-ar fi tălmăcit mesajul în felul următor: forțele divine au numărat deja zilele regatului lui Baltazar, l-au cântărit ca pe o marfă la piață și l-au împărțit între dușmani. În aceeași noapte Baltazar a fost ucis, iar în oraș au năvălit trupele persane.

Astfel și-a încetat existența Regatul Caldeean, care, deși a existat relativ puțin timp, totuși faima minunilor și a bogățiilor lui a rămas vie în basmele și legendele diferitor popoare.

? Cum poate fi tălmăcită importanța cuvintelor profetice de pe perețele palatului babilonian?

Concluzii

- Asiria a copleșit imense teritorii datorită bogățiilor acumulate ca urmare a comerțului și datorită armatei numeroase și bine organizate.
- Cruzimea asirienilor a ridicat împotriva lor popoarele subjugate, ceea ce a făcut-o sensibilă pentru dușmanii din afară.
- Noul Imperiu Babilonian controla mari teritorii, dar s-a dovedit a fi neputincios în fața dușmanului din exterior.

Întrebări și Însărcinări

1. Ce fel de metal au început să prelucreze asirienii?
2. Numiți cei mai renumiți regi ai Asiriei și ai Regatului Caldeean. Prin ce s-au proslăvit ei?
3. Amintiți-vă ce mituri și legende despre Babilon cunoașteți. De ce, în opinia voastră, tocmai acest oraș este amintit în ele atât de frecvent?

§ 14. Persia

1. Imperiul Persan. La est de Mesopotamia este situat Podișul Iranian. Pe la mijlocul mileniului II î. e. n. din zonele de nord au venit aici triburile perșilor. Acești oameni practicau creșterea animalelor și trăiau destul de modest. Pe atunci ei nu erau independenți și plăteau tribut Statului Midia. În sec. VII î. e. n. **Ahemene**, unul dintre căpetenii, a unit toate triburile persane.

- 1) Unde au trăit triburile perșilor înainte de a se uni?
- 2) Perșii antici au fost crescători de animale sau agricultori?

Unul dintre succesorii lui Ahemene – **Cirus al II-lea cel Mare** (559–530 î. e. n.), s-a ridicat împotriva regelui median și a ocupat locul acestuia. Astfel, el a întemeiat un nou stat, care este numit Persia ahemenizilor sau **Imperiul Persan**. Succesorii săi, **Cambise al II-lea** și **Darius I**, nu s-au oprit la cele realizate. Ei au copleșit teritorii imense: Mesopotamia, Egiptul, Asia Mică, partea de nord-vest a Indiei.

Perșii au divizat teritoriile copleșite în mai multe provincii – **satrapii**, ale căror frontiere corespundeau cu hotarele statelor ocupate. Populația locală își păstra tradițiile, limba și legile. Statele din componența imperiului erau legate printr-o rețea de drumuri care erau cele mai bune la acea vreme.

În Persia exista și serviciul de poștă, care funcționa cu succes datorită mecanismului bine organizat pe „**calea regală**”. De-a lungul drumurilor principale erau amenajate oficii poștale, situate unul de altul la distanța pe care un cal ar putea-o parcurge într-o zi. Când călărețul sosea la oficiu, el transmitea încărcătura altuia. Această ștafetă lucra non-stop, de aceea existau călăreți de zi și de noapte. Corespondența parcurgea întreaga distanță de 2500 de kilometri în șapte zile.

Construcția unor drumuri sigure și calitative a contribuit și la dezvoltarea comerțului.

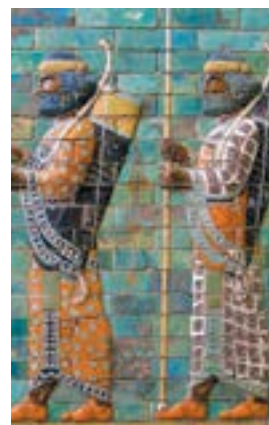
- 1) Ce influență a avut asupra vieții în Persia construcția drumurilor?
- 2) Arătați pe hartă (pag. 47) teritoriul Persiei de la mijlocul sec. VI î.e.n. și numiți zonele principale ale Imperiului Persan.
- 3) Găsiți pe hartă (pag. 47) „calea regală”. Ce orașe și zone unea ea?

AMINTIȚI-VĂ

1. Numiți statele Mesopotamiei în ordinea cronologică a existenței lor.
2. Care erau ocupațiile de bază ale locuitorilor Mesopotamiei?

Regele persan Darius I

Imagini ale „nemuritorilor” pe pereții palatului regal din Susa

Capul familiei persane era bărbatul. El putea să aibă câteva femei și concubine. Bărbații puteau să se deplaseze liber pe stradă, iar femeile erau nevoite să stea acasă și să se ocupe de treburile gospodărești.

Cupă din aur pentru băut

Zoroaștrii credeau că în lume există binele absolut și răul absolut, iar omul este capabil să aleagă liber între cele două. Minciuna și violența reprezintă întru chiparea răului, iar adevărul și faptele bune – întru chiparea binelui. După moarte, pe om îl așteaptă judecata și, dacă în timpul vieții el a ales calea cea nedreaptă, este sortit la chinuri îngrozitoare. Dacă faptele bune ale omului prevalează măcar puțin, atunci el ajunge în rai.

? **Cum se numea religia perșilor? În ce consta esența ei?**

Persia a devenit primul stat pe teritoriul căruia a fost introdusă moneda de model unic – **dareicul de aur**. Până atunci monedele au existat doar într-o singură țară – Lidia. Restul lumii folosea, în calitate de bani, lingouri de aur sau de argint sau, în general, se descurcau fără ele în timpul schimburilor comerciale.

Satrapiiile erau conduse de către **satrapi** – guvernatori numiți de regele persan. De obicei, deveneau satrapi rudele apropiate ale regelui. Sarcina lor principală era de a supraveghea plătirea la timp a tributului în teritoriile cotate. Satrapul avea propria armată, putea să-și bată moneda sa de argint, răspândită numai pe pământurile controlate de el. Satrapul era judecător principal pe pământurile încredințate.

Pentru a nu depinde de armata satrapilor, regele persan avea o armată proprie, formată din 10 000 de „**nemuritori**”. Conform legendei, numele se datora faptului că locul luptătorului ce murea era imediat luat de altul, numărul lor fiind neschimbat. Primii 1000 de astfel de luptători erau cei din garda personală a regelui, formată din urmași ai celor mai de seamă familii persane, pregătiți încă din copilărie pentru acest serviciu.

? **Cum se numeau guvernatorii persani? Care erau atribuțiile lor?**

2. Zoroastrismul. Perșii împărtășeau o religie aparte – **zoroastrismul**. Profetul lor era **Zoroastru**. El condamna violența, propovăduia pacea între oameni, onestitatea și munca. Deseori zoroaștrii erau numiți „adoratori ai focului”, deoarece ei credeau că întru chiparea pământescă a Dumnezeului lor este orice fel de lumină, inclusiv focul. Atunci când se rugau, ei se întorceau cu fața spre o sursă de lumină. Învățăturile lui Zoroastru au fost incluse în cartea sfântă Avesta.

Concluzii

- Perșii antici erau un popor crescător de animale, care trăia pe teritoriul Podișului Iranian.
- Primul domnitor al triburilor unite ale perșilor a fost regele Ahemene.
- Perșii au întemeiat un imens imperiu, ale cărui părți își păstrau tradițiile, limba și legile.

Întrebări și însărcinări

1. De ce statul întemeiat de Cyrus al II-lea este numit „Persia Ahemenizilor”?
2. Poate fi numită, oare, Persia Ahemenizilor imperiu? De ce?
3. Comparați modul de comportare a asirienilor și persanilor față de pământurile cotate.

§ 15. Nomazii

1. Cimerienii. La nord de Mesopotamia și Podișul Iranian se întind stepele – Marea Stepă, care ajunge în vest până la Dunăre și Carpați, iar în est – până la China. Aceste teritorii erau populate de triburi nomade, numite de oamenii de știință ca fiind iraniene sau vorbitoare de limbă iraniană, deoarece vorbeau în limbi asemănătoare cu persana (iraniana).

Anterior, în **secolul V î.e.n.**, în stepele din nordul Mării Negre trăia un popor nomad, pe care vecinii îl numeau „cimbrî”, iar noi îl cunoaștem ca „**cimerieni**”. Este primul popor de pe pământurile ucrainene, al cărui nume, fie și aproximativ, ne este cunoscut. Deși cimerienii erau un popor nomad, ei organizau așezări permanente pentru meșteșugari.

Cimerienii erau un popor războinic: ei organizau numeroase invazii asupra statelor Mesopotamiei. Au distrus armata statului Urartu, au ruinat Sardes – capitala statului Media, au cucerit Frigia și luptau alături de Asiria împotriva dușmanilor acesteia. Însă când unul dintre conducătorii

AMINTIȚI-VĂ

- Cine erau nomazii? În ce consta particularitatea de bază a modului lor de viață?

Imagine a soldaților cimerieni pe o vază etruscă

Sciția Mare

Reconstituire modernă a înfățișării unei femei-războinic din Sciția

Aproximativ în anul 513 î.e.n. trupele regelui persan, Darius I, au intrat pe teritoriul Sciției Mari. El urmărea scopul de a supune aceste pământuri. Apropiindu-se de Borisfen (Nipru) și nevăzându-i pe sciți, Darius trimite către regele lor, Idranfirs, o solie cu cerința de a i se supune și a-i plăti tribut. Drept răspuns, regele i-a trimis lui Darius o pasăre, un șoarece, o broască și cinci săgeți. Darius a tălmăcit astfel conținutul mesajului învăluit de mister: „Perșilor, dacă nu vă veți preface în păsări, ca să zburăți în văzduh, dacă nu veți ajunge șoareci, ca să vă ascundeți în pământ, sau, prefăcându-vă în broaște, nu veți sări în bălți, atunci nu vă veți mai întoarce în țara voastră, ci veți pieri de săgețile noastre”. Darius nu a dat ascultare acestui avertisment și a ridicat oștirile la atac. Neavând forțe destule pentru o luptă deschisă, sciții au ales tactica „pământului ars”. Retrăgându-se în adâncul stepii, aceștia astupau fântânile, dădeau foc fânașurilor și copacilor. Înțelegând că nu va putea cucerii Sciția, regele Darius părăsește aceste locuri. Istoricul grec Herodot scria că de atunci sciții și-au câștigat gloria de neînvinși.

cimerieni s-a gândit să-și trădeze aliatul, asirienii i-au nimicit armata și l-au alungat de pe pământurile lui.

Sleiți de puteri, cimerienii s-au stabilit în Crimeea și, în secolul V î. e. n., au participat la construcția orașului grecesc colonie Cimmeric.

? Care puteau să fie principalele ocupații ale cimerienilor?

2. Sciții. În sec. IX-IV î. e. n., în locul cimerienilor în Marea Stepă s-a stabilit un alt popor nomad – **socoloții**. Popoarele din Mesopotamia i-au numit saci, chinezii – sai, iar grecii – **sciți**. Îndeletnicirea de bază a sciților era creșterea cailor, a vitelor cornute mari și a oilor. Își duceau traiul în căsuțe mici, legate de căruțe (chibitce), la care erau înhămați boii.

Sciții erau de neîntrecut în luptele de cavalerie. Soldații lor erau înarmați cu arcuri și săbii. Printre luptătorii sciți erau și femei. Aceasta a născut legendele despre **amazonne** – triburile femeilor războinice.

Sciții își înmormântau regii decedați sub coline înalte de pământ, numite gorgane (kurgane), a căror înălțime putea să atingă 20 de metri, iar diametrul – 130 de metri. În mormântările regale erau deosebit de bogate. În mormânt erau așezate arme și podoabe.

Majoritatea savanților sunt înclinați să creadă că sciții nu confecționau bijuterii, ci le comandau la meșterii greci. Stilul în care au fost confecționate aceste obiecte, este numit **animalier** din cauza numeroaselor imagini cu animale.

Cupă din aliaj de aur și argint

Obiecte de aur din gorganele sciților

Până în secolul al VI-lea î.e.n., sciții au trăit îndeosebi în Asia Centrală, pustiind totul în jur și chiar organizând atacuri asupra Egiptului. Ulterior ei au fost siliți să plece de către perși, care și-au întemeiat propriul stat. Sciții au revenit în zona Mării Negre, întemeind statul numit **Sciția Mare**. Ei au supus triburile de agricultori din zona de silvostepă a Ucrainei, de unde luau sclavi și cereale, pe care le vindeau apoi orașelor-colonii grecești de pe țărmul Mării Negre.

Sciția Mare și-a atins apogeul puterii în sec. IV î. e. n., în timpul domniei regelui Atheas. Acesta a turnat chiar moneda proprie. După moartea acestuia statul a decăzut.

Cel mai renumit obiect al artei scitice este considerat pectoralul de aur (o bijuterie purtată la gât) din gorganul Mormântul Mare. Pectoralul a fost descoperit de către arheologul Boris Mozolevski.

? Există câteva versiuni referitoare la originea sciților, legende despre amazoane, povestiri istorice despre regii sciți, precum și despre relațiile sciților cu cimerienii. Pregătiți o comunicare pe această temă.

Concluzii

- La nord de Mesopotamia se întindea Marea Stepă. Stepele de la Marea Neagră sunt o parte componentă a ei.
- Stepele erau populate de popoare nomade, a căror principală îndeletnicire era creșterea cailor, a vitelor cornute mari și a oilor.
- În stepele din regiunea Mării Negre au trăit cimerienii. În sec. VI î.e.n. locul lor a fost luat de către sciți.

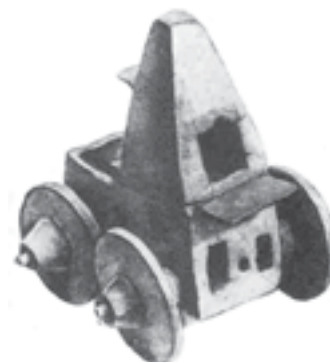

Întrebări și însărcinări

1. Cine au fost cimerienii? Unde și când au trăit ei?
2. Cum se numea statul sciților de pe teritoriul Ucrainei? Cu care perioadă a coincis înflorirea lui?
3. Comparați imaginile grecești ale soldaților cimerian (1), scitic (2) și persan (3). Ce trăsături comune observați în aspectul lor exterior? Despre ce vorbește acest lucru?

Soldați sciți în stepă. Desen modern.

Model din argilă al locuinței sciților, găsită în gorgan

§ 16. Scrisul și știința în Mesopotamia

AMINTIȚI-VĂ

1. Numiți principalele caracteristici ale civilizației.
2. Când poporul sumerienilor s-a stabilit în Mesopotamia?
3. Ce invenții, în afară de scris, aparțin sumerienilor?

Tablă pentru scriere cuneiformă

? Scrierea cuneiformă este limbă sau alfabet?

Sigilii cilindrice (la stânga) și imprimările lor (la dreapta). Cu ajutorul lor erau sigilate mărfurile și în acest mod era marcat numele proprietarului.

1. Scrierea cuneiformă. Pentru prima dată scrisul a fost descoperit în Sumer aproximativ în **sec. IV î. e. n.** Este vorba despre înscrisuri pe plăcuțe din argilă umedă, care erau săpate cu bețișoare ascuțite din stuf. Urma lor seamănă cu un mic triunghi sau cu lama unui cuțit, de aceea arheologii care au descoperit această scriere, au numit-o **cuneiformă**.

Primele simboluri cuneiforme erau legate de calcule (de exemplu, semnul „trei capre”). Ulterior, sistemul de înscrisuri s-a modificat și combinațiile de linii semnificau deja nu obiectele sau noțiunile, ci silabele. Acest lucru a permis folosirea pe larg a scrierii cuneiforme, cu ajutorul ei puteau fi notate chiar și versuri. Această scriere a fost adaptată la diferite limbi: akkadiană, hitită, asiriană, persană.

Schimbarea formelor de înscrisuri a cuvântului „cap”. Cu ajutorul cifrei 1 este notată pictograma sumeriană din anul 3000 î. e. n., iar cu ajutorul cifrei 7 – semnul asirian.

2. Știința. Cunoștințele despre lume în Mesopotamia erau strâns legate de mitologie și religie. Și una și alta reprezintă o încercare de a explica lumea. Zeii erau considerați la fel de reali precum soarele, cerul sau vântul. Cu toate acestea, preoții din Mesopotamia (ei se ocupau de păstrarea și înmulțirea cunoștințelor) au reușit să facă numeroase descoperiri de seamă.

Datorită faptului că templele erau situate în partea de sus a ziguratelor, preoții aveau minunata posibilitate de a admira cerul noaptea. Ei au întocmit **calendare lunare** și **solare** destul de precise, conform cărora anul era compus din 365 de zile și nopți, 6 ore, 15 minute și 41 de secunde. Conform calculului modern, anul durează 365 de zile și nopți, 6 ore, 13 minute și 52,6 secunde. Întocmirea unui calendar precis a fost necesară pentru a preveni revărsările râurilor Tigru și Eufrat și a planifica lucrările agricole.

? Cu ce scop a fost inventat calendarul?

În Mesopotamia a fost creată **harta cerului înstelat**, pe care erau însemnate constelațiile, planetele și stelele.

Cu ajutorul ei era supravegheată mișcarea stelelor și a planetelor, erau prezise eclipsele de soare și de lună.

De asemenea, în Babilon a fost introdusă săptămâna de șapte zile, împărțirea unei ore în 60 de minute, iar a unui minut – în 60 de secunde. Însă în viața cotidiană erau folosite alte măsurări ale timpului: ora dublă (120 de minute în prezent), precum și două intervale: unul cu durata de 4 minute, celălalt – de 3 secunde.

O dezvoltare însemnată au obținut **cunoștințele matematice**: oamenii știau să măsoare suprafețele, împărțeau cercul în 360 de grade, ridicau numărul la putere, obțineau rădăcina pătrată, calculau procente dintr-un număr. Însă, oamenii înțelepți ai Mesopotamiei nu au știut să găsească un mod ușor de înmulțire a numerelor, ei se foloseau de tăblițe separate ale înmulțirii de la 1 până la 50. Toate acestea și alte informații (de exemplu, îndreptările medicale, descrierea plantelor și animalelor, cărțile cu rețete) erau notate pe tăblițe de argilă și păstrate în biblioteci. Tăblițele erau împărțite după teme, iar pentru o folosire mai comodă erau folosite indicatoarele.

? Care cunoștințe științifice din Mesopotamia sunt folosite și azi?

Concluzii

- Pe teritoriul Mesopotamiei a fost descoperit primul model de scriere din lume – scrierea cuneiformă.
- La început semnele cuneiforme însemnau cuvinte aparte, iar mai târziu – silabe.
- În Mesopotamia a fost inventat calendarul precis, s-a inițiat împărțirea zilei și a nopții în ore, minute și secunde, precum și s-a instituit săptămâna de șapte zile.

Întrebări și însărcinări

1. Cum a fost descoperită scrierea cuneiformă?
2. Care era în Mesopotamia legătura între știință și religie?
3. Găsiți corespundența între invenție și sfera ei de aplicare.

1 Scrisul	A Planificarea lucrărilor agricole
2 Calendarul	B Construcțiile, amenajarea canalelor
3 Geometria	C Evidența averilor și a impozitelor

Scrisul cuneiform a fost gândit ca o modalitate de a ține evidența averii și impozitelor. La început era confecționat un jeton din lut. El simboliza, de exemplu, un urcioc cu cereale. Jetoanele erau puse într-un plic din lut, pe care era notat numărul lor și ce fel de marfă simbolizează ele. Cu timpul, oamenii au înțeles că pot să se descurce fără jetoane și plicuri, notând informațiile necesare pe tăblițe din argilă.

Harta babiloneană a lumii. În centrul ei este situat însuși Babilonul.

Tablă din argilă – o pagină dintr-un dicționar de sinonime

§ 17. Cultura Mesopotamiei

1. Religia. Locuitorii Mesopotamiei credeau că lumea a fost creată și este condusă de diferite divinități. Această formă a religiei poartă denumirea de **politeism**. În viziunea lor, lumea era împărțită în trei părți, care erau situate una deasupra celeilalte. Lumea de dincolo servea drept locuință pentru sufletele celor decedați, în lumea de mijloc locuiau oamenii, iar în cea superioară, cerească – divinitățile.

Politeism – credința în mai multe zeități.

Mitologie – sistem de viziuni despre lumea înconjurătoare și despre forțele care acționează în ea, colecție de texte orale și scrise, ce s-au format în baza acestui sistem.

ZEII MESOPOTAMIEI

Divinitatea	Caracteristica
Anu	Zeul cerului, tatăl tuturor zeilor
Enlil	Zeul vântului, regele zeilor și al oamenilor
Anunnaki	Zei care îi judecau pe oameni după moarte
Iștar (Inanna)	Zeița dragostei, fertilității și a războiului
Marduk	Protectorul Babilonului
Mamet	Zeița-mamă a Babilonului, a luat parte la crearea oamenilor

2. Mitologia. Mitologia Mesopotamiei s-a creat pe baza lucrurilor pe care oamenii le vedeau în jurul lor și care îi impresionau cel mai mult. Revărsându-se în fiecare an, Tigru și Eufratul acopereau permanent cu apă câmpiile Mesopotamiei. Nu întotdeauna oamenii reușeau să prevadă începutul inundațiilor. De aceea, unul dintre miturile principale a devenit cel despre potopul lumii. Mitul povestește despre aceea că zeii s-au supărat pe oameni și au inundat toată lumea. Zeii au salvat numai o singură familie credincioasă, căreia i-au dăruit viața veșnică.

Încă un mit foarte popular este povestirea despre aceea că zeii i-au lipit pe oameni din lut. Zeii tindeau să-l facă pe om după asemănarea lor, de aceea primii oameni au ieșit destul de simpatici. Satisfăcuți fiind, zeii au organizat un banchet, iar după aceea au decis să-și perfecționeze creaturile. Însă, zeilor amețiți nu le-a ajuns iscusința și de data aceasta i-au făcut pe noii oameni urâți. Cu acest chip ei au ieșit în lume.

Imaginea unuia dintre Apkallu – învățați înțelepți, sfătuitori ai zeului Enki. Se spune că ei au întemeiat primele șapte orașe sumeriene.

? În mitologia căror popoare mai există mitul despre potopul lumii și despre lipirea omului din lut?

3. „Epopoea lui Ghilgameș”. În mileniul II î.e.n., în Mesopotamia a fost compusă cea mai renumită creație literară a ei – „Epopoea lui Ghilgameș” sau „Poemul despre omul care vedea totul”. În această lucrare se povestește despre regele orașului Uruk, Ghilgameș, care era în proporție de două treimi zeu și o treime – om. El era într-atât de puternic, încât forța lui îi speria chiar și pe zei. De aceea, pentru a reface echilibrul, ei au creat o creatură uriașă, un „sălbatic”, pe Enkidu. Însă cei doi nu au devenit dușmani, ci prieteni nedespărțiți. Ei pleacă împreună înspre nord, la pădurile de cedru, unde îlucid pe paznicul lor, Humbabu, și taie cel mai falnic cedru. Divinitățile se supără pe această faptă a lor și-i trimit lui Enkidu un blestem de moarte.

Timp de 12 zile Ghilgameș și-a deplâns prietenul, iar apoi a decis să caute cheia nemuririi.

El pleacă la Utnapiștim și la soția acestuia – unicii oameni cărora zeii le-au dăruit nemurirea. Ghilgameș a aflat cum poate să obțină nemurirea, însă nu a trecut încercările impuse de zei și s-a întors în orașul natal cu nimic. În fața zidurilor impunătoare ale orașului el și-a pus întrebarea despre sensul vieții omului. Pe el îl interesa dacă poate omul să devină nemuritor datorită muncii sale.

Fragment din „Epopoea lui Ghilgameș”

Nimic nu este veșnic.

Clădim, oare, vreo casă ca să se înalțe pentru totdeauna?

Oare pecetluim un hrisov ca el să se înalțe de-a pururi?

Oare frații împart o moștenire ca să o țină pentru veșnicie?

Oare vremea revărsării râurilor durează mereu?

Doar omida gândacului celui mare vede soarele în toată slava lui.

Din vremurile străvechi nimic nu este veșnic.

Somnul și moartea seamănă nespus între ele, Cel adormit este asemenea unui mort.

Este, oare, omul stăpân atunci când zeii i-au creat și decis soarta?

Ei nu l-au anunțat ceasul morții, ci au venit ca cel viu să trăiască.

- ?
- 1) Citiți fragmentul din „Epopoea lui Ghilgameș”. Care este ideea ei principală?
 - 2) Ce soartă a stabilit zeița Mamet pentru tot ce este viu?
 - 3) De ce, după părerea voastră, Ghilgameș nu a reușit să cunoască nemurirea? Cauza acestui fenomen este neputința lui de a trece prin încercări sau altceva?

Concluzii

- În Mesopotamia oamenii credeau că zeii au creat lumea și o conduc.
- Cele mai răspândite erau miturile despre potopul lumii și facearea oamenilor din lut.
- „Epopoea lui Ghilgameș” este considerată drept cel mai renumit monument literar al Mesopotamiei.

Întrebări și însărcinări

1. Ce este politeismul?
2. De ce în Mesopotamia se credea că primii oameni au fost făcuți din lut?
3. Pregătiți scurte comunicări din mitologia Mesopotamiei despre: 1) facerea lumii; 2) lumea de dincolo; 3) zeii Enki, Marduk; 4) alți zei și zeițe; 5) faptele eroice ale lui Ghilgameș.

Enkidu (în stânga) și Ghilgameș (în dreapta).

- ?
- De ce maestrul l-a redat pe Enkidu cu coarne și copite?

Verificarea cunoștințelor

- De ce regiunea Mesopotamiei mai este numită „pământul dintre două râuri”? Care două râuri curg prin acele locuri?
- Ce este irigarea? Ce însemnătate avea ea în Mesopotamia antică?
- Ce imperii au existat în Mesopotamia? Enumerați-le în ordine cronologică.
- Numiți principalele invenții științifice și tehnice, făcute în Mesopotamia.
- Amintiți-vă cum se numește opera literară fundamentală a Mesopotamiei. Numiți eroii ei principali și evenimentele principale.
- Stabiliți ordinea consecutivă a apariției statelor.
 - Regatul akkadian
 - Sumerul
 - Asiria
 - Regatul Babilonian
 - Regatul Caldeean
 - Imperiul Persan
- Completați tabelul.

1

2

Categoria socială	Funcțiile
Țăranii și meșteșugarii	
Funcționarii	Supravegheau desfășurarea lucrărilor agricole, strângeau impozitele
Preoții	
Regii	
Sclavii	

- Lucrul cu ilustrațiile.
 - Studiați desenul 1 și dați răspuns la întrebări.
 - Ce edificiu este redat în ilustrație?
 - Numiți părțile principale ale acestui edificiu.
 - Numiți funcțiile (menirea) edificiului.
 - Examinați ilustrația Mesopotamiei moderne (desenul 2). Comparați-o cu descrierea și ilustrațiile economiei antice a Mesopotamiei din § 10, pag. 36. Ce momente comune putem observa?
 - Ce este însemnat cu cifre?
 - S-au schimbat, oare, principiile de gospodărire din timpurile străvechi? Explicați-vă opinia.

§18. Natura și economia Egiptului

1. Natura Egiptului. În partea de nord-vest a Africii se întinde marele pustiu Sahara. Prin el, de la est la vest, curge râul **Nil**. Acesta este unicul izvor de viață în pustiu dogorător. În apele fluviului trăiește pește, în stufăriile de pe malurile mlăștinoase viețuiesc hipopotami, crocodili, precum și păsări: ibiși, pelicani, găște și rațe. În valea Nilului s-a format statul Egipt, care deseori este numit „darul Nilului”. Țara se împarte în **Egiptul de Jos** (pământurile fertile din vecinătatea Deltei Nilului) și **Egiptul de Sus** (zonă secetoasă cu pământuri fertile puține de-a lungul malurilor Nilului).

- ?
- 1) În care două regiuni se împarte Egiptul?
 - 2) În valea cărui fluviu a apărut civilizația egipteană?

2. Economia. În fiecare an, în luna iunie, la izvoarele Nilului cădeau ploii torențiale. Drept rezultat, fluviul se revărsa, inundând malurile. În octombrie nivelul apei scădea, iar pe malurile inundate rămânea un strat gros de nămol. Un astfel de pământ este fertil și ușor de lucrat.

Însă stratul de nămol nu acoperea uniform malurile Nilului: în vale se acumula umiditate, formând mlaștini, iar dealurile, dimpotrivă, rămăneau uscate. Pentru a distribui în mod uniform umiditatea acumulată, egiptenii antici săpau canale și amenajau diguri. Pentru reglarea cantității de apă, în canale erau montate clape, care aveau proprietatea de a se ridica și a coborî. Dacă era nevoie ca apa să fie direcționată spre zone mai ridicate, erau folosite instalații speciale pentru ridicarea apei – **shadoofele** (cumpene).

Construcția canalelor și a digurilor era o muncă extraordinar de grea. În plus, ele trebuiau reînnoite în fiecare an după revărsarea fluviului. Pentru desfășurarea cu succes a acestor lucrări erau necesare eforturile mai multor așezări, precum și un om care putea să planifice și să verifice îndeplinirea lor. De aceea, așezările își uneau eforturile și alegeau o persoană care urma să conducă lucrările – **nomarhul**. Teritoriile care erau în subordinea lui se numeau **nome**. În total, în Egipt au existat circa 40 de nome.

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce este civilizația?
2. Despre care civilizație ați studiat deja? Unde a luat naștere ea?

Egiptul Antic

Malurile Nilului în timpul revărsărilor. Desen modern.

Malurile Nilului după retragerea apelor. Desen modern.

? **Comparați imaginile Nilului din timpul revărsărilor și din perioada de secetă. Ce deosebiri vedeți? Cum influența acest fenomen viața cotidiană a oamenilor?**

Faraon – conducătorul suprem în Egiptul antic.

Stufăriș din Delta Nilului. Desen modern.

Nilul Superior. Desen modern.

Cu timpul, nomarhii s-au transformat în monarhi locali. Cu cât mai multă recoltă aduna noma, cu atât el era mai bogat. De aceea, nomarhii luptau între ei pentru pământurile fertile. În **mileniul III î. e. n.**, unul dintre ei și anume **Mina (Menes)**, a unificat toate pământurile Egiptului într-un singur stat. El a devenit primul **faraon** – conducător al întregului Egipt.

? **Cine erau nomarhii? Prin ce se deosebeau ei de faraoni?**

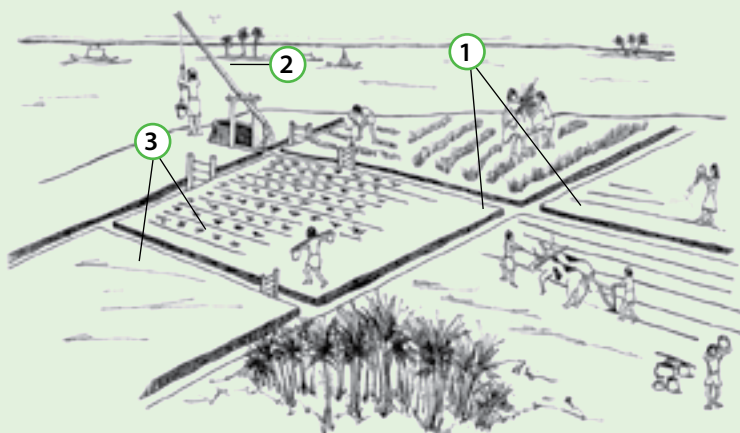
Concluzii

- Egiptul antic s-a format pe valea fluviului Nil.
- Revărsările anuale ale Nilului umezeau și fertilizau pământurile de malurile lui.
- Numele egiptene au fost unificate într-un singur stat în mileniul III î. e. n.

Întrebări și însărcinări

1. De ce Egiptul este numit „darul Nilului”?
2. Cum se numea persoana care dirija lucrările de construcție a digurilor și canalelor?
3. Ce indică cifrele de pe desenul de mai jos?

§ 19. Societatea egipteană antică

1. Păturile privilegiate ale societății egiptene. Pe cea mai înaltă treaptă a ierarhiei sociale se situa **faraonul**. El avea putere nelimitată în țară și tot lui îi aparțineau toate pământurile. Faraonul stabilea legile, conform cărora trăia întreaga țară, și conducea armata. Supușii îl considerau pe faraon un zeu. În prezența acestuia trebuia ca toți să stea în picioare, iar când acesta își îndrepta privirea asupra lor, supușii cădeau în genunchi, aplecându-și capul. Era interzis să se întoarcă spre faraon cu spatele. Pentru a ieși din încăperea în care se afla faraonul, trebuia să se meargă cu spatele.

Pe treapta următoare se situa nobilimea: **funcționarii** și **preoții**. Cei mai influenți funcționari erau nomarhii, cărora faraonul le încredința guvernarea anumitor regiuni ale Egiptului. Ceilalți funcționari aveau atribuțiile lor, de exemplu, să controleze desfășurarea lucrărilor agricole, construcțiile, conduceau unele subdiviziuni aparte în armată, colectau impozite.

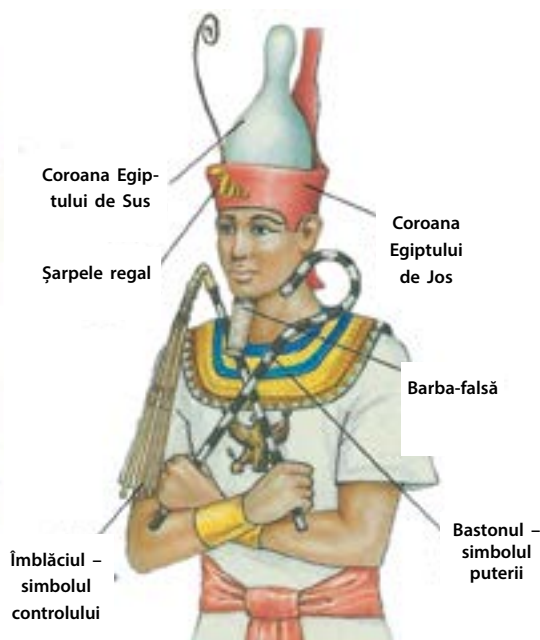
O categorie aparte de funcționari erau **scribii**, a căror obligație era să noteze toate cele necesare și să efectueze calcule.

AMINTIȚI-VĂ

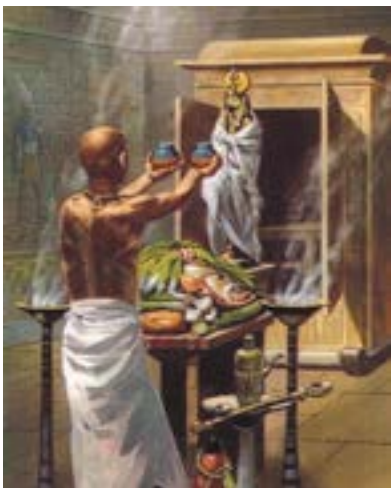
1. În care două mari regiuni se împarte Egiptul?
2. Cine erau nomarhii? Ce funcții îndeplineau ei în societatea egipteană antică?
3. De ce în vechime agricultura necesita acțiuni bine coordonate ale unor grupuri mari de oameni?

Faraonul și supușii săi. Desen modern.

Simbolurile puterii faraonului

Preotul efectuează un ritual sfânt în interiorul Templului. Desen modern.

Sculptura unui scrib din Egiptul antic. Mileniul III î. e. n.

Fragment din papyrusul lui Merer – unul dintre cele mai vechi papirusuri cunoscute. Vechimea lui este de circa 4,5 mii de ani.

Pentru serviciul lor, ei primeau de la stat pământ și cadouri. De aceea, cei mai mulți dintre scribi erau destul de bogați. În afară de aceasta, ei erau foarte respectați în societatea egipteană. De aceea părinții își doreau ca fii lor să devină scribi.

Preoții oficiau ritualuri religioase în temple care aveau o mare importanță în societatea Egiptului Antic, dar mai ales ei calculau începutul revărsării anuale a Nilului. Pentru a prevedea acest fenomen, ei au inventat **calendarul**. Tot ei au întocmit harta cerului, posedau cunoștințe temeinice în domeniul matematicii. Preoții le transmiteau viitorilor funcționari secretele scrisului. Templele dețineau întinderi mari de pământ, care erau lucrate de țărani. De asemenea, primeau donații de la nobili și de la oameni bogați, în schimbul unor servicii religioase. Preoții erau păstrătorii cunoștințelor religioase și științifice, de aceea erau respectați și foarte înstăriți.

? Care erau sarcinile scribilor și ale preoților în societatea egipteană antică?

2. Păturile neprivilegiate ale societății egiptene. Majoritatea egiptenilor o constituiau țărani, care trăiau în așezări nu prea mari. Țăranii nu erau sclavi, însă erau nevoiți să construiască și să repare digurile și canalele, precum și să cultive grâu, orz și legume. Aceștia nu aveau în posesie pământ, iar pentru posibilitatea de a-l lucra îi plăteau proprietarului (faraonului, preoților sau nobililor) impozit sub formă de cereale.

? Cu ce plăteau impozit țărani și meșteșugarii din Egiptul Antic?

Fabricarea hârtiei din papirus

1

Tulpina de papirus era tăiată în foite subțiri.

2

Foilele erau puse în rânduri pentru a se forma o coală.

3

Coala era acoperită cu o tablă peste care se bătea cu un ciocan de lemn.

4

Coala presată era nivelată cu ajutorul unei pietre.

Când scădea apa în Nil, țăranii începeau să lucreze pământul. Pentru început, pământul era arat cu ajutorul plugului cu cuțite din bronz sau aramă, iar apoi erau semănate boabele. Pe câmp erau mânate animalele pentru ca boabele să intre în pământ. Când spicele se coceau, ele erau tăiate cu secera. Peste spicele adunate erau din nou mânate animalele, pentru ca acestea cu copitele lor să scoată boabele. Mai apoi grânele erau treierate pentru a le separa de pleavă. În fine, boabele curate erau turnate în ulcioare de lut și puse la păstrare, pentru ca apoi să fie măcinate pentru făină.

Pe o treaptă puțin mai sus decât țăranii se situau **meșteșugarii** și **negustorii**. Ei dădeau o parte din mărfurile fabricate în calitate de impozite. Unii meșteșugari fabricau **hârtie** din tulpini de **papirus**, o plantă asemănătoare tresiei. Însăși hârtia obținută era numită papirus.

Cea mai de jos pătură a societății erau **sclavii**, care erau numiți „**morți vii**”. Aceștia erau folosiți la cele mai grele munci: săparea canalelor, în mine, în calitate de vâslași pe corăbii. Sclavii aparțineau stăpânului, care putea să dispună de viața lor după bunul său plac.

Fabricarea vinului din struguri.
Desen egiptean vechi.

Bijutier în timpul lucrului. Desen egiptean vechi.

Muzicant.
Desen egiptean vechi.

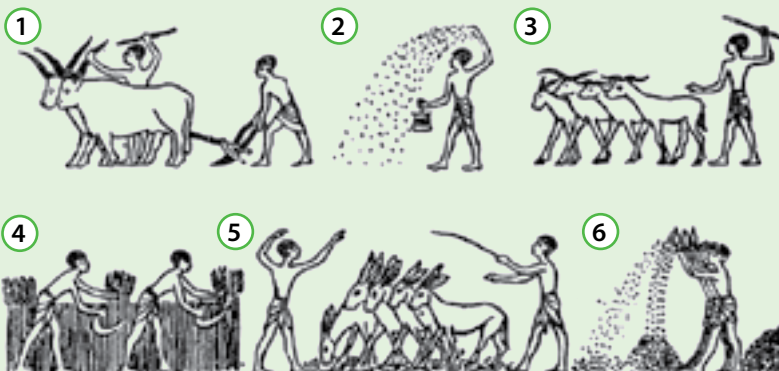
Concluzii

- Puterea supremă în Egipt aparținea faraonului.
- Societatea egipteană era împărțită în nobilimea privilegiată și populația simplă.
- În categoria nobililor se încadrau funcționarii și preoții, în cea a populației simple – țăranii, meșteșugarii, negustorii, sclavii.

Întrebări și însărcinări

1. Care era orânduirea socială a Egiptului Antic?
2. Care erau funcțiile principale ale faraonului?
3. Numiți etapele lucrărilor agricole redată în imagine.

§20. Viața cotidiană în Egiptul Antic

AMINTIȚI-VĂ

- Numiți păturile principale ale societății egiptene antice.

Mâncarea în Egiptul Antic. Fragment dintr-o pictură murală.

- ? Priviți imaginea de mai sus. Ea înfățișează mâncarea unui om înstărit sau a unui om simplu?

„Coniferele” pe cap, făcute dintr-un amestec de ceară și uleiuri esențiale. Încălzindu-se la soare, ele emanau un miros plăcut.

1. Satele și orașele. Majoritatea populației Egiptului o constituiau țărani, care trăiau în așezări nu prea mari situate pe malurile Nilului. Oamenii simpli locuiau în case mici. Mai întâi, ele erau construite dintr-un amestec de argilă și paie. Mai târziu aceste case erau construite din cărămidă de lut uscată la soare. Casele erau cu un singur etaj și aveau acoperișul plan, folosit pentru a usca fructe, legume ș.a.

Oamenii mai înstăriți trăiau în case mari din cărămidă și piatră. Ele aveau câteva etaje, multe încăperi, camere și grajduri. Astfel de case aveau curte înconjurată de ziduri.

Orașe erau puține. Aici trăiau faraonul și nobilimea. Orașele ademneau pe meșteșugarii și negustorii din tot Egiptul.

- ? Unde locuia majoritatea egiptenilor? Dar nobilimea?

2. Mâncarea. Majoritatea oamenilor din Egiptul Antic consumau o hrană foarte simplă. Principalele produse alimentare erau pâinea, peștele uscat, linte și mazărea. De asemenea, ei mâncau fructe (struguri, smochine), iar curmalele și mierea erau folosite ca îndulcitori. Principala băutură era berea din orz, care avea un conținut de alcool mai mic decât cea de azi. De asemenea, egiptenii știau să pregătească diferite vinuri. Oamenii înstăriți aveau o alimentație mai diversă. Din meniul lor erau nelipsite carnea proaspătă și legumele.

3. Îmbrăcămintea. Îmbrăcămintea egiptenilor antici era foarte simplă. Copiii, de obicei, nu se îmbrăcau, femeile purtau rochii simple, iar bărbații purtau un fel de fustă, pe care o legau în talie cu un brâu. Veșmintele oamenilor înstăriți erau cusute din in subțire, iar ale celor simpli – din pânză groasă, de cele mai multe ori neprelucrată. Oamenii bogați purtau bijuterii din aur și pietre prețioase.

Din cauza arșiței și a insectelor-parazite, egiptenii se bărbiereau pe cap, iar apoi purtau peruci. Copiilor li se lăsa o șuviță mică de păr, care era numită „șuvița tineretii”.

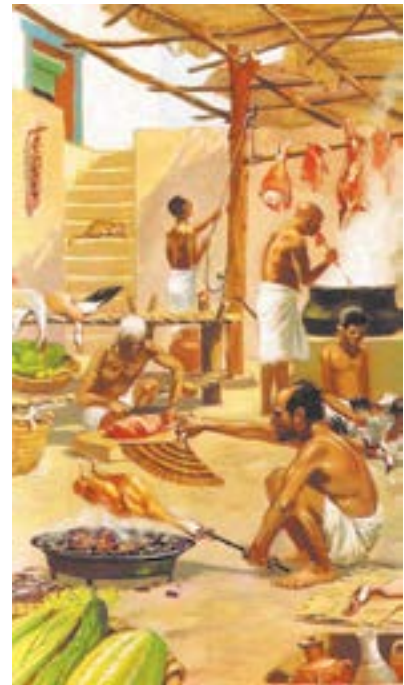
- ? Cum se îmbrăcau copiii, femeile și copiii din Egiptul Antic?

Egiptenii antici se pot lăuda cu multe invenții pe care le folosim și azi:

- Calendarul solar, conform căruia anul dura 365 de zile (în Mesopotamia la baza calendarului erau puse ciclurile lunare)
- Ceasurile – ceasul cu apă și clepsidra
- Foarfecele
- Instrumentele chirurgicale
- Proteza dentară
- Lacățele
- Cosmetica și parfumurile
- Perucile și vopseaua pentru păr
- Pieptenele
- Briciul pentru bărbierit
- Încălțăminte pe tocuri
- Cerneala
- Hârtia (papirusul)
- Sticla
- Vinul și berea

Foarfece din Egiptul antic.

Bucătăria egipteană antică. Desen modern.

Concluzii

- În Egipt erau puține orașe, iar majoritatea populației trăia în așezări nu prea mari.
- Principalele feluri de produse alimentare erau pâinea, cerealele și berea.
- Îmbrăcămintea egiptenilor era simplă. Ea era cusută din in de diferită calitate.

Recipient din sticlă pentru parfumuri din Egiptul Antic

Întrebări și însărcinări

1. În ce consta deosebirea dintre casa unui egiptean obișnuit și a unui nobil?
2. De ce, după părerea voastră, meșteșugarii și negustorii se stabileau la oraș?
3. Completați tabelul care indică deosebirile în alimentație dintre egiptenii simpli și cei înstăriți. Însemnați cu „+” hrana pe care o consumau diferite pături ale populației.

Păturile populației	Țăranii, meșteșugarii	Nobilimea
Pâinea și berea		
Fructele		
Legumele		
Peștele uscat		
Carnea proaspătă		

Statuetă ce înfățișează un cuplu de nobili

§21. Periodizarea istoriei Egiptului Antic

AMINTIȚI-VĂ

1. Cum era numit conducătorul suprem al întregului Egipt?
2. Numiți păturile principale ale societății egiptene.
3. Unde trăiau majoritatea egiptenilor – la orașe sau în localitățile sătești?

Capul femeii-faraon, Hatșepsut

Monoteism – credința într-o singură divinitate.

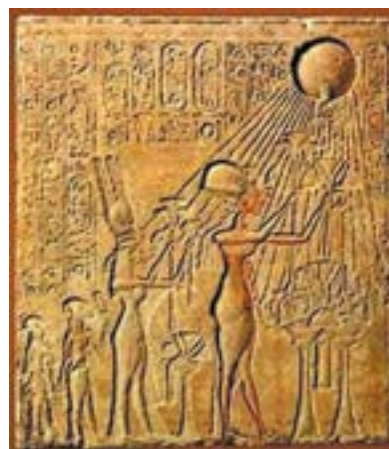
1. Periodizarea istoriei Egiptului. Civilizația egipteană a existat aproape 3 mii de ani. Ea nu a fost una durabilă: modul de viață al oamenilor, arta, chiar și religia – toate au cunoscut schimbări neobservate. Astfel, pe parcursul întregii perioade nu a existat un stat egiptean unitar permanent. Au fost și timpuri când Egiptul s-a aflat sub suzeranitatea altor state.

PERIOADELE ISTORIEI EGIPTULUI ANTIC

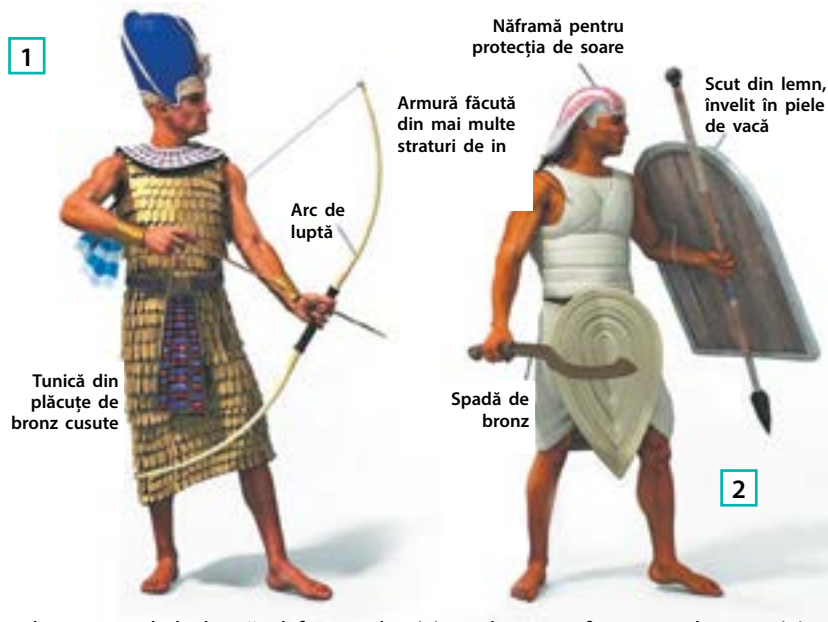
Denumirea perioadei	Anul începutului	Trăsături specifice
Vechiul Regat	2670 î.e.n.	Capitala Memphis. Perioada stabilității și prosperării. Unelte din piatră și aramă. Au fost construite marile piramide ale lui Khufu, Kefren, Menkaura.
Prima perioadă de tranziție		Invasia nomazilor. Lipsa unui suveran unic. Destrămarea sistemului de irigare. Declinul în toate sferele vieții.
Regatul Mijlociu	2040 î.e.n.	Capitala Teba. Stabilitate relativă în viața economică. Dezvoltarea comerțului cu alte țări. Cucerirea Nubiei.
A doua perioadă de tranziție		Lipsa unui suveran unic. Revolta sclavilor și a săracilor. Invasia hicsșoșilor – nomazi pe care de luptă. Domenia dinastiei hicsșoșilor în Egipt
Noul Regat	1550 î.e.n.	Capitalele Theba și Amarna. Statul a atins apogeul puterii. Domnia femeii-faraon, Hatșepsut. Semnarea primului, în istorie, tratat de pace de către faraonul Ramses al II-lea. Amenhotep al IV-lea (Akhenaton) a proclamat monoteismul (cultul lui Aton).
A treia perioadă de tranziție		Lupta pentru putere dintre preoți și nobili. Lipsa unui suveran unic. Invasiile frecvente ale țărilor și popoarelor vecine
Perioada Târzie	700 î.e. n.	În sec. VI î. e. n. Egiptul a fost cucerit de Persia. În anul 332 î. e. n. Egiptul a fost cucerit de Alexandru Macedon. Anii 69-30 î. e. n. – domnia Cleopatrei. Egiptul a devenit provincie romană.

Cercetătorii identifică trei mari perioade în istoria Egiptului antic: Vechiul Regat, Regatul Mijlociu și Noul Regat. Prin „Regat” se are în vedere o perioadă de stabilitate, când Egiptul de Sus și Egiptul de Jos erau unite sub conducerea aceluiași faraon. Perioadele de tranziție se referă la ani de instabilitate, când Egiptul nu a avut un conducător unic.

2. Armata. În toate timpurile faraonii egipteni au organizat campanii de cucerire a teritoriilor vecine. Cel mai mult a avut de suferit de pe urma lor Nubia (țară situată la sud de Egipt, unde se extrăgea aur) și orașele de pe țărmul estic al Mării Mediterane. Faraonul trebuia să conducă personal orice expediție militară. El se deplasa în fruntea oștirilor, într-un car de luptă, îmbrăcat în armură și cu o coroană de culoare albastră. Armata egipteană era compusă din infanterie și carele de luptă. Pe atunci egiptenii încă nu știau de mersul călare. De asemenea, în armata egipteană erau înrolați arcași-mercenari din Nubia.

Imagine a faraonului Akhenaton cu familia, care se închină unicului zeu al soarelui, Aton.

Echipamentul de luptă al faraonului (1) și al unui infanterist obișnuit (2)

Carul de luptă egiptean

Aproximativ în anul 1258 î.e.n. între egipteni și hitiți a avut loc o bătălie în apropierea orașului Kadesh. Două mari state de la acea vreme – Egiptul și Imperiul Hitit – își disputau dreptul de a controla teritoriile de pe țărmul de est al Mării Mediterane. În această bătălie nimeni nu a ieșit învingător.

Confruntarea de lângă Kadesh este considerată ultima bătălie din epoca bronzului, deoarece hitiții au fost primul popor care a însușit prelucrarea fierului. Însă ea este importantă prin aceea că după încheierea ei între faraonul Ramses al II-lea și regele hitiților, Hattușil al III-lea, a fost încheiat primul, în lume, tratat de pace, care a fost înscris pe o tablă de argint. De atunci între cele două state a fost proclamată pe veci pacea, prietenia și frăția.

Bătălia din apropiere de Kadesh.
În prim plan – un car de luptă
hitit. Desen modern.

Copia hitită a tratatului de pace,
expusă spre vizionare lângă sedi-
ul ONU din New York (SUA)

Concluzii

- Istoria Egiptului Antic se împarte în trei perioade: Vechiul Regat, Regatul Mijlociu, Noul Regat, la care se adaugă Perioada Târzie.
- Egiptul ducea frecvent războaie cu vecinii pentru posibilitatea de a cuceri teritoriul.
- Comandantul principal al armatei egiptene era faraonul. Forța ei principală erau carele de luptă.

Întrebări și Însărcinări

1. Folosind tabelul de la pag. 66, îndepliniți sarcinile de lucru.
 - 1) Numiți datele ce indică începutul și sfârșitul istoriei Egiptului Antic. Cât de mult timp s-a dezvoltat civilizația egipteană?
 - 2) Numiți perioadele principale din istoria Egiptului. Cât timp a durat fiecare din ele?
 - 3) Indicați numele faraonilor care au domnit în perioada Vechiului și a Noului Regat.
 - 4) Numiți cel mai important, după părerea voastră, eveniment din fiecare perioadă a istoriei Egiptului Antic. Argumentați-vă răspunsul.
2. Cum s-a încheiat bătălia din apropiere de Kadesh?
3. Notați scurte concluzii despre istoria Egiptului Antic. Adăugați la ele numele celor mai renumiți faraoni și cele mai importante evenimente ce au avut loc în perioada domniei acestora.

§22. Zeitățile și templele

1. **Scrierea.** Pentru a păstra și a transmite cunoștințele despre lume, preoții egipteni au inventat propriul sistem de scriere. El era **hieroglific**, adică era format din multe semne-imagini. Asemenea imagini puteau să semnifice atât cuvinte întregi, cât și îmbinări de cuvinte sau consoane.

Textele hieroglifice erau aplicate pe pereții templelor și pe morminte, precum și pe diferite obiecte magice. De asemenea, cu ajutorul hieroglifelor erau făcute zilnic însemnări pe papirus: începând cu documentele fiscale și dispozițiile faraonilor și terminând cu agendele personale.

? Ce funcții avea scrierea hieroglifică în Egiptul antic?

2. **Arta.** Arta egipteană era supusă unor reguli stricte. Templele, palatele, sculpturile și pictura murală erau realizate după un principiu unic: acestea trebuiau să demonstreze puterea zeilor și a faraonilor.

Cu toate acestea, meșteșugarii egipteni știau să confecționeze obiecte ce necesitau o muncă migăloasă, iar picturile din morminte conțin multe scene din viața cotidiană.

? Cum era arta egipteană?

3. **Zeitățile egiptene.** Religia Egiptului Antic era **politeistă**. Fiecare oraș sau regiune își avea zeii săi protectori. Însă existau și zeități, care erau venerate pe întreg teritoriul Egiptului. Acestea erau, de exemplu, **Ra** – zeul soarelui, **Osiris** – protectorul lumii de apoi, care a înviat după ce a fost omorât de zeul întunericii, **Seth**. **Horus** (zeul războiului) s-a născut din căsătoria lui Osiris și **Isis** (zeița fertilității și a roadei). De asemenea, egiptenii se închinau lui Anubis (ghidul sufletelor celor morți), lui **Toth** (zeul înțelepciunii) și zeiței **Bastet** (zeița copiilor și maternității).

Egiptenii considerau că unele animale sunt sfinte. Cel mai mult venerau pisicile (erau asociate cu zeița Bastet), cobrele (simbolul puterii faraonului), șacalii (simbol al zeului Anubis), pasărea Ibis (simbol al zeului Toth), crocodilii (simbol al lui Sobek – zeul apei și al inundațiilor) ș.a.

AMINTIȚI-VĂ

■ Ce este politeismul?

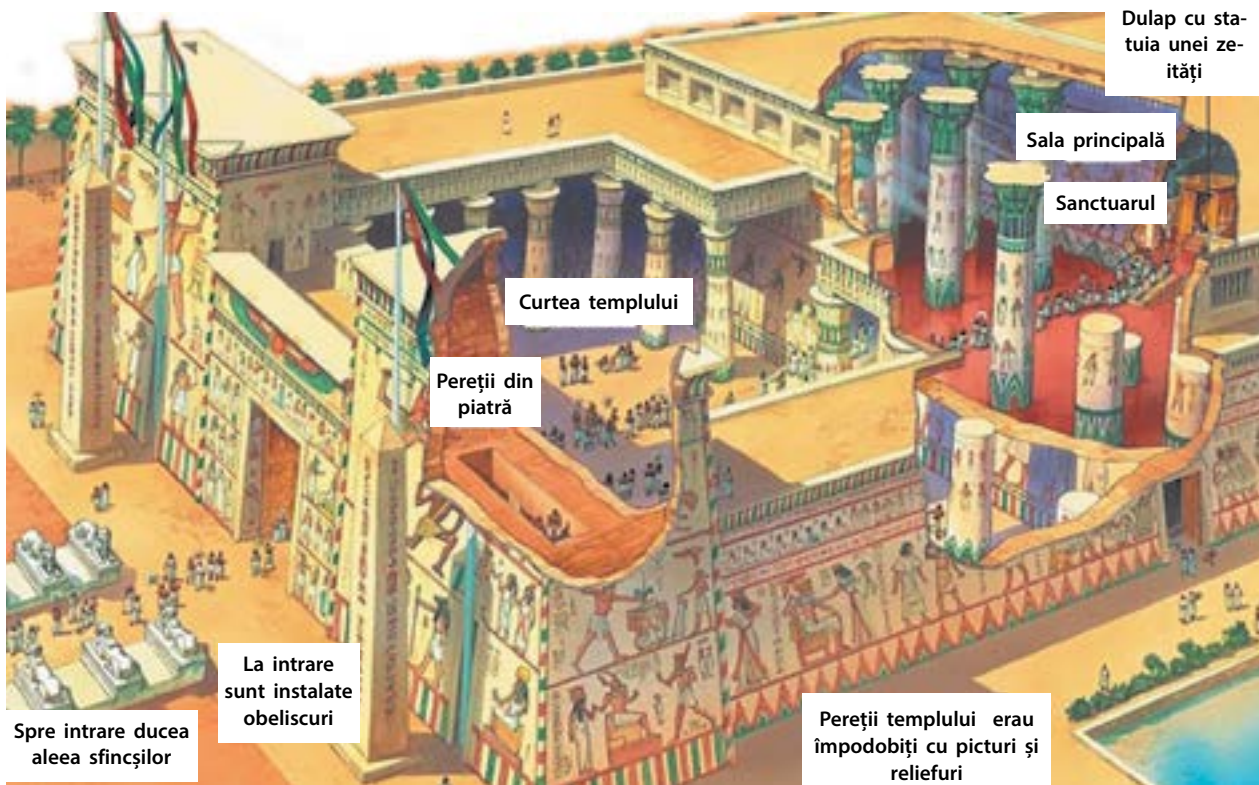
	A	suflet		M	bufniță
	B	picior		N	apă
	D	mână		P	scaun
	F	șarpe		Q	deal
	G	a sta		R	gură

Hieroglife egiptene

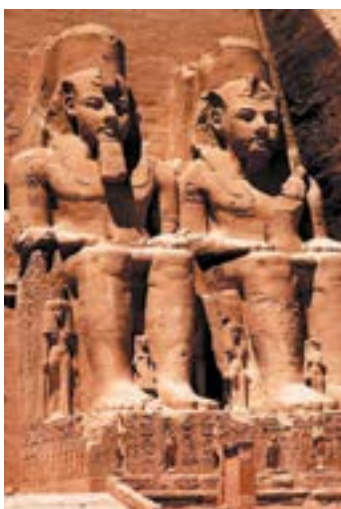

Fragment de pictură murală dintr-un mormânt

Templu din Egiptul antic. În sanctuar puteau să intre numai faraonul și preoții. Nobilimea și funcționarii superiori puteau intra în sala principală. Oamenilor de rând li se permitea intrarea doar în curtea templului.

? **Priviți desenul. Descrieți aspectul interior și exterior al templului din Egiptul Antic.**

Statuile cu înălțimea de 20 de metri ale faraonului Ramses al II-lea din templul Abu Simbel

Concluzii

- Sistemul egiptean de scriere era hieroglific.
- Arhitectura avea menirea să demonstreze puterea faraonilor și a zeilor.
- Religia era politeistă. În afară de zeii venerați pe întreg teritoriul Egiptului, fiecare oraș sau regiune avea zeii săi protectori.

Întrebări și Însărcinări

1. Ce particularități avea sistemul egiptean de scriere?
2. Datorită cărui fapt putem concluziona că religia egipteană era politeistă?
3. Stabiliți corelația între numele zeilor și descrierea lor.

1 Osiris	A Zeița fertilității
2 Toth	B Zeul războiului
3 Isis	C Protectorul lumii de apoi
4 Horus	D Zeul soarelui
5 Ra	E Zeul înțelepciunii

§23. Piramidele

1. Viața de apoi. Egiptenii credeau în aceea că după moarte pe ei îi așteaptă viața de dincolo. Însă, pentru aceasta corpul celui decedat trebuie păstrat. Acest lucru avea loc datorită procesului de **mumificare** sau **îmbălsămare**. În mormântările, de asemenea, erau foarte importante. Numai faraonii și cea mai înstărită nobilime își putea permite construcția unei necropole pentru familie. Oamenii simpli își înmormântau rudele în gropi săpate în deșert.

2. Mastabele și piramidele. Primele necropole egiptene se numeau **mastabe**. Acestea erau clădiri dreptunghiulare din cărămidă cu acoperișul plan și odăi subterane pentru înhumare. Multe morminte erau tăiate în stâncile din pustiu. Pereții interiori erau înfrumusețați cu gravuri și picturi. Mai târziu mastabele s-au transformat în **piramide**. Acest proces a avut loc astfel: prin **mileniul III î.e.n.** faraonul **Djoser** a ordonat de mai multe ori ca mastaba sa să fie mărită, adăugând noi și noi nivele. Ca urmare, el a obținut o piramidă în trepte.

Ulterior piramidele erau construite deja nu din cărămidă, ci din calcar, fiind tencuite cu plăci din calcar bine șlefuite. Calcarul de culoare albă strălucea la soare, deci piramidele frapau ochii vizitatorilor prin splendoarea lor, ele simbolizând puterea faraonilor.

AMINTIȚI-VĂ

1. Cum era arhitectura Egiptului Antic?
2. În care zeități credeau egiptenii antici?
3. Cum era numit în Egiptul Antic zeul vieții de apoi? Care zeu era ghidul sufletelor celor morți?

Masca de aur funerară a lui Tutankhamon

Procesul de îmbălsămare a celui mort

? Din ce cauză trebuia păstrat cadavrul celui decedat?

Sfinxul – statuia săpată în piatră a ființei cu corp de leu și cap de om, lângă piramida lui Kharfa. Înălțimea ei este de 20 de metri. Între membrele din față ale sfinxului se afla sanctuarul.

Instalarea părții de sus a piramidei. Desen modern.

Egiptenii credeau că viața de apoi se aseamănă cu cea pământească. De aceea, ei așezau în locul de înhumare toate lucrurile ce i-ar putea fi de folos răposatului în viața de zi cu zi: de la arme până la bijuterii și mâncare. În mormintele faraonilor au fost puse lucruri de preț, de aceea ele au fost prădate încă din timpuri străvechi. O excepție unică, poate, este mormântul **faraonului Tutankhamon**, pe care arheologii l-au găsit neatins. Astfel, arheologii au aflat multe despre bogățiile ascunse în alte piramide.

Aspectul modern al Marilor Piramide din Giza.

3. Construcția piramidelor. Până în zilele noastre s-au păstrat circa 80 de piramide egiptene, cele mai mari și mai cunoscute fiind piramidele faraonilor **Cheops**, **Khafra** și **Menkaura**. Ele au fost construite în mileniul II î. e. n. pe platoul Giza din apropierea actualului oraș Cairo. Înălțimea celei mai mari dintre ele – a piramidei lui Cheops, este de 137 de metri.

Construcția unei piramide necesita foarte mult timp și forțe de muncă. La aceste lucrări erau antrenați mii de muncitori. Deoarece construcția putea să continue zeci de ani, în jurul piramidei se înălțau orașele, unde locuiau nu numai muncitorii, ci și medicii, meșteșugarii, care pregăteau mâncare, confecționau îmbrăcăminte și încălțăminte.

? Numiți cele mai vechi piramide egiptene.

Concluzii

- Egiptenii credeau că după moarte pe om îl așteaptă viața de apoi.
- Viața de dincolo era imposibilă fără păstrarea corpului, de aceea persoanele decedate erau mumificate.
- Piramidele erau menite să protejeze mormântul faraonului de jefuitori, precum și a le demonstra urmașilor puterea acestuia.

Întrebări și însărcinări

1. Ce feluri de înmormântare erau accesibile egiptenilor antici? Pentru cine erau menite piramidele?
2. Cine în Egiptul Antic își putea permite organizarea înmormântării într-o necropolă special amenajată?
3. Ce trebuiau să demonstreze piramidele întregii lumi?

Lecție practică. Mumiile în Egiptul Antic

? Explorați textele sursă. Răspundeți la întrebări și completați sarcinile de lucru.

Herodot, istoricul grec din antichitate, despre procesul îmbălsămării corpului celui mort...

...Pentru aceasta erau puși meșteri deosebiți, a căror meserie consta în îmbălsămarea corpurilor. Când la ei era adus mortul, meșterii le arătau rudelor trei ilustrații desenate cu oameni răposați... Primul mod de îmbălsămare era considerat cel mai bun și cel mai scump, cel de-al doilea – de o calitate relativă și ieftin, iar al treilea – cel mai ieftin. Meșterii numeau prețurile și le întrebau pe rude care dintre cele trei prețuri este convenabil pentru îmbălsămarea răposatului. Dacă prețul este convenit, corpul defunctului este lăsat meșterilor, iar rudele se întorc acasă.

[Cel mai scump mod de îmbălsămare avea loc în felul următor:] Mai întâi creierul persoanei decedate era scos pe nări cu ajutorul unui cârlig de metal. Apoi erau scoase din abdomen toate organele, el fiind tăiat cu o piatră etiopiană ascuțită. Apoi cavitatea abdominală era spălată cu vin de palmier și unsă cu substanțe mirositoare, pentru ca apoi să fie cusută la loc. După aceasta, corpul era lăsat într-o soluție de sare (natron) pentru o perioadă de 70 de zile. După aceasta, corpul este spălat și înfășurat în bandaje de pânză, apoi uns cu rășină. După acest proces, rudele preiau cadavrul, confecționează un sarcofag după figura unui om în care este așezat răposatul. Corpul din sarcofag este păstrat în necropola familiei.

- ? 1. Care dintre păturile societății egiptene putea să-și permită primul mod de îmbălsămarea și care se mulțumea cu cea mai ieftină modalitate?
2. Despre ce fel de atitudine a egiptenilor față de viața de apoi atestă procesul îndelungat de îmbălsămare?

Scopul: să faceți cunoștință cu ritualul de înmormântare și cu viziunile față de viața de apoi din Egiptul Antic, cu ajutorul izvoarelor istorice.

Egiptenii antici așezau în morminte numeroase amulete și alte lucruri ce trebuiau să-l ajute pe cel mort în viața de apoi. Această brățară cu reprezentarea gândacului-scarabeu sfânt a fost găsită în mormântul faraonului Tutankhamon.

Canope – vase speciale în care erau așezate măruntaiele celui răposat. În vasul cu cap de șacal era păstrat stomacul, în cel cu cap de maimuță (babuin) – plămâni, în cel cu cap de vultur – intestinale, iar în cel cu cap de om – ficatul.

Mumia era așezată în sarcofag. Acesta reda trăsăturile individuale ale înfățișării celui mort.

Papirusul lui Ani. Imagine cu sala dreptății sau a „celor două adevăruri”.

Egiptenii au întocmit un fel de îndrumar de instrucțiuni, cunoscut sub denumirea de „Cartea Morților”, în care este scris cum poate sufletul celui decedat să obțină viața de apoi în împărăția lui Osiris. El trebuia să parcurgă o cale lungă, plină de încercări, pentru a pătrunde în Sala de judecată a „celor două adevăruri”. Acolo sufletul răposatului trebuia să răspundă la întrebările puse de 42 de zei.

Cuvintele de mărturisire ale celui mort la judecata lui Osiris (din „Cartea Morților”)

Nu am făcut rău oamenilor. Nu am chinuit animalele. Nu am furat animalul menit pentru aducere de jertfă. Nu am făcut niciun rău într-un loc sfânt. Nu am încercat să aflu ceea ce era o taină. Nu am comis sacrilegiu. Nu am nicio vină în fața zeilor. Nu am admis violența față de cel sărac. Nu l-am vorbit pe servitor de față cu stăpânul său. Nu am lăsat pe nimeni flămând. N-am făcut pe nimeni să plângă. N-am ucis pe nimeni. N-am trimis la nimeni asasinii. N-am cauzat durere nimănui. N-am micșorat banița de grâu. N-am falsificat măsura cotului. N-am mințit la cântar. Nu am apăsat pe vergeaua de fier a balanței. Nu am luat laptele de la gura pruncului. Nu am oprit în canalul de irigare apa ce trebuia să curgă pe câmp străin. Nu am stins focul jertfei atunci când el trebuia să ardă. Nu am luat animalele de câmpul zeilor. Nu am stat în calea procesiunii zeului. [La sfârșit el trebuia să spună de patru ori:] „Sunt pur!”

1. În ce fel de grupe pot fi împărțite aceste reguli? La care domenii ale vieții se referă ele?
2. Ce spune textul de mai sus despre morala din Egiptul Antic?

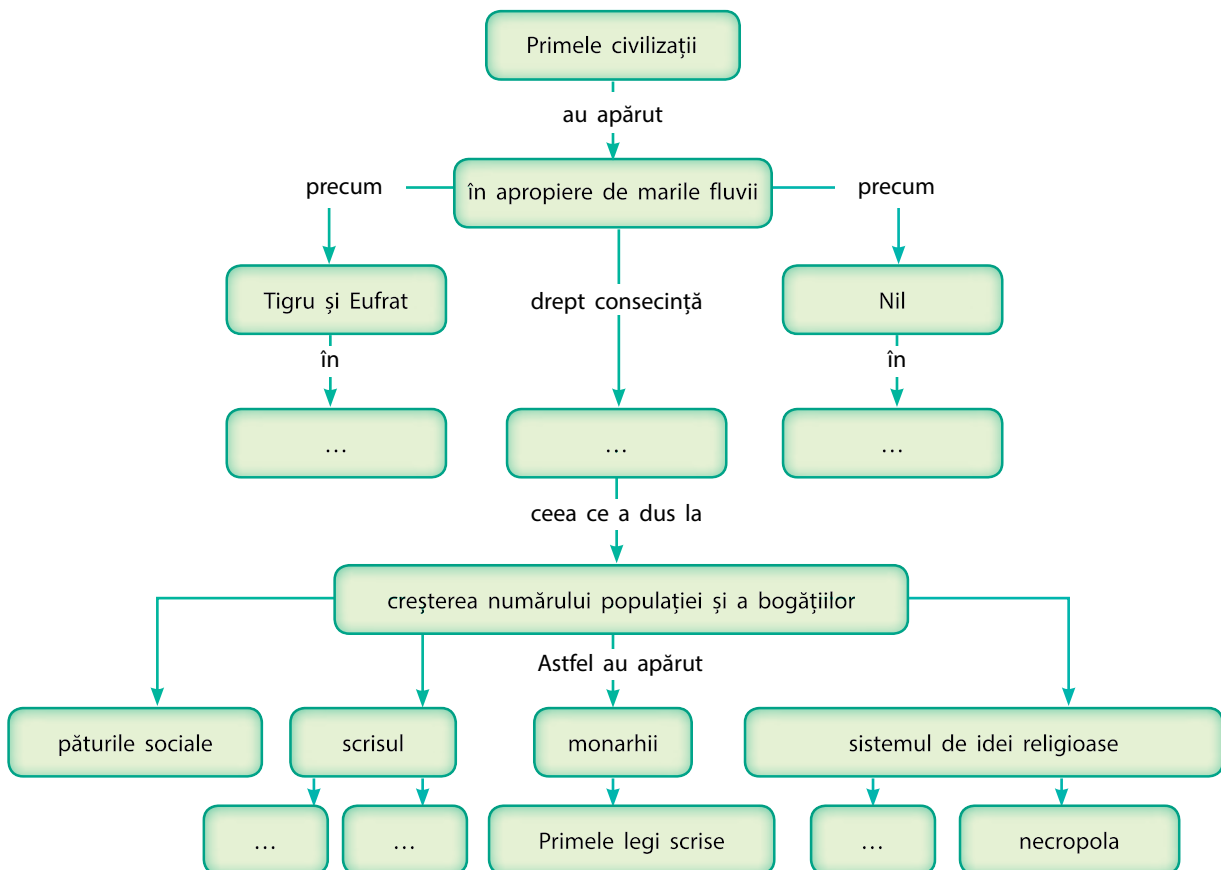

1. Găsiți-o în ilustrație pe Ammut (ființa monstruoasă cu corp de hipopotam și cu cap de crocodil, care îi mănâncă pe morții păcătoși), sufletul celui mort (el se aseamănă cu un ulcior), pana zeiței Maat.
2. Unde este redată pe papirus scena descrisă în fragmentul din document?

Verificarea cunoștințelor

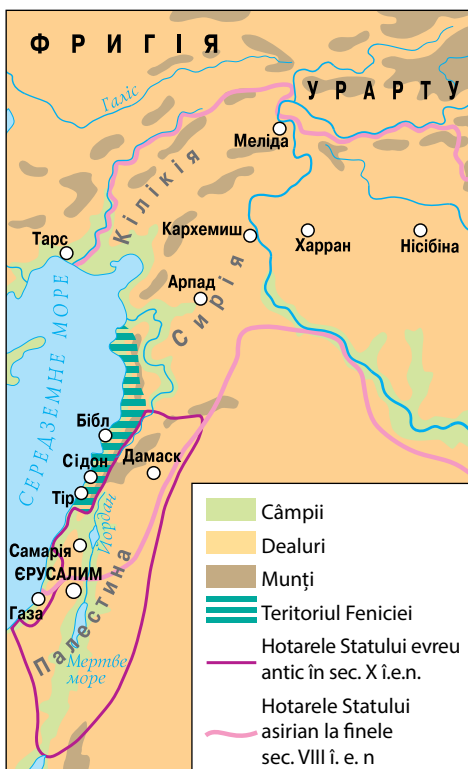
1. Ce se întâmpla cu Nilul în luna iunie? Cum valorifica acest lucru populația egipteană?
2. Care era orânduirea societății egiptene antice? Cine aparținea păturilor privilegiate și neprivilegiate ale populației? Alcătuiți schema ierarhiei societății egiptene antice.
3. În ce credeau egiptenii? Cum își imaginau ei viața de apoi?
4. Munca cu ilustrațiile.
 - 1) Indicați desenul cu hieroglife și pe cel cu scriere cuneiformă.
 - 2) numiți materialele pe care se făceau însemnări folosind cele două sisteme.
5. Completați locurile libere din schema dezvoltării civilizației Mesopotamiei și a văii Nilului. Prezentați informația obținută sub forma unui text.

§24. Fenicia și Cartagina

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce înseamnă Semiluna fertilă? Ce pământuri cuprindea ea?
2. Numiți statele care au existat în mileniiile II-I î. e. n.

Țărmul de est al Mării Mediterane.

- ? Numiți teritoriile cu a căror populație făceau comerț fenicienii.

1. Condițiile naturale. Pe țărmul estic al Mării Mediterane se întinde o fâșie îngustă de pământ fertil – **Canaan**. Mai la nord se înalță munții Libanului. Pe la mijlocul **mileniului III î. e. n.**, partea de nord a acestui ținut a fost populată de **feniceni**, care, spre deosebire de vecinii lor, au ales comerțul și meșteșugurile ca ocupații de bază. Aceasta se datorează faptului că partea de nord a Canaanului este un teritoriu pietros și, de aceea, mai puțin prielnic pentru agricultură. În schimb, în aceste locuri crește un copac extraordinar de prețios – cedrul. El poate să trăiască până la o mie de ani, iar înălțimea lui atinge 50 de metri. Din lemnul ușor, dar rezistent, de cedru fenicienii își construiau comoara lor principală – corăbiile, cu ajutorul cărora brăzdau Marea Mediterană și făceau comerț cu popoarele ce populau țărmul ei.

Fenicienii au întemeiat o serie întreagă de orașe-state: Tir, Sidon, Byblos, Hades. Fiecare oraș era condus de monarhul său, de preoți și consiliul celor bătrâni. Aceste orașe au cunoscut cea mai mare înflorire în mileniiile II-I î.e.n.

Orașele-state feniciene îi impresionau pe contemporani prin bogățiile lor. De aceea, de multe ori, diferiți conducători au vrut să le cucerească. Pentru a fi protejat de astfel de încercări, orașul Tir a fost construit pe o insulă, legată de uscat printr-un dig lung de 800 de m. Pe insulă nu existau surse de apă, aceasta fiind adusă de corăbii. În timpul asediilor, apa de ploaie se aduna în cisterne speciale. Clădirile din Tir erau atât de numeroase, încât despre acest oraș se spunea că în el „era mai mult pește decât nisip”.

- ? 1) Ce state existau deja la mijlocul mileniului III, când fenicienii au populat partea de nord a Canaanului?
2) Ce copac creștea în Fenicia? Ce se construia din lemnul lui?

2. Comerțul. Majoritatea orașelor feniciene erau situate la țărmul mării. Ele făceau comerț cu aproape toată lumea cunoscută la acea vreme: în Mesopotamia se cumpărau țesături scumpe, în Egipt – aur nubian, în și vindeau vin și lemn de cedru, în Grecia transportau lemn de cedru, pe insula Cipru cumpărau aramă din care meșteșugarii feniceni confecționau

diverse obiecte pe care le puneau apoi în vânzare, din Regatul Tartessus, de pe teritoriul actualei Spanii, obțineau argint, iar din teritoriile Franței și Marii Britanii de astăzi – staniu.

Fenicienii practicau și pirateria. Ei îi luau pe oameni în sclavie, pentru ca apoi să-i vândă ca pe marfă.

3. Sticla și purpura. Meșterii fenicieni știau să fabrice obiecte unice din sticlă colorată transparentă, precum și să vopsească stoffele în culoare purpurie. Purpura era extrasă din pigmentii naturali ai unor moluște marine, care locuiau exclusiv la țărmul fenician, deci nimeni nu a mai putut realiza acest lucru. Pentru obținerea a 450 grame de purpură erau necesare 60 mii de moluște. De aceea, stoffele purpurii costau foarte scump și numai monarhii își puteau permite să le aibă. De aici și expresia „Purpură regală”.

O măiestrie nemaîntâlnită au atins fenicienii în domeniul construcției vaselor maritime. Ei construiau cele mai mari, pe vremea aceea, vase comerciale. Un vas putea să ia la bord 20 tone de încărcătură. În afară de aceasta, vasele feniciene erau foarte durabile – perioada de folosire a unui vas fenician descoperit de către arheologi era de 80 de ani.

Marinarii fenicieni organizau expediții maritime îndepărtate. În anul 620 î. e. n. ei au ieșit dintr-un port de la Marea Roșie și au brăzdat apele din jurul Africii, revenind acasă peste trei ani.

? De ce vopseaua purpurie era atât de scumpă?

4. Alfabetul. Încă o realizare a fenicienilor a fost descoperirea alfabetului. Aceasta a avut loc aproximativ în **sec. XIII î. e. n.** Apariția lui a fost legată de faptul că negustorii fenicieni aveau nevoie de un sistem de scriere, care ar fi permis să noteze clar și repede denumirea mărfurilor și prețul lor chiar și oamenilor mai puțin învățați. Scrierea cuneiformă sau sistemul egiptean al scrisului erau complicate, iar însușirea lor necesita un proces de instruire îndelungat.

Alfabetul fenician era format din 22 de litere. Cu ajutorul unor litere aparte era posibilă redarea în scris a sunetelor consonantice și nu a silabelor sau a unor cuvinte întregi, după cum era în alte sisteme de scriere.

Noua modalitate de scriere s-a dovedit a fi destul de simplă și a fost împrumutată foarte repede de către popoarele vecine, inclusiv de greci. Grecii au perfecționat-o, adăugând litere pentru însemnarea vocalelor. Astfel a apărut alfabetul, care a stat la baza aproape a tuturor limbilor europene, dar și a unor limbi asiatice moderne.

? De ce alfabetul era mai comod pentru negustori decât scrierea cuneiformă sau hieroglifele?

Mărgea feniciană din sticlă

Imaginea	Denumirea	Înțelesul
	ăleph	Bou
	Bêth	Casă
	Gîmel	Cămilă
	Dăleth	Ușă
	Hê	Fereastră
	Wăw	Cârlig
	Zayin	Armă
	hêth	Perete

Primele opt litere ale alfabetului fenician

Formarea literei "ăleph". Din stânga – desen cu un cap de bou, la dreapta – aspectul final al literei

Copie modernă a unui vas comercial fenician, construit de meșteri turci

Colonie (în antichitate) – așezare distinctă a locuitorilor unei țări sau a unui oraș, întemeiată în afara acestuia.

Metropolă – oraș sau stat, ai cărui locuitori au întemeiat o colonie; „oraș-părinte” pentru colonie.

Lingou de cupru cu greutatea de 25 kilograme și lungimea de 3 metri. Savanții contemporani le numesc „lingouri în forma pieii de taur”. Sub forma acestor lingouri fenicienii transportau metale pe întregul țărm al Mediteranei.

Fenicia și coloniile ei

5. Cartagina. Fenicienii au întemeiat de-a lungul țărmului Mării Mediterane așezări comerciale – **colonii**. Orașul din care soseau membrii acestor așezări se numea **metropolă**.

Unele așezări feniciene s-au transformat în orașe, care nu erau cu nimic mai prejos decât orașele-metropolă. Cea mai renumită așezare comercială feniciană a devenit orașul Cartagina din Africa de Nord. Ea a fost întemeiată de către originari din Tir în anul 823 î. e. n. Aici erau produse mărfuri, pe care cartaginezii le vindeau în peste 300 de orașe de pe întregul țărm al Mediteranei. În urma unor războaie de succes, Cartagina a obținut controlul asupra sudului Spaniei, a unor părți ale Sardiniei, Siciliei, Corsicii, precum și asupra unor teritorii din Africa de Nord. Populația de pe aceste pământuri era nevoită să-i plătească Cartaginei tribut.

În sec. II î.e.n. Cartagina era unul dintre cele mai mari orașe de la acea vreme. Numărul populației era de 700 mii de oameni.

Concluzii

- Orașele-state feniciene s-au îmbogățit datorită comerțului cu alte țări.
- Mărfurile unice ale fenicienilor erau sticla colorată transparentă și colorantul purpuriu. Tot fenicienii au inventat alfabetul modern.
- Una dintre cele mai dezvoltate colonii a fost orașul Cartagina de pe țărmul Africii de Nord.

Întrebări și însărcinări

1. Care era ocupația de bază a fenicienilor?
2. Numiți cele mai remarcabile descoperiri ale fenicienilor.
3. Ce înseamnă colonie și metropolă? Care oraș era metropola Cartaginei?

§25. Regatul Israelului și al Iudeii

1. **Evreii.** Istoria poporului **evreu**, este strâns legată de sistemul de scriere. Poporul evreu a creat **Biblia**, operă literară fundamentală, în care este descrisă istoria lui.

La început principala ocupație a evreilor a fost creșterea animalelor. Ei știau să prelucraze fierul. Populația evreiască se împărțea în 12 triburi sau „seminții”. Fiecare dintre triburi era condus de o căpetenie, ce purta numele de **judcător**, și de un **preot** „înaintemergător”. Deoarece se considera că preoții transmit poporului voința lui Dumnezeu, ei se bucurau de o mare autoritate în triburile evreiești.

Toate semințiile erau unite prin credința într-un singur Dumnezeu – Iacob, care a încheiat **legământ** cu poporul ales – evreii. Aceștia urmau să trăiască după legile lui. Zece din aceste legi au fost scrise pe tăblițe din piatră. Nouă ele ne sunt cunoscute ca **Cele Zece Porunci**.

? Cum erau numiți conducătorii triburilor evreiești?

2. **Condițiile naturale, economia și viața cotidiană.** La început, principala ocupație a evreilor a fost păstorismul nomad. În mileniul II î.e.n. ei au venit în Canaan, ținut de lângă Marea Mediterană. În prezent acest ținut se numește Palestina.

Evreii credeau că acest ținut le-a fost dat de Dumnezeu. Ei s-au stabilit în Canaan și au început să se ocupe cu agricultura și creșterea animalelor.

Pământul din Canaan este fertil, însă pietros. Nici pe departe el nu este bun pentru agricultură peste tot. Aici nu curg fluvii mari ca în Mesopotamia sau Egipt. O parte însemnată din teritoriu îl ocupa pustiul pietros. Vara uscată și caniculară durează aici din aprilie până în noiembrie. Restul anului, domnește o iarnă rece și ploioasă, iar uneori și cu zăpadă.

Asemenea condiții climaterice și-au spus efectul și asupra economiei. Aici era mai ușor să se asigure hrana pentru așezări nu prea mari sau pentru gospodării separate. Evreii cultivau grâu, orz, viță-de-vie, curmale și măslină, creșteau oi și capre. Din lâna acestora ei preparau stofe și coseau îmbrăcăminte. Atât femeile, cât și bărbații, purtau îmbrăcăminte lungă, legată cu un brâu și sandale. Pentru a se proteja de soare, evreii își acopereau capetele cu bucăți

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce înseamnă monoteism?
2. Numiți principalele deosebiri ale modului de viață al nomazilor și al agricultorilor.

Natura Canaanului în prezent

Reconstruire modernă a interiorului casei evreilor antici

? Numiți obiectele și uneltele de muncă care vă sunt cunoscute.

? **Examinați fragmentul de hartă de la pag. 76 și îndepliniți însărcinările.**

- 1) Găsiți regiunea cu denumirea de Palestina și orașul Ierusalim.
- 2) Identificați hotarele Regatului Israelului și al Iudeii (Statul evreu antic).
- 3) Coincid hotarele Palestinei cu cele ale Regatului Israelului și al Iudeii?

Femeie evreică în veșminte tradiționale

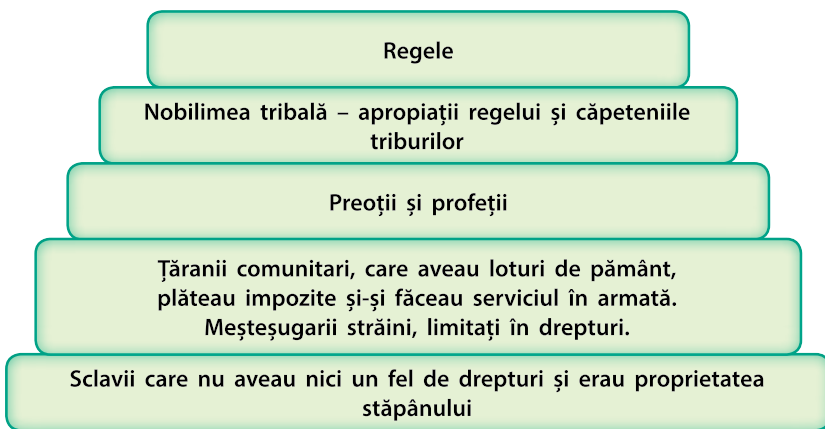
de stofă de formă dreptunghiulară. Femeile mai înstărite aveau multe bijuterii: cercei și brățări din metale prețioase. De asemenea, ele foloseau cosmetica. Cea mai populară culoare pentru vopsirea genelor era culoarea neagră, iar a degetelor – culoarea roșie. Femeile cumpărau parfumuri aduse din Egipt sau India.

3. Înflorirea și declinul Statului evreu antic. Ca urmare a unor cuceriri sângeroase, unul dintre căpeteniile de trib, **Saul**, a supus o bună parte din Canaan. Preoții l-au proclamat **prim rege al evreilor**. Statul înființat de el a fost numit **Regatul Israelului și al Iudeii**. Capitala lui a devenit orașul **Ierusalim**. Statul a cunoscut apogeul înfloririi sale în **sec. X î.e.n.**, în timpul domniei succesorilor lui **Saul, David și Solomon**. Aceștia au extins hotarele regatului până la râul Eufrat în partea de nord-est și până la Marea Neagră în partea de sud.

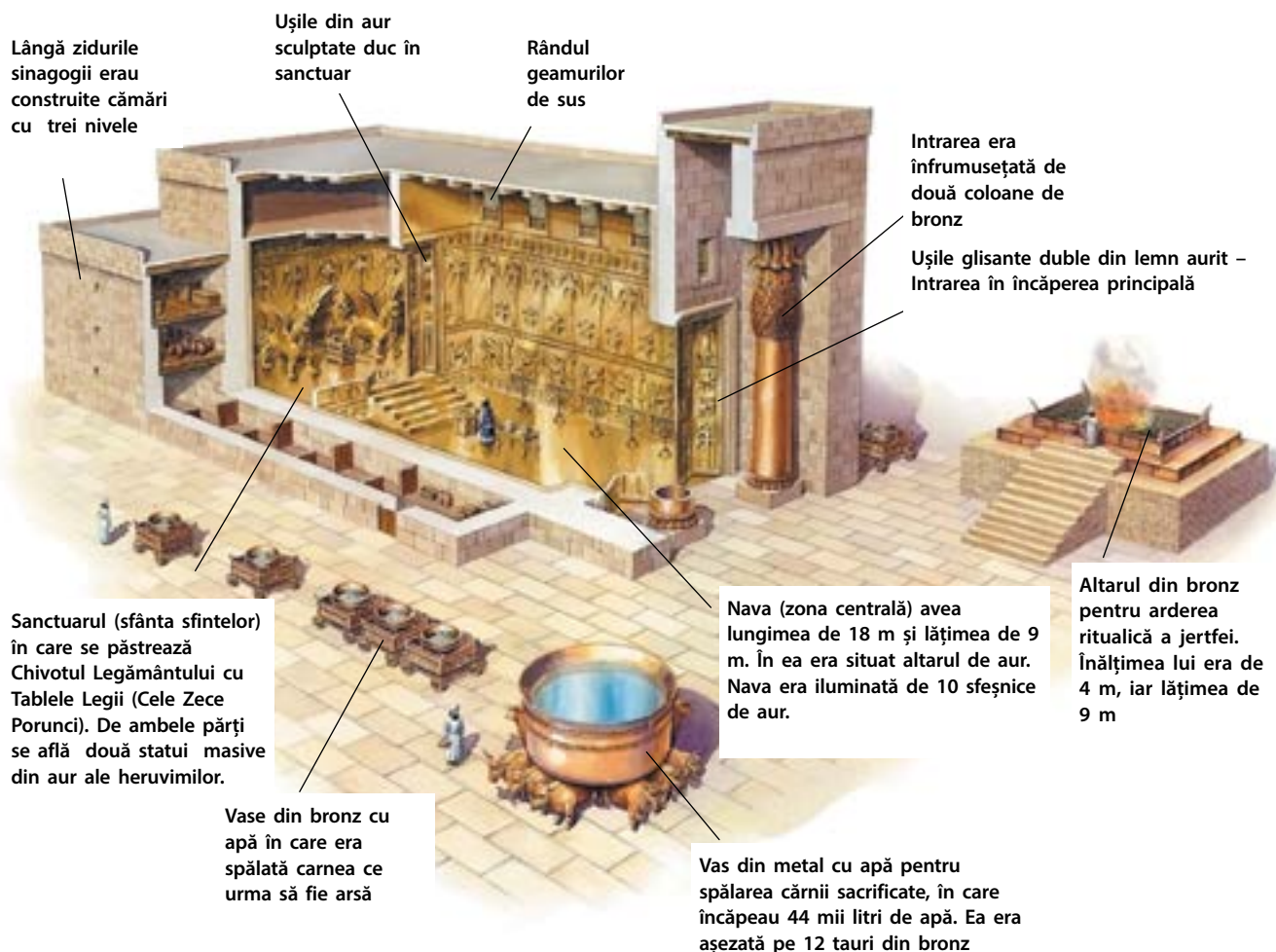
După moartea lui Solomon, pe tron a urcat fiul lui, **Roboam**. Acesta nu a știut să mențină statul și, ca urmare a unui război civil, el s-a împărțit în **Regatul Israel** în partea de nord și **Regatul Iuda** – în partea de sud.

Ulterior aceste state au fost supuse de către vecini: în anul 722 î.e.n. Regatul Israel a fost distrus de către Asiria, iar populația lui luată în prizonierat. Regatul Iuda a fost cucerit de către regele babilonian Nabucodonosor al II-lea, în anul 588 î.e.n. Ierusalimul a fost ruinat, iar locuitorii lui – strămutați în **Noul Imperiu Babilonian**. Evenimentele au fost numite mai târziu „exilul babilonian” al evreilor. Abia în **anul 539 î.e.n.**, după destrămarea statului, evreii au putut să revină la baștină.

? **Aflați din surse suplimentare prin ce îi uimeau pe contemporanii lor regii David și Solomon. Ce fel de legende și basme au fost alcătuite despre ei?**

Structura societății evreiești din perioada Regatului Israelului și al Iudeii

Lângă zidurile sinagogii erau construite camere cu trei nivele

Ușile din aur sculptate duc în sanctuar

Rândul geamurilor de sus

Intrarea era înfrumusețată de două coloane de bronz

Ușile glisante duble din lemn aurit – Intrarea în încăperea principală

Sanctuarul (sfânta sfințelor) în care se păstrează Chivotul Legământului cu Tablele Legii (Cele Zece Porunci). De ambele părți se află două statui masive din aur ale heruvimilor.

Nava (zona centrală) avea lungimea de 18 m și lățimea de 9 m. În ea era situat altarul de aur. Nava era iluminată de 10 sfeșnice de aur.

Altarul din bronz pentru arderea ritualică a jertfei. Înălțimea lui era de 4 m, iar lățimea de 9 m

Vase din bronz cu apă în care era spălată carnea ce urma să fie arsă

Vas din metal cu apă pentru spălarea cârnii sacrificate, în care încăpeau 44 mii litri de apă. Ea era așezată pe 12 tauri din bronz

Interiorul Templului din Ierusalim.

Concluzii

- Istoria veche a poporului evreu este descrisă în Biblie.
- Evreii erau un popor crescător de animale, care, în mileniul II î.e.n., s-a strămutat în Canaan.
- În Canaan evreii au întemeiat un stat pe care istoricii îl numesc Regatul Israelului și al Iudeii.

Întrebări și Însărcinări

1. Ce unea toate „semințiile” poporului evreu?
2. Ce fel de activități economice erau răspândite în mijlocul populației evreiești?
3. Numiți cei mai cunoscuți conducători ai Regatului Israelului și al Iudeii. Cine a fost întemeietorul acestui stat și cine a extins teritoriile lui?

Regele Solomon a ordonat să fie construit la Ierusalim un Templu în care să fie păstrat Chivotul Legământului cu cele Zece Porunci – cel mai sfânt lucru al evreilor. Construcția templului a început în anul 967 sau 965 î. e. n. Ansamblul Templului, fără construcțiile gospodărești, avea o lungime de 27 de metri, lățimea de 9 metri și înălțimea de 14 metri. Curtea Templului era înconjurată de pereți din piatră. Lucrările de construcție a Templului au durat șapte ani, iar după încheierea lor evenimentul a fost sărbătorit timp de câteva săptămâni.

§26. Civilizația harappă

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce înseamnă civilizație urbană?
2. Unde au apărut primele civilizații?

1. Apariția civilizației Harappa. În milenii VI-II î.e.n., pe valea râului Ind, s-a format o mare civilizație urbană, numită **civilizația Harappă**. Centrele ei de bază erau orașele Mohenjo-daro, Harappa și Lothal. În total, sunt cunoscute aproape o mie de așezări ale acestei civilizații. Savanții consideră că acestea nu au avut un conducător comun, fiecare dintre ele organizându-și existența de sine stătător. În orașe nu erau construite temple înalte, cele mai înalte clădiri fiind depozitele de cereale.

- ?
- 1) Arătați pe hartă cele două râuri principale ale Indiei.
 - 2) În valea cărui râu s-a dezvoltat civilizația harappă?

India Antică și China

Mohenjo-daro. Aspect contemporan.

2. Agricultură. În prezent, clima din valea râului Ind este uscată, iar vara – deosebit de caniculară. Însă, în perioada civilizației Harappa ea era cu mult mai umedă, iar malurile Indului erau acoperite de păduri. Revărsările anuale ale Indului asigurau umiditatea terenurilor. Localnicii cultivau orz, precum și orez, mei și leguminoase, pepeni galbeni și curmale, creșteau oi, capre, vite cornute mari, găini.

Până în prezent, oamenii de știință nu pot explica de ce populația a părăsit orașele prin mileniul II î. e. n. și s-a strămutat în partea de vest. Cea mai credibilă versiune ar fi aceea că clima a devenit prea uscată pentru agricultură.

? Cum a fost influențată existența civilizației Harappa de schimbarea climatei?

3. Comerțul și meșteșugurile. Erau dezvoltate, de asemenea, meșteșugăritul și comerțul. Obiectele erau confecționate din bronz, cupru, oase, scoici, cornalină și din alte pietre semiprețioase. Pentru fabricarea vaselor era utilizată roata olarului. În timpul săpăturilor arheologice au fost descoperite proteze dentare, precum și dinți care aveau urme de tratament. Pentru transport ei foloseau vasele cu vele și căruțele trase de boi. Reprezentanții civilizației Harappa făceau comerț cu popoarele din Golful Persic, cu Insula Creta, Mesopotamia și Egipt.

? Care erau ocupațiile de bază ale locuitorilor orașelor civilizației Harappa?

4. Mohenjo-daro. Cel mai bine s-a păstrat până în zilele noastre orașul Mohenjo-daro (probabil era cel mai dezvoltat oraș al acelor timpuri). Populația orașului era de circa 40 mii de oameni. El a fost construit după un plan unic, dispunea de canalizare și apeduct, iar străzile erau drepte și destul de largi.

Model din argilă al unei căruțe cu boi din Harappa

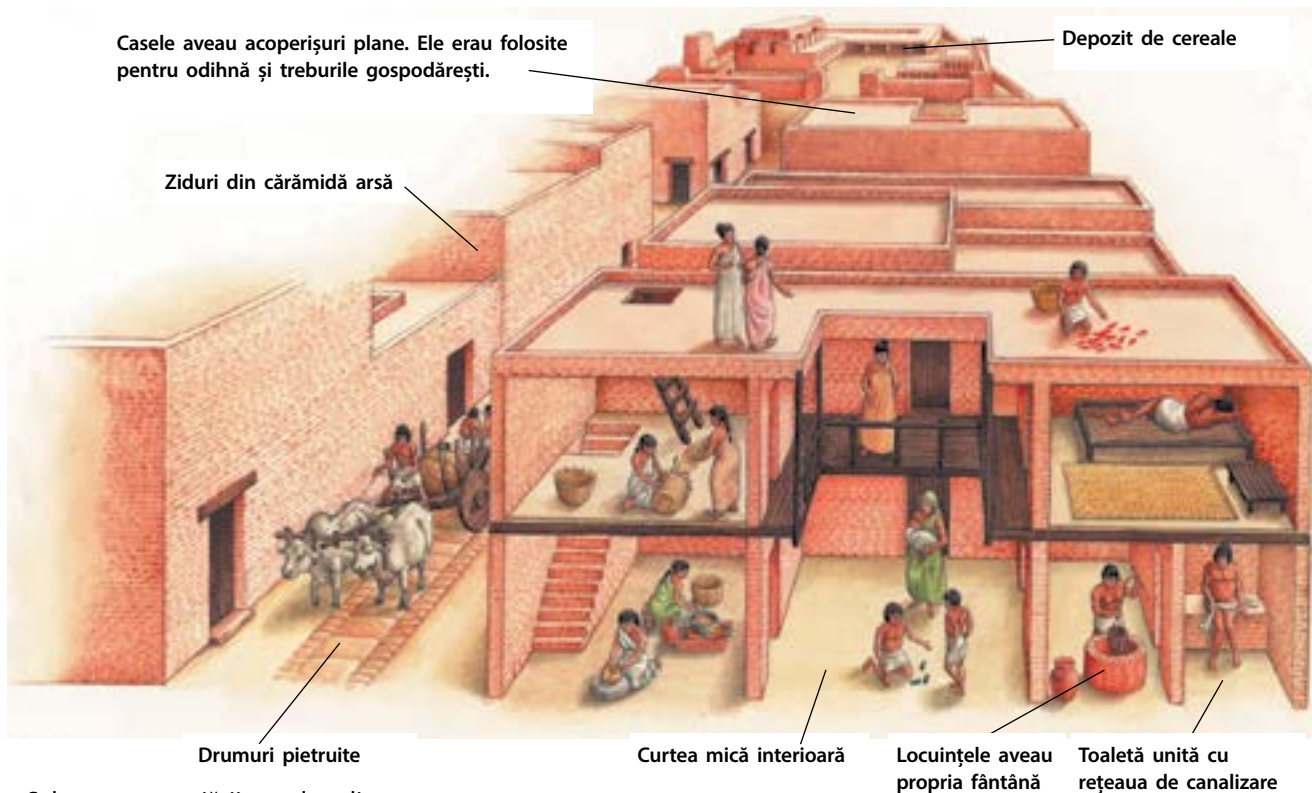
? Ce informații ne poate oferi această descoperire arheologică?

Pecete din orașul Mohenjo-daro. Prin aplicarea acestor pecetiți era indicat proprietarul anumitor mărfuri (simbolurile redată – numele proprietarului taurului).

Vase de ceramică din perioada civilizației Harappa

Schema amenajării caselor din Mohenjo-daro

? De ce Mohenjo-daro este considerat cel mai dezvoltat oraș al timpului său?

Statuetă din bronz a unei dansatoare din Mohenjo-daro

În centrul orașului se aflau o mare piață, rezervorul principal pentru acumularea apei și citadela – un edificiu cu pereți înalți de peste 12 metri. Aceasta era folosită, probabil, pentru adunări publice sau ca adăpost în caz de pericol, deoarece putea găzdui până la 5 mii de persoane. Orașul era înconjurat de ziduri și turnuri, care-l apărau atât de atacurile dușmanilor, cât și de inundații. În oraș erau șantiere navale și o baie publică.

Concluzii

- Civilizația Harappa avea meșteșuguri, comerț și agricultură dezvoltate.
- Așezările au atins un înalt nivel de dezvoltare: ele aveau o planificare unică, apeduct și canalizare.
- Declinul civilizației Harappa este legat de schimbările climatice.

Întrebări și însărcinări

1. Când a apărut civilizația Harappa?
2. Care erau ocupațiile de bază ale populației din orașele civilizației Harappa?
3. De ce Mohenjo-daro este considerat cel mai dezvoltat oraș al acelor timpuri?

§27. Civilizația vedică a Indiei

1. Arieni. Pe la mijlocul mileniului al II î. e. n., în India, din zonele de nord-vest, au sosit triburile arienilor. În fruntea tribului se afla căpetenia – **radja**. Puterea lui era limitată de Consiliul tribal. Triburile se uneau adesea în uniuni tribale. Venind pe noile locuri, arienii se stabileau pentru un timp anumit. Acolo ei construiau sate fortificate, semănau câmpurile cu orz și grâu, iar la marginea lor scoteau animalele la păscut. Când imașurile și câmpurile nu mai erau roditoare, arienii treceau în alte locuri. Arieni considerau calul și vaca animale sfinte.

Treptat arienii s-au stabilit pe întreg teritoriul Indiei, schimbându-și modul de viață, adoptându-l pe cel sedentar. Ei se deosebeau de populația locală: arienii erau înalți și aveau o piele de culoare mai deschisă decât localnici – **dravizii**. Treptat dravizii și arienii s-au amestecat și astfel s-a format poporul indian unic.

2. Vedele. Arieni venerau un număr mare de zei și alcătuiau despre ele mituri diferite. Cărțile sfinte ale arienilor erau **Vedele** (în traducere din sanscrită – „înțelepciune” sau „cunoaștere”), fiind alcătuite în mileniul II î.e.n. În ele au fost incluse nu numai mituri și legende, ci și date despre facerea lumii, istorie, cunoștințe din domeniul medicinei. Studiarea și interpretarea vedelor era înfăptuită de către preoți, numiți **brahmani**. Cuvântul „Vede” a dat denumirea perioadei de după sosirea arienilor în India – **civilizația vedică**.

3. Structura socială a societății indiene. Societatea indiană era împărțită în diferite pătri – **caste**. Se considera că astfel a dispus însăși zeul Brahma, oamenii provenind din diferite părți ale corpului acestuia.

Exista încă o castă, care nu s-a desprins din corpul lui Brahma – casta pe care nu trebuie s-o atingi, **paria**. Ei trăiau separat de societate. Lor le era interzis să locuiască în orașele și orașe. Reprezentanții altor caste nu se atingeau de ei pentru a nu se spurca. Reprezentanții acestei caste purtau îmbrăcămintea rămasă de la cei morți. Proprietatea membrilor acestei caste puteau fi doar câinii și măgarii. Ei trebuiau să mănânce din vase stricate, iar în loc de bijuterii purtau metale negre.

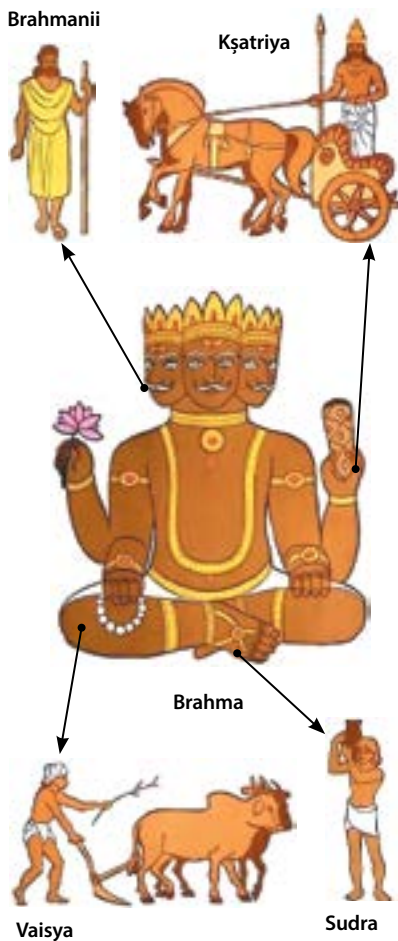
AMINTIȚI-VĂ

1. Numiți păturile principale ale societăților lumii antice.
2. Alegeți din lista de mai jos statele, ce au fost întemeiate de către popoare strămutate: Egipt, Sumer, Babilon, Asiria, Regatul Israelului și al Iudeii.

- ? 1) Urmăriți pe hartă (pag. 82) hotarele așezărilor arienilor în mileniul I î. e. n.
- 2) Găsiți teritoriul regatului, unde a luat naștere budismul.

Limba arienilor era **sanscrita**. Unele cuvinte din această limbă pot fi întâlnite în limbile multor popoare ale Europei și Asiei, inclusiv în ucraineană: „matar” – mamă (matir), „bhra-tar” – frate (brat), „sunu” – fecior (syn), „madhu” – miere (med), „agnim” – foc (vogoni), „vadar” – apă (voda), „nabhas” – cer (nebo). „Doi, trei, patru, cinci” în sanscrită va fi: dvi, tri, ciatur, pancia.

Castă – pătură în societatea indiană antică. În total, erau patru caste: servitorii, agricultorii, războinicii, preoții. Aparținerea la castă se moștenește.

Brahma și castele

- ? 1) Numiți părțile corpului lui Brahma din care s-a născut fiecare castă.
 2) Care era ocupația de bază a reprezentanților fiecărei caste.

Aspectul modern al templului budist „Marea Stupă”, construit din ordinul regelui Așoka. În lume ea este cunoscută ca Stupa din Sanchi după denumirea așezării, unde se află. Stupa din Sanchi este prima și, totodată, cea mai veche clădire de acest tip.

În timpul vieții omul nu putea să schimbe casta nici să se căsătorească cu reprezentantul altei caste. Poporul indian credea că după moarte omul poate să renască într-un reprezentant al unei caste superioare. Pentru aceasta, el trebuia să respecte anumite reguli ale vieții: să-și îndeplinească cinstit îndatoririle, să fie răbdător și onest, să știe a ierta și a-și controla emoțiile, să cunoască textele sfinte. Aceste recomandări purtau denumirea de **Legile lui Manu**.

? De ce, după părerea voastră, Legile lui Manu conțin asemenea recomandări?

4. Hinduismul. Locuitorii Indiei Antice se închinau mai multor divinități. Religia lor – **hinduismul**, s-a păstrat până în zilele noastre. Ea a apărut ca urmare a unui amestec al convingerilor dravizilor și arienilor. În hinduism sunt trei zei principali: Brahma, Vișnu și Shiva.

Importante în hinduism erau **karma** și **sansara**. **Sansara** este un ciclu infinit al reîncarnărilor omului. De comportarea omului în viață depinde cine se va naște el în viața următoare. Cum funcționează acest ciclu ne spune legea **karmei**. Dacă omul face fapte rele, el își murdărește karma, iar dacă face lucruri bune – o purifică.

Însă un om obișnuit nu este în stare să prevadă toate mecanismele complicate ale karmei. El poate doar să se străduiască să nu greșescă și să speră că în viața următoare nu va deveni insectă, ci brahman.

5. Budismul. Una din cele mai vechi religii de pe pământ este budismul, care a apărut în sec. VI î. e. n. în India. Întemeietorul budismului a fost Gautama, numit ulterior Buddha, ceea ce înseamnă „cel luminat”.

Buddha susținea că orice viață este însoțită de suferințe. Cauza acestor suferințe sunt dorințele, de exemplu, dorința de putere, bogăție, glorie, fericire. Atunci când omul se eliberează de dorințe, sentimente și suferințe, atunci el trece în starea nirvana – liniștea absolută. Dacă omul va atinge

gradul de iluminare, el nu se va naște în mod repetat pe Pământ pentru a suferi. Elev și continuator al lui Buddha putea deveni oricine – bogat și sărac, rege și sclav, brahman și paria. Idealul suprem al budismului este călugărul, al cărui suflet se află într-o liniște absolută.

Cele mai renumite monumente budiste din India Antică erau stupele – clădiri sub formă de cupole, în care se păstrau relicvele sfinte ale budismului – fragmente ale corpului lui Buddha și ale continuatorilor săi.

6. Statele Indiei. În **sec. VIII î. e. n.**, în India au apărut numeroase principate și state. Acest proces a durat până în **sec. VI î. e. n.** Aproximativ în anul 330, Alexandru Macedon cucerește toată partea de vest a Indiei. Mișcarea de eliberare împotriva cotropitorilor a fost condusă de **Chandragupta** din dinastia Maurya. El distruge cetățile construite de Alexandru Macedon și devine întemeietor al puternicului stat **Maurya**.

Nepotul lui Chandragupta, Așoka, care a trăit în **sec. III î.e.n.**, a supus aproape întreaga Indie, cu excepția extremului sudic. Cronicile indiene îi atribuie lui Așoka o vastă activitate de construcții, extinderea lucrărilor de ameliorare și întemeierea de numeroase spitale. Statul a fost împărțit în câteva regiuni mari, în fruntea cărora se aflau membrii familiei regale.

Așoka intenționa să transforme populația statului său într-un popor unic cu o singură religie – budismul. Însă regele nu a reușit să înfăptuiască o astfel de unificare. Majoritatea indienilor se considerau, în primul rând, membri ai triburilor lor și doreau să-i venereze pe zeii locali. De aceea și statul Maurya nu a existat mult timp. Deja în **sec. II î.e.n.** el s-a destrămat.

? De ce Așoka nu a reușit să întemeieze un popor unic?

Concluzii

- Poporul indian s-a creat ca urmare a amestecului populației locale – dravizilor cu populația strămutată – arienii.
- Societatea indiană este împărțită în caste.
- Cele mai răspândite religii în India sunt hinduismul și budismul.

Întrebări și însărcinări

1. Cine sunt dravizii și arienii?
2. Ce sunt castele? Câte caste există în societatea indiană? Datorită cărui zeu au apărut ele?
3. Explicați cum înțelegeți esența hinduismului și a budismului. Au ele unele trăsături comune?

Legenda spune că Gautama a trăit în bogăție încă din copilărie. El nici măcar nu admitea că există bătrânețe, boli, tristețe sau moarte. Odată Gautama a văzut un bătrân suferind, mai apoi – un om grav bolnav, iar mai târziu a fost martor cum la cimitir era dus un mort, pe care-l plângeau femeile. Atunci Gautama a înțeles că în lume nu este totul chiar atât de frumos, cum i se părea până atunci. Apoi el s-a întâlnit cu un călugăr sărman, care cerea pomană. De aceea, la vârsta de 29 de ani el a decis să devină călugăr. Pentru aceasta el a părăsit familia și a hotărât să trăiască în singurătate. Odată, după o noapte de meditație, el atinge înțelepciunea și află marea adevăr eliberării de suferință. De atunci el este numit Buddha, adică Iluminat, Înțelept.

Coloanele din piatră pe care regele Așoka le-a construit în întregul stat. Aspect contemporan.

§28. Formarea civilizației chineze

AMINTIȚI-VĂ

- Care civilizații au apărut pe văile marilor fluvii?

- ?
- 1) Găsiți pe hartă (pag. 82) cele două râuri principale din China.
 - 2) Urmăriți lungimea sistemului de fortificații, cunoscute ca Marele Zid Chinezesc. De ce trebuia el să-i apere pe chinezi?

Terasele de orez din sudul Chinei. Orezul crește în apă, de aceea primăvara câmpurile de orez sunt inundate. Toamna, când orezul este mare, apa este scursă și se strânge recolta.

1. Natura Chinei. De la munții Pamir și Himalaia, la vest și până la Oceanul Pacific, la est se întind teritorii imense, străbătute de două mari fluvii: **Huanghe** – în partea de nord și **Yangtze** – în partea de sud. Natura acestor pământuri este foarte diversă: în vest se înalță munții, suprafețe însemnate sunt ocupate de pustiuri, iar în partea de nord-est – câmpii roditoare. La nord clima este rece, iernile aici sunt geroase și cu multă zăpadă, iar în partea de sud cresc păduri tropicale. Aici s-a dezvoltat civilizația chineză, care are o vechime de 5 mii de ani.

?

Cum e natura în China?

2. Economia. Primele așezări ale agricultorilor de pe teritoriul Chinei s-au concentrat pe valea râului Huanghe. Aceste pământuri moi puteau fi ușor lucrate cu unelte simple. Însă revărsările anuale ale râului provocau daune considerabile, inundând totul în jur. În afară de aceasta, fluviul își schimba deseori cursul, de aceea mai era numit „râul care rătăcește”.

În câmpiile de la nord se cultiva mei, iar în partea de sud, pe valea râului Yangtze, pentru prima dată a început să fie cultivat orezul. Cu timpul el s-a transformat în principala cultură alimentară a Chinei.

În traducere Huanghe înseamnă „râul galben”. Aspect modern.

?

De ce râul Huanghe a primit acest nume?

Râul Yangtze. Aspect modern.

De asemenea, aici au învățat să cultive ceai și să fabrice o țesătură deosebită – mătasea. Ea era obținută din firele obținute de la larvele viermelui de mătase.

În mileniul III î.e.n. populația Chinei a însușit topirea cuprului, în mileniul II î.e.n. – a bronzului, iar în sec. VII î.e.n. a învățat să topească fierul. Tot din vechime poporul chinez fabrica obiecte din bambus și jad (piatră semiprețioasă).

? Care cultură cerealică era cultivată în nordul Chinei și care – în partea de sud?

3. Orânduirea socială. Conducătorul regatului, principal preot și conducător militar era **Wang** (regele). El putea să dea ordine oricărui supus al său și era considerat stăpânul tuturor pământurilor din regat. Puterea wang-ului se transmitea prin moștenire. Țăranii și meșteșugarii îi plăteau tribut, acesta fiind folosit pentru întreținerea lui, a curții și a armatei.

Toată populația era divizată în cinci **ranguri**: din primul făcea parte Wang-ul, din al doilea, al treilea și al patrulea – aristocrații-funcționari, iar din al cincilea – populația simplă (țăranii și meșteșugarii). Cantitatea și calitatea hranei, a îmbrăcăminte, mărimea casei și a cotei de pământ erau determinate după rang. În afara oricărui rang erau sclavii, în care erau transformați prizonierii de război. Sclavul nu putea să devină om liber.

De asemenea, indiferent de rang, toată populația Chinei era unită în **clanuri**. Clanul era unitatea de bază a societății chineze. Pentru crime grave era pedepsit nu numai cel ce le-a comis, ci și întregul clan din care făcea parte.

? Cine era Wang-ul? Ce rol juca el în societatea chineză antică?

Cazan ritualic din bronz. Mileniul II î. e. n.

Figurină din jad a unui taur. Mileniul II î. e. n.

Machetă-reconstrucție a orașului Lintzi (anii 600 î. e. n.), considerat cel mai bogat oraș al acelor timpuri. În el locuiau circa 200 de mii de persoane. Orașul era de formă dreptunghiulară și era înconjurat de un val de pământ. Lintzi avea apeduct și canalizare.

? Din ce materiale, după părerea voastră, erau construiți pereții și acoperișurile în China antică?

Concluzii

- Natura Chinei era diversă. Fluviile ei principale sunt Huanghe la nord și Yangtze – la sud.
- Principalele culturi ale Chinei antice erau orezul, meiul și ceaiul. Chinezii au însușit confecționarea mătăsii.
- Conducător al Chinei antice era Wang. Populația era împărțită pe ranguri și, indiferent de rangul din care făcea parte, era unită în clanuri.

Întrebări și însărcinări

1. Numiți fluviile principale ale Chinei.
2. În ce constă particularitatea de bază a cultivării orezului?
3. Schițați piramidă ierarhică a societății chineze.

§29. Imperiul Qin și Han

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce este imperiul? Numiți câteva state antice, care pot fi considerate imperii.
2. Pe valesa căror râuri a apărut civilizația chineză?
3. Care erau alimentele de bază ale poporului chinez?

ISTORIA POLITICĂ A CHINEI ANTICE

Data	Evenimentul
Anii 1750-1027 î. e. n.	Guvernarea dinastiei Shang
Anii 1027-770 î. e. n.	Triburile Zhou cuceresc statul Shang, întemeind propriul lor stat
Sec. VIII-V î.e.n.	Invazia nomazilor. Pe teritoriul Chinei existau 200 de state mici
Anii 475-221 î.e.n.	Perioada „Regatelor combatante”
Anul 221 î.e.n.	Qin Shi Huangdi a unificat China punând începutul guvernării dinastiei Qin. El a devenit primul împărat al Chinei întregite.

? Numiți primele două dinastii care au domnit în China.

1. Organizarea puterii și primele dinastii. Pe teritoriul actualei Chine au existat multe state – regate. Istoricii denumesc regatele după numele dinastiei care le-a condus. Astfel, cea mai veche dinastie, cunoscută nouă, a fost dinastia **Shang**, de aceea și primul stat chinez, de asemenea, se numea Shang.

În timpul dinastiei **Zhou** a fost pusă temelia dezvoltării de mai departe a statelor viitoare pe teritoriul Chinei: împărțirea populației după ranguri, puterea nelimitată a suveranului și acceptarea lui ca „fiul cerului”, adică intermediar între cerul divinităților și oameni. Totuși, numai un suveran onest putea primi „Mandatul ceresc”, adică posibilitatea de a conduce poporul. În cazul când suveranul se comporta lipsit de demnitate, atunci Cerul, după cum credeau chinezii antici, îi retrăgea mandatul, adică îl priva de putere.

Regatele chineze erau deosebit de războinice. Fiecare conducător tindea să-i cucerească pe vecini și să-i oblige să plătească tribut. De aceea și teritoriul Chinei se schimba în permanență: ba se extindea, ba se destrăma în zeci sau chiar sute de state mai mici.

2. Dinastia Qin. Unul din suveranii regatului Qin cu numele de **Zhao Zheng** a cucerit pe rând statele vecine. Ultimul stat a fost alipit la posesiunile sale în anul 211 î.e.n. Astfel el a întemeiat primul Imperiu chinez Qin și a luat titlul de prim împărat al statului Qin – **Shi Huangdi**. Pentru ca statul să nu se destrame, așa cum s-a întâmplat cu alte state mai înainte, Qin Shi Huangdi a înlăptuit unele transformări:

- teritoriul statului a fost împărțit în 36 de regiuni, fiecare din ele fiind condusă de un funcționar numit de împărat;
- a fost separată puterea civilă de cea militară, funcționarii civili având o stare socială mai înaltă decât militarii;
- în stat a fost introdus un sistem unic de măsurare;
- a fost aprobată lista hieroglifelor și regulile scrierii lor;
- au fost distruse toate exemplarele cunoscute ale operelor filosofice și istorice;
- a fost construită o rețea ramificată de drumuri cu scopul de a face legătura între capitală și regiunile îndepărtate ale imperiului;

Marele Zid Chinezesc. El a obținut acest aspect în timpul domniei dinastiei Ming (anii 1368-1644 î.e.n.) și s-a păstrat până în zilele noastre.

Qin Shi Huangdi

- a fost construit un canal ce unea cele mari două râuri din partea de sud a țării – Yangtze și Fluviul Perlelor;
- a fost înălțat un sistem neîntrerupt de fortificații la hotarele de nord ale statului pentru a-l apăra de invaziile nomazilor (în prezent cunoscut ca **Marele Zid Chinezesc**).

Qin Shi Huangdi îi pedepsea crunt atât pe rivalii săi politici, cât și pe răufăcători. El a trimis la muncă, la marile construcții, mii de soldați și țărani. Mulți dintre ei au murit în timpul lucrărilor.

Următorul împărat al Chinei a devenit fiul mai mic al lui Qin Shi Huangdi. El, ca și tatăl său, avea o mare teamă de comploturi, de aceea și-a început guvernarea cu asasinarea fraților, a surorilor și a conducătorilor militari cunoscuți. Între timp starea poporului s-a înrăutățit, în țară bântuia foametea. A izbucnit o rebeliune populară, la înăbușirea căreia împăratul a trimis armata. Însă mulți dintre soldați au trecut de partea răsculaților. Speriat de cele întâmplate, împăratul s-a sinucis. În **anul 206 î.e.n.** locul dinastiei Qin a fost luat de dinastia Han, care a condus China pe parcursul următorilor 400 de ani.

? Câți ani a existat statul Qin?

3. Dinastia Han. Unul dintre conducătorii revoltei militare împotriva dinastiei Qin a fost starostele **Liu Bang**. Acesta a și devenit fondatorul dinastiei Han. Liu Bang a anulat legile aspre ale împăraților precedenți, a redus taxele, iar pământurile nobililor le-a împărțit țăranilor.

Împărații chinezi considerau că toate popoarele vecine trebuie să li se supună. Imediat după ce dinastia Han și-a

Imediat după ce s-a proclamat împărat, Qin Shi Huangdi a ordonat să fie construit în centrul statului său un mormânt impunător. Acesta avea aspectul unei piramide din pământ, înălțimea ei fiind de 76 de metri. Sub piramidă a fost construit un labirint ramificat din încăperi și coridoare. În una din ele a fost amplasat modelul din mercur al capitalei împăratului. Mormântul împăratului era păzit de renumita armată de teracotă, compusă din mii de soldați. Fiecare dintre ei avea trăsături individuale ale feței, coafuri și echipament diferit.

Armata de teracotă din mormântul lui Qin Shi Huangdi

consolidat pozițiile, suveranii ei au început o serie de războaie de cucerire împotriva nomazilor de stepă și a triburilor din munții Indochinei. Pentru a-i învinge pe nomazi, împărații chinezi au creat cavaleria, iar pentru ca soldații să se țină mai bine călare au inventat scările. Datorită acestei invenții, războaiele se încheiau cu victoria Chinei și cu jefuirea pământurilor cucerite.

În timpul unei astfel de campanii cotropitoare, trupele chineze au ajuns la orașul Fergana (Asia Mijlocie). În **sec. II î. e. n.** a fost construit un drum din China prin Asia Mijlocie și Persia, până la Marea Mediterană, care a obținut ulterior denumirea de **Marele Drum al Mătăsii**. Pe acest drum, din China erau transportate spre vest mătase, porțelan, produse meșteșugărești de înaltă calitate. În drum spre casă chinezii cumpărau cai, mărfuri din lână, țesături din purpură, sticlă, podoabe. Imperiul Han s-a îmbogățit datorită comerțului.

Însă expedițiile cotropitoare permanente cereau mijloace bănești însemnate. Impozitele creșteau foarte repede și atingeau sume nemaivăzute, în țară bântuia deseori foametea. De aceea țaranii protestau des împotriva cărmuirii neechitabile. În același timp, nobilii duceau o luptă crâncenă pentru putere. Toate acestea au dus la slăbirea țării. În cele din urmă, în anul 220 î. e. n. Imperiul Han s-a destrămat în trei regate aparte.

- ?
- 1) Ce invenție importantă a fost făcută în perioada dinastiei Han?
 - 2) Găsiți pe harta de la pag. 82 Marele Drum al Mătăsii. Care sunt orașele și regiunile prin care trecea acest drum?

Concluzii

- Primul împărat al Chinei a devenit suveranul regatului Qin, Zhao Zheng, care și-a luat titlul Qin Shi Huangdi.
- În perioada dinastiei Qin, în China a fost demarată o amplă campanie de construcții, la care erau antrenați mii de oameni.
- După revolta populară, la putere a venit dinastia Han. Ea s-a îmbogățit datorită comerțului cu alte țări.

Întrebări și însărcinări

1. Explicați semnificația noțiunilor „Fiul Cerului” și „Mandat ceresc”.
2. Cine a fost Qin Shi Huangdi? Ce fel de transformări a înfăptuit el?
3. De ce Marele Drum al Mătăsii poartă această denumire? În perioada guvernării cărei dinastii chineze el a fost construit?

§ 30. Cultura Chinei

1. Religia și filozofia. Chinezii considerau lumea un „Imperiu ceresc”, iar țara lor o numeau Regatul Central. Ei considerau că locuiesc în centrul Imperiului ceresc, iar dincolo de hotarele regatului trăiesc doar barbari.

În afară de credința în Cerul divin, ei se închinau zeilor, eroilor și spiritelor strămoșești. De asemenea, ei credeau în existența zânelor, a vrăjitorilor, a demonilor și a animalelor fantastice: inorogul, pasărea Phoenix, dragonul. Pentru ele erau construite lăcașuri sfinte și făcute sacrificii.

? **Ce numeau chinezii antici „Stat central” și ce – „Imperiu ceresc”?**

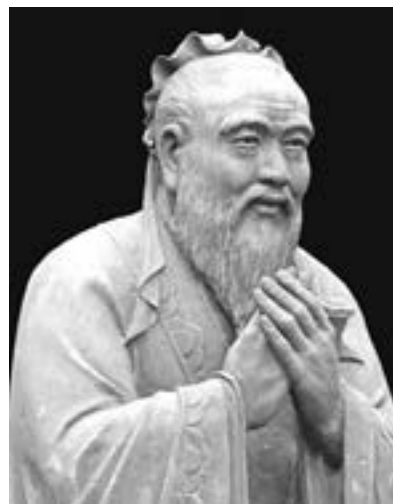
În China Antică religia, filozofia și etica erau strâns legate între ele. Învățăturile unor înțelepți chinezi din antichitate au căpătat forma religiei. Astfel, în sec. VI î.e.n. a trăit filozoful **Lao Zi**. El este fondatorul teoriei **tao** – calea omului spre înțelegerea naturii și a lumii în general. Această învățătură este numită **taoism**. Lao Zi îi învăța pe oameni să trăiască după legile naturii și să nu facă rău.

Contemporanul său mai tânăr, Confucius, a elaborat o teorie numită **confucianism**. Ea stabilește, mai întâi de toate, regulile de comportare a omului. În opinia lui Confucius, în lume există o ordine intangibilă, în care toate, inclusiv omul, își au locul lor. Știindu-și locul, omul trebuie să îndeplinească angajamentele puse pe seama lui de stat și societate. Suveranul trebuie să fie suveran, părintele – părinte, iar fiul – fiu, sublinia Confucius. O datorie obligatorie este respectul pentru cei mai în vârstă și păstrarea tradițiilor. Copiii trebuia să le dea ascultare în toate părinților, iar tinerii trebuie să asculte de cei bătrâni. Cei vii trebuie să-i omagieze pe cei morți și să țină cont de sfaturile lor.

Idealul confucianismului este așa-numitul **om desăvârșit**, care să fie înzestrat cu astfel de calități nobile precum responsabilitatea, nivelul înalt de cultură, sentimentul măsurii, respectul față de lege, tendința de a se autoperfecționa, subordonarea gândurilor și acțiunilor sale Cerului, îndrumărilor date de oamenii înțelepți și de cei bătrâni. Unor astfel de oameni li se poate încredința conducerea statului, deoarece ei vor avea grijă nu de folosul persona, ci de binele tuturor.

AMINTIȚI-VĂ

1. Unde și cum a apărut budismul?
2. Cine era „fiul Cerului”?

Statuie modernă a lui Confucius în Shanghai

„Calul zburător” din bronz.
Dinastia Han

Obiecte de cult din bronz din perioada dinastiei chineze Zhou

Fragment din os (1) și carapace de broască țestoasă (2), folosite în China Antică în practica ghicitului

Vers din „Cartea cântecelor” scris cu pensula pe tăblițe de bambus (perioada „Regatelor combatante”)

O contrapondere a omului desăvârșit este **omul mediocru**, toate gândurile și acțiunile cărui sunt orientate spre obținerea avantajelor personale. Acest tip de oameni este foarte scrupulos față de alții, însă nu și pretentios față de sine. Ei îndeplinesc însărcinarea numai din frica de a fi pedepsiți.

De asemenea, la finele sec. I î. e. n. în China a venit budismul, care s-a extins în regiunile de vest. Taoismul, confucianismul și budismul au devenit cele trei învățături religioase de bază ale Chinei.

? Care erau cele trei învățături religioase dominante în China Antică?

2. Scrierea. Chinezii au inventat propria scriere hieroglifică. Ea are o origine interesantă. În perioada dinastiei Shang, atât suveranii, cât și oamenii simpli, încercau să prevadă viitorul cu ajutorul ghicitului pe oase. Pentru aceasta se lua o carapace de țestoasă (sau un omoplat de berbec), pe care scriau întrebările necesare. După aceasta, carapacea era încălzită la foc până când apăreau crăpături. Oamenii credeau că acele hieroglife prin care trecea crăpătura conțineau răspunsurile la întrebări.

În China Antică erau foarte răspândite diverse horoscoape.

Cu ajutorul hieroglifelor erau însemnate atât diferite obiecte sau fenomene, cât și ideile abstracte. Sistemul hieroglific era foarte dezvoltat. Cu ajutorul ei erau scrise cronicile istorice, poezia, creațiile în proză.

Una dintre operele remarcabile ale poeziei Chinei Antice a fost „Shin Ching” – „Cartea cântecelor”. În ea era descrisă viața de zi cu zi a poporului: relațiile de familie, munca agricultorilor, a crescătorilor de animale, a muncitorilor și soldaților. De asemenea, creația îi preamărea pe suveranii înțelepți și îi condamna pe cei nedemni.

Până la descoperirea hârtiei în sec. I î.e.n., în China se scria pe tăblițe mici din bambus sau pe lemn și pânze de mătase.

? Care sistem de scriere a cunoscut o dezvoltare în China?

3. Invențiile. Atât nobilimea, cât și populația simplă a Chinei Antice aveau o atitudine plină de respect față de cărturari, savanți sau înțelepți. În perioada dinastiei Han a fost aplicat principiul conform căruia funcționarul de stat (o funcție foarte importantă la acea vreme) era selectat nu după origine, ci după calitățile omului și după gradul de corespundere în raport cu idealurile omului desăvârșit al lui Confucius.

Chinezilor le aparțin multe invenții, care în alte părți ale lumii au apărut mult mai târziu.

? Ce atitudine aveau oamenii față de savanți în China Antică?

Cele mai renumite invenții ale Chinei Antice:

- tăițeiii: au fost inventați cu peste 4 mii de ani în urmă;
- furculița: în epoca bronzului chinezii se foloseau atât de bețișoare, cât și de furculițe din os;
- compasul: cel mai răspândit model era descris de către chinezi ca o lingură, al cărei mâner arată mereu spre sud;
- hârtia, care a fost inventată în perioada dinastiei Han;
- seismograful (aparatură care indică mișcările seismice): la cea mai mică mișcare balonașul cade din gura dragonului și se rostogolește în gura broaștei;
- roaba rapidă: aceasta construcție îi permitea omului să transporte mai repede și mai ușor încărcăturile decât cu roaba cu două roți cunoscută nouă;
- zmeul – dispozitiv de zbor (dragonul zburător): era folosit pentru a da semnale soldaților;
- arbaleta (arcul): rămășițe ale unor arcuri impunătoare, ale căror săgeți aminteau mai mult de niște sulite, au fost descoperite în mormântul lui Qin Shi Huangdi.

Compasul chinez

Seismograful chinez

Concluzii

- Cele mai răspândite învățături religioase în China Antică au fost taoismul, confucianismul și budismul.
- Chinezii și-au dezvoltat propriul sistem de scriere hieroglifică.
- În China au fost făcute multe descoperiri tehnice, inclusiv au fost inventate hârtia și compasul.

Întrebări și Însărcinări

1. Care au fost învățăturile religioase principale în China Antică?
2. Numiți cele mai renumite invenții chineze. Cu ajutorul surselor adăugătoare, pregătiți comunicări despre apariția lor.
3. Completați tabelul indicând în colonițe, cu cifre corespunzătoare, caracteristicile omului desăvârșit și ale omului mediocru, stabilite de Confucius: 1) nivelul de cultură; 2) nu trebuie să-i încredințezi funcții înalte în stat; 3) îndeplinește dispozițiile celor mai în vârstă prin prisma sentimentului responsabilității; 4) atitudine exigentă față de alții; 5) tendința de a se autoperfecționa; 6) atitudine exigentă față de sine; 7) are grijă de viitorul patriei; 8) îndeplinește însărcinările din frica de a fi pedepsit; 9) gânduri orientate spre obținerea propriilor foloase; 10) i se poate încredința conducerea statului.

Omul desăvârșit	Omul mediocru

Roaba rapidă

Zmeul zburător

Verificarea cunoștințelor

Varianta 1

Varianta 2

1. Numiți marile fluvii ale Chinei și ale Indiei.
2. Indicați planta cerealiară de bază care era cultivată în China. Cum a influențat acest lucru asupra peisajelor țării?
3. Completați tabelul. Faceți o comparație între guvernarea lui Așoka și a lui Qin Shi Huangdi după plan.

Planul	Așoka	Qin Shi Huangdi
Denumirea statului		
Perioada de guvernare		
Scopul principal al politicii		
Măsuri luate pentru atingerea scopului		
Cât de mult a existat statul după moartea întemeietorului său		

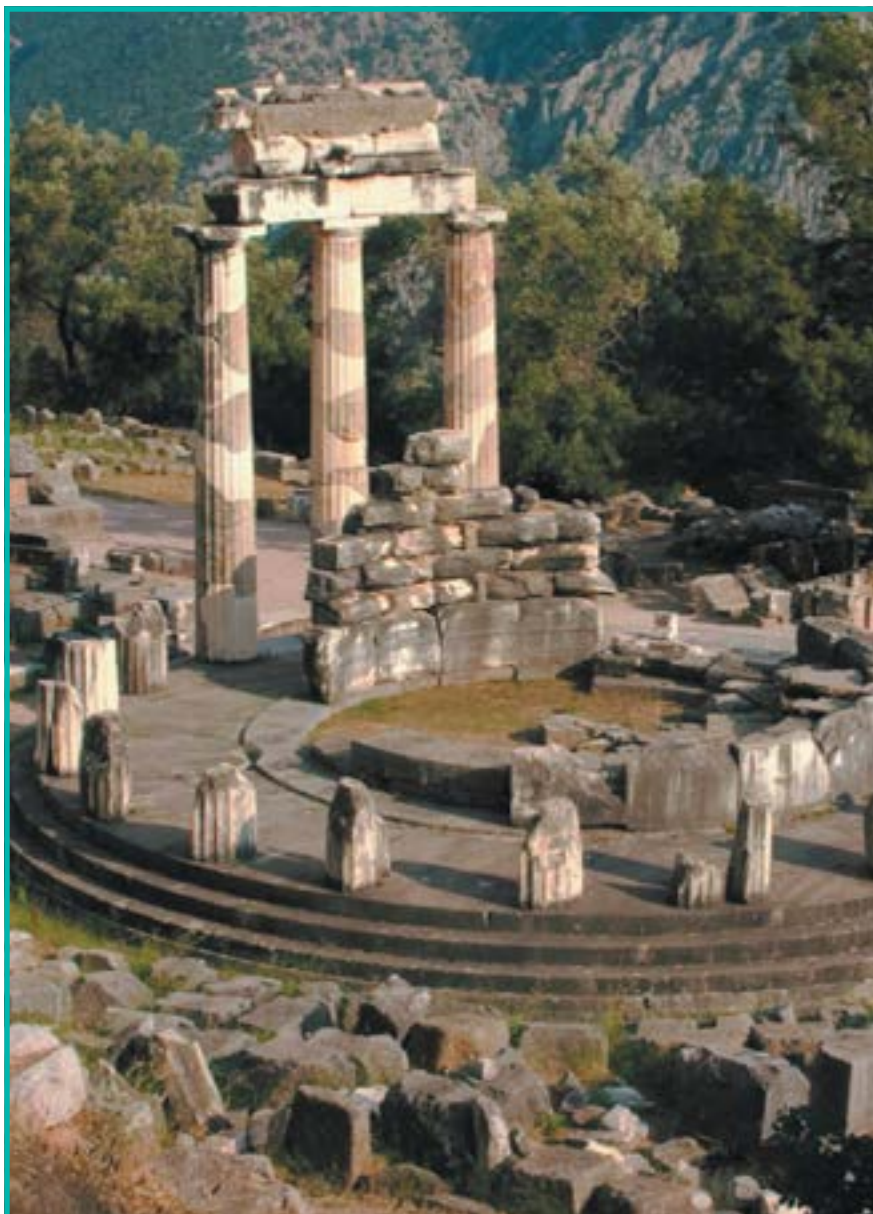
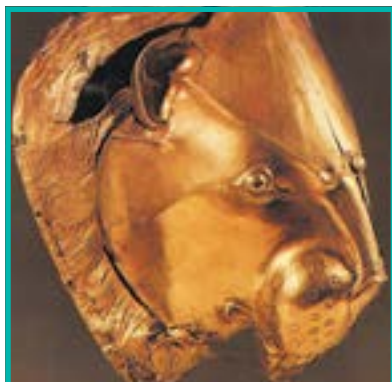
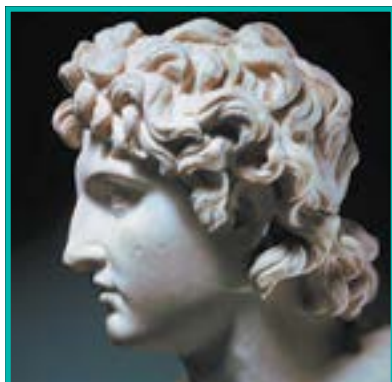

4. Cum se numea sistemul ce a determinat organizarea socială în India Antică? De ce a apărut el?
5. Comparați importanța pe care a avut-o comerțul cu alte țări în civilizația Harappă și în China, în perioada dinastiei Han.
6. Cum se numea în China Antică omul care cumula atribuțiile de conducător politic, preot principal și conducător militar?
7. Faceți comparație între modul de guvernare a lui Așoka și Qin Shi Huangdi.
 - 1) Care era scopul guvernării lor?
 - 2) Prin ce metode intenționau suveranii să-și atingă scopul?
 - 3) Și-a atins, oare, scopul fiecare dintre suverani?
8. Activități cu ilustrațiile.
 - 1) În care cultură se încadrează obiectele din ilustrațiile 1 și 2?
 - 2) Cărei învățături religioase aparțin statuile din ilustrațiile 3, 4, 5?

CAPITOLUL III

CIVILIZAȚIA ANTICĂ ȘI VECINII EI

§31. Civilizația minoică

Polis – oraș-stat din Grecia Antică și din Roma Antică.

Democrație (în traducere din greacă – puterea poporului) – orânduire de stat în condițiile căreia sursa puterii este poporul, iar conducerea este înfăptuită de către organele alese ale puterii.

- ? 1) Găsiți pe hartă (pag. 98) insula Creta și principalele orașe ale civilizației minoice.
- 1) Cu care state făceau comerț locuitorii insulei Creta? Ce fel de mărfuri vindeau ei?

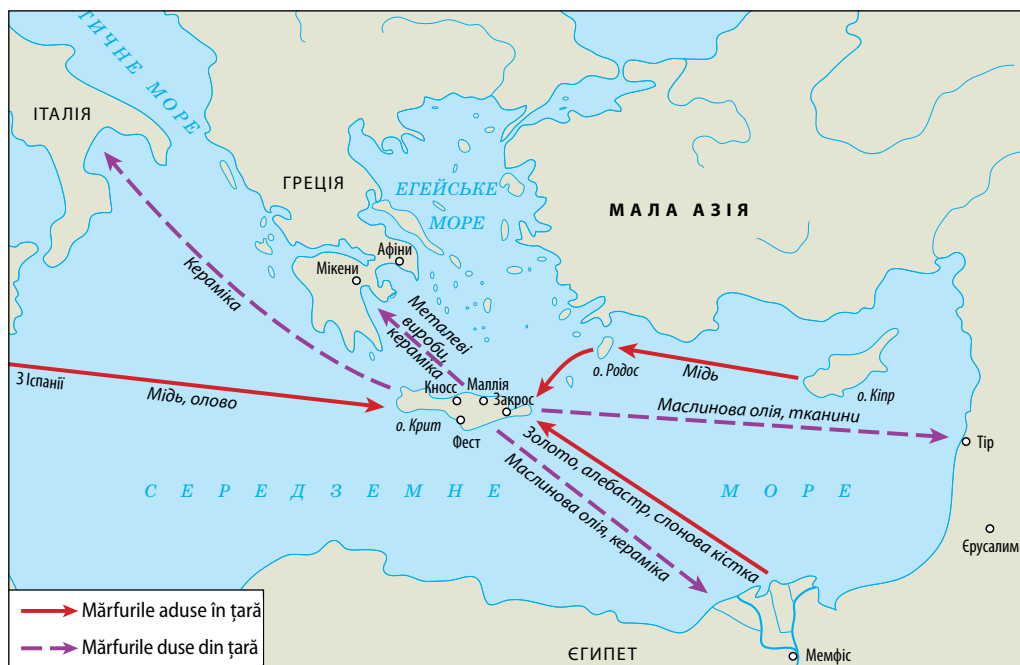
1. Civilizația greacă. Un loc aparte în istoria lumii îl ocupă perioada **Antichității**. În această perioadă se încadrează istoria Greciei Antice și a Romei antice. Civilizația greacă s-a dezvoltat pe Peninsula Balcanică, pe insulele Mării Egee și în multe zone ale Mării Mediterane.

Baza acestei civilizații a fost **polisul**. Polisurile erau orașe-state independente. Acestea, însă, erau unite prin limbă și religie comună.

La început polisurile erau conduse din mici grupuri de oameni înstăriți, descendenți din familii de nobili. O astfel de formă de conducere se numea **oligarhie**. Ulterior, la Atena s-a dezvoltat **democrația**, în condițiile căreia cetățenii polisului puteau participa la conducerea lui.

În sec. IV î. e. n. culturile greacă și orientală s-au amestecat. Așa s-a format elenismul.

- ? Unde a apărut pentru prima dată democrația?

Legăturile comerciale ale civilizației minoice

2. Civilizația minoică a palatelor. Cea mai veche civilizație pe teritoriul Europei a înflorit în milenii III-II î.e.n. pe insula Creta din Marea Egee. Ea este numită civilizația **Minoică**. Savanții afirmă că ea este părintele civilizației antice și a civilizației europene în general.

Centre ale civilizației minoice erau orașele. Cele mai mari dintre ele – Cnossos, Phaistos, Zacros, Malia. Orașele se întindeau în jurul unor palate impunătoare, care puteau să aibă până la patru etaje, numeroase încăperi, aveau apeduct și canalizare. Pereții palatelor erau împodobiți cu fresce și mozaic. Aceste edificii i-au uimit atât de tare pe arheologi, încât civilizația a primit numele de Civilizația Minoică a Palatelor.

În prezent arheologii cunosc peste 80 de orașe mai mari și mai mici din Creta. Marile orașe erau independente. Puterea suveranilor acestor orașe se răspândea și asupra pământurilor din împrejurimi și a așezărilor mici. Așa a fost până când **Minos**, regele semilegendar, a unit orașele într-un singur stat. El a ordonat să fie construită o flotă puternică, ce controla țărmul estic al Mediteranei. Puterea lui Minos se extindea și asupra țărmului Asiei Mici și a unei părți a actualei Grecii.

? Cine a fost Minos? Prin ce s-a proslăvit el?

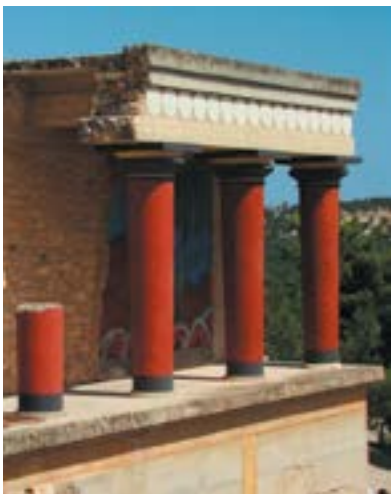
3. Economia. Minoicii se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor. Ei cultivau grâu și orz, precum și diferite legume: ceapă, salate, țelină, asparagus și morcov. Minoicii aveau livezi frumoase de peri, curmale, gutui, măslina și viță-de-vie.

O importantă sursă de alimentație erau produsele de mare. În general, viața Civilizației Minoice a fost strâns legată de mare.

? Examinați desenele. Ce concluzii despre arta minoică putem formula din ilustrațiile prezentate?

Palatele din insula Creta îi impresionau pe contemporani prin mărimea lor și prin planificarea complicată. De acolo, probabil, a apărut legenda despre labirintul regelui Minos, situat sub palat, unde locuiește creatura cu cap de taur – Minotaurul.

Frescă – imagine realizată cu ajutorul vopselelor pe tencuiala umedă.
Mozaic – imagine realizată din pietricele colorate.

Ruinele Palatului lui Minos din Cnossos. Aspect modern.

Ceramică minoică

? De ce pe vasele minoice erau reprezentați frecvent pești și alte viețuitoare ale mării?

4. Comerțul. Pe Creta nu există zăcăminte de resurse minerale. De aceea, locuitorii ei au fost nevoiți să mizeze pe comerțul maritim pentru a se aproviziona cu toate cele necesare, îndeosebi cu bronz. Ei aveau legături comerciale cu insulele din Marea Egee, cu Egiptul, Ciprul, cu orașele Canaan și Anatolia. Mărfurile principale cu care făceau comerț minoicii erau cele confecționate de meșteșugari (în primul rând vase), dar și colorant galben, care era preparat pe bază de șofran.

? De ce comerțul maritim a fost atât de important pentru existența civilizației minoice?

5. Cultura. Minoicii credeau în multe zeități. Principala dintre ele era zeița soarelui, care era redată cu mâinile întinse în sus. Taurul era considerat animal sfânt. Era sculptat adeseori pe obiectele de artă. De asemenea, este cunoscut faptul că minoicii organizau competiții la care participanții trebuiau să sară peste un taur. S-a demonstrat că minoicii aveau limba și scrisul lor (așa-numitul **scris liniar**). Însă cercetătorii nu au reușit deocamdată să descifreze aceste însemnări.

Civilizația minoică a murit din cauza calamităților naturale, cauzate de explozia unui vulcan de pe insula Santorini, aproximativ pe la mijlocul **sec. XVII î e. n.** Un val enorm a distrus flota minoică, aceasta având nu numai rolul de a apăra insula, ci și de a fi unica legătură permanentă dintre minoici și restul lumii, a ruinat așezările de pe țărm, iar terenurile destinate agriculturii au fost acoperite cu un strat gros de praf vulcanic. De acest lucru s-au folosit alte popoare, care știau bine despre bogățiile insulei Creta. Din cauza consecințelor loviturii distrugătoare a stihiei și a atacurilor frecvente ale vecinilor, Civilizația Minoică a decăzut definitiv.

? De ce a murit civilizația minoică?

Concluzii

- Civilizația minoică a fost prima civilizație europeană.
- Minoicii construiau palate mari cu o planificare complicată.
- Baza bogăției minoicilor era comerțul maritim activ.

Întrebări și Însărcinări

1. În ce perioadă arheologică a existat civilizația minoică – în epoca bronzului sau a fierului?
2. De ce civilizația minoică este numită civilizația palatelor?
3. Care erau ocupațiile de bază ale minoicilor?

§ 32. Grecia

1. Condițiile naturale și economia. În partea de sud-est a Europei este situată Peninsula Balcanică. Țărmurile ei de vest sunt spălate de apele Mării Egee, iar cele de est – de apele Mării Ionice. În mare sunt situate sute de insule.

Teritoriul peninsulei este acoperit de munți, pământul este pietros, iar prin apropiere nu curg fluvii mari.

Populația locală se ocupa atât cu agricultura, cât și cu creșterea animalelor. Culturile de bază erau grâul, orzul, măslinile și vița de vie. Dintre animale ei creșteau capre, oi și vite cornute mari. O importanță deosebită pentru viața oamenilor avea marea. Ea era o sursă de produse alimentare

AMINTIȚI-VĂ

1. Unde și când a luat naștere Civilizația Minoică?
2. Care erau ocupațiile de bază ale minoicilor?

Grecia antică

Mască mortuară a unui rege micenian, cunoscută și ca „Masca lui Agamemnon”

Obiect din aur a meșterilor micenieni

Ceramică miceniană

? Există trăsături comune între ceramica miceniană și cea minoică?

și, de cele mai multe ori, singura cale de comunicare dintre așezările de pe diferite insule.

2. Civilizația miceniană. Peninsula Balcanică a fost populată în câteva etape de diferite triburi, care soseau dinspre nord. Primii au fost **aheii**, care s-au stabilit în Grecia pe la mijlocul mileniului II î.e.n. Ei au dat naștere unei civilizații numită de oamenii de știință **Civilizație Miceniană**. Denumirea provine de la cel mai mare, ca mărime, oraș al lor – **Micene**. Civilizația miceniană a existat în aceeași perioadă cu cea minoică, cu care avea multe lucruri comune. Micenienii aveau un sistem de scriere apropiat celui minoic (cercetătorii au reușit să-l descifreze) și, de asemenea, se ocupau cu comerțul maritim. Micenienii s-au proslăvit prin fabricarea obiectelor din aur și bronz.

? Cum a obținut denumirea Civilizația Miceniană?

3. „Veacurile întunecate”. În **sec. XII î.e.n.**, în Grecia au venit din nord triburile **dorienilor**, care au nimicit civilizația miceniană. Dispariția ei a constituit începutul așa-numitelor **„veacuri întunecate”**, care au durat până în **sec. VII î.e.n.** În această perioadă s-a produs un declin în cultură și societate: oamenii au uitat să scrie și au început din nou să trăiască în triburi. În schimb, acum oamenii au însușit prelucrarea unui nou metal – **fierul**, care a înlocuit bronzul.

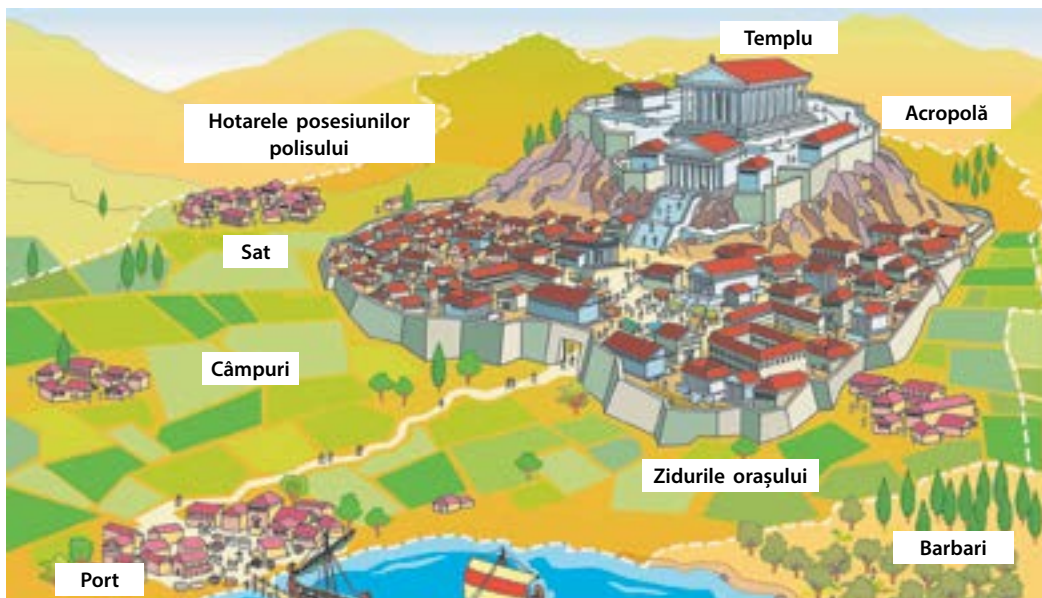
Aheii care au mai rămas, s-au unit în jurul vechiului oraș Atena. Dorienii, după ce au izgonit populația locală, s-au stabilit în Pelopones, au întemeiat orașele Sparta, Megara și Corint, s-au așezat în Creta și pe alte insule din Marea Egee. „Veacurile întunecate” s-au încheiat odată cu înflorirea orașelor-state grecești.

? Prelucrarea cărui metal a fost însușită de populația Peninsulei Balcanice în perioada „veacurilor întunecate”?

4. Grecii. Grecia era fărâmițată. Însă toți grecii venerau aceleași divinități, foloseau aceeași limbă și același alfabet. De asemenea, ei se considerau purtători ai aceleiași culturi. În poemele poetului grec din antichitate **Homer**, „Iliada” și „Odiseea”, se povestește despre originea comună a tuturor grecilor și despre faptele eroice ale strămoșilor lor. Poporul grec știa cele două poeme pe de rost.

Celelalte popoare și triburi, care nu aparțineau culturii grecești, erau considerate de greci barbari, sălbatici, aceștia având față de ei o atitudine superioară. Grecii se considerau pe sine **eleni**, iar țara o numeau **Elada**.

? Cine erau barbarii? Ce atitudine aveau față de ei grecii?

Schema unui polis grecesc tipic

5. Polis. Aproape pe fiecare insulă sau în depresiunile montane se întindea câte un oraș-stat independent, care se numea **polis**. Fiecare polis avea moneda, legile și armata proprie.

Părțile componente ale unui polis erau:

- colina fortificată – **acropola**;
- orașul inferior, al cărui centru era piața publică – **agora**.

Dincolo de zidurile orașului se întindeau câmpiile și satele. Ele asigurau orașul cu produse alimentare.

Ceramică din era „veacurilor întunecate”. Istoricii numesc acest stil geometric.

Concluzii

- În mileniul II î. e. n., în Peninsula Balcanică s-au stabilit aheii, care au dat naștere Civilizației Miceniene.
- În sec. XII î. e. n. Grecia a fost invadată dinspre nord de către dorienii, ceea ce a pus începutul perioadei „veacurilor întunecate”.
- „Veacurile întunecate” au durat aproape 400 de ani și s-au încheiat odată cu înflorirea polisurilor grecești.

Întrebări și însărcinări

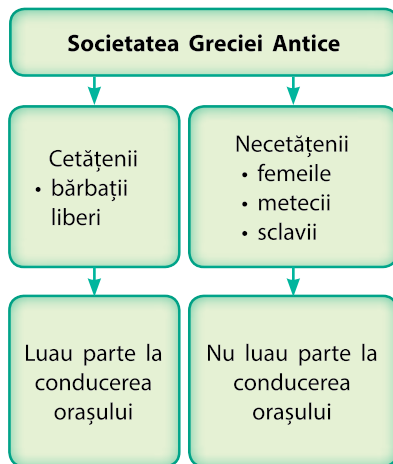
1. Ce triburi au venit primele în Peninsula Balcanică – aheii sau dorienii?
2. Ce lucruri comune îi uneau pe toți grecii.
3. Completați propozițiile.
 - 1) Polisurile erau înconjurate... .
 - 2) ... erau situate pe colină.
 - 3) Majoritatea polisurilor dispuneau de ... pentru a transporta mărfurile pe mare.
 - 4) Dincolo de zidurile polisului se întindeau ... și

§ 33. Societatea greacă și viața cotidiană

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce înseamnă polis?
2. În baza căror două civilizații s-a format civilizația elenă?
3. Ce îi unea pe toți grecii, indiferent de faptul unde locuiau ei?

Politică (în traducere din greacă înseamnă "treburile orașului") – arta de a conduce polisul.

Structura societății în Grecia Antică

- ?
- 1) Cum îi numeau în Grecia Antică pe străini?
 - 2) Ce parte a populației unui polis o constituiau sclavii?

1. Societatea. Populația orașelor-state grecești era împărțită în **cetățeni** și **necetățeni**. Cetățenii aveau **drepturi politice**, adică puteau lua parte la conducerea polisului și prestau servicii militare în timp de război. Necetățenii nu aveau dreptul să participe la conducerea orașului. Aceștia plăteau impozit și făceau serviciul militar.

Cetățeni puteau fi numai bărbații maturi liberi, care s-au născut în polis și aveau în proprietate pământ. Femeile și **metecii** (străinii) nu erau considerați cetățeni. Circa 12 la sută din populația polisului erau cetățeni. În afară de aceasta, numai bărbații puteau să dețină avere și să obțină studii. Femeile nu aveau asemenea drepturi. Acestea aveau grijă de treburile casei și educau copiii. Femeile nu se puteau deplasa liber pe stradă fără să fie însoțite de rude-bărbați.

Pătura cea mai de jos a populației erau **sclavii**. Ei aparțineau stăpânului, care avea drepturi depline asupra vieții lor. Sclavi deveneau prizonierii de război. De asemenea, tatăl putea să-și vândă copiii în sclavie. Copiii sclavilor deveneau și ei sclavi. Aceștia lucrau, de obicei, prin gospodăria. O parte din sclavi erau trimiși la munci grele, spre exemplu, în mine. Grecii antici credeau că oamenii se împart de la natură în sclavi și oameni liberi.

2. Locuințele. Grecii își construiau casele din cărămidă nearsă. Astfel de case nu erau durabile, ele se dărâmau adeseori și erau reconstruite.

Încăperile caselor erau situate în jurul curții interioare. Toate ferestrele duceau în acea curte, iar dinafară puteau fi văzuți numai pereții. Majoritatea polisurilor nu aveau un plan concret de construcție a orașului, de aceea străzile erau înguste și șerpuiunde.

Casele erau împărțite obligatoriu în două: partea destinată **bărbaților (andronitis)**, și cea destinată **femeilor (gineceu)**. Femeilor nu li se permitea să intre în partea bărbătească a casei, îndeosebi în timpul banchetelor.

Meșteșugarii își amenajau la primul etaj al casei atelierele și prăvăliile.

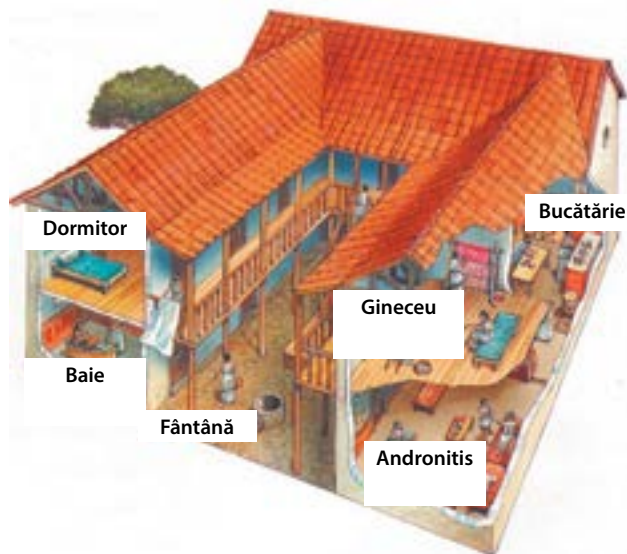
3. Îmbrăcămintea. Grecii nu-și coseau îmbrăcăminte. Ei se înfășurau în pânze largi de in alb sau vopsit, pe care le încheiau cu nasturi, cataramae sau brâuri.

Bărbații purtau tunici din in – **hiton**, iar deasupra un impermeabil de mătase – **himation**. Femeile îmbrăcau un **peplu** – mantie lungă, legată cu un brâu sau prinsă pe umăr cu o agrafă. În calitate de încălțăminte ele purtau sandale de piele. Există o diversitate mare de coafuri. Atât bărbații, cât și femeile foloseau cosmetica și parfumurile.

? Care era particularitatea îmbrăcămintei în Grecia Antică?

4. Mâncarea. Grecii consumau produsele pe care le cultivau singuri. Ei mâncau terci și pâine de grâu sau orz. Măslinile, strugurii și smochinele erau consumate proaspete, uscate sau marinate. Dintre legume, grecii cunoșteau ceapa, usturoiul, varza și leguminoasele. De asemenea erau răspândite și produsele lactate: laptele, untul, brânza. Carnea era consumată rar – numai la sărbători. Un produs scump era mierea, singurul îndulcitor folosit. Grecii foloseau multe plante drept condimente. Băutura de bază era vinul, care înainte de a fi consumat era amestecat cu multă apă. Grecii nu aveau tacâmuri, de aceea mâncau cu mâna.

Grecii aveau obiceiul să organizeze banchete, la care gazda își invita prietenii. Femeile nu luau parte la astfel de petreceri.

Casa unei familii înstărite din Grecia Antică

? Care erau ocupațiile principale în partea casei destinată bărbaților. Dar în cea destinată femeilor?

Vânzare de sclavi. Desen modern.

Concluzii

- Cele două grupuri de bază ale populației polisului grecesc erau cetățenii și necetățenii.
- Numai cetățenii aveau dreptul să participe la conducerea polisului.
- Casele grecilor erau împărțite în spații pentru bărbați și spații pentru femei.

Întrebări și însărcinări

1. Numiți grupurile populației, care aparțineau categoriei cetățenilor și celei a necetățenilor: femeile; bărbații, care s-au născut în polis; bărbații care s-au născut și au crescut peste hotarele polisului; sclavii; copiii.
2. Numiți obiectele de îmbrăcăminte din Grecia Antică.
3. Alcătuiți meniul zilnic al unei familii grecești obișnuite. Care produse alimentare erau de bază și care erau folosite rar?

Îmbrăcămintea oamenilor simpli ai polisului. În afara orașului bărbații purtau pălării din păsle.

§ 34. Familia, studiile și educația

AMINTIȚI-VĂ

1. Care grupuri de oameni aparțineau categoriei cetățenilor polisului?
2. Ce este politica?
3. Ce fel de îmbrăcăminte purtau bărbații și femeile în Grecia Antică?

Femeie greacă la țesut. Desen modern.

1. Angajamentele familiale. În societatea greacă antică familia era compusă din soț, soție și copiii lor. Obligația principală a femeii era aceea de a naște și de a educa copiii. Capul familiei era cel mai în vârstă bărbat – bunicul, tatăl sau fiul mai mare. El avea putere deplină asupra altor membri ai familiei și a sclavilor. Până la reformele lui Solon el avea chiar dreptul de a-i vinde pe membrii familiei sale în robie.

? Cine era capul familiei în Grecia Antică?

2. Treburile cotidiene. Bărbați petreceau aproape tot timpul în afara casei – în agora sau în **gimnazon** (loc repartizat pentru exercițiile fizice). Ziua unui atenian începea în zori și se încheia după asfințitul soarelui. Meșteșugarii și țăranii își consacrau ziua întreagă muncii. Femeile, dimpotrivă, stăteau acasă și se ocupau de treburile gospodăriei și de educația copiilor. Familiile înstărite își puteau permite să aibă sclavi, care îndeplineau cea mai mare parte din muncă.

În familiile sărace, femeile petreceau cea mai mare parte din timp în afara casei, spre exemplu mergeau la piață după produse sau chiar ele însele făceau comerț. Ce-i drept, ultima ocupație era considerată nedemnă. Nu întâmplător, civilizația elenă a fost numită **civilizație sub cerul liber**.

? De ce Grecia Antică este numită civilizație sub cerul liber?

3. Nunta. Pentru a se căsători, bărbatul trebuia să încheie un acord cu părinții viitoarei mirese. Pe el îl interesau trei lucruri: mărimea zestrei, starea sănătății (capacitatea de a naște copii sănătoși), iscusința de a toarce și de a țese. Părerea fetei nu conta. Tatăl ei și viitorul soț încheiau un acord matrimonial, conform căruia mirele trebuia să-i plătească familiei miresei un anumit număr de monede de argint sau să-i ofere o vacă. Vârsta căsătoriei pentru femei era de 13-15 ani, pentru bărbați – de aproape 30 de ani. Cuplul putea să divorțeze, însă numai în cazuri stabilite prin lege.

? Ce factori erau decisivi pentru încheierea căsătoriei?

Agora ateniană. Desen modern.

4. Studiile și educația. Până la vârsta de șapte ani copiii erau educați acasă. Mai apoi, în familiile sărace, tatăl îi transmitea fiului secretele meșteșugului său, iar mama le învăța pe fete treburile casei, să toarcă și să țese.

În familiile înstărite, studiile băieților se deosebeau esențial. Cunoștințele despre viață ei le obțineau de la rudele mai în vârstă: tatăl sau unchiul. Băieții studiau muzica, poezia, practicau exerciții fizice în gimnazioane. Mai târziu la acestea se adăugau lecțiile de gramatică. La acea vreme gramatica însemna capacitatea de a vorbi corect și a lua cuvântul în fața publicului (arta oratorică). Sarcina unei astfel de instruirii consta în educarea unui cetățean onest al polisului.

Începând din sec. V î. e. n., la Atena, tinerii născuți în familiile cetățenilor erau obligați ca după ce împlineau vârsta de 18 ani să efectueze doi ani de serviciu militar. În perioada serviciului militar tinerii erau numiți **efebi**. Numai

- ?
- 1) Arătați în imagine unde se află acropola și unde – agora.
 - 2) Ce mărfuri se vând la piață?
 - 3) Găsiți în ilustrație locul unde se vând sclavi. Cât de mulți sclavi puteau fi în polis?
 - 4) Cu ce se ocupă femeile? Sunt ocupațiile lor tipice pentru Grecia Antică?

Ceramică grecescă cu imaginile unor tipuri de învățământ

? Ce tipuri de învățământ sunt ilustrate pe vas?

Învățarea gramaticii în Grecia Antică. Desen modern.

Statuie din bronz a unui efeb. Sec. IV î. e. n.

după încheierea pregătirii militare ei erau considerați cetățeni cu drepturi depline.

Mai târziu, sistemul de învățământ s-a schimbat. Din sec. II î. e. n., gramaticii i s-a adăugat studierea textelor filozofilor, a poezilor și oratorilor. De asemenea, au apărut dascăli profesioniști care citeau lecții contra cost, iar în planurile de studii au apărut aritmetica, geometria, muzica și astronomia. Aceste științe aveau menirea de a pregăti un om cărturar. Cu timpul, elevul putea să-și încerce puterile în filozofie și să cugete deja de unul singur despre esența lumii și a lucrurilor

? 1) De ce erau importante lecțiile de gramatică?

2) Când un tânăr putea fi considerat cetățean cu drepturi depline al polisului?

Concluzii

- Capul familiei în Grecia Antică era bărbatul.
- Starea înjosoare a femeilor se făcea simțită atât în relațiile din familie, cât și în societate.
- Pentru a deveni cetățeni cu drepturi depline, tinerii urmau să învețe gramatica și să-și satisfacă serviciul militar.

Întrebări și însărcinări

1. Completați tabelul comparativ „Viața bărbaților și a femeilor în Grecia Antică”.

Planul caracteristicii	Bărbații	Femeile
Vârsta căsătoriei		
Posibilitatea de a-și alege partenerul		
Educarea copiilor		
Posibilitatea de a părăsi liber casa		
Posibilitatea de a lua parte la conducerea polisului		
Studiile până la vârsta de șapte ani		
Studiile de mai departe		
Serviciul militar		

- Alcătuieți o scurtă comunicare despre ziua unui cetățean atenian sau a unei femei ce locuia în polis. Adăugați informații despre mâncare, îmbrăcăminte, ocupații, gradul de înstărire. În caz de necesitate, consultați sursele suplimentare.
- Care era scopul principal al studiilor în Grecia Antică la început și în perioadele următoare?

§ 35. Religia și mitologia

1. Zeii și eroii. Grecii aveau un sistem complicat al viziunilor mitologice despre lume, în care un rol însemnat îl jucau **zeii și eroii**.

Mai întâi au apărut din Haos zeița Pământului, Geea, și zeul Cerului, Uranus. Aceștia i-ar fi născut pe titani. Unul dintre ei, și anume Cronos, a acaparat puterea tatălui său. Cronos se temea că și copiii săi vor proceda la fel, de aceea își înghițea nou-născuții. Soția sa, Rhea, a reușit să-l salveze pe cel mai mic – Zeus. Maturizându-se, acesta a răsturnat puterea tatălui său și a început să conducă de pe muntele Olimp alături de alți zei și zeițe. Împreună ei au alcătuit **panteonul zeilor olimpici**.

Grecii își imaginau că zeii sunt nemuritori, creaturi fizice perfecte, care, însă, au aceleași sentimente și dorințe ca și oamenii.

Eroii sunt copiii zeilor și ai oamenilor. Ei nu se temeau de moarte, deseori îi sfidau pe zei. Menirea lor principală era să obțină glorie și să-și apere demnitatea. Cu toate acestea, eroii nu erau ideali: ei aveau slăbiciuni caracteristice oamenilor, iar faptele lor nu totdeauna puteau fi numite pozitive. În Grecia era răspândit cultul unor eroi precum **Heracle, Tezeu, Ahile**. Lor li se închinau, rugându-i să le trimită sănătate și protecție. Mitologia greacă conține multe relatări despre eroi și faptele lor.

De asemenea, în Elada oamenii credeau în existența creaturilor mitologice: satiri, nimfe, centauri, harpii, sfincși.

- ? 1) Unde locuiau zeii Greciei Antice?
2) Cine erau eroii din Grecia Antică?

2. Sacrificarea (aducerea de jertfă). O parte însemnată a vieții religioase a grecilor antici erau aducerile de jertfe. Ele însoțeau cele mai importante evenimente din viața omului: nașterea, căsătoria, moartea. Tot în acest mod erauenerate sufletele strămoșilor. Aducerile de jertfă erau parte componentă a adunărilor populare, sărbătorilor, ceremoniilor de încheiere a acordurilor, stabilirii hotarelor moșilor, declarării războiului etc.

În cadrul ceremonialului de sacrificare erau aprinse amestecuri mirositoare, se turna pe altar apă, lapte, miere sau ulei. De asemenea, în cinstea zeităților de pe Olimp erau

AMINTIȚI-VĂ

- Ce este politeismul?

Panteonul zeilor – grup de zei care aparțin unei anumite religii.

ZEII GRECIEI ANTICE

Zeii	Caracteristica
Poseidon	Fratele lui Zeus, zeul mării și al împărăției subacvatică
Hades	Fratele lui Zeus, zeul infernului (al lumii de dincolo)
Hera	Soția lui Zeus, protectoarea căsătoriei și a familiei
Atena	Zeița înțelepciunii, protectoarea meșteșugurilor
Ares	Zeul războiului
Hefaiistos	Zeul-fierar
Hermes	Mesagerul zeilor
Afrodita	Zeița frumuseții și a iubirii
Apollo	Protectorul muzicii, al prezviunilor și al medicinei
Artemis	Zeița vânătorii
Demetra	Zeița fertilității
Dionis	Protectorul vinului
Hestia	Zeița căminului, a focului sfânt

- ? Ce ocupații aveau anumiți zei-protectori? Cum se explică acest lucru?

Dionis. Pictor Michelangelo da Caravaggio.

Atena Pallas. Pictor Rembrandt.

În Grecia Antică erau renumite misterele eleuzinice, dedicate mitului despre Demetra și Persephone și despre călătoriile lor în cealaltă lume. O persoană putea să ia parte la ele doar o singură dată în viață. Oamenii de știință consideră că în timpul acestor mistere oamenii erau într-un anumit mod lipsiți de vedere, astfel încât ei „să se afle” în întunericul celeilalte lumi.

aduse ca jertfă animale: porci, oi, capre sau vite. O parte din carnea lor era arsă, iar altă parte – mâncată. Existau magi, care practicau ghicitul pe organele interne ale animalelor jertfite. Dacă aceste organe aveau semne de boală sau formă neobișnuită, acest lucru prevestea necaz.

? În ce cazuri grecii antici făceau sacrificări?

3. Jocurile Olimpice. Începând cu sec. VIII î. e. n., o dată la patru ani grecii organizau competiții ale atleților (sportivilor) din întreaga Eladă – **Jocuri Olimpice**. Ele erau consacrate zeului suprem – Zeus și se desfășurau în orașul Olympia. Potrivit legendei, desfășurarea acestor competiții a fost inițiată de **Heracle**. Astfel, el a dorit să eternizeze memoria prietenului său decedat. În perioada desfășurării lor, pe teritoriul întregii Grecii încetau războaiele. Învingătorii erau premiați cu niște cununi din crengi de dafin. Femeilor le era interzis să participe la Jocurile Olimpice, precum și să le urmărească. Atleții se întreceau fără haine și desculți.

În prima zi a jocurilor erau oficiate ceremonii religioase, se aduceau jertfe zeilor, iar arbitrii dădeau jurământul că vor evalua în mod cinstit întrecerile dintre participanți. Începând cu sec. V î. e. n. participanți ai jocurilor au devenit poeții, care-și citeau operele în seara primei zile a competițiilor. În cea de-a doua zi aveau loc întreceri la alergat, în cea de-a treia – la lupte libere, în cea de-a patra – întreceri cu carele și la pentatlon (aruncarea discului, sărituri în lungime, aruncarea suliței, alergări pe distanțe mici). Cea de-a cincea zi era repartizată pentru premiarea învingătorilor și pentru ceremoniile finale. Învingătorii erau onorați cu crengi de măslin și panglici purpurii. La baștină, învingătorii Jocurilor Olimpice deveneau cei mai stimați cetățeni.

? Au fost Jocurile Olimpice parte componentă a religiei Greciei Antice?

4. Misterele. Sărbătorile date în cinstea unor zeități aveau o formă deosebită. Ele erau numite **mistere**. Misterele îmbinau elemente ale serviciilor divine și ale acțiunilor teatralizate. Participarea la ele era ceva deosebit, omului i se garanta o viață fericită după moarte.

Participanții misterelelor erau supuși unei selecții foarte riguroase. Aceștia puteau fi nu numai bărbații, ci și femeile și chiar sclavii. Lor le era interzis să povestească despre ceea ce s-a întâmplat în timpul misterelelor.

? Cine putea să ia parte la mistere? Despre ce vorbește acest lucru?

5. Oracolul. Grecii acordau o atenție deosebită forțelor supranaturale. Deseori ei se adresau puterilor supreme cu rugămintea ca acestea să le dea un sfat sau să le destăinuie viitorul. Existau preoți speciali, care descifrau fenomenele naturii, visele, formulau profeții. Cea mai cunoscută dintre ei era **Pythia** – preteasa lui Apollo, care făcea preziceri la sanctuarul din Delphi. Ea era numită **oracol**. Aceasta era o femeie obișnuită, care a promis să nu se căsătorească. În fiecare lună, în ziua a șaptea, prin gura ei vorbea, parcă, zeul Apollo. Întrebările care erau puse oracolului de la Delphi se refereau la război și pace, întemeierea unor noi orașe ș.a.

Imagine a misterelor din Grecia Antică

? **Aflați din surse suplimentare despre prezicerile oracolului de la Delphi. Alcătuiți o scurtă relatare (5-7 propoziții) pe această temă.**

Concluzii

- Religia Greciei Antice era politeistă. Grecii credeau în zei și în diferite creaturi. Un rol aparte îl jucau eroii.
- În cinstea zeilor și a eroilor aveau loc aduceri de jertfe și erau organizate sărbători speciale, numite mistere.
- În Grecia Antică au fost inițiate Jocurile Olimpice.

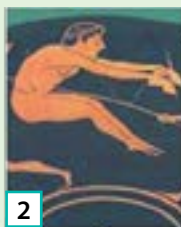

Întrebări și însărcinări

1. Numiți cel puțin cinci zei ai Greciei Antice.
2. Numiți modalitățile de venerare a zeităților în Grecia Antică.
3. Stabiliți corespondența dintre competițiile olimpice redată pe ceramică greacă antică și denumirile lor.

1

2

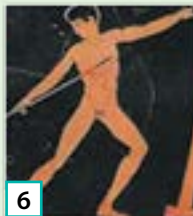
3

4

5

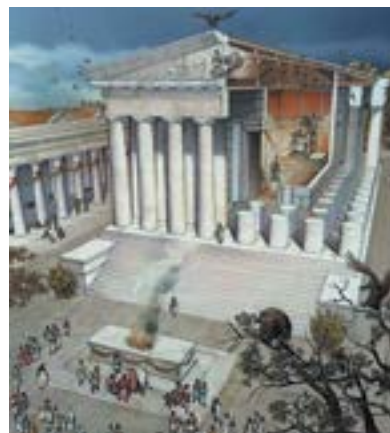

6

7

A Competiții la alergare	D Pancration (lupte libere)
B Luptă	E Pentatlon
C Lupte cu pumnii	F Curse ale carelor de luptă

Aducere de jertfă în Templul lui Zeus din Olympia. Desen modern.

Templul lui Apollo din Delphi. Aspect modern.

§ 36. Coloniile grecești

AMINTIȚI-VĂ

1. Cine erau sciții?
2. Pe cine grecii îi numeau barbari?
3. Care popoare și state, în afară de greci, au întemeiat colonii?
4. Ce înseamnă democrație și oligarhie?

Colonizare – procesul de creare a unei noi așezări de către originari din unele țări pe alte teritorii.

1. Coloniile grecești. În sec. VIII-VI î. e. n. grecii au început să întemeieze în mod activ noi așezări pe țărmurile Mărilor Mediterană și Neagră. O cauză a strămutării lor a fost creșterea numărului populației Eladei, a cărei urmare a fost faptul că țărani nu aveau suficient pământ pentru a-i hrăni pe toți. Această perioadă a intrat în istorie sub denumirea de **Marea colonizare greacă**.

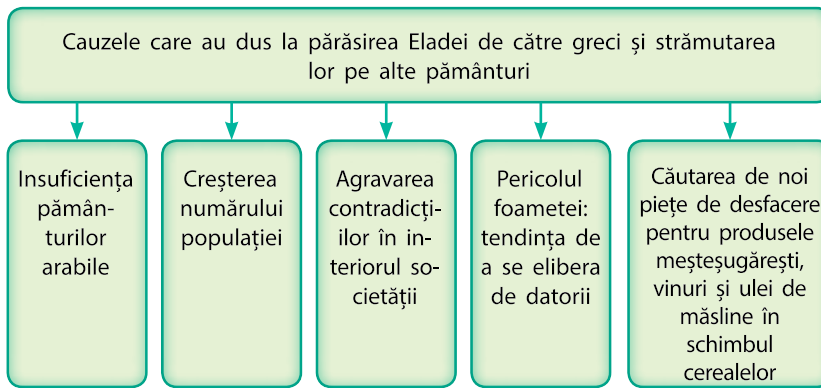
Conducerea polisurilor grecești ajuta prin toate metodele la realizarea acestei strămutări, pentru că era avantajoasă. Astfel conducătorii polisurilor se debarasau de oamenii care nu aveau nicio ocupație. De asemenea, orașul avea profit de pe urma construcției corăbiilor pentru persoanele strămutate.

? Cum numeau grecii orașele pe care le întemeiau pe alte teritorii?

Grecii se deplasau de-a lungul țărmurilor în căutarea noilor locuri pentru așezări și comerț cu localnicii. Găsind un loc potrivit, ei întemeiau o așezare care amintea mai mult de un polis grecesc. Colonizatorii nu depindeau de orașele (metropolele) din care au sosit. În același timp, ei susțineau legături comerciale și culturale active cu acele orașe.

Coloniile de la Marea Mediterană.

Vas comercial grecesc. Desen modern.

Cauzele Marii colonizări grecești

? Numiți coloniile grecești de pe țărmul Mării Mediterane.

Fiecare oraș colonie avea toate componentele unui polis din Elada: agora, acropola, port, ziduri de apărare, precum și **hora**: terenuri agricole, care asigurau produsele alimentare pentru locuitorii noilor așezări.

? Care erau relațiile între coloniile grecești și metropole?

CELE MAI MARI ORAȘE-COLONII GRECEȘTI DIN ZONA MĂRII NEGRE

Denumirea	De cine și când a fost întemeiată	Locul amplasării	Destinul istoric
Olbia (în traducere – „fericită”)	La finele sec. VI î.e.n. de către locuitorii orașului Milet	Limanul râului Bug, în apropiere de actualul oraș Mykolaiv	Distrus de către huni în anii '70 ai sec. IV
Hersones (în traducere – „peninsulă”)	În anii 422-421 î.e.n. de către locuitorii orașului Heraclea Pontică	Țărmul de sud-vest al Crimeii, în apropiere de actualul oraș Sevastopol	După căderea Imperiului Roman de Apus a devenit parte a Bizanțului. Și-a încetat existența în sec. XV
Panticapaeum (în traducere – „calea peștilor”)	În sec. VII î. e. n. de către locuitorii orașului Milet	Țărmul strămtorii Kerchi, actualul oraș Kerchi	Ruinat de către huni în anii '70 ai sec. IV
Tyras (de la denumirea greacă a râului Nistru)	La finele sec. VI î.e.n. de către locuitorii orașului Milet	Brațul Nistrului, la periferiile actualului oraș Belgorod-Dnistrovski	Și-a încetat existența în anii '70 ai sec. IV, posibil în urma invaziei hunilor

Monede din Olbia cu imagini ale delfinilor

Monedă din Olbia în formă de delfin

Monede din Tyras cu imagini ale taurului și spicelor

Colonii grecești pe pământurile
actualei Ucraine

2. Relațiile cu oamenii din partea locului. Viața populației de pe teritoriile unde se așezau coloniștii greci se schimba esențial. Locuitorii coloniilor au împrumutat de la greci roata de olărit, secretul topirii fierului, banii din metal, scrișul, precum și cultivarea viței de vie și a măslinelor.

Vecinii orașelor-colonii grecești de pe teritoriul actualului Ucraina au fost triburile cimerienilor și ale sciților. La comanda lor, grecii le fabricau obiecte din aur, iar sciții le vindeau grâne pe care le primeau de la agricultorii din zona de silvostepă. Orașele-colonii vindeau în Elada aceste cereale, precum și produsele pe care le obțineau în horele proprii.

Vecinătatea cu grecii i-a influențat atât de mult pe cimerieni și pe sciți, încât aceștia au început să-și întemeieze propriile orașe – **Kimmerikonul** și **Neapolul Scitic**. O anumită perioadă sciții au deținut chiar controlul asupra polisurilor grecești din Crimeea (sec. III-II î. e. n.).

? Cum a influențat apariția așezărilor grecești asupra băștinașilor din zona de nord a Mării Negre?

3. Regatele. Multe dintre polisurile din zona de nord a Mării Negre erau democrații sau oligarhii. Aici au existat, totuși, două state puternice – Regatul Bosforului și Regatul Pontului.

Perioada de înflorire a **Regatului Bosforului** a coincis cu sec. IV-III î. e. n. El reunea mai multe polisuri, întreaga peninsulă Kerki, populată de sciți, peninsula Taman, câmpiile Kubanului și zona de est a Mării Azov. Capitala Regatului – orașul **Panticapeea**, era centru al comerțului, al pescuitului și meșteșugurilor. Orașul dispunea de șantiere navale, în care încăpeau până la 30 de vase. Locuitorii vindeau pește, piei și mari cantități de cereale. Cumpărau vin, ulei de măsline și obiecte de artă. Produsele fabricate de meșteșugarii din Regatul Bosforului erau vândute, în principal, în alte orașe-colonii, în interiorul regatului sau triburilor barbare.

Monedă din Panticapaeum, pe care este redat un animal înaripat, semargl, care aparține mitologiei iraniane. Explicația o reprezintă faptul că pe teritoriul regatului au locuit mulți sciți și alte triburi iranofone.

? Ce semnifică spicul pe care stă semarglul?

Ruinele Hersonesului

Ruinele Neapolului Scitic. Aspect modern

Regatul Pontului a apărut pe ruinele Imperiului Persan. El era situat pe țărmul sudic al Asiei Mici, iar în perioada de apogeu a înfloririi sale, în sec. I e. n., deținea controlul asupra Crimeii, Kubanului și a coloniilor grecești de pe țărmul Mării Negre. O astfel de extindere teritorială a avut loc în timpul domniei regelui **Mitridates al IV-lea Eupator**, însă imediat după moartea lui Regatul a decăzut. Mai întâi aceste pământuri au ajuns sub stăpânirea Imperiului Roman, iar în sec. III-IV e. n. au fost ruinate în urma invaziei popoarelor nomade din est.

Ruinele Panticapaeumului. Aspect modern

Concluzii

- În perioada colonizării grecești, grecii își întemeiau în mod activ așezările pe țărmurile Mărilor Neagră și Mediterană.
- Așezările nou create se numeau colonii. Ele erau dependente politic de metropolă.
- Venitul de bază al orașelor-colonii era obținut în urma comerțului cu triburile nomade interne și cu orașele din Elada.

Întrebări și însărcinări

1. Care au fost cauzele Marii colonizări grecești?
2. Numiți câteva orașe-colonii grecești pe teritoriul actualei Ucraine și locul aproximativ al amplasării lor.
3. Numiți datele următoarelor procese istorice:
 - 1) întemeierea orașelor-colonii grecești pe teritoriul actualei Ucraine;
 - 2) controlul sciților asupra polisurilor grecești din Crimeea;
 - 3) înflorirea Regatului Bosforului;
 - 4) cea mai mare extindere teritorială a Regatului Pontului.

Mitridates al IV-lea Eupator

37. Războaiele Greco-Persane

AMINTIȚI-VĂ

1. Cum se comportau perșii cu locuitorii teritoriilor coteropite?
2. Cine erau satrapii?
3. Ce înseamnă oaste (armată) populară (opolcheniye)?

Războaiele Greco-Persane – o serie de conflicte militare dintre Grecia și Persia, care au durat din anul 499 până în anul 449 î. e. n.

Armatele greacă și persană erau principial diferite. Armata persană era compusă, în principal, din mercenari ușor înarmați, care nu erau disciplinați. Excepția făcea doar „garda nemuritorilor”. Armata greacă era, de felul ei, o oaste (armată) populară, fiind compusă din cetățeni ai polisurilor. Aceștia luptau în ordine de luptă – falangă. Cea mai puternică armată de infanterie dintre toate polisurile era a Spartei.

1. Prima etapă a războiului. În anul 545 î. e. n. Persia a subjugat Asia Mică, unde erau situate numeroase polisuri grecești. În anii **499–494 î. e. n.** acestea au organizat o rebeliune împotriva dominației persane, fiind susținuți de polisurile grecești independente, în special de Atena. Răscoala a fost crunt înăbușită. Aceste rebeliuni au pus începutul unei serii de conflicte armate, ce au durat 50 de ani și au primit denumirea de **Războaiele Greco-Persane** sau **Războaiele Medice**.

Perșii tindeau să-și lărgască posesiunile, dar și să pedepsească Atena pentru sprijinul oferit răsculaților. Pentru a-și asigura o cale terestră spre Grecia, în anii 492–490 î.e.n., perșii au ocupat Tracia și Macedonia – regiunile ei de nord. Însă înaintarea lor a fost oprită de armata ateniană lângă orașul Maraton. Aici s-a dat **Bătălia de la Maraton** în care grecii au ieșit învingători.

2. Etapa principală. În anul **481 î. e. n.** reprezentanții a 30 de polisuri grecești s-au adunat la un consiliu. La el s-a decis că ele vor apăra împreună teritoriile lor. Comandamentul trupelor și l-au asumat militarii din Atena și Sparta.

În anul **480 î.e.n.** o puternică armată persană condusă de regele **Xerxes** a trecut Hellespontul (actuala denumire – strâmtoarea Dardanele) și a plecat la est, înspre Atena și Sparta. Drumul lor trecea prin **Defileul Termopile** care era foarte îngust. Intrarea în el a fost blocată de un mic detașament compus din câteva sute de soldați conduși de regele spartan Leonidas. Timp de trei zile el s-a opus armatelor persane net superioare numeric, cauzându-le pierderi considerabile.

În același timp continua confruntarea navală de pe capul Artemisium, unde vasele grecești se confruntau cu flota superioară a perșilor. Sub presiunea armatei persane grecii s-au văzut nevoiți să se retragă. Flota persană înainta și aproape că încercuise navele grecești lângă insula Salamina de lângă Atena. Însă, cunoscând prea bine trecerile înguste între insulă și Grecia continentală, grecii au reușit să distrugă flota persană. Bătălia de la Salamina a devenit un moment de cotitură al Războaielor Greco-Persane.

Auzind de această înfrângere, Xerxes a ordonat forțelor sale principale să se retragă, însă a lăsat în Grecia în timpul

iernii o parte din armată, care în vara anului **479 î.e.n.** a fost învinsă de forțele unite ale ateniensilor și spartanilor, în apropiere de **Plateea**. Aceasta a fost ultima bătălie de pe teritoriul Greciei din timpul războaielor greco-persane.

? Numiți două bătălii maritime și două bătălii terestre renumite din cadrul Războaielor Greco-Persane.

3. Etapa finală a războiului. În anii următori Atena a întreprins alte câteva expediții militare în Asia Mică, dorind să elibereze polisurile grecești de sub dominația persană. Cu timpul, însă, această confruntare s-a transformat într-un război între cele două state, care își disputau întâietatea în zona de est a Mării Mediterane. În cele din urmă, în anul **449 î.e.n.**, grecii și perșii au încheiat Pacea lui Callias (după numele șefului delegației grecești), conform căreia Persia păstra insula Cipru, însă renunța la insulele și țărmul Asiei Mici de la Marea Egee. În afară de aceasta, navelor persane li se interzicea intrarea în Marea Egee.

Războaiele cu perșii au avut o mare importanță pentru greci. Ele au consolidat populația Greciei, iar puterea Atenei și a Spartei a crescut simțitor. Exact în acea perioadă începe epoca rivalității între cele două polisuri pentru dominația în Elada.

? Cu ce s-au încheiat Războaiele Greco-Persane?

Soldat persan

Concluzii

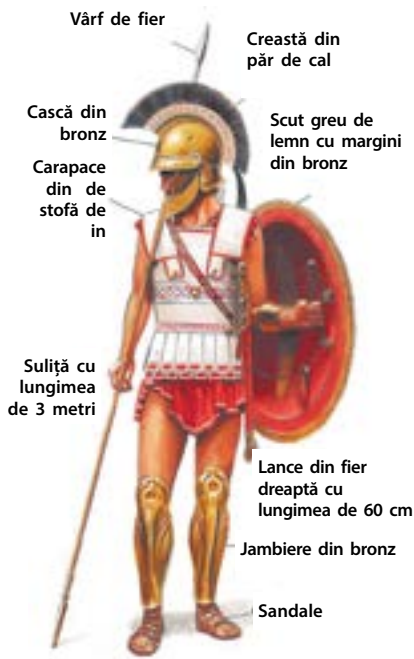
- Războaiele Greco-Persane pot fi împărțite în câteva etape: prima – revolta orașelor grecești în Asia Mică, cea de-a doua – acțiunile armate pe teritoriul Eladei, cea de-a treia – expedițiile grecești în Asia Mică.
- Grecii au reușit să decidă soarta războiului datorită unirii lor, a bunei cunoașteri a condițiilor naturale, precum și conștientizării faptului că ei luptă pentru propria libertate.
- După încheierea Războaielor Greco-Persane au început divergențele dintre Atena și Sparta pentru hegemonia în Elada.

Întrebări și însărcinări

1. De ce Persia a inițiat acțiuni militare împotriva polisurilor grecești?
2. Care bătălie a fost crucială în timpul Războaielor Greco-Persane?
3. Completați tabelul „Bătăliile principale ale Războaielor Greco-Persane”.

Bătălia	Data	Caracteristica principală
Bătălia de la Maraton		
Bătălia de la Termopile		
Bătălia de la Artemisium		
Bătălia de la Salamina		
Bătălia de la Plateea		

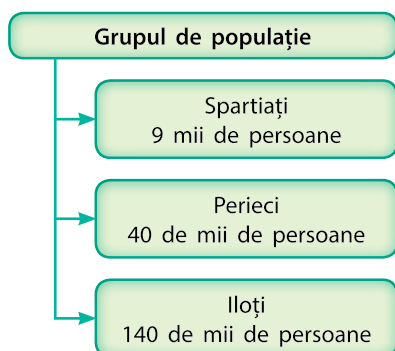

Soldat grec – hoplit

§ 38. Sparta

AMINTIȚI-VĂ

1. Cine erau aheii și dorienii?
2. În care două grupuri era împărțită populația majorității polisurilor grecești?

Componența populației Spartei în sec. V î. e. n.

1. Populația Spartei. După cum știți deja, în sec. XI î.e.n. dorienii au cucerit insula Peloponez. Aici ei și-au întemeiat propria așezare – **Sparta**. Cu timpul ea s-a transformat într-un oraș-stat, care deținea controlul asupra teritoriilor regiunii grecești Laconia. Cetățenii Spartei se numeau **spartiați**.

Cotropind noi pământuri, dorienii transformau populația locală în sclavi – **iloți**. Iloții aparțineau întregii Sparte și nu unor anumiți cetățeni ca în alte polisuri. Iloții erau mai mulți la număr decât spartiații. Pentru a se asigura că sclavii sunt supuși, în fiecare an cei mai puternici erau omorâți.

Încă o pătură supusă a populației erau perieci – oameni care și-au păstrat libertatea, dar erau obligați să plătească spartiaților tribut.

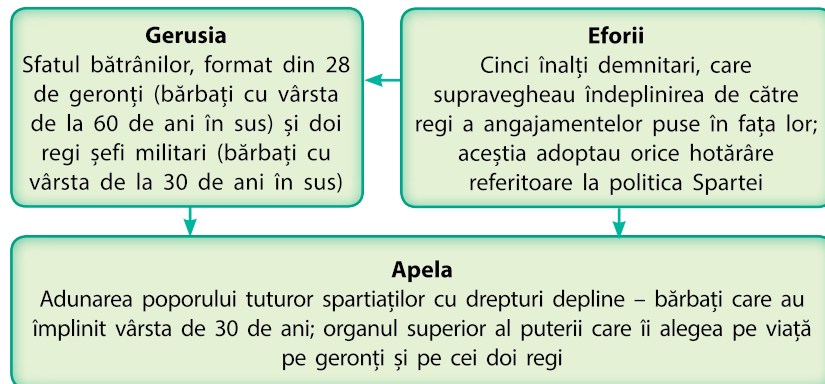
? Cine erau iloții?

Ruinele Spartei. Aspect modern

2. Legile lui Licurg. Întreaga viață a populației Spartei se conducea după **Legile lui Licurg**. Licurg a fost unul dintre regii spartani, care a renunțat la titlul său și a părăsit orașul, dar înainte de aceasta i-a determinat pe locuitorii orașului să-i promită că vor trăi după legile sale.

GUVERNAREA STATULUI SPARTAN

Bust din marmură al unui hoplit spartan. Sec. V î. e. n.

Proprietarul suprem al tuturor pământurilor, conform Legilor lui Licurg, era polisul. Aceste pământuri erau împărțite între cetățenii Spartei în 9 mii de cote egale („**clere**”). Vânzarea acestor cote sau împărțirea lor între fii era interzisă. Ele erau lucrate nu de proprietari, ci de iloți.

Pentru a păstra unitatea spartanilor și a nu admite împărțirea lor în bogați și săraci, Licurg a elaborat legi speciale. Acestea împiedicau îmbogățirea unor persoane aparte. Astfel, sub amenințarea pedepsei cu moartea, acestora le era interzis să dețină aur, argint sau pietre prețioase. Locuințele și îmbrăcămintea spartanilor erau foarte simple.

Orice încercare a spartanului de a părăsi țara din motive personale se pedepsea cu moartea. Înțeleptul Licurg a introdus și noi bani, pe care nimănui nici în minte nu-i venea să-i adune. Banii aveau aspectul unor vergi lungi din metal și cântăreau câteva kilograme.

3. Viața societății spartane. Potrivit legilor lui Licurg, viața cetățenilor Spartei era îndreptată spre atingerea unui singur scop – de a fi soldat. Ei nu aveau dreptul să se ocupe de comerț sau meșteșugărit. Pentru trădare sau lașitate, soldatul era executat sau izgonit din oraș. El, însă, nu putea fi transformat în ilot. De asemenea, în pofida oricăror realizări sau merite în fața Spartei, un ilot sau un străin nu putea să devină cetățean cu drepturi depline.

Adunarea Poporului – adunare a cetățenilor, a comunității sau a statului la care sunt discutate problemele sociale, emiterea legilor, alegerea funcționarilor ș.a. De asemenea, organ de guvernare în polisurile Greciei Antice și în Roma Antică.

Gerusia. Desen modern.

Expresiile scurte și exacte, care erau prețuite de spartani, se numeau **laconice** (de la numele regiunii în care era amplasată Sparta – Laconia). Potrivit legendei, în timpul Războaielor Greco-Persane, când armata persană s-a oprit în fața strâmtorii Termopile, regele Xerxes a trimis un sol la regele spartan, Leonidas cu propunerea să depună armele. Răspunsul lui scurt a fost: „Vino și ia-le”. Această frază a devenit una dintre cele mai celebre expresii laconice.

? **Amintiți-vă ce știți despre Bătălia de lângă strâmtoarea Termopile. Ce fel de exemplu poate servi ea?**

Locuitorii orașului se considerau de neînving în bătălii, de aceea Sparta nu era protejată de fortificații.

Viața Spartanilor decurgea în permanente exerciții militare. De la vârsta de șapte ani băieții învățau arta militară în școli speciale. Aici ei creșteau, erau educați ca apoi să lupte împreună. Până la vârsta de 12 ani nu purtau haine, dormeau pe paie sau stuf. De la vârsta de 16 ani și până la bătrânețe, spartanul era obligat să-și satisfacă serviciul în armată. La vârsta de 30 de ani spartanul era considerat matur, având dreptul să primească o cotă de pământ și să se căsătorească. Spartanii necăsătoriți erau pedepsiți de societate. El putea fi bătut în timpul sărbătorilor religioase.

Femeile spartane aveau mai multă libertate comparativ cu locuitoarele celorlalte polisuri. Ele practica gimnastica la același nivel cu bărbații și participau la competițiile dedicate zeiței Hera.

? **Care era singura ocupație a unui cetățean spartan, permisă de Legile lui Licurg?**

4. Sparta în perioada târzie. Începând cu sec. V î. e. n. s-au extins relațiile Spartei cu alte țări. Astfel, în polis s-a dezvoltat meșteșugul, iar în sec. II î. e. n. Sparta a început să aibă propriile monede din aur și argint.

După cum vă amintiți, cetățean al Spartei putea fi numai urmașul unui cetățean. De aceea, în urma unei serii de bătălii nereușite din sec. III î.e.n., în care au pierit mulți soldați spartani, numărul cetățenilor Spartei s-a redus mai întâi la 1 mie de oameni, iar apoi – până la 700 de persoane.

? **Cum poate fi explicată reducerea însemnată a cetățenilor Spartei? Cum a putut să influențeze acest lucru destinul polisului?**

Vază din Sparta.
Secolul VI î. e. n.

Concluzii

- Sparta era un polis dorian în regiunea Laconia.
- Întreaga viață a spartanilor decurgea după Legile lui Licurg.
- Ocupația de bază a spartanilor era războiul.

Întrebări și însărcinări

1. Ce atribuții avea fiecare din organele de guvernare ale Spartei?
2. Ce atitudine aveau spartanii față de bogăție?
3. Cum a influențat ocupația principală a spartanilor asupra învățământului în Sparta?

§ 39. Democrația în Atena

1. Monarhia și oligarhia. Unul dintre cele mai influente polisuri grecești – Atena, exista încă din sec. XVI î.e.n., în perioada Civilizației Miceniene. Orașul și-a atins apogeul înfloririi sale în sec. V î.e.n. când aici a fost instaurată democrația.

Calea spre instaurarea orânduirii democratice în Atena a fost destul de lungă. Încă de la înființare, în acest polis au guvernat regii, care transmiteau puterea prin moștenire. În folosul lor erau colectate impozite, tot ei emiteau legi și conduceau armata. Această formă de guvernare se numea **monarhie**.

În sec. XIII î. e. n., în timpul domniei regelui semi-legendar Teseu, a fost introdus un nou sistem de conducere a orașului. El era guvernat de către persoane alese din rândul oamenilor înstăriți – aristocrații. Această formă de guvernare se numea **aristocrație**. Restul populației – **demosul**, nu lua parte la conducerea orașului.

De asemenea, filozofii greci antici evidențiau încă un tip de conducere a statului – **oligarhia**. În traducere din greacă acest termen înseamnă „puterea celor puțini”. În condițiile unei astfel de organizări politice, puterea în polis aparținea unui număr redus de reprezentanți ai familiilor înstărite și ai nobililor. Multe dintre polisurile grecești, spre exemplu Corintul, au avut un sistem oligarhic de cârmuire.

? Cum se numea grupul populației, care, în condițiile guvernării oligarhiei, nu participa la cârmuirea orașului?

2. Reformele lui Solon. În anii 594–593 î. e. n., omul politic Solon, fiind susținut de demos, a înfăptuit o serie de reforme. El a împărțit populația polisului în patru grupuri de bază după principiul: cu cât mai mare era venitul cetățeanului, cu atât mai înalt era postul pe care putea să-l ocupe în conducerea orașului.

Grație reformelor lui Solon, cetățenii orașului au obținut posibilitatea de a participa la viața politică a polisului. Însă această reformă a avut și minusuri: cei înstăriți erau, practic, descendenții din familiile aristocratice vechi.

? Cum credeți, demosul era satisfăcut de reformele lui Solon?

AMINTIȚI-VĂ

1. Cine era considerat cetățean în polisurile grecești antice?
2. Cine erau metecii? Ei participau la guvernarea orașului?
3. Ce înseamnă oligarhie?

Aristocrație (în traducere din greacă – „puterea celor mai buni”) – formă a orânduirii sociale, în condițiile căreia guvernarea este înfăptuită de către reprezentanții nobilimii. În sens mai larg – un cerc nu prea mare de cărturari și nobili din cadrul societății.

Demos – cetățenii polisurilor, care nu erau de origine nobilă.

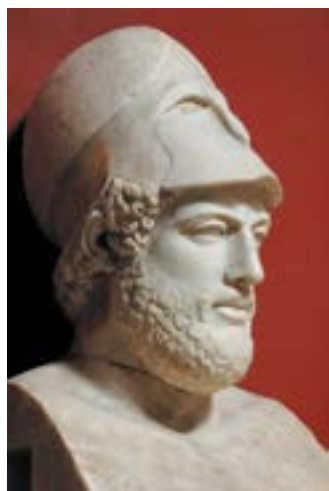
Adunarea cetățenilor.
Desen modern.

Clistene

Ciob folosit în ostracism cu nume încrustate pe el

Bustul din marmură al lui Pericle

3. Tirania lui Pisistrate. În perioada 560–527 î. e. n. la Atena a domnit **Pisistrate**. El tindea să controleze deplin politica orașului și nu admitea pe altcineva la conducerea polisului. În Grecia Antică, guvernarea unipersonală se numea **tiranie**, iar conducătorul de acest fel – **tiran**.

Pisistrate îi sprijinea pe țărani și pe meșteșugarii mărunți, ceea ce a favorizat dezvoltarea economiei și creșterea popularității lui în rândul demosului. A fost introdusă egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii. Pisistrate a ordonat pentru prima dată să fie înregistrate poemele lui Homer – operele de bază ale culturii grecești.

- ? 1) Cum se numea în Grecia Antică guvernarea unei singure persoane în polis?
2) De ce Pisistrate era popular în rândul demosului?

4. Reformele lui Clistene. Pericle. Populația Atenei era împărțită în clanuri, majoritatea cărora existau încă din perioada Civilizației Miceniene. Aristocrația avea o influență mare asupra politicii din Atena. În anii 507–506 î. e. n. acestea au suferit schimbări datorită reformelor lui **Clistene**.

Cetățenii polisului au fost înscriși în **deme** – asociații ale cetățenilor cu propria autogovernare. Calitatea de membru al demei se transmitea prin moștenire și nu depindea de starea materială sau de locul de trai al cetățeanului. Astfel, aristocrații dintr-o singură familie puteau să nimerească în câteva deme diferite. Demele erau grupate în unități mai mari – **file**, care erau zece la număr. Din partea fiecărei file erau aleși delegați pentru organele de conducere a orașului.

Pentru a nu preveni revenirea la tiranie, Clistene a introdus procedura numită **ostracism**. Pe cioburi de lut era scris numele politicianului, care, după părerea cetățenilor polisului, amenința democrația. Dacă împotriva unei sau altei persoane se aduna un anumit număr de voturi, aceasta era izgonită din Atena pentru zece ani. Această acțiune era menită să prevină venirea la putere a unui nou tiran.

- ? Ce s-a schimbat ca urmare a reformelor lui Clistene?

Procesul formării democrației ateniene a fost încheiat de către renumitul șef militar și politician **Pericle** (495–429 î.e.n.). El a guvernat, practic de unul singur, polisul timp de 15 ani. Istoricii afirmă că în timpul domniei sale Atena a intrat în perioada de apogeu a înfloririi culturale și politice. Pericle a realizat două inovații principale:

- a introdus remunerarea muncii funcționarilor;
- a schimbat determinarea noțiunii de cetățean: de acum cetățean putea fi considerat omul matur liber, al cărui tată, de asemenea, a fost cetățean, iar mama – locuitoare a Atenei.

5. Democrația ateniană. Către mijlocul sec. V î. e. n., în Atena a fost instaurată democrația – organizare politică, conform căreia cetățenii adoptau singuri legile după care trăiau. Participarea la cărmuirea polisului era benevolă.

Organele puterii asigurau guvernarea democratică.

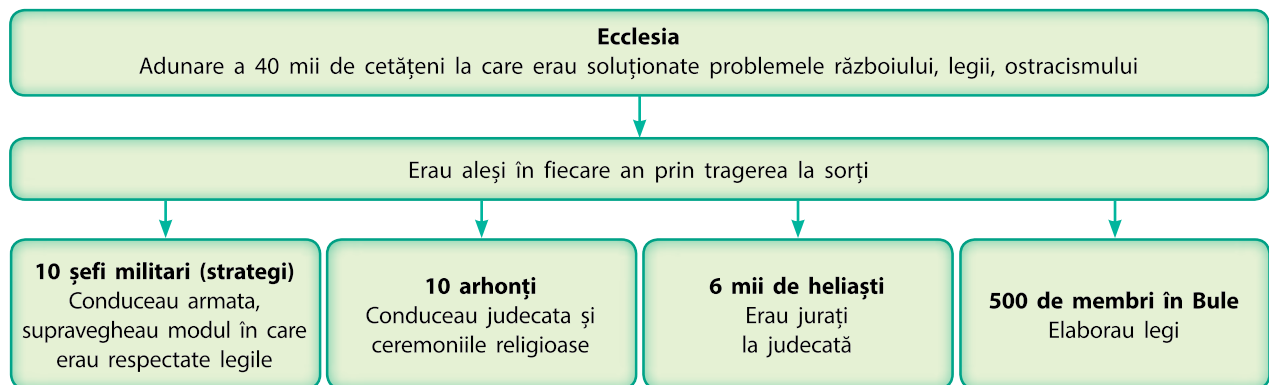
Adunarea poporului (*Ecclesia*) decidea prin vot legile și hotărârile referitoare la declanșarea sau încheierea războiului. Oricare cetățean al Atenei putea să participe la lucrările Ecclesiei și să propună legea sa, precum și să-și expună public părerea despre problemele examinate. Hotărârea era adoptată de cetățenii care au venit la adunare.

Din componența **Tribunalului Popular** (*Heliea*) făceau parte 6 mii de cetățeni. Membrii acestui organ examinau dosarele judiciare și aprobau definitiv legile.

Consiliul celor cinci sute (*Bule*) era format din 500 de cetățeni aleși în mod liber, câte 50 din partea fiecărei file. Aceștia elaborau textele legilor, examinate apoi la Ecclesie.

Monede ateniene de argint cu imaginea zeiței Atena (partea din față), a bufniței și a ramurii de măslin (pe partea inversă), care constituiau simbolurile acestui oraș.

Concluzii

- Democrația ateniană s-a constituit definitiv în sec. V î. e. n.
- Procesul formării sistemului democratic de conducere la Atena a fost încheiat de Pericle.
- Organe democratice de conducere la Atena erau Adunarea Poporului, Tribunalul Popular și Consiliul celor cinci sute.

Întrebări și însărcinări

1. Enumerați formele de guvernare ale Atenei de la întemeierea ei și până în sec. V î. e. n.
2. Ce este ostracismul? Pentru ce a fost introdusă această procedură?
3. Ce este democrația? Cine este sursa principală a puterii în condițiile cărmuirii democratice?

? **Examinați schema conducerii de stat în Atena. Cine este sursa puterii în condițiile unei astfel de guvernări?**

§40. Artă și „Secolul de aur” al Atenei

AMINTIȚI-VĂ

1. Când a existat Civilizația Miceniană? În ce mod se referă ea la istoria Greciei?
2. Ce este acropola?

Vază în stil geometric. Perioada homerică.

Vază din Atena cu imaginea bufniței – simbolul orașului. Perioada arhaică.

1. **Perioadele de înflorire a artei Greciei Antice.** Artă greacă poate fi clasificată în câteva perioade ale dezvoltării sale:

- **Perioada homerică** – sec. XII-VII î. e. n.
- **Perioada arhaică** – sec. VII-IV î. e. n.
- **Perioada clasică** – sec. IV-V î. e. n.

2. **Homer. Filozofia și istoria.** Grecii considerau că cel mai renumit poet al lor era **Homer**, căruia tradiția antică îi atribuie crearea celebrelor poeme „Iliada” și „Odiseea”. În aceste poeme este oglindit trecutul eroic al poporului elen.

Intenția oamenilor de a explica procesul facerii lumii a dus la apariția unei domenii ale cunoșterii umane precum filozofia. Cuvântul „filozofie”, în traducere din greacă înseamnă „dragoste pentru înțelepciune”. Se consideră că primul filozof a fost **Thales din Milet**. De asemenea, în categoria renumiților filozofi greci se încadrează **Pitagora, Socrate, Platon și Aristotel**. Ei au încercat să creeze o imagine completă a lumii și să înțeleagă construcția ei, să clarifice natura omului, esența relațiilor acestuia cu statul.

Multe informații despre lumea din acele timpuri au ajuns până la noi datorită „părintelui istoriei”, **Herodot** din Halicarnas, care a trăit în sec. V î. e. n. Herodot a vizitat mai multe țări: Egiptul, Mesopotamia, Canaanul, Fenicia, precum și orașele-colonii grecești de pe teritoriul actualei Ucraine, țărmul de nord al Africii, majoritatea insulelor din Marea Mediterană. Peste tot pe unde a trecut, Herodot a încercat să afle de la localnici amănunte despre trecutul și prezentul lor. În baza acestor date, precum și a observațiilor proprii, Herodot a scris nouă cărți de „Istorie”.

? Cine au fost Homer, Herodot și Pitagora?

3. **Teatrul.** O distracție deosebit de populară în Grecia Antică era teatrul. El s-a format în baza scenetelor organizate în cadrul **Dionisiilor** – serbări ținute în cinstea zeului viticulturii, Dionis. Mai târziu, spectacolele teatralizate aveau loc și în cadrul altor sărbători. Acestea erau organizate în poiene sau piețe. Cu timpul în acest scop au început să fie construite edificii speciale – **teatre**.

Pe la mijlocul sec. V î. e. n. teatrul atenian putea să găzduiască până la 20 mii de spectatori, ceea ce constituia 7 la sută din populația Eladei.

La spectacol participau de la unu până la trei actori, precum și un cor compus din 15 persoane. Actorii erau numai bărbații, care jucau toate rolurile, inclusiv cele feminine. Pentru ca spectatorilor să le fie clar ale cui roluri le joacă actorii, aceștia îmbrăcau măști mari, viu colorate. Corul avea menirea să le explice spectatorilor ce se întâmplă pe scenă.

Majoritatea spectacolelor erau **tragedii**. Acestea povesteau despre eroi, zei sau despre evenimente reale. De regulă, tragediile nu aveau un deznodământ fericit, iar eroul principal deseori murea în finalul istoriei. Cei mai cunoscuți autori de tragedii au fost **Eschil** și **Euripide**, care au trăit în sec. VI-V î. e. n.

Comediile au apărut mai târziu decât tragediile și erau considerate un gen mai simplu, însă tot atât de populare. Comediile luau în derâdere pe politicienii necinstiți, precum și defectele oamenilor de rând: naivitatea, zgârcenia, setea de glorie. Un cunoscut autor de comedii a fost **Aristofan**, care a trăit în sec. V î. e. n.

? Numiți deosebirile dintre spectacolele din Grecia Antică și cele din prezent.

4. Arta și arhitectura. Arta Greciei Antice tindea să atingă frumusețea unei armonii perfecte. O exprimare a ei era omul perfect în exterior și înzestrat cu calități morale deosebite. Armonia proporțiilor corpului uman servea drept model de urmat în operele de artă.

Dorința de a atinge această armonie s-a manifestat în mod deosebit în arhitectură. În timpul proiectării clădirilor erau aplicate principiile amplasării armonioase a componentelor întregului, principii elaborate timp de secole. Sistemul acestor reguli avea denumirea de **ordin**. Existau trei ordine de bază: **doric**, **ionic** și **corintic**. Diferența dintre ele este ilustrată de proporțiile coloanelor, care constituiau elementul principal al arhitecturii grecești antice.

Coloanele subțiri ale ordinului doric aminteau, după proporțiile lui, figura unui bărbat-atlet. Aceste coloane erau folosite în timpul construcției templelor închinat zeităților olimpice. Coloanele ordinului ionic reflectau figura unei femei mature, iar ale celui corintic – figura unei tinere fete, care era mai subțire și împodobită .

? Ce înseamnă ordin? Câte ordine evidențiază cercetătorii?

Sculptura era subordonată aceluiași legi ale armoniei ca și arhitectura. Ea înfățișa figuri bărbătești și femeiești

Actori cu măști în mâini.
Fragment de vază.

Zâmbetul arhaic (din perioada cu același nume). Toate sculpturile din această perioadă, în care sunt redați oameni, au un zâmbet caracteristic.

Vază. Perioada clasică.

Vas cu figuri negre

Farfurie cu figuri roșii.

„Secolul de aur” al Atenei – perioada apogeului în dezvoltarea Atenei, inclusiv a artei (sec. V î. e. n.); avântul culturii clasice grecești.

Templul Partenon din Atena.
Aspect modern.

perfecte, acestea fiind create din gresie, marmură, lemn sau erau turnate din bronz și, în majoritatea cazurilor, vopsite în culori deschise. Sculpturile împodobeau edificiile publice și templele. Unul dintre sculptorii și arhitecții de marcă ai Greciei Antice a fost **Phidias**. Statuia înălțată în Olimpia în cinstea lui Zeus, cu înălțimea de 17 metri, constituie una dintre cele șapte minuni ale lumii antice.

Un înalt nivel al măiestriei a fost atins și de olarii greci antici. În sec. VI de î. e. n., ei desenau pe argilă roșie figuri de culoare neagră (**stilul figurii negre**). Iar în sec. V î.e.n. întregul fundal era vopsit în culoare neagră, iar pentru figuri se lăsa argila roșie nevopsită (**stilul figurii roșii**).

5. „Secolul de aur” al Atenei. După încheierea Războaielor Greco-Persane, Atena a intrat în perioada apogeului înfloririi sale – „**Secolul de aur**”. Acest lucru se datorează faptului că Atena se afla în fruntea polisurilor învingătoare și deținea controlul asupra visteriei comune. Suveranul de atunci al Atenei, Pericle, folosea aceste bogății pentru dezvoltarea polisului. Din ordinul lui, sub conducerea lui Phidias, a fost total reconstruită acropola. Aici a fost înălțat un templu în cinstea zeiței Atena, Propileele – porțile principale ce duceau în acropola din Atena și în Templul Atenei Nike (al „Victoriei neînarpate”), templul Erechtheion.

Din păcate, avântul culturii clasice grecești a coincis în timp cu perioada declinului politic. A izbucnit Războiul peloponesiac – lupta dintre Atena și Sparta pentru dominație în Elada. Un timp îndelungat niciuna dintre părți nu a putut obține o victorie decisivă. În cele din urmă, armatele spartane au reușit să distrugă forțele ateniene. Războiul peloponesiac a slăbit și a dezmembrat polisurile grecești.

? Care perioadă se numește „Secolul de aur al Atenei”?

Templul lui Apollo de pe insula Rodos. Monument al ordinului doric.

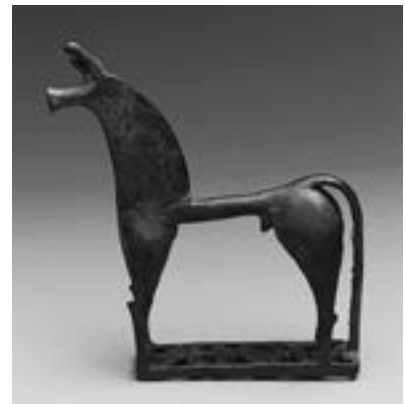

Templul Atenei Nike din acropola ateniană. Monument al ordinului ionic. Perioada clasică.

Concluzii

- După declinul Civilizației Miceniene, arta Greciei Antice a parcurs mai multe etape în dezvoltarea sa: homerică, arhaică și clasică.
- Una dintre cele mai populare distracții în Grecia Antică era teatrul.
- Sec. V î. e. n. a fost pentru Atena un „Secol de aur”, însă rivalitatea dintre ea și Sparta pentru hegemonie în Elada a dus la declinul întregii Grecii.

Statuetă a unui cal. Perioada homerică.

Întrebări și însărcinări

1. Numiți trăsăturile caracteristice ale artei grecești antice.
2. Pregătiți o comunicare despre cei mai remarcabili oameni de artă din perioada clasică.
3. În care etapă de dezvoltare a artei grecești se încadrează fiecare obiect de artă redat în ilustrații?

1

2

3

Discobolul. Sculptor – Miron. Perioada clasică.

§41. Imperiul lui Alexandru Macedon

AMINTIȚI-VĂ

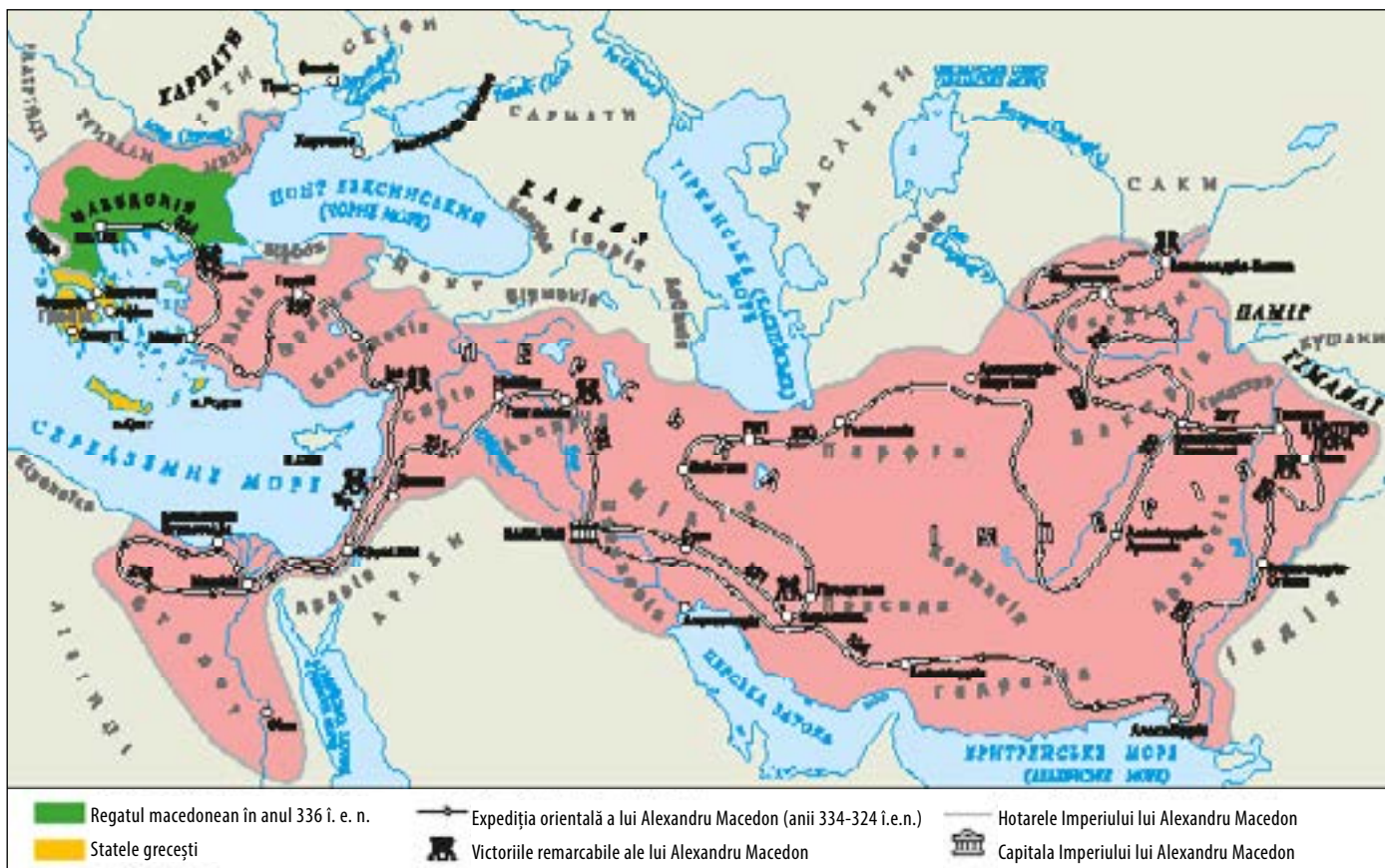
- Ce fel de orânduire socială era în Imperiul Persan?

1. **Filip al II-lea.** În partea de nord a Greciei este situată o regiune muntoasă – Macedonia. Concomitent cu polisurile grecești aici s-a dezvoltat **Regatul macedonean**. În perioada 382–336 î.e.n., Regatul a fost condus de Filip al II-lea – un om vicelan și deștept. El a realizat în țară o serie de transformări: a consolidat puterea regală, a restructurat armata, a recucerit ieșirea la mare și zăcămintele de aur și argint, a început să bată moneda proprie.

Inovațiile militare:

- Filip al II-lea a reformat tradiționala formațiune de luptă – falanga. El a mărit numărul rândurilor ei de la 8 la 16. În primul și ultimul rând stăteau soldați cu experiență, care aveau grijă de disciplină. În timpul luptei ei stăteau

Imperiul lui Alexandru Macedon

foarte strâns unul de altul, pentru ca inamicul să nu poată pătrunde în interiorul rândurilor.

- Mecanisme pentru asediul orașelor: macedonenii aveau în cadrul armatei meșteșugari speciali, care puteau să construiască berbeci, catapulte, baliste. Uneltele principale erau transportate cu ajutorul cătârilor, iar cele mai grele erau confecționate în oraș, chiar în ajunul luptei. De asemenea, macedonenii purtau cu ei utilaje de transport pentru trecerea râurilor.
- Cavaleria: spre deosebire de greci, macedonenii foloseau foarte activ pe câmpul de luptă cavaleria. În timp ce falanga reținea atacul inamicului, cavaleria îi aplica acestuia lovitura principală din spate.

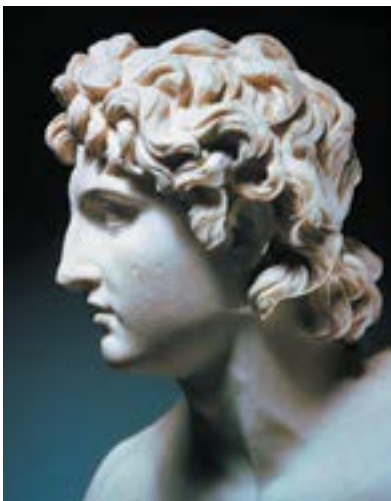
Reconstituirea aspectului exterior al lui Filip al II-lea. În tinerețe el și-a pierdut un ochi, de asemenea era șchiop.

? Enumerați inovațiile militare ale lui Filip al II-lea.

2. Filip al II-lea și polisurile grecești. Populația multor polisuri îl considera pe Filip al II-lea ca fiind elen și sperau că acesta va reuși să unească toată Grecia într-un stat unic și puternic. Filip al II-lea s-a folosit de această susținere pentru a-și spori influența în diferite polisuri. Datorită corupției și forței militare, el a reușit să supună cea mai mare parte a polisurilor.

Falanga macedoneană era compusă din 16 rânduri, câte 16 persoane în fiecare și număra în total 256 de soldați.

Bustul din marmură al lui Alexandru Macedon

De numele lui Alexandru Macedon sunt legate multe legende și povestiri. Una dintre ele spune că odată, pe când asculta învinuirile aduse unui om, el și-a astupat o ureche. Atunci când a fost întrebat de ce face acest lucru, Alexandru a răspuns: „Am păstrat această ureche pentru inculpat”.

? Explicați ce a avut în vedere Alexandru Macedon răspunzând la întrebare. Cum îl caracterizează acest răspuns?

Alexandru Macedon comandă asedierea orașului. În ilustrație poate fi văzută balista – mecanism pentru aruncarea suliței. Desen modern.

Nu toate orașele-state grecești au consimțit să recunoască suzeranitatea lui Filip al II-lea. Corintul, Teba și Atena s-au unit cu scopul de a-i opune rezistență cotropitorului din Macedonia. Bătălia decisivă s-a dat în anul 338 î. e. n. în apropierea orașului **Cheroneea**. În cursul ei, macedonezii le-au aplicat forțelor grecești unite o lovitură zdrobitoare. Însă macedonenii nu jefuiau aceste pământuri: Filip al II-lea își dorea să demonstreze că scopul său este nu cotropirea, ci unificarea Greciei. În anul următor el a organizat, în Corint, un congres al reprezentanților polisurilor grecești, la care au fost adoptate o serie de hotărâri importante:

- în Elada a fost instaurată pacea generală;
- s-a interzis schimbarea organizării sociale a polisurilor;
- a fost proclamată libertatea comerțului și a navigației;
- a fost declarat război Persiei.

Aceste evenimente au încheiat perioada clasică din istoria Greciei – perioada existenței polisurilor independente.

? De ce macedonenii au decis să nu jefuiască polisurile grecești cucerite?

3. Alexandru cel Mare. Filip al II-lea avea un fiu pe nume Alexandru. Tatăl a acordat o atenție deosebită educației fiului. Învățător al lui Alexandru a devenit cel mai cunoscut filozof al Greciei antice, Aristotel. Ce-i drept, pe principe îl interesau mai mult faptele eroilor din trecut, în special ale lui Ahile, decât studierea filozofiei.

După moartea tatălui său, Alexandru Macedon devine rege. Pe atunci el avea 20 de ani. În perioada **334–324 î.e.n.** el a întreprins **Marea Campanie Orientală** asupra Persiei, anunțată încă de tatăl său. Sub conducerea lui,

Bătălia dintre Alexandru cel Mare și Darius I. Mozaic roman.

? Găsiți ilustrația cu imaginea lui Alexandru și Darius.

armata macedoneană a cucerit cel mai puternic stat de atunci – Imperiul Persan, cotropind aproape întreaga lume cunoscută.

Toate regiunile din imperiul lui Alexandru Macedon își păstrau structura socială și orânduirea politică tradițională. Majoritatea teritoriilor pe unde trecea Alexandru Macedon, nu opuneau rezistență armatei sale. El își câștiga loialitatea nobililor și a populației băștinașe prin reducerea taxelor sau prin păstrarea situației acestora în societate. Însă popoarele care au avut mai înainte propria statalitate, opuneau rezistență armatelor macedonene. Așa s-a întâmplat cu orașul Tir, populația din valea Indului, polisurile grecești, care s-au revoltat de multe ori.

Alexandru Macedon intenționa să creeze un imperiu unic din Europa până în Asia. Însă așa ceva nu s-a întâmplat. În anul 323 î. e. n. Alexandru moare de malarie. Realizările lui Alexandru i-au surprins într-atât de mult atât pe contemporani, cât și pe urmași, încât el a fost supranumit **cel Mare**.

- ? 1) Care stat mare a fost cucerit de către Alexandru Macedon?
2) Cum era orânduirea internă în imperiul lui Alexandru cel Mare?
Toate popoarele aveau aceeași atitudine față de puterea lui?

Una din legendele despre Alexandru Macedon povestește cum regele Frigiei, Gordius, a legat un nod foarte încâlcit și a declarat că cel ce va reuși să-l dezlege, va deveni stăpân al întregii Asii. În anul 334 î.e.n. Alexandru Macedon a cucerit capitala Frigiei. Văzând renumitul „nod gordian”, el, fără să se gândească mult, l-a tăiat cu spada. De aceea, expresia „a tăia nodul gordian” înseamnă a rezolva o problemă complicată într-un mod direct.

- ? De ce Alexandru nu a încercat să dezlege „nodul gordian”, ci dintr-odată l-a tăiat? Expuneți-vă opiniile.

ACTIVITATEA LUI ALEXANDRU MACEDON

Data	Evenimentul
Anul 334 î.e.n.	Începutul campaniei orientale a lui Alexandru Macedon. Trecerea trupelor macedonene prin strâmtoarea Hellespont în Asia.
Anul 334 î.e.n.	Bătălia de la Granicus. Victoria armatei lui Alexandru Macedon.
Anul 333 î.e.n.	Bătălia de lângă orașul Issos. Victoria armatei lui Alexandru Macedon.
Lunile ianuarie-august ale anului 334 î.e.n.	Asedierea și cucerirea orașului Tir de către macedoneni. Orașul, care era baza principală a flotei persane, a putut fi cucerit numai după construcția unui dig de la mal până la porțile lui. Orașul a fost jefuit și ruinat, iar locuitorii lui vânduți în sclavie.
Decembrie anul 332 – martie anul 331 î. e. n.	Subjugarea Egiptului. Proclamarea lui Alexandru Macedon în rândul zeilor.
1 octombrie anul 332 î. e. n.	Bătălia de la Gaugamela devenită decisivă în destinul de mai departe al Persiei. În curând, regele persan Darius, care a fugit de pe câmpul de luptă în urma înfrângerii zdrobitoare, a fost executat. Imperiul Persan și-a încetat practic existența.
Anul 329 î.e.n.	Supunerea Asiei Mici de către Alexandru Macedon.
Primăvara anului 327 – luna iulie a anului 326 î. e. n.	Campania lui Alexandru Macedon în India. Bătălia decisivă s-a dat lângă fluviul Hidaspes (un afluent al Indului), armata macedoneană fiind învingătoare. După aceasta soldații au refuzat să înainteze mai departe în Orient.
Anii 326–324 î. e. n.	Întoarcerea lui Alexandru Macedon în Babilon. O parte din armată înainta pe uscat de-a lungul Golfului Persic, cealaltă – cu ajutorul vaselor. Ca urmare a acestei campanii a fost întemeiat un mare imperiu – din Balcani până la fluviul Ind.

Cotropind Persia, Alexandru a început să se îmbrace ca un rege persan și s-a căsătorit cu două femei persiene. El considera că popoarele subjugate îl vor înțelege mai bine dacă el le va respecta legile.

? Cum credeți, era, oare, înțeleaptă această politică a lui Alexandru Macedon?

Concluzii

- Datorită reformelor, regele macedonean Filip al II-lea, a reușit nu numai să întărească Macedonia, ci și să obțină controlul asupra Eladei.
- Bazându-se pe realizările militare și politice ale tatălui său, fiul lui Filip al II-lea, Alexandru, a organizat o campanie orientală asupra Persiei.
- Ca urmare a campaniei întreprinse în Orient, Alexandru Macedon a cucerit aproape întreaga lume cunoscută grecilor la acea vreme.

Întrebări și Însărcinări

1. Care era unitatea de luptă principală în armata lui Filip al II-lea?
2. Care evenimente au constituit încheierea perioadei clasice în istoria Greciei?
3. De ce Alexandru Macedon a fost supranumit cel Mare?

§42. Elenismul

1. Statele elenistice. Alexandru cel Mare a întemeiat un imperiu imens, însă acesta nu era puternic. Popoarele subjugate se revoltau adeseori. În scurt timp după moartea lui Alexandru, șefii săi militari – **diadohii** au declanșat între ei o luptă crâncenă pentru dreptul de a stăpâni pământurile cotate.

Ca urmare, imperiul lui Alexandru Macedon s-a destrămat în câteva state monarhiste, care erau guvernate de urmașii diadohilor. De aceea, numele statelor respective a fost dat după cel al dinastiei de guvernare, iar denumirea lor comună este de **state elenistice**.

Cele mai puternice au fost **dinastia Ptolemeică**, ce a condus Egiptul, și cea a **Seleucizilor**, sub suzeranitatea cărora a fost zona de sud a Asiei Mici, Siria, Mesopotamia, actualul teritoriu al Iranului.

? Ce înseamnă state elenistice? Cine guverna în ele?

Statele elenistice din secolul III î.e.n.

AMINTIȚI-VĂ

1. De ce Alexandru Macedon era supranumit cel Mare? Care stat puternic a fost cucerit de el?
2. Cum era politica lui Alexandru Macedon față de pământurile cotate?

- ? 1) Numiți principalele state elenistice.
2) Găsiți pe hartă Alexandria Egipteană.

Elenism – perioadă în istorie de la moartea lui Alexandru Macedon în anul 323 î.e.n. până în anii '30 î.e.n. atunci când ultimul dintre statele elenice a fost cucerit de către Imperiul Roman. Cel mai caracteristic pentru această perioadă este formarea unei noi culturi ca urmare a îmbinării culturilor greacă și orientală (asiatică).

Statuia zeiței Afrodita găsită pe insula Milos (în lume ea este cunoscută și ca Venus de Milo). Ea este cunoscută ca unul dintre cele mai strălucite exemple ale culturii elenistice.

? **Comparați sculptura prezentată cu alte creații de artă ale Greciei arhaice și clasice. Ce concluzii putem face despre dezvoltarea culturii în perioada elenismului?**

2. Cultura elenistică. Populația statelor elenistice a devenit mult mai mobilă în comparație cu vremurile anterioare:

- au apărut noi căi comerciale și au fost extinse cele vechi – atât în regiunile interne, cât și între Europa și Asia;
- meșteșugarii, arhitecții, savanții și filozofii, oamenii de artă soseau la invitația suveranilor;
- oamenii plecau în călătorii pentru a vedea pământurile îndepărtate.

Deplasarea oamenilor a contribuit la constituirea unei noi culturi, bazate pe tradițiile economice, politice și religioase ale Europei și Asiei. Această cultură unea statele elenistice.

În Orient a fost răspândită filozofia, literatura și arhitectura greacă, pe baza limbii grecești s-a format o nouă limbă de comunicare internațională – **koine**. Nobilimea din statele elenistice, care nu era de origine grecească, a preluat modul de viață și a început să poarte îmbrăcăminte grecească.

Regii persani au acumulat mari rezerve de aur, care nu era folosit în niciun fel. Obținând acces la aceste bogății, grecii au început să bată monede într-un număr mare. Era mult mai comod să achiți cumpărăturile cu monede decât să faci schimb comercial, așa cum se practica mai înainte. Deci procesul baterii monedelor a contribuit la dezvoltarea comerțului, fapt de pe urma căruia se îmbogățeau orașele. Suveranii eleniști care adunau diverse impozite și taxe, nu acumulau bogățiile, așa cum se obișnuia odinioară, ci le foloseau pentru susținerea savanților și a oamenilor de artă, la construcția templelor, a palatelor, clădirilor publice (teatrelor, bibliotecilor), la organizarea serbărilor.

Din orient au început să se răspândească spre vest diferite învățături magice și mistice:

- din Babilon a venit moda pentru astrologie, au devenit populare credința în destin și tălmăcirea viselor;
- a fost răspândit cultul zeițelor Isis și Cibelis, a zeului Mithra;
- în Grecia au ajuns viziunile orientale despre regi ca întru chipări ale zeilor pe pământ și ideea omului-zeitate.

? **Cum se numea limba de comunicare internațională din perioada elenistică?**

3. Alexandria. În epoca elenismului orașele se dezvoltau foarte rapid, au apărut multe orașe noi. Cel mai mare dintre ele era Alexandria, situat în delta Nilului. Dinastia regilor egipteni – cea Ptolemeică, care a venit la putere datorită lui Alexandru Macedon, a depus eforturi însemnate pentru a transforma Alexandria în cel mai mare oraș al timpurilor.

Alexandria este renumită datorită următoarelor edificii:

- **Farul din Alexandria (de la Pharos)** – a treia ca înălțime construcție din lumea de atunci. Lumina acestuia ajuta navelor să se orienteze în întuneric. Farul nu s-a păstrat până în zilele noastre. El a fost distrus de cutremurele de pământ.

- **Museionul** – complex de încăperi pentru cercetători, savanți, medici. El includea dormitoare, cantină, încăperi și materiale pentru efectuarea cercetărilor și citirea lecțiilor, o grădină botanică, un observator și o bibliotecă. Aici au fost făcute importante descoperiri în domenii precum medicina, astronomia, matematica.

- **Biblioteca din Alexandria** – cea mai mare bibliotecă din vechime, care găzduia circa 700 mii de monumente din trecut. În mare parte, acestea erau opere literare și tălmăciri ale lor, lucrări de gramatică. Ptolemeii au emis un ordin, conform căruia toate cărțile aduse cu navele erau confiscate de la proprietarii lor și duse în această bibliotecă. Acolo ele erau transcrise, iar copiile oferite proprietarilor, originalele rămânând în bibliotecă.

În Alexandria au trăit mulți savanți renumiți: inventatorul **Heron** din Alexandria, matematicienii **Arhimede** din Seracuză, **Euclid**, **Aristarh** din Samos, care a alcătuit modelul heliocentric al lumii, **Teofrast**, întemeietorul botanicii, geograful **Strabon**, istoricul **Polibiu**, matematiciana **Hypatia**.

Desen-reconstrucție modernă a acropolei regelui elenist Mausolus. De la numele lui provine cuvântul „mausoleu”.

În orașul Pergam (Asia Mică) funcționa o mare bibliotecă. Regii egipteni se temeau că ea va depăși biblioteca din Alexandria. De aceea, Ptolemeii au interzis exportarea hârtiei peste hotarele Egiptului. Atunci în Pergam a fost inventat un nou material pentru scris – **pergamentul** (un fel de piele din vițel prelucrată). În pofida eforturilor depuse de suveranii Pergamului, biblioteca lor ceda cu mult în fața celei din Alexandria – ea număra circa 200 mii de cărți.

Portretul Hypatiei

? De ce mulți savanți renumiți au trăit în Alexandria?

Concluzii

- După moartea lui Alexandru Macedon imperiul lui s-a destrămat în câteva state mai mici.
- În cultura și politica noilor state erau îmbinate tradițiile grecești și orientale.
- Cultura bazată pe îmbinarea tradițiilor grecești și orientale a primit denumirea de cultură elenistică.

Întrebări și însărcinări

1. Ce este elenismul? Numiți trăsăturile lui caracteristice.
2. Numiți factorii datorită cărora a devenit posibilă apariția și răspândirea culturii elenistice.
3. Cu ajutorul surselor suplimentare, pregătiți scurte comunicări despre invențiile, descoperirile și realizările științifice ale savanților, oamenilor de artă și filozofilor eleniști.

Verificarea cunoștințelor

1

1. Ce este Elada? Cine sunt elinii?
2. Care perioadă este numită „Secolul de aur” al Atenei?
3. Care erau obligațiile femeilor și ale bărbaților în familiile din Grecia Antică?
4. Numiți produsele alimentare principale ale vechilor greci.
5. Explicați sensul noțiunii de „elenism”. Care au fost consecințele acestui fenomen?
6. Care popoare au fost vecini ai orașelor-colonii grecești de pe teritoriul Ucrainei?
7. Ce este falanga?
8. De ce, după părerea voastră, grecii au învins în Războaiele Greco-Persane?
9. Stabiliți corespondența dintre oamenii politici ai Atenei și realizările lor.

1 Solon	A A asigurat egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii
2 Clistene	B În timpul guvernării sale toți cetățenii au obținut posibilitatea să participe la cârmuirea orașului
3 Pisistrate	C A introdus procedura ostracismului
4 Pericle	D A stabilit clar cine poate fi considerat cetățean al Atenei

10. Completați tabelul „Orânduirea democratică în Atena”.

Denumirea organului puterii	Atribuțiile
Helia	
Bule	
Ecclesia	

11. Activități cu ilustrațiile.

- 1) Cum se numește soldatul din imagine (des. 1)?
- 2) În care etapă de dezvoltare a culturii grecești se încadrează fiecare imagine (des. 2-4)?

2

3

4

§43. Natura și economia Peninsulei Apenine. Apariția orașului Roma

1. Peninsula Apenină. Pe harta Europei este ușor de recunoscut Peninsula Apenină, care seamănă cu o cizmă. Din partea de sud, est și vest ea este înconjurată de apele a trei mări bogate în pește. Însă navigația era îngreunată de faptul că doar în partea de sud a peninsulei erau golfuri accesibile.

În nord, Peninsula Apenină este separată de restul continentului european de munții Alpi. De-a lungul ei se întind munții Apenini nu prea înalți. Clima pe peninsulă este moale și caldă. Pământurile din văile râurilor Arno, Po și Tibru sunt fertile și prielnice pentru practicarea agriculturii. Populația peninsulei cultiva din vechime orz, mei, grâu, precum și viță de vie și mășline. În partea de sud a peninsulei, unde erau multe imașuri, oamenii creșteau capre, oi și vaci.

Aici sunt puține zăcăminte minerale. În schimb, în delta Tibrului era extrasă sarea, un produs prețios în antichitate.

? Numiți trăsăturile principale ale naturii Peninsulei Apenine.

2. Întemeierea Romei. În mileniul I î.e.n. Peninsula Apenină a fost populată de triburile etruscilor la nord, în zonele din centru – de latini și sabini, iar în sud trăiau grecii.

În sec. VIII î.e.n. latinii au întemeiat, pe malurile râului Tibru, o așezare pe care au numit-o Roma. Ea era situată la intersecția căilor comerciale ce unea așezările grecilor și ale etruscilor, motiv pentru care orașul s-a îmbogăți.

Vecinătatea cu alte popoare a adus latinilor multe foloase. Astfel, alfabetul cunoscut ca alfabet latin, a fost împrumutat de la etrusci, care, la rândul lor, au adaptat la propria limbă literele grecești. De la etrusci, romanii au împrumutat și credința în unele divinități, dar și diverse tradiții cum ar fi, de exemplu, organizarea banchetelor răsunătoare și obiceiul de a consuma alimente culcat. Romanii îi considerau pe greci învățătorii lor de filozofie, literatură și artă.

- ? 1) Care popoare locuiau în Peninsula Apenină în mileniul I î. e. n.?
2) Care trib din Peninsula Apenină a întemeiat Roma în sec. VIII î.e.n.?

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce înseamnă polis?
2. Cum se numea procesul de stabilire a grecilor pe țărmurile Mărilor Mediterană și Neagră în sec. VIII-VI î. e. n.?

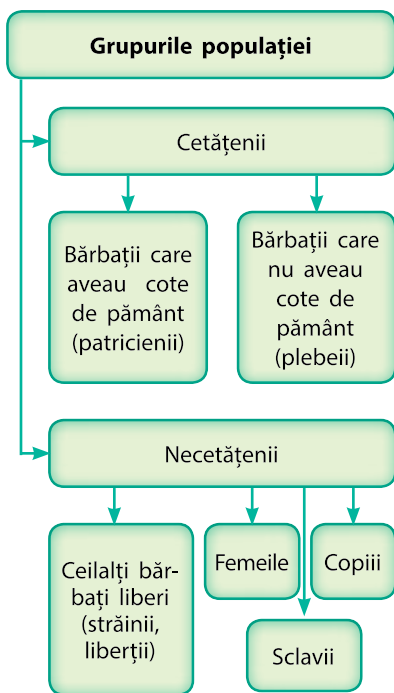

Populația Peninsulei Apenine

Orașul Roma a fost întemeiat pe șapte coline, care se înălțau în apropierea râului Tibru. Fiecare dintre ele avea denumirea sa. Cea mai importantă era Colina Capitolină, unde se desfășurau ședințele Senatului și ale Adunării Populare. Pe Colina Palatină a fost înălțat un templu în cinstea zeului suprem Jupiter.

Lupoanca de pe Capitol – sculptura în bronz a lupoacei, care, potrivit legendei, i-ar fi alăptat pe Romulus și Remus.

Organizarea socială a Romei

Drepturile unui cetățean roman:

- Dreptul de a încheia o căsătorie legală
- Dreptul de a avea o proprietate și de a face afaceri sub protecția legilor Romei
- Dreptul de a vota
- Dreptul de a fi ales într-un post de onoare

Legenda povestește despre frații-gemeni, **Romulus** și **Remus**, care erau fii zeului Marte. Nou-născuți fiind, aceștia au fost abandonați pe malul râului Tibru. Acolo frații au fost găsiți și alăptați de o lupoaică. Mai târziu ei au fost luați și educați în familia unui păstor. Când s-au făcut mari, Romulus și Remus au întemeiat orașul Roma. În **anul 753 î.e.n.**, în timpul unui conflict, Romulus îl ucide pe Remus și devine primul rege al Romei. Din acest an romanii au început scrierea istoriei orașului natal.

? De la care dată începe istoria orașului Roma?

3. Monarhia. La începutul existenței sale, Roma era condusă de **regi**. În istoria Romei au fost șapte regi (inclusiv Romulus). Regele era judecător și preot suprem, emitea ordine și comanda armata. Puterea regală nu se transmitea prin moștenire.

Populația Romei era compusă din 300 de ginți, fiecare dintre ele având în posesie o parte din pământurile orașului. Fiecare zece familii se uneau în **curie**, iar zece curii formau un **trib**. Ginta era condusă de **staroste**. Întrunirea starostilor din toate gințile se numea **Senat**. Senatul alegea regele, elabora legi, ce urmau să fie adoptate de **Adunarea Poporului**. Tot Adunarea declara război. La Adunarea poporului puteau să participe toți cetățenii Romei.

Unii regi au depus eforturi pentru reconstrucția Romei: au fost construite ziduri de apărare și canalizare.

Concluzii

- Condițiile naturale ale Peninsulei Apenine erau bune pentru practicarea agriculturii și creșterea animalelor.
- În sec. VIII î.e.n. triburile latinilor au întemeiat o așezare pe care au numit-o Roma.
- La începutul existenței, Roma a fost guvernată consecutiv de șapte regi. Ei au depus multe eforturi pentru reconstrucția orașului.

Întrebări și însărcinări

1. Cine este considerat întemeietor al Romei?
2. Comparați organizarea socială a Romei și a polisurilor grecești (schema de la pag. 104). Ce momente comune ați observat?
3. Completați tabelul „Organele puterii în Roma”.

Organul puterii	Atribuțiile
Regele	
Senatul	
Adunarea Poporului	

§44. Republica Romană

1. Societatea romană. Oamenii liberi ai Romei se împărțeau în două grupuri mari: patricieni și plebei. În **sec. V î.e.n. patricienii** constituiau cea mai mică parte a populației orașului. Aceștia erau urmași ai ginților care au întemeiat Roma. Ei dispuneau de importante posesiuni funciare și puteau să participe la cârmuirea orașului.

Majoritatea populației Romei aparținea grupului **plebeilor (plebos)**. Aceștia erau oameni care au venit la Roma după întemeierea orașului – agricultori, meșteșugari, comercianți, care nu aveau terenuri proprii. Bogați ori săraci, plebeii oricum nu aveau dreptul să participe la cârmuirea orașului.

În Roma erau foarte mulți sclavi. Ei erau considerați parte componentă a familiei stăpânului. Sclavi deveneau prizonierii de război sau cei ce nu achitau datoriile. Stăpânul putea să-l elibereze pe sclav, acest tip de oameni fiind numiți liberti. Însă acești oameni nu aveau drepturi politice.

Plebeii, libertii sau străinii puteau să treacă sub protecția patricienilor puternici (**patronilor**) și să devină **clienții** lor (în traducere din latină – „oameni dependenți”). Clientul era membru al ginții patronului său și i se supunea în toate. Acesta lucra pământurile patronului, îl însoțea în expedițiile militare și la discursurile publice. În același timp, patronul îi oferea clientului său protecție și sprijin. Relațiile dintre patroni și clienți erau considerate la Roma sfinte și inviolabile.

? Cu ce scop locuitorii Romei deveneau clienți?

Cu timpul, până în sec. I î. e. n., apartenența la un grup sau altul al societății romane a început să fie determinată nu după origine, ci după venit. Cele mai înstărite familii ale patricienilor și plebeilor au întemeiat **nobilesul**. Pentru a deveni nobil, omul trebuia măcar o singură dată să fie ales în funcția de **magistrat** suprem. Toți nobilii aveau drepturi egale. Alte familii înstărite, a căror avere era de peste 200 de sesterti (monedă de argint), aparțineau categoriei **călăreților**, iar restul populației libere a Romei – celei a plebeilor.

? Cum era determinată apartenența cetățeanului la categoria plebeilor în sec. V î. e. n. și, respectiv, în sec. I î. e. n.?

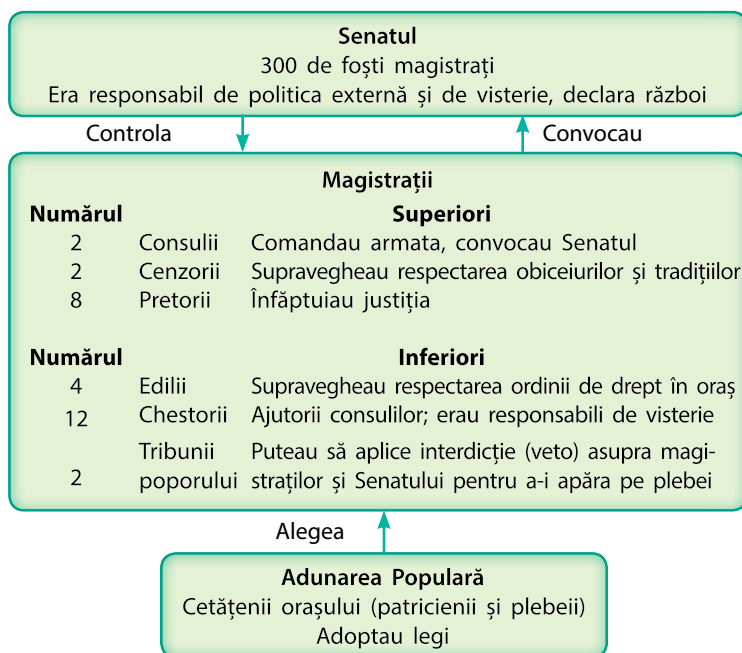
AMINTIȚI-VĂ

1. Ce este democrația?
2. Comparați orânduirea socială a Romei și cea a polisurilor grecești.

În anii 451–449 î. e. n. în Roma au fost adoptate primele legi scrise – Legea celor XII table. Aceste legi reglementau diferite aspecte ale vieții romanilor, precum și puneau în circuit banii de cupru – asul. Textul legilor a fost gravat pe XII table de cupru și pus la dispoziție pentru a fi accesibil tuturor.

Statuie din marmură a unui patrician roman. El ține în mâini busturile strămoșilor săi.

Organele puterii în Republica Romană.

Organele de conducere în Roma:

- **Adunarea Populară** – întrunire a cetățenilor, care, prin vot, adoptau legi și îi alegeau pe magistrați.
- **Magistrații** conduceau orașul. Cei mai importanți dintre ei erau consulii. Consulii aveau drepturi egale și puteau să anuleze hotărârea unul altuia. Aceștia erau aleși de Adunarea Populară pentru un termen de un an.
- **Senatul** era compus din 300 de foști magistrați. El aplica legile adoptate de Adunarea Populară, promova politica externă și avea grijă de visterie.
- În situații de urgență (război, revoltă) Senatul putea numi pentru un termen de șase luni un **dictator** – magistratul care îndeplinea atribuțiile tuturor organelor puterii din Roma cu excepția tribunilor poporului.

2. Instaurarea republicii. În anul **509 î.e.n.**, ca urmare a unei revolte populare a fost răsturnată puterea ultimului rege, Roma devenind **Republică** (în traducere din latină „lucru public”). Organizarea puterii în Republica Romană îmbina trăsături ale monarhiei (puterea consulilor), aristocrației (puterea Senatului) și democrației (puterea Adunării Populare).

Republica Romană nu a fost democratică în înțelesul actual al acestui cuvânt. Numai cetățenii înstăriți și cei de onoare puteau să participe la conducerea republicii și să ocupe funcții de stat.

- ?
- 1) Când Roma a devenit republică?
 - 2) Numiți principalele organe ale puterii din Roma.

În anul 494 î. e. n. plebeii au obținut dreptul să-și aleagă reprezentanții – **tribunii poporului**. Aceștia apărau interesele plebeilor, puteau să propună legi pentru adoptare și să sisteze valabilitatea hotărârilor luate de magistrați, pronunțând cuvântul „veto” („interzic”). Persoana tribunului poporului era inviolabilă. Ușile casei lui trebuiau să fie în permanență deschise, pentru ca cetățenii să-i poată solicita apărarea în orice perioadă a zilei. De asemenea, tribunul nu avea dreptul să părăsească Roma pentru mai mult de 24 de ore.

Concluzii

- Populația liberă a Romei era împărțită în două grupuri: patricieni și plebei.
- În anul 509 î. e. n. Roma a devenit Republică.
- Roma republicană era guvernată de Adunarea Populară, magistrați și Senat.

Întrebări și însărcinări

1. În ce consta esența relațiilor dintre patron și client?
2. Care erau funcțiile Adunării Populare, ale magistraților și ale Senatului?
3. Corectați greșelile din propozițiile de mai jos.
 - 1) Tribunii poporului reprezentau interesele întregii populații a Romei.
 - 2) Republica Romană era democratică.

§45. Viața cotidiană în orașele romane

1. Familia romană. Componenta principală a societății romane vechi era **ginta**. Fiecare gintă era condusă de un bătrân. La rândul ei, ginta era împărțită în **familii**. Capul familiei putea fi doar un bărbat. El era numit **tatăl familiei**. Puterea tatălui în cadrul familiei era absolută: referitor la membrii ei, acesta avea „dreptul de viață și moarte”. Tot din această familie făceau parte clienții, iar un timp îndelungat – sclavii. Femeile depindeau în totalitate la început de tată, apoi – de soț. De văduve trebuiau să se îngrijească fiii. Femeile căsătorite erau numite **matroane**.

Numele romane

Numele unei persoane în Roma Antică avea mai multe părți componente, care au apărut în diferite perioade de timp. La început toți romanii purtau doar așa-numitul prenume propriu, de exemplu, Romulus. În total au existat 72 de asemenea prenume. Fiul mare primea, de asemenea, același prenume ca și tatăl său. Cu timpul, la acesta se adăuga numele ginții (cum ar fi actualul nume de familie). În Roma au existat circa o mie de nume de familie. În viața cotidiană oamenii se adresau unul altuia după numele ginții: de exemplu, Iulius (adică din ginta Iulius).

Deoarece erau puține prenume, în cadrul unei ginți mai mulți oameni erau numiți la fel. Pentru a soluționa această problemă, la nume și prenume a început să fie adăugată și porecla. Poreclele erau de două feluri: ele puteau să-i aparțină personal bărbatului, dar puteau să se transmită din tată-n fiu și să fie ca o a doua parte a numelui ginții.

Așadar, în numele eminentului comandant de oști roman, Gaius Iulius Cezar, primul cuvânt – Gaius este prenumele propriu, Iulius – numele ginții, iar Cezar – porecla pe care acesta a moștenit-o de la unul dintre strămoși. Femeile nu aveau prenume proprii. Prenumele lor era compus din numele ginții cu o terminație gramaticală feminină – spre exemplu, Iulia (adică din ginta cu același nume). Urma apoi porecla tatălui sau cea a soțului, iar apoi porecla feminină, care indica ordinea în care s-a născut în familie: Cea Mai Mare, a Treia, Cea Mică. Astfel, prima soție a lui Gaius Iulius Cezar, fiica lui Lucius Cornelius Cinna, se numea Cornelia Cinna cea Mică.

AMINTIȚI-VĂ

- Cine aparținea categoriei cetățenilor Romei?

Îmbrăcăminte bărbătească și femeiască în Roma

Insula – locuință pentru oamenii de rând

- 1) Studiați desenul. 1) Ce tip de locuință este redat în ilustrație? Ce este situat la primele etaje ale casei?
- 2) De ce locatarii de la etajele de sus își agățau lucrurile în exterior?
- 3) Ce se toarnă, după părerea voastră, peste geam?

Veselă romană de argint

- 1) Cine se putea folosi de asemenea veselă – omul de rând sau cel înstărit?

2. Locuințele. În orașele romane prevalau două tipuri de case: domusul și insula.

Famiiliile înstărite aveau case mari – **domus**. La intrare se afla curtea interioară – atriumul. Pereții casei erau ornați cu fresce sau mozaicuri. Astfel de case dispuneau de apeduct și canalizare, iar uneori și de sistem de încălzire comun pentru toată casa.

Famiiliile obișnuite închiriau locuințe în casele cu mai multe etaje – **insula**. Locuințele de la primele etaje erau compuse din câteva odăi și puteau să fie chiar cu două nivele. La etajele de mai sus suprafața locuințelor era mai mică, ea avea, de regulă, două odăi nu prea mari. La primele etaje ale insulelor puteau să existe apeduct și canalizare. Locatarii de la etajele de sus se foloseau de băile publice, iar apa o luau din fântânile din stradă și o duceau sus. Încăperile erau încălzite cu ajutorul cuptoarelor din metal.

Deseori la primele etaje erau situate prăvălii și localuri unde se putea lua masa.

3. Mâncarea. Meniul romanilor depindea de starea în societate și de câștig. Baza meniului oamenilor de rând erau pâinea și terciul („cașa”). Terciul era o mâncare atât de răspândită, încât ei au fost porecliți „mâncători de terci”. Dintre legume romanii consumau varză, conopidă, ceapă, ridiche și leguminoase. Consumau vin, pe care îl amestecau cu apă. Dintre lactate, romanii foloseau numai cașcavalul din lapte de capră sau de oaie. El era consumat cu pâine sau adăugat în alte feluri de mâncare. Carnea era consumată foarte rar, de cele mai multe ori la sărbători. Aceasta era carnea de porc din care se preparau diferite salamuri.

Un timp îndelungat romanii săraci își puteau permite să aibă grădini în care creșteau legume. Însă, cu timpul, când populația Romei a crescut și nu ajungea loc pentru fiecare, era interzis să ai grădină în interiorul orașului.

Meniul romanilor înstăriți era foarte divers. Ei consumau multă carne, vânat, pește, legume și fructe proaspete. Special pentru ei din țările îndepărtate erau aduse produse exotice (de exemplu, ghimbir, scorțișoară și piper negru din India). Oamenii săraci puteau să mănânce o dată pe zi, însă romanii înstăriți puteau să-și permită acest lucru de trei-patru ori pe zi. Mâncărurile pentru ei erau dintre cele mai bune, ele necesitau mult timp și mai multe ingrediente.

Casa unei familii înstărite – domus.

- ?
- 1) Numiți părțile principale ale domusului.
 - 2) Folosind desenul, textul din manual și surse suplimentare, alcătuiți o mică povestire (5-6 propoziții) despre viața familiei romane înstărite în domus.

Concluzii

- Capul vechii familii romane era cel mai în vârstă bărbat. El avea putere asupra vieții tuturor membrilor ei.
- Familiile înstărite locuiau în case mari, separate, numite domus. Familiile obișnuite trăiau în case cu mai multe etaje, unde închiriau locuințe.
- Baza alimentării majorității romanilor erau terciul, pâinea, legumele și vinul amestecat cu apă.

Întrebări și însărcinări

1. Cui aparținea toată puterea în vechea familie romană?
2. Care două tipuri de locuințe existau în orașele romane?
3. Numiți principalele produse alimentare ale romanilor de rând.

Prânz pentru o familie romană obișnuită. Desen modern.

§46. Religia și obiceiurile

AMINTIȚI-VĂ

- Numiți principalele zeități grecești.

Statuia lui Jupiter

Zeitățile Greciei și Romei Antice

Numele grecesc	Numele roman
Zeus	Jupiter
Poseidon	Neptun
Hades	Pluton
Hera	Iunona
Atena	Minerva
Ares	Marte
Hefaistos	Vulcan
Hermes	Mercur
Afrodita	Venus
Apollo	Apollo
Artemida	Diana
Demetra	Ceres
Dionis	Bacchus
Hestia	Vesta

1. Zeitățile. Religiile și mitologiile greacă și romană erau foarte asemănătoare. Romanii se închinau aceluiași divinități ca și grecii, însă le numeau altfel. Spre deosebire de greci, romanii considerau că omul nu poate vedea zeitatea, și cu atât mai mult să stea de vorbă cu ea.

Romanii au redus comunicarea cu zeii la principiul „Îți ofer, pentru ca să-mi oferi”. Ei erau convinși că, în schimbul rugăciunilor, serviciilor divine și aducerilor de jertfă, zeii trebuie să-i dea omului ceea ce el cere. Șefii militari romani considerau chiar că zeii străini pot fi îmblânziți dacă li se oferă cadouri și atunci ei îi vor ajuta pe romani și nu pe localnici.

Anual, în cinstea lui Saturn – tatăl lui Jupiter, erau organizate serbări numite Saturnalii. La început acestea durau trei zile, iar începând cu sec. I î. e. n. – durata lor a crescut până la șapte zile. Lângă Templul lui Saturn era oficiat ritualul aducerii de jertfă. Locuitorii Romei organizau cine festive, făceau schimb de cadouri – lumânări din ceară și mici figuri din argilă. În cadrul distracțiilor erau aleși „regele” și „regina” Saturnaliilor. Pe această perioadă elevii erau eliberați de la școală, se interzicea pedeapsirea criminalilor, sclavii puteau să nu lucreze și să mănânce la aceeași masă cu stăpânii.

? Ce sunt Saturnaliile? Cum erau ele sărbătorite?

2. Preoții. Serviciile divine și ritualurile aducerii de jertfe erau oficiate de către preoți. Romanii îi numeau pe preoții supremi **pontifi**. În total, erau nouă pontifi. Pontiful superior locuia în vechiul palat regal de pe Colina Capitolină. Pontifi erau aleși, la fel ca magistrații, însă nu pentru un an, ci pe viață. Pontifi supravegheau respectarea cultului religios.

O categorie aparte de preoți era formată de **auguri**. Aceștia preziceau viitorul după fenomenele naturii sau comportarea animalelor sfinte, tălmăceau visele. Augurii se bucurau de o mare autoritate în societate: din ordinul lor puteau fi amânate sau anulate ședințele Adunării populare.

? Cum se numea preotul principal în Roma Antică? Are cineva în zilele noastre un asemenea titlu?

3. Vestalele. Un loc aparte în categoria preoților ocupau **vestalele** – preotesele care slujeau zeiței Vesta. În Templul ei bărbații nu erau admiși. Vestalele nu aveau dreptul să se căsătorească. Sarcina lor principală era de a menține aprins focul sfânt în templul zeiței Vesta. Dacă focul se stingea, preoteasa responsabilă era executată. Romanii credeau că atâta timp cât arde focul sfânt, Roma nu va muri.

În total erau șase preotese. Ele erau alese din cele mai nobile familii de romani și aduse în templu de la vârsta de șase până la zece ani. După aceasta, ele trebuiau să slujească 30 de ani în Templu. Vestalele se bucurau de un mare respect: oamenii trebuiau să le facă loc pe drum, la teatru sau la alte spectacole teatralizate lor le erau rezervate cele mai bune locuri. Dacă un criminal era dus la execuție și în drumul său întâlnea o vestală, viața lui era păstrată (ce-i drept, ea trebuia să jure că a nimerit întâmplător în acel loc). Vestalele primeau plată de la stat.

? Cine erau vestalele?

4. Larii și penaiții. Romanii credeau că în lume există duhuri – larii și penaiții. **Larii** trăiau în case și păzeau gazda și locuința. De asemenea existau larii ai comunităților, popoarelor și intersecțiilor. Ei supravegheau respectarea tradițiilor și îi pedepseau pe cei ce le încălcau. De asemenea, larii îi apărau pe sclavi de stăpânii cruzi.

Romanii credeau că după moarte oamenii buni devin larii. Statuete din lemn, bronz sau cupru ale lariiilor puteau fi văzute în fiecare casă. În zilele sărbătorilor de familie aceste statuete erau împodobite cu flori.

Penaiții erau duhuri-protectoare ale căminului familial. Figurile lor erau păstrate într-un loc de cinste. Dacă se întâmpla ca familia să se mute în altă parte, ea lua figurile penaiților cu sine. Larii, însă, rămâneau să trăiască în fosta locuință.

De asemenea, romanii credeau în **genii** – duhuri-protectoare a unor anumite locuri, obiecte sau oameni. Aceștia îi apărau pe oameni de duhurile rele. Geniul îl însoțea pe om de la naștere până la moarte și îl ajuta în toate cele.

? În ce constă diferența dintre larii și penaiți?

5. Viața de dincolo și spiritele strămoșilor. Atunci când un om murea cadavrul lui era ars în focul funerar. Corpul era condus până la foc de rude și prieteni. Cenușa era pusă într-o urnă, ce era depusă în acropola familiei. La aniversarea morții, în cinstea celui răposat se aduceau jertfe zeilor. Nobilii romani păstrau în casele lor busturi sau măști ale celor morți.

Ianus – zeul roman cu două fețe al începutului și sfârșitului

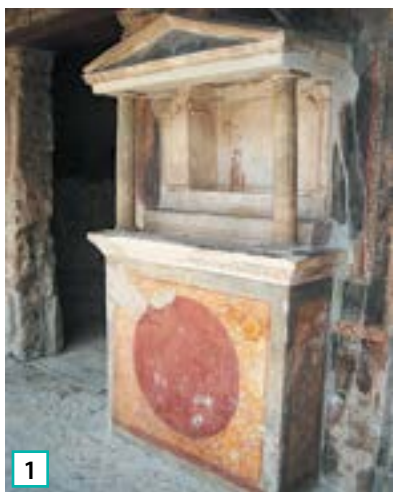
? Ianus are două fețe – una bătrână și alta tânără. Ce poate semnifica o astfel de imagine a acestui zeu?

Vestalele lângă focul sfânt. Pictor: Jean Raoux.

? De ce romanii acordau o atenție mare păstrării focului sfânt în Templul zeiței Vesta?

Aspectul interior modern al „Templului dedicat tuturor zeilor” din Roma – Panteonul, construit în sec. II e.n.

1

2

În casele pentru larii erau amenajate altare speciale – lararii, unde se aflau figurile lor. Aspect modern al altarului din Pompeii (1) și figuri din bronz ale larialor (2).

Romanii considerau că după moarte sufletele celor morți deveneau **mani** – spirite ale strămoșilor. Pentru ca ele să nu se supere, de trei ori pe an în cinstea lor erau organizate sărbători, iar pe morminte era lăsată pomană. Dacă cel mort a comis în timpul vieții vreo crimă, sufletul lui se transforma în lemur – spirit rău. Lemurii umblau noaptea pe pământ și le aduceau daune oamenilor. Existau și ritualuri speciale, care trebuiau făcute pentru a te proteja de duhurile rele. De exemplu, la miezul nopții capul familiei trebuia să lovească de nouă ori într-o placă de cupru pentru ca acel sunet să-i sperie pe lemuri.

? Care era atitudinea romanilor față de cei morți?

Concluzii

- Religia romană amintește în multe privințe de cea greacă, însă avea și particularitățile sale.
- Romanii au împrumutat majoritatea zeităților de la romani, însă le-au atribuit numele lor.
- Romanii credeau în numeroase spirite și ființe mitice.

Întrebări și Însărcinări

1. Care era principiul de bază al romanilor în comunicarea cu zeii?
2. Cine erau larii și penații? Care era menirea lor?
3. Există multe legende, a căror apariție este strâns legată de istoria Romei. Pregătiți comunicări despre astfel de legende (la alegere): 1) întemeierea Romei; 2) răpirea sabinelor; 3) viața celor șapte regi romani; 4) fapta lui Mucius Scaevola; 5) istoria Cloeliei; 6) legenda despre Coriolan; 7) cum au salvat găștele Roma; 8) despre pontificatul lui Metello; 9) istoria despre Claudia Quinta și statuia Cibelei. Comparați legende și miturile romane selectate cu cele grecești. Numiți cele mai importante deosebiri dintre ele.

§47. Cuceririle militare ale Romei. Războaiele Punice

1. Cuceririle Romei. Roma a subjugat multe teritorii. Cu triburile învinse erau încheiate așa-numitele acorduri de aliat, conform cărora aceste triburi se angajau să asigure armata romană cu soldați.

Cuceririle romane pot fi divizate în trei perioade:

1) **În perioada 500–250 î. e. n.** Roma a cucerit toată Peninsula Apenină.

2) **În perioada 264–146 î. e. n.** Roma a luptat cu Cartagina – oraș din Africa de Nord, care avea o mare influență în zona Mării Mediterane.

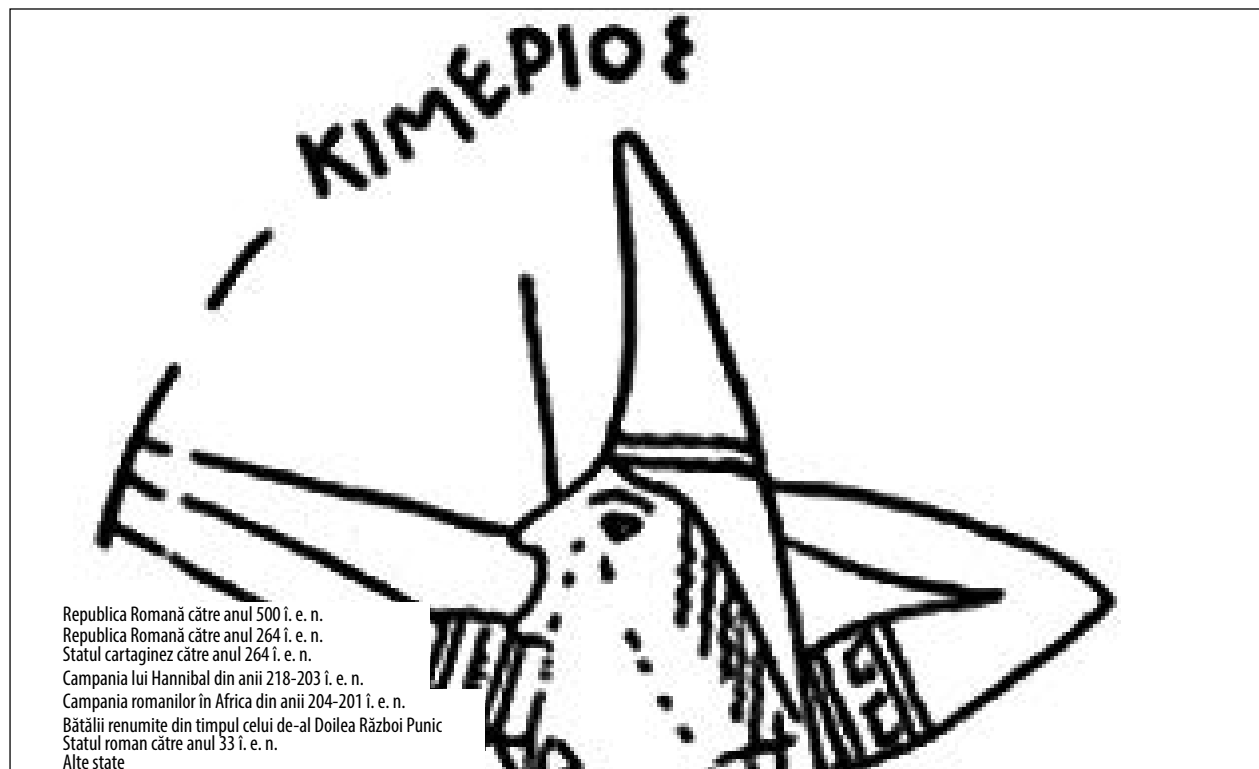
3) **Între sec. II î. e. n. și sec. II e. n.** Roma a cucerit **Grecia și țărmul de est al Mediteranei**. Tot la acea vreme ei au încheiat cucerirea Spaniei, Galiei și Britaniei, precum și a unor teritorii din Europa Centrală.

AMINTIȚI-VĂ

1. Cum a apărut Cartagina?
Care era ocupația principală a locuitorilor acestui oraș?
2. Așezările căror triburi erau situate pe teritoriul Peninsulei Apenine?

? **Cu culoare gri pe hartă sunt însemnate denumirile provinciilor romane. Numiți provinciile Romei în anul 33 î. e. n.**

Războaiele Punice

Provincie – teritoriu dependent de Roma și situat în afara Peninsulei Apenine (Italiai).

Cea mai mare confruntare din cadrul celui de-al Doilea Război Punic a fost Bătălia de la Cannae (anul 216 î. e. n.).

Din punct de vedere numeric, armata romană o depășea aproape de două ori pe cea cartagineză. Totul a fost decis de amplasarea soldaților. Romanii au dislocat în centru principala lor forță de lovitură – infanteria grea, iar pe la flancuri – soldați mai puțin pregătiți. Comandantul cartaginezilor, Hannibal, dimpotrivă – a dislocat în centru infanteria relativ slabă, iar pe flancuri – cavaleria puternică. Când a început bătălia, romanii s-au aruncat asupra călăreților lui Hannibal. Drept rezultat, ei s-au pomenit „strânși ca în sac” între cele două flancuri de cavalerie. Din cei 87 de mii de soldați romani, 70 mii au fost luate în prizonierat. Însă romanii s-au dovedit a fi elevi capabili și, în timpul Bătăliei de la Zama, au repetat această tactică deja contra cartaginezilor.

Bătălia din apropiere de Zama. Desen modern.

2. Războaiele Punice. Romanii îi numeau pe cartaginezi, ca semn al lipsei de respect, puni. Conflictelor dintre aceste orașe sunt cunoscute ca **Războaiele Punice**.

Cartagina avea o flotă puternică, dar armata ei era de mercenari, adică soldații luptau numai pentru bani, lipsindu-le disciplina. Romanii, dimpotrivă, aveau o armată terestră bine organizată, însă nu aveau experiență în confruntările maritime.

Primul Război Punic (anii 264-241 î. e. n.) s-a desfășurat pe mare pentru hegemonia insulei Sicilia, unde la acea vreme se aflau colonii cartagineze. Pentru a-i învinge pe cartaginezi pe mare, romanii, într-un timp foarte scurt, au construit 120 de nave de război. După acel război obositor, în anul 241 î.e.n., între Roma și Cartagina a fost încheiată pacea, conform căreia Cartagina urma să-i plătească Romei 84 mii kilograme de argint, să elibereze definitiv Sicilia și să-i returneze pe ostaticii romani. În același an Sicilia a devenit prima provincie romană. Cu timpul au devenit provincii Corsica și Sardinia.

Al Doilea Război Punic (218–201 î.e.n.) a început din cauza intențiilor Cartaginei de a recupera teritoriile pierdute. Armata cartagineză era condusă de marele comandant de oști **Hannibal**. În anul 218 î.e.n. el și-a condus armata din Spania spre Italia prin Munții Alpi. Înaintarea pe mare era imposibilă, aceasta fiind controlată de navele militare romane. În Alpi soldații lui Hannibal au fost nevoiți să urce pe piscuri înalte acoperite cu zăpadă și gheață. Oamenii, caii și elefanții sufereau de foame și din cauza atacurilor triburilor băștinașe. Această trecere peste Alpi l-a costat pe Hannibal mai mult de jumătate din soldați și toți elefanții de luptă (doar unul dintre ei a supraviețuit). Neavând întăriri, Hannibal înainta cu lupte prin Peninsula Apenină spre Roma.

Expediția lui Hannibal în Italia a durat 16 ani. El a distrus nu o singură armată romană, însă tot nu a obținut o victorie decisivă. Neavând tehnica necesară, nu a putut asedia Roma. Între timp, romanii au distrus armata fratelui său, Hasdrubal, care se grăbea să-i vină în ajutor și au debarcat nu departe de Cartagina, lângă orașul **Zama**. Aici s-a dat bătălia decisivă din cadrul celui de-al Doilea Război Punic, în care armata cartaginezilor a fost învinsă.

Conform păcii încheiate, Cartagina a pierdut întreaga flotă (500 de nave) și elefanții de luptă, urmând să plătească Romei de trei ori mai mult argint decât după Primul Război Punic. De asemenea, Cartagina a pierdut toate coloniile.

După înfrângerea suferită în război Cartagina rămânea un adversar de temut al Romei. De aceea, romanii au decis s-o supună definitiv. În anul 149 î. e. n. ei au asediat Cartagina. Astfel a început al **Treilea Război Punic (149–146 î.e.n.)**. Trupele romane au spart fortificațiile dinspre mare,

încă o săptămână luptele au continuat pe străzile orașului. În cele din urmă, ultimii săi apărători au depus armele. Atât ei, cât și restul populației, au fost vânduți în sclavie. Cartagina a devenit provincie romană în Africa. Astfel, Roma a obținut controlul asupra **zonei de est a Mării Mediterane**.

3. Armata romană. Baza puterii romanilor era armata lor. Ea s-a perfecționat în decursul întregii istorii a Romei. În epoca regală și în cea a Republicii timpurii, armata romană amintea mai mult de cea a polisurilor grecești. Baza ei o constituiau cetățenii Romei, adică bărbații maturi, care aveau în posesia lor cote de pământ. Această armată nu era profesionistă și era mobilizată numai pe timp de război.

Armata romană era compusă din legiuni. Legiunea avea în componența ei 4,5 mii de infanteriști și 300 de călăreți. Legiunile erau conduse de tribuni militari aleși de Adunarea Populară. Fiecare soldat trebuia să se asigure cu echipament. Eschivarea de la serviciul în armată se pedepsea foarte aspru, inclusiv până la vânzarea în sclavie.

În a doua jumătate a sec. IV î. e. n. omul militar și politic **Camillus**, a decis că pentru serviciul militar soldatul trebuie să primească plată, în contul căreia Roma îi oferea echipament, arme și hrană. În această perioadă, forțele militare romane erau compuse din două armate, fiecare dintre ele având câte două legiuni. În fruntea armatei se afla consulul. Din aceste armate făceau parte și soldații așa-numitor „aliati” – triburi italice supuse care nu aveau cetățenie romană.

În **anul 107 î. e. n.** comandantul de oști și omul politic roman, **Gaius Marius**, a înfăptuit reforma militară. Serviciul militar era o afacere neavantajoasă, deoarece omul nu-și putea asigura existența. Venitul principal pentru majoritatea romanilor erau muncile agricole, iar serviciul militar lua foarte mult timp. De aceea, Marius a decis să-i înroleze în armată pe toți, indiferent de originea sau venitul lor. În urma acestei reforme, un om sărac și necărturar putea să-și îmbunătățească viața datorită devotamentului față de serviciul în armată. Soldații primeau plată, fiind și pe deplin asigurați cu echipament și hrană. Însă venitul principal al unui legionar erau jafurile pe timp de război. De aceea ei visau la noi campanii militare. În afară de aceasta, după 16 ani de serviciu militar ei deveneau veterani și obțineau dreptul la cote de pământ.

Ca urmare a reformei, a fost schimbată structura armatei. Unitatea de luptă principală rămânea legiunea, care era împărțită în zece **cohorte**. Cohorta era compusă din trei **manipule**, manipula – din două **centurii**. Legiunea număra deja 5-6 mii de oameni. Fiecare legiune avea însemnele, numărul și denumirea sa. În armată a fost instituită o disciplină severă.

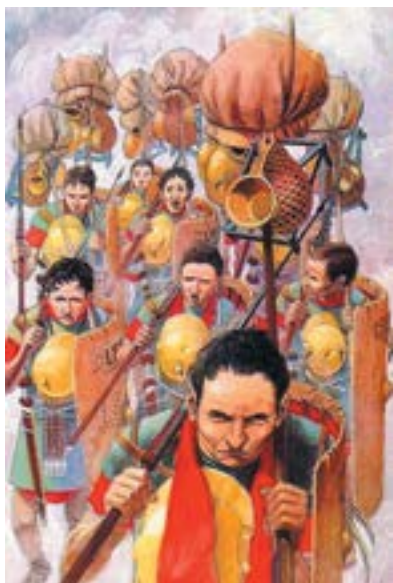
Elefant de luptă.
Desen modern.

Legiune – unitate structurală de bază în armata romană.
Legionar – soldat al legiunii.

În anul 279 î. e. n., între legiunile romane și forțele regelui elin Pirus, a avut loc Bătălia de la Asculum. Armatele grecești au obținut victoria. Pierderile lui Pirus au fost atât de mari, încât el a exclamat: „Încă o victorie de acest fel și voi rămâne fără armată”. Expresia „**Victoria lui Pirus**” înseamnă victorie obținută cu un preț mult prea mare sau victorie egală cu înfrângerea.

Legislația actuală a țărilor din Europa, America Centrală și de Sud, dar și a unei părți însemnate din Asia își are începuturile în viziunile asupra dreptului și echității, a căror temelie a fost pusă încă în Roma Antică. Aceste viziuni au fost consfințite în legi scrise, în hotărârile diferitor organe de conducere, în discursurile judiciare, care, generalizate fiind, se numesc „dreptul roman”. Romanii își apreciau foarte mult legile, ceea ce și-a găsit reflectare în expresiile: „Dreptul – arta binelui și a echității”, „Esența echității este de a trăi onorabil, a nu vătăma pe altul, a da fiecăruia ce este al său”.

- ?** 1) **Formulați ideile principale ale dreptului roman.**
 2) **Ce influență a avut dreptul roman asupra lumii contemporane?**

„Catării lui Marius” parcurgeau câte 50 de kilometri pe zi cu un echipament ce cântărea circa 30 de kilograme. Desen modern.

Pentru cei ce încălcau disciplina au fost introduse o serie de pedepse. Cea mai dură dintre ele era **decimarea** – executarea fiecărui al zecelea soldat din legiune pentru pierderea drapelului, răzvrătire sau dezertare (evadarea de la locul satisfacerii serviciului militar). Pentru menținerea disciplinei, soldații trebuiau să aibă permanent ocupație: ei studiau, munceau în tabără, construiau întărituri.

Odinioară în urma armatei mergeau o mulțime de care – coloana, care se deplasa lent și era pradă ușoară pentru soldații inamicului. După reformele lui Marius, soldații purtau pe sine toate munițiile și rezervele. De aceea erau numiți „catării lui Marius”. Coloanele nu au dispărut definitiv, dar au devenit mai mici și mai organizate.

Etapă finală de transformare a armatei romane în una profesionistă coincide cu mijlocul sec. I î.e.n. Acesta a fost meritul a doi eminenți comandanți de oști – Cneius Pompeius și Gaius Iulius Cezar. Cezar a modificat principiile de selectare pentru legiuni. Efectivul acestei subdiviziuni a fost redus din nou până la 4,5 mii de soldați. În schimb, în componența lui intra cavaleria și un număr mare de tehnică: baliste, catapulte și altele. La această etapă, armata romană exista ca o organizație de oameni, unica afacere în viața cărora era războiul. Familia lor era, mai întâi de toate, camarazii de arme și comandantul.

Concluzii

- Din sec. V î. e. n. și până în sec. II e. n. romanii au cucerit, practic, teritoriile din jurul Mării Mediterane, transformând-o într-un „lac roman”.
- O etapă importantă a cuceririlor romane au fost Războaiele Punico împotriva Cartaginei pentru controlul asupra zonei de vest a Mediteranei.
- Ca urmare a unei îndelungate dezvoltări, armata romană a trecut de la o armată populară la una profesionistă.

Întrebări și însărcinări

1. Numiți trei perioade ale cuceririlor romane și teritoriile acaparate în fiecare dintre ele.
2. Ce denumire aveau războaiele dintre Roma și Cartagina? Care au fost consecințele lor?
3. Completați tabelul „Etapetele formării armatei romane profesioniste”.

Denumirea	Conținutul reformei
Roma regală	
Reforma lui Camillus	
Reforma lui Marius	
Reforma lui Cezar	

§48. Imperiul Roman

1. Criza Republicii. La finele sec. I î.e.n. Republica Romană a trecut printr-o perioadă de criză. Cauza acesteia era sistemul de conducere, care era menit pentru un singur oraș și nu pentru un întreg imperiu. În afară de aceasta, acapararea de mari teritorii a influențat societatea romană.

- În timpul războiului au fost luați ostatici și transformați în sclavi un număr însemnat de oameni. Munca sclavilor a devenit baza economiei romane.
- În mediul societății romane s-a făcut accentuată inegalitatea socială. Războaiele permanente îi îmbogățeau pe unii oameni, în timp ce mulți țărani și-au pierdut pământurile din cauza serviciului militar de lungă durată.
- Scăderea prețurilor la pâine, care parvenea, în mare parte, din Sicilia și Africa, a transformat ramura agricolă în una nerentabilă. Gospodăriile țărănești s-au desființat, iar proprietarii lor s-au stabilit la orașe unde trăiau din banii statului.
- Puterea romană își pierdea caracterul democratic. Calea înspre funcțiile alese era asigurată prin bogăție și starea în societate. Romanii înstăriți „cumpărau” la alegeri voturile concetățenilor săraci prin organizarea de serbări populare și distribuirea gratuită a pâinii.

Inegalitatea socială ducea la revolte populare. Pe acest val, în anii '20-'30 ai sec. II î. e. n., la putere au venit **frații Gracchus** – tribuni ai poporului, care intenționau să desfășoare reforme. Sarcina lor era să îmbunătățească situația agricultorilor și a oamenilor săraci de la orașe. Însă adepții senatorilor înstăriți și influenți i-au ucis pe frații Gracchus și pe continuatorii lor, iar reformele lor au fost anulate.

? De ce frații Gracchus nu au reușit să-și atingă scopul?

2. Dictatura lui Cezar. Criza puterii a impus Senatul și pe magistrați să delege largi împuterniciri **dictatorilor** – șefilor militari. Această posibilitate era scrisă de mult timp în legile romane. Însă, dictatorii primeau aceste atribuții pentru un termen scurt.

AMINTIȚI-VĂ

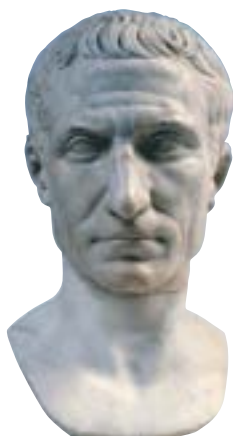
1. Numiți organele principale ale puterii în Republica Romană.
2. Ce înseamnă Războaiele Puni-ce? Când au avut loc ele? Care au fost consecințele lor?

Monede romane

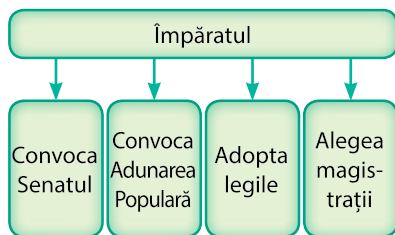
Dictator – în perioada Republicii Romane, conducător unipersonal, persoană cu cel mai înalt post, numit de Senat în cazul unui pericol mare pentru stat. Mai târziu – șef militar care a acaparat puterea în Roma datorită controlului pe care-l deținea asupra armatei.

Moartea lui Cezar.
Pictor: Jean-Leon Gerome

Bustul din marmură al lui Gaius Iulius Cezar

Printre conspiratorii-asasini ai lui Gaius Iulius Cezar a fost și cel mai apropiat adept al său, Marcus Junius Brutus. Văzându-i fața înaintea morții, Cezar a exclamat: „Și tu Brutus!”. În prezent această expresie înseamnă trădarea din partea unui om apropiat.

Puterea împăratului

Deseori dictatorii luptau între ei pentru putere, ceea ce ducea la izbucnirea războaielor civile. Dictatorul Gaius Iulius Cezar (100–44 î. e. n.) a fost un eminent comandant de oști, care a subjugat triburile galilor ce trăiau pe actualul teritoriu al Franței. În timpul războiului civil el l-a învins pe un alt dictator – Cneius Pompeius, proclamându-se dictator pe viață, cu o putere absolută.

Pe teritoriile cotate de Roma, Cezar a întemeiat colonii și a strămutat acolo pe cei mai săraci cetățeni romani. Circa 80 mii de veterani și oameni săraci au obținut moșii în provincii. Astfel el intenționa să evite revoltele populare, precum și să le mulțumească soldaților pe care s-a bazat în lupta pentru putere la Roma.

Cezar a guvernat Roma timp de patru ani. El era convins că toată puterea politică și militară în Roma îi aparține și nu a ținut cont de confruntarea dintre diferite grupări politice. Acestea au dus la asasinarea lui în anul 44 î. e. n. de către adepții orânduirii republicane, care se temeau că Cezar va dori să restabilească vechile ordine regale.

? Ce fel de titlu avea Cezar? Cine a fost el până când a început să cârmuiască unipersonal Roma?

3. Octavian Augustus – împăratul Romei. După moartea lui Iulius Cezar, fiul său adoptiv, **Octavian** (anul 63 î. e. n. – anul 14 e. n.) i-a învins pe adversarii tatălui. Senatul l-a proclamat **Augustus**, „adică ales de zei”.

În perioada domniei lui Octavian Augustus sistemul de conducere a Romei s-a schimbat. Acum atât puterea civilă, cât și cea militară îi aparținea doar lui. Vechile organe ale puterii de pe vremea republicii au fost păstrate doar formal. Toți magistrații erau numiți deja de împărat, el convoca Senatul și comanda forțele armate. În mod oficial, Octavian Augustus nu era nici consul și nici dictator ca predecesorii săi, ci **princeps**. În vechime astfel se numea cel mai bătrân senator, însă în perioada guvernării lui Octavian August și a succesorilor săi acesta a fost doar un titlu.

De aceea, perioada cîrmuirii lui Octavian Augustus și a succesorilor săi este numită de istorici **principat**. De fapt, Octavian Augustus era împărat, iar Roma Imperiu.

După moarte Octavian Augustus a fost egalat cu zeii. De asemenea a fost introdus **cultul împăratului**. De atunci se considera că toți împărații romani au origini divine.

? Ce semnifica titlul oficial al lui Octavian Augustus? Corespundea el, oare, cu atribuțiile lui reale?

4. Înflorirea imperiului Roman. În sec. I-II e. n. Imperiul Roman a trecut printr-o frumoasă perioadă de înflorire. A cunoscut o dezvoltare comerțul nu numai în interiorul Romei, ci și cu teritoriile îndepărtate: Africa, India, China. Teritoriul Imperiului era împărțit în provincii, care erau cîrmuite de guvernatori locali. Hotarele Imperiului erau apărate de cetăți și legiuni. În anul 212 e. n. toată populația Imperiului a obținut cetățenia romană și drepturile prevăzute de ea.

Imperiul Roman era condus de împărați – succesori ai lui Octavian Augustus. În istorie ei sunt cunoscuți ca „**cei cinci împărați buni**”. Aceștia au fost Nerva, Traian, Hadrian, Antoninus Pius, Marcus Aurelius. Fiecare dintre ei a avut realizări ce au rămas în amintirea oamenilor. Nerva, conform istoricului roman Tacit, a reușit să îmbine imposibilul – principatul cu libertatea politică. Traian a devenit pentru romani un model al succesului, iar toți împărații următori tindeau să semene cu el. Antoninus purta prenumele de Pius („piosul”) pentru echitatea, caritatea și buna atitudine de care a dat dovadă față de poporul simplu. Marcus Aurelius era pentru cărturarii romani modelul unui conducător înțelept. El era numit filozof pe tron.

? Folosind surse suplimentare, pregătiți o comunicare sau o prezentare despre guvernarea „celor cinci împărați buni”.

Concluzii

- La finele sec. I î. e. n. Republica Romană a trecut printr-o perioadă de criză.
- În imperiul întemeiat de Augustus toată puterea aparținea împăratului.
- Etapa înfloririi Imperiului Roman coincide cu sec. I-II e. n.

Întrebări și însărcinări

1. Ce a servit drept cauză pentru criza din Imperiul Roman? Care au fost consecințele ei?
2. Ce fel de politică a promovat Iulius Cezar?
3. Care erau împuternicirile principale ale împăratului roman?

Statuia din marmură a lui Octavian Augustus

? Cine a fost Octavian? Cum a devenit el Augustus?

Valul lui Hadrian din Marea Britanie – fortificație menită să apere teritoriile romane de invaziile triburilor barbare de la nord. Aspect modern.

§49. Cultura Romei

AMINTIȚI-VĂ

1. Care erau principiile de bază ale artei grecești antice?
2. Când și în urma căror evenimente au ajuns la Roma un mare număr de bogății?

Mozaic roman ce înfățișează o nucă și un șoarece

Vas roman din sticlă colorată

1. Artă. Până la mijlocul sec. I e. n. romanii trăiau destul de modest și aproape că nu foloseau obiecte de lux. Artă romană era una foarte simplă. Ea a fost influențată, într-o mare măsură, de cultura etruscilor.

Sub influența culturii eleniste, artă romană s-a schimbat simțitor, a devenit mult mai elegantă. Romanii au atins un înalt nivel de măiestrie în ceea ce privește fabricarea bijuteriilor, mozaicurilor, fabricarea sticlei, sculptura. Multe sculpturi grecești s-au păstrat până în zilele noastre datorită copiilor romane ale acestora.

Trăsătura principală a artei romane a fost aceea că ea a devenit portretistică, adică reda trăsăturile reale ale chipului omului. Acest lucru se referea atât la sculptură, cât și la pictură. Busturile în marmură ale împăraților erau instalate pe întreg teritoriul imperiului, pentru ca oamenii să-și poată vedea conducătorul.

? Prin ce se deosebea artă Romei de cea a Greciei?

2. Literatură. Cel mai mult în Roma era prețuită **artă oratorică** – capacitatea de a vorbi frumos și corect, de a ține discursuri convingătoare. Această calitate era o condiție obligatorie pentru politicieni și juriști. Unul dintre cei mai remarcabili oratori ai Romei Antice a fost **Marcus Tullius Cicero**, unul dintre contemporanii împăratului Augustus. Activitatea sa a influențat întreaga literatură romană. Și Gaius Iulius Cezar posedea un talent oratoric deosebit. Discursurile lui se deosebeau prin caracterul loc laconic, claritatea opiniei și conținut.

La început literatură romană s-a dezvoltat sub influența puternică a Greciei. Poeții romani se străduiau să copieze stilul grecilor. De asemenea, romanii traduceau în latină operele literare grecești, în special poemele lui Homer și textele spectacolelor teatralizate.

Abia pe la sfârșitul sec. II î. e. n. literatură romană și-a obținut independența. Foarte popular în texte a devenit genul satirei. În piesele satirice era luat în derâdere declinul moral și renunțarea de către romani la o viață simplă și modestă, era condamnată aspirația lor spre bogăție. Un renumit poet a fost **Titus Lucretius Carus**. El este autorul poemului „Despre natura lucrurilor”.

Forumul Roman – principala piață publică din centrul orașului

Cameea – reprezentare în relief, sculptată pe o piatră semiprețioasă sau pe o scoică

O largă răspândire în provincia romană Egipt a dobândit practica înmormântării după vechile tradiții egiptene. În mormântul celui răposat era așezat un portret al său din timpul vieții. Mai târziu ele au primit denumirea de Portretele Fayyum.

Poezia romană a cunoscut-o cea mai însemnată dezvoltare în timpul domniei lui Octavian Augustus. Renumiți poeți ai acelei perioade au fost **Virgiliu** – autorul renumitei epopei „Eneida”, și **Horatiu**, care, prin umorul său fin, a criticat nemăsurata sete a romanilor pentru viața de lux.

În anii următori, când Imperiul Roman se afla în perioada declinului său, iar un împărat nebun îl înlocuia la tron pe altul, scriitorii romani au apelat la teme de morală și filozofie. Aceștia au fost **Seneca**, **Tacit**, **Pliniu**. În afară de acestea, foarte popular era genul istoric: se scria atât despre trecutul îndepărtat, de exemplu despre campaniile lui Alexandru Macedon, cât și despre evenimente la care autorii înșiși au participat, de exemplu „Comentariile asupra războiului galic” ale lui Cezar. Cel mai renumit istoric roman a fost **Titus Livius**, autor al operei fundamentale „De la fondarea Romei”. Scriitorul de origine evreiască **Iosif Flaviu** a scris operele „Antichități iudaice”, unde a expus istoria poporului evreiesc din cele mai vechi timpuri și „Războiul evreilor”, în care a descris evenimentele legate de rebeliunea evreiască împotriva Romei din anii 66–71 e. n.

? Ce este arta oratorică? Unde ea era folosită?

3. Arhitectura. Romanii erau arhitecți și constructori iscusți. Ei știau să înalțe arcuri și cupole, care încă nu erau cunoscute în lumea antică și tot ei au descoperit o substanță de cimentare făcută pe bază de calcar. Romanii au dezvoltat principiile arhitecturale stabilite în Grecia Antică.

Cele mai renumite construcții de arhitectură și ingineresti ale Romei Antice erau apeductele, drumurile și podurile. Roma începea valorificarea noilor teritorii de la drumuri.

Drumurile romane largi, netede și drepte permiteau, în caz de necesitate, transportarea rapidă a legiunilor dintr-un colț al

Construcția unui apeduct. Apa din izvoarele de munte era transportată cu apeductul în orașe. Datorită unei înclinații nu prea mari apa curgea în jos de sine stătător, spre oraș. În case ea era adusă prin țevi din argilă sau din plumb.

Sculptura în marmură a împăratului Octavian Augustus

Drumul Appian spre Roma. Aspect modern.

imperiului în altul, transmiterea mesajelor, dezvoltarea comerțului. Multe drumuri au fost construite cu forțele legionarilor.

Construcția unui drum roman era un proces îndelungat. Mai întâi specialiștii examinau locurile. Peste râuri și prăpăstii erau construite poduri, în munți erau săpate tuneluri, în depresiuni și mlaștini era adus lut pentru a nivela locul. Apoi erau săpate două șanțuri pentru scurgere. Stratul de sol era săpat până la piatră, pe care o acopereau cu nisip și cu cretă. După aceasta erau așezate patru straturi de piatră concasată, cu o grosime de 1,5 metri. Pe partea carosabilului erau așezate pietre groase. În centru drumul trebuia să fie un pic umflat pentru ca pe el să nu se rețină apa.

? De ce pentru Roma aveau importanță drumurile calitative?

Concluzii

- Arta romană era cât se poate de simplă până când Roma nu s-a transformat într-un imperiu mondial și nu s-a familiarizat cu realizările altor culturi.
- O perioadă îndelungată literatura romană s-a aflat sub influența celei grecești.
- Romanii au atins o măiestrie deosebită în arhitectură și inginerie.

Întrebări și Însărcinări

1. Care culturi au avut cea mai mare influență asupra artei romane?
2. Numiți scriitorii de vază ai Romei Antice.
3. Tehnica de construcție a căror edificii arhitectural-inginerești a fost perfecționată de către romani? Ce funcții îndeplineau aceste edificii?

Lucrare practică.

Viața cotidiană a romanilor în epoca imperială

1. Trăsăturile generale. Viața romanilor s-a schimbat foarte mult în epoca imperială. Din cauza fluxului de bogății sosit din provinciile jefuite, romanii iroseau mulți bani pe distracții și pe obiectele de lux. Să lucrezi nu mai era avantajos. Majoritatea mărfurilor, în mare parte cerealele, soseau la un preț mic din provincii. Roma era plină de plebei, care „cereau pâine și distracții”. Distribuția gratuită a pâinii, banii și spectacolele teatralizate îi privau pe romani de dorința și necesitatea de a munci.

2. Banchetul. Banchetele erau organizate seara. La ele erau invitați muzicanți pentru a-i distra pe oaspeți. Aceștia, la rândul lor, pronunțau toasturi în cinstea gazdelor. Servitorii le turnau oaspeților vin amestecat cu apă. A bea vin neamestecat se considera un act de barbarism. Oaspeții mâncau culcați, iar mâncarea era servită cu mâna.

AMINTIȚI-VĂ

1. De ce Republica Romană a ajuns în stare de criză? Care au fost consecințele acestui fenomen?
2. Datorită cărui fapt locuitorii Romei au început să trăiască în lux?

Colosseumul roman. Aspect modern.

Cina unei familii de romani înstăriți. Desen modern.

Mozaic roman vechi, pe care sunt rediate diferite produse alimentare.

Cușetă din lemn și oase de elefant. Pe acest tip de mobilă romanii stăteau culcați și mâncau în timpul banchetelor.

Fragment din scrisoarea lui Cassius către Rufus (sfârșitul sec. I e.n.)

Tu mă întrebi despre banchetul pe care dorești să-l dai în cinstea prietenilor tăi. Deși Cicero afirmă că „cele mai puțin onorabile sunt profesiile de vânzător de pește, măcelar, bucătar, precum și profesia omului care prepară sosurile”, eu am o atitudine plină de respect față de oamenii care știu să gătească gustos și să le aducă oamenilor cele mai bune bucate. În opinia poetului Iuvenal, la banchet, petrecere demnă de o asemenea denumire, pe masă trebuie să fie prezente un homar mare cu asparagus, cartof corsican, cel mai bun chișcar pe care numai îl poate propune Sicilia, ficat de gâscă, un cocoș special hrănit pentru asemenea cazuri, cât casa de mare, un purcel bine afumat, trufe și mere. În loc de tot ce am enumerat mai sus, acord prioritate mâncărilor descrise de Apțiu în cartea sa de rețete culinare. Tu o poți găsi în cele două biblioteci publice, create de împăratul Augustus. Cine nu va fi profund impresionat atunci când va vedea pe masă aceste bucate:

Aperitiv:

- Pește sărat și ouă.
- Purcel umplut.
- Bucățele de creierași fierți în lapte cu ouă.
- Ghebe fierte cu sos, preparate cu piper pregătit în untură de pește.
- Carne de urs cu condimente din miere și sos din ulei și ouă.

Mâncăruri fierbinți:

- Carne de cerb în sos de usturoi.
- Curmale de Ierihon, struguri, ulei și miere.
- Struț în sos dulce.
- Turturică fiartă cu tot cu pene.
- Papagal umplut.
- Clătite umplute cu carne de purcel și porumbel.
- Șuncă în aluat cu smochine și frunze de dafin și unsă cu miere.

Desert

- Diverse produse de cofetărie din trandafiri.
- Smochine curățate umplute cu nucă și alune, prăjite în miere.
- Prăjituri africane calde cu vin dulce și miere.

- 1) Numele cărui suveran roman este amintit în scrisoare?
- 2) Despre care profesii se amintește în scrisoare? Ce concluzie putem face pe baza acestui text?
- 3) Despre care dulciuri de bază vorbește Cassius?
- 4) Ce fel de bucate propune Iuvenal și ce fel – Cassius? În ce constă, după părerea voastră, diferența dintre banchetele elegante și cele mai puțin elegante?
- 5) Numiți zonele din care provin ingredientele bucatelor enumerate în scrisoare: peștele, papagalul, struțul, carnea de urs, smochinele, curmalele, trufele, alunele, piperul (condiment). Despre ce vorbesc toate acestea?

3. Luptele gladiatorilor. Artă teatrală a Greciei Antice a cunoscut în Roma mai multe schimbări. Tragediile de un înalt artistism erau demonstrate în casele nobililor pentru un cerc îngust de admiratori. Publicul larg acorda prioritate reprezentațiilor comedianților, muzicanților de stradă, precum și luptelor de gladiatori de mari proporții. Se consideră că începutul lor a fost pus de către Gaius Iulius Cezar. Luptele se desfășurau pe arenă, cea mai cunoscută devenind Coliseumul din Roma. Construcția lui a fost finalizată în anul 80 e. n. Arena putea să găzduiască 50 mii de spectatori.

Luptele gladiatorilor erau organizate de un funcționar special dintre apropiații împăratului. Gladiatorii erau cumpărați ca sclavi la piață, dar și oamenii liberi puteau să devină gladiatori în mod benevol. Viitorii gladiatori erau cazați în cazărmi și tot acolo ei făceau antrenamente sub instruirea mentorilor. Există și un spital special pentru tratarea celor răniți în timpul luptelor.

Într-o singură zi puteau să aibă loc sute de dueluri între gladiatori. Duelul nu se încheia imediat cu moartea unuia dintre participanți și atunci învingătorul îl întreba pe împărat să-i păstreze sau nu viața rivalului său. Dacă împăratul ridica degetul cel mare în sus atunci omul era lăsat în viață, iar dacă îl lăsa în jos – acesta era omorât.

Spectatorii făceau pariuri în bani, fiecare având preferatul său, ceea ce sporea și mai mult interesul față de duel.

Cei mai populari gladiatori puteau conta pe un serviciu îndelungat și reușit, după încheierea căruia ei deveneau mentori pentru noii gladiatori. De multe ori ei aveau chiar și simpatizanți.

Deosebit de populare printre romani erau luptele între animalele sălbatice. Acestea erau prinse cu miile în țări îndepărtate și transportate în Roma, unde le aștepta sfârșitul.

Criminalii condamnați la moarte, precum și creștinii (în Imperiul Roman ei au fost persecutați timp de 300 de ani) erau scoși pe arena gladiatorilor unde erau ruși în bucăți de animalele sălbatice. În Roma erau organizate lupte de proporții, menite să reconstituie bătăliile istorice. Odată, pe arena plină cu apă a Coliseumului, pluteau adevărate nave de luptă – astfel era reconstituită una din confruntările navale din perioada Războaielor Punice.

? Putea fi calificat consimțământul unui roman obișnuit de a deveni gladiator drept sentință la moarte a acestuia. De ce oamenii liberi acceptau un asemenea risc?

Degetele în jos.
Pictor: Jean-Leon Gerome.

Gladiator – soldat care se lupta pe arenă pentru satisfacția spectatorilor.

Gladiator. Desen modern.

Mozaice romane vechi pe care sunt redade luptele gladiatorilor. Erau mai multe tipuri de gladiatori, fiecare dintre ei având propriul fel de echipament. Bărbatul în îmbrăcăminte albă cu dungi negre este mentorul luptătorilor.

? Cum se putea transforma viața unui gladiator de succes?

Admiratoarele îl felicită pe învingător. Desen modern.

Fragment din scrisoarea lui Cassius către Donațiu

Îți scriu din Africa, din Tamugadi, încotro împăratul nostru m-a trimis pentru a prinde animale sălbatice, deoarece poporul nostru are nevoie permanent de distracții, spre a nu da pretext pentru revolte, care costă mai mult decât orice animale sălbatice. Poporul cere spectacole din ce în ce mai neobișnuite. El s-a săturat să vadă pantere înhămate la care, elefanți ce scriu cu trompele pe nisip numele împăratului nostru, gladiatori ce se luptă cu lei. Acum ei vor să vadă cum urșii se bat cu bivoli, iar taurii cu rinocerii. Marcus, pe care tu desigur îl cunoști, mi-a povestit că la Coliseum a fost martorul unei scene îngrozitoare: șeful școlii de gladiatori l-a trimis la moarte sigură pe un om, trimițându-l să despartă un urs mare de un bivol. Atunci au murit patru oameni...

Consider că aceste jocuri sunt foarte crude, însă lumea spune că ele asigură pacea și liniștea... Pentru mult timp oare? Cu atât mai mult, cu cât prinderea animalelor de pradă devine o treabă din ce în ce mai periculoasă. În unele zone ele au dispărut complet. Vorbesc despre hipopotamii din Nubia, lei mesopotamieni, elefanții din Africa de Nord, de unde îți și scriu acum...

- ? 1) De unde scria Cassius această scrisoare? Cum numeau romanii zona respectivă?
- 2) Ce atitudine are Cassius față de distracțiile de pe arenă?
- 3) Cu ce scop și pentru cine erau organizate luptele gladiatorilor?
- 4) În ce mod prinderea animalelor pentru distracții a influențat starea naturii?

§ 50. Popoarele vecine ale Romei

1. Sarmatii. Vecini ai Imperiului Roman au fost multe popoare: celții, germanicii, dacii, sarmatii, parții. Ei au lăsat propria urmă în istorie. În perioada dintre sec. III î. e. n. și sec. III e. n. locul sciților în stepele Ucrainei a fost luat de triburile **sarmaților**. Aceștia, la fel ca cimerienii și sciții, erau un popor din grupul iranian. Modul lor de trai se deosebea puțin de cel al predecesorilor – ei erau un popor nomad, se ocupau cu creșterea animalelor, iar familiile lor trăiau în cărute (chibitce).

Sarmatii erau triburi de războinici, care adeseori îi invadeau pe vecinii lor: aceștia i-au izgonit pe sciți din stepele ucrainene, alungându-i în peninsula Crimeea, iar apoi au luptat împotriva Imperiului Roman. Arta lor militară se deosebea puțin de cea a sciților. Sciții erau, mai întâi de toate, arcași de neîntrecut, sarmatii s-au proslăvit prin cavaleria lor grea care dădea prioritate luptelor corp la corp.

Cavaleristul sarmat era apărut de o carapace alcătuită din plăci din metal sau corn și de o cască de formă conică. Drept arme aveau sulița grea și o spadă lungă de fier. Căii sarmaților, de asemenea, aveau blindaj.

Sarmatii decedați erau înmormântați în gorgane (kurgane), unde erau puse cele mai bune arme și bijuterii.

? Care popor nomad a trăit în stepele de la Marea Neagră până la sarmatii?

2. Celții. Vecinii Imperiului Roman pe teritoriile Europei Centrale și Occidentale au fost triburile **celților**. Pe pământurile Ucrainei actuale, celții au populat Transcarpatia de azi.

Pe celții care locuiau pe teritoriul de azi al Franței, romanii îi numeau **gali**. Împotriva lor a luptat Iulius Cezar. Celții – locuitori ai actualei Marii Britanii erau numiți **britoni**.

Triburile celților erau deosebit de războinice. Acestea luptau între ele și, de asemenea, năvăleau asupra popoarelor și triburilor vecine. Printre celți puteau fi întâlnite deseori femei-soldați. Cea mai cunoscută dintre ele a fost Boudica – regina celților din Britania de Est. Prin anul 60 e. n. ea a ridicat o răscoală împotriva dominației romane, însă a fost înfrântă.

Statuetă reprezentând un delfin din aur și cristal din gorganul No-gaicinski al sarmaților. Sec. I î. e. n.

Coroană de aur sarmată din gorganul de la Novocerkask

Soldați sarmați

Reconstrucția unei case celtice. Pereții erau făcuți din nuiete și unși cu lut, iar acoperișul – din paie. În centrul casei este situată vatra și un cazan pentru pregătirea mâncării.

Celții erau agricultori. Ei trăiau în așezări bine fortificate, situate pe înălțimile dealurilor. Atunci când așezările se măreau, iar pământurile din împrejurimi nu-i mai puteau hrăni pe toți membrii lor, o parte din oameni se stabileau în alte locuri. Astfel, celții s-au stabilit pe teritorii europene.

Triburile celților își alegeau la adunările generale căpeteniile care conduceau armata. În caz de necesitate (de exemplu pentru acțiuni militare), câteva triburi puteau să se unească și să aleagă regele sau regina. Toate triburile celților îi respectau pe druzii. Druzii erau preoți. Aceștia oficiau ritualurile menite să asigure supraviețuirea tribului, precum și înfăptuiau justiția. Tot ei erau păstrători ai legilor, tradițiilor și amintirii despre trecut.

Meșteșugarii celți confecționau obiecte din lemn, piatră și metal, înfrumusețate cu ornamente complicate.

? Pe baza imaginii cu reconstrucția casei celților alcătuiți o scurtă relatare despre viața dintr-o așezare celtică.

Imagine din aur a zeului-cerb al celților

Bijuterie celtică din aur care se purta la gât.

Concluzii

- În perioada existenței Imperiului Roman, în stepile ucrainene trăiau triburile sarmaților.
- Sarmații s-au proslăvit ca niște cavaleriști neîntrecuți, înfășurați într-un blindaj greu.
- Vecini ai Romei pe teritoriul Europei Centrale și Occidentale au fost triburile celților, care duceau un mod sedentar de viață și se ocupau, în mare parte, cu agricultura.

Întrebări și Însărcinări

1. Cine erau sarmații? Unde și când au trăit ei?
2. Cine erau druzii? Ce rol au jucat aceștia în societatea celtică?
3. Pregătiți scurte comunicări despre popoarele și triburile care au locuit, în perioade diferite, la hotarele Imperiului Roman. Cu ajutorul surselor suplimentare încercați să clarificați cum a influențat asupra lor această vecinătate și ce au împrumutat romanii de la ei.

§51. Fenomenele de criză ale Imperiului Roman

1. Criza Imperiului. Succesor al lui Marcus Aurelius a devenit împăratul **Commodus**, care nu poseda un talent politic. În afară de aceasta, contemporanii îl considerau un nebun. El a fost înlocuit de alți împărați, care au fost îndepărtați de la putere, deoarece nu au răspuns așteptărilor nobilimii. Astfel, sistemul de conducere, care s-a constituit în timpul domniei lui Octavian Augustus și se baza pe persoana puternică a împăratului, nu mai funcționa.

În sec. III extinderea Imperiului a încetat, el trecea prin momente de criză. Cauza principală a acestui fenomen consta în caracterul slab al sistemului de conducere a statului. O altă cauză era aceea că economia Romei se baza pe munca sclavilor. Din lipsă de noi cuceriri, deci și a noilor sclavi, nu avea cine să lucreze pe moșiile imense și în mine. Suveranii Romei încercau să sustragă bogățiile din provincii, în mod practic jefuindu-le, ceea ce ducea deseori la revolte sângeroase.

De dezordinile interne s-au folosit imediat numeroșii vecini ai Romei: provinciile de la hotarele Imperiului sufereau din cauza invaziilor triburilor germanice din partea de vest și a parților – din est. Una după alta se revoltau popoarele băștinașe din provincii: marcomanii, goții, francii, alemanii, vandalii. În a doua jumătate a sec. III, romanii au părăsit teritoriile Britaniei, Bavariei, Galiei și Siriei.

2. Reformele lui Dioclețian. Împăratul Dioclețian a înfăptuit o serie de reforme, cea mai importantă fiind divizarea Imperiului în partea de Apus și de Răsărit. Pentru un timp oarecare reformele au oprit destrămarea Imperiului și au îmbunătățit situația lui.

Reformele lui Dioclețian (anii 284–305 e. n.)

1) *Reforma politică.* În anul 286 e. n. Imperiul a fost împărțit între doi „coîmpărați”: Dioclețian conducea provinciile de răsărit ale Imperiului, cu centrul în orașul Nicomedia, iar celălalt „coîmpărat” – Maximian – cele occidentale cu centrul la Mediolanum. În anul 293 e. n. sistemul de conducere dublă a fost transformat în tetrarhie (în traducere

AMINTIȚI-VĂ

1. Când Roma s-a transformat în Imperiu?
2. Care erau împuternicirile împăratului roman?
3. Numiți popoarele vecine ale Romei.

Bustul în marmură al împăratului Commodus, având chipul eroului Hercule. Commodus se considera un soldat renumit, ieșea cu cea mai mare plăcere pe arena gladiatorilor din Colosseum și ucidea animalele sălbatice.

Palatul lui Dioclețian (Orașul Split, Croația). Aspecti modern

Capul din marmură al lui Dioclețian.

Ca urmare a reformei lui Dioclețian, guvernatorii din provincii au fost privați de putere militară. Serviciul militar pe principii benevole a fost lichidat. Efectivul total al armatei a atins cifra de un milion de persoane. Legiunile erau conduse numai de militari profesioniști. Șefii tuturor subunităților militare se supuneau nemijlocit auguștilor și cezarilor.

din greacă – „puterea celor patru”), care avea la bază principiul numirii oamenilor în posturi înalte pentru meritele lor. Imperiul Roman era condus deja de către doi auguști, Dioclețian și Maximian, și de doi consilieri ai acestora – Gaius Galerius și Constantius Chlorus. Însăși Dioclețian a devenit purtător al titlului „dominus” (stăpân), iar sistemul creat de el a primit denumirea de **dominat**.

? De ce Dioclețian a împărțit conducerea Imperiului?

- 2) *Reforma administrativă*. Vechile provincii au fost reorganizate în unități mai mici. Imperiul Roman număra deja circa 100 de provincii noi. Zece-douăsprezece provincii erau unite în dieceze – unități administrative teritoriale. În total erau 13 dieceze conduse de guvernatori, care, la rândul lor se subordonau tetraarhilor. Această distribuție a separat în totalitate puterea militară de cea civilă, a simplificat apărarea și controlul asupra provinciilor, a slăbit puterea guvernatorilor și a provinciilor.
- 3) *Reforma militară*. Dioclețian a reorganizat armata romană și a divizat-o în două părți:
 - trupele mobile regulate, care se aflau pe lângă fiecare din cele patru tetraarhii și erau compuse parțial din infanteriști, iar în cea mai mare parte – din cavaleria grea;
 - grănicerii și trupele de coastă, care erau formate pe baza recrutării anuale a cetățenilor romani. În aceste formațiuni își satisfăceau serviciul militar și barbarii, al căror număr în armata romană creștea în permanență.
- 4) *Reforma financiară*. Au fost scoase din circuit monedele devalorizate și cele false. În anul 294 a început fabricarea noilor monede de aur, iar ulterior și a celor de argint. Însă această reformă a suferit un eșec. Noile monede au

dispărut imediat din circuit (populația le puna deoparte pentru „zile negre”) și Dioclețian a fost nevoit să reia fabricarea monedelor obișnuite, cu o valoare mai scăzută.

- 5) *Reforma prețurilor.* Intenționând să oprească creșterea prețurilor, în anul 301 Dioclețian a emis o lege referitoare la prețurile maxime, conform căreia erau stabilite prețuri fixe la produsele alimentare, servicii și mărfurile de primă necesitate. Pentru creșterea prețurilor sau tănuirea mărfurilor se prevedea pedeapsa cu moartea. A fost introdus, de asemenea, un salariu fix pe întreg teritoriul Imperiului pentru muncitori, meșteșugari și funcționarii de stat. Însă legea nu a reușit să oprească creșterea prețurilor.
- 6) *Reforma fiscală.* În anii 239–290, pentru a determina numărul contribuabililor, a fost efectuat recensământul general al populației Imperiului. După aceasta a fost introdus impozitul unic pe cap de locuitor. De la plățirea taxelor erau scutiți numai locuitorii Romei. Suma anuală a impozitelor era stabilită pentru o perioadă de cinci ani și numai după aceasta ea era revăzută.
- 7) *Reforma religioasă.* În Imperiul Roman a fost întreprinsă încercarea de a aplica cultul împăratului, unic pentru întreg imperiul. Dioclețian și-a ales drept protector al său pe Zeus, iar Maximian – pe Hercule. Împărații erau venerați ca niște zei, în fața statuilor lor erau oficiate servicii divine. Lor li se adresau folosind cuvintele „stăpân” și „zeu”. Creștinii nu au fost de acord cu aceasta. Împotriva lor au fost emise patru decrete, care interziceau adunările creștinilor, obligau să fie incendiate bisericile și arse cărțile sfinte. Sub amenințarea de a fi omorâți creștinii trebuiau să renunțe la credința lor.

Se știe că împăratul roman Dioclețian este primul care a limitat la 20 de ani durata maximă a perioadei în care o persoană putea să fie împărat, el fiind și singurul care a respectat această normă. După ce Dioclețian a părăsit tronul de împărat, el s-a stabilit pe moșia sa din Split (Croatia modernă) și a trăit acolo în singurătate. Când au încercat să-l convingă să se întoarcă la putere, el a răspuns: „Dacă ați vedea ce varză am crescut eu, nu mi-ați mai face asemenea propunerii!”.

Reconstituire modernă a înfățișării unui pretorian, soldat din garda personală a împăraților romani. Pretorienii erau o forță politică puternică în Roma Antică. Ei au adus pe tron sau au îndepărtat de la putere mulți împărați. Legenda spune că în fruntea pretorienilor lui Dioclețian s-a aflat Sfântul Sebastian.

Concluzii

- De la finele sec. II Imperiul Roman a intrat într-o îndelungată criză.
- Cauzele crizei erau imperfecțiunea sistemului de conducere și gestionarea ineficientă a economiei, bazată pe jefuirea provinciilor și munca sclavilor.
- Reformele lui Dioclețian au îmbunătățit pentru un anumit timp situația Imperiului.

Întrebări și însărcinări

1. Care au fost cauzele crizei Imperiului Roman?
2. Cum s-a manifestat criza Imperiului Roman?
3. Numiți cele mai importante reforme ale lui Dioclețian. Cum au ajutat ele la depășirea crizei?

§52. Căderea Imperiului Roman de Apus

AMINTIȚI-VĂ

1. Numiți trăsăturile de bază ale credințelor și religiilor vechilor romani.
2. De ce în perioada domniei împăratului Dioclețian creștinii au fost persecutați?

Din cauza persecuțiilor permanente, adunările creștinilor se făceau în secret. De multe ori ele aveau loc în încăperi subterane – catacombe. Acest lucru a trezit mai multe zvonuri printre romani. De exemplu, se considera că, deoarece în Sfânta Taină a liturghiei – Euharistia este vorba despre „trupul și sângele lui Hristos”, oamenii neștiind că aceasta semnifică, de fapt, pâine și vin, credeau că creștinii cu adevărat mănâncă oameni. În cele din urmă, în anul 313, împăratul Constantin a emis Edictul de la Mediolanum, care a egalat creștinismul cu alte religii și a pus capăt persecutării creștinilor. În anul 380 împăratul Teodosiu I a recunoscut creștinismul ca religie de stat.

1. Creștinismul. Creștinismul a apărut în Palestina în timpul domniei împăratului Octavian Augustus. La acea vreme a apărut Isus din Nazaret, care îi învăța pe oameni să-L iubească pe Dumnezeu și pe aproapele lor. El se numea pe Sine Fiul Omului, iar continuatorii L-au numit Mesia.

Isus propovăduia că împărățiile pământești sunt trecătoare, iar unica împărăție veșnică este Împărăția Cerurilor. Autoritățile romane considerau noua învățătură ca fiind periculoasă, deoarece se temeau că aceasta îi va ridica pe oameni la revoltă. Isus a fost omorât, însă continuatorii și ucenicii săi afirmă că l-au văzut după moarte. Credința în Învierea Fiului lui Dumnezeu a dat naștere unei noi religii – creștinismul.

Ucenicii lui Isus, apostolii, au răspândit învățăturile Lui în întreg Imperiul. Ei spuneau că noua religie este deschisă fiecărui om hotărât să primească botezul. Autoritățile îi persecutau pe creștini, mulți dintre ei acceptând moartea de mucenic. Aceasta nu a împiedicat creștinismul să se răspândească, în decurs de 300 de ani, în Egipt, Siria, Asia Mică, Grecia și în alte zone ale Imperiului. Unii creștini din Egipt au preferat să meargă în pustiu pentru a evita urmările, trăind în singurătate. Astfel au apărut primii călugări și mănăstirile.

- ?
- 1) Care credință a stat la baza creștinismului?
 - 2) Cine erau apostolii?

2. Domnia lui Constantin cel Mare. Succesorul lui Dioclețian, împăratul Constantin, a încercat să refacă Imperiul folosind influența crescândă a creștinismului. Această religie urma să devină baza noii culturi a Imperiului, care să favorizeze unificarea lui. Convocându-i pe episcopi, împăratul i-a obligat să elaboreze noi dogme (reguli) bisericești și să întemeieze o organizație puternică. Acest lucru a avut loc în anul 325, la Primul Conciliu Ecumenic de la Niceea. La acest conciliu a fost alcătuit **Simbolul credinței** – dogmele unice pentru întreaga creștinătate, care urmau să fie respectate de fiecare om credincios. Acest lucru a permis să fie evitată fărâmițarea religiei și a bisericii în mai multe organizații aflate în conflict una cu cealaltă.

Constantin avea o atitudine loială față de creștini, pe care îi considera mai puțin depravați și egoiști în comparație cu

Statuia din bronz a împăratului Constantin lângă Templul din York (Marea Britanie). Inscripția de pe pedestal este legată de o legendă. Ea spune că în ajunul unei importante bătălii Constantin a avut un vis, în care a văzut pe cer un semn cu numele lui Isus Hristos și inscripția „Sub acest semn vei învinge”. Constantin a dat ordin ca acel semn să fie desenat pe scuturile oștenilor săi și din acea bătălie a ieșit într-adevăr învingător.

Imaginea cu peștele și Monograma lui Hristos erau simbolurile folosite de primii creștini

romanii. El a făcut din creștinism o religie de stat și sprijinea bisericile. Însă Constantin s-a convertit la creștinism abia înainte de moarte.

În anul 330 Constantin a transferat capitala Imperiului de la Roma în orașul Bizanț, însă aceasta a complicat și mai mult situația în stat și a accelerat procesul declinului său. Între timp, noua capitală, numită în cinstea împăratului Constantinopol, se îmbogățește și după mărimea și patosul ei nu ceda în fața Romei.

? Cine și când a transferat capitala Imperiului de la Roma în orașul Bizanț?

3. Căderea Imperiului Roman de Apus. În anul 395 împăratul **Teodosiu I** a împărțit Imperiul între cei doi fii ai săi, sperând că acest lucru îi va permite să apere mai bine hotarele statului. Astfel au apărut **Imperiul Roman de Apus** și **Imperiul Roman de Răsărit**. La acea vreme barbarii constituiau cea mai mare parte din populația Imperiului Roman. Cu permisiunea împăratului, ei se stabileau pe teritoriul Imperiului, slujeau în armata imperială contra plată. În același timp, o altă parte din barbari invadează permanent teritoriul Imperiului și lupta împotriva apărătorilor lui – de asemenea barbari. Triburile barbare se strămutau mai departe înspre nord, sub presiunea hunilor nomazi veniți din stepele asiatice. În curând Imperiul Roman de Apus s-a ciocnit de năvala triburilor hunilor. În anul

Teodosiu I – ultimul împărat al Imperiului Roman unit

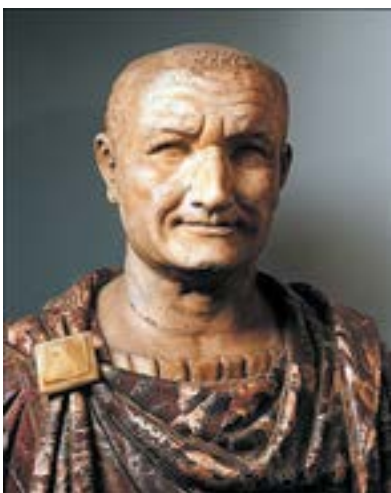
Romanii și aliații lor – barbarii în
bătălia de pe Câmpiile
Catalaunice. Desen modern.

Călăreț hun.
Desen modern.

451 a avut loc Bătălia de pe Câmpiile Catalaunice din Galia. În ea, armata romană, sub conducerea lui Flavius Aetius s-a opus hunilor în frunte cu conducătorul lor, Atila. Această bătălie s-a încheiat fără învingători, însă romanii au reușit să oprească înaintarea hunilor. Acest lucru nu a ajutat însă la salvarea Imperiului. În **anul 410** Roma a fost jefuită de triburile barbare ale goților, iar în **anul 455** – de cele ale **vandalilor**. În anul 476 căpetenia goților, Odoacru, îl obligă pe Romulus Augustus să abdice de la tron. În următoarele decenii, pe teritoriile Imperiului Roman de Apus s-au instaurat **regatele barbare**, pe baza cărora s-au format ulterior statele europene medievale.

Romulus Augustus – ultimul
împărat al Imperiului Roman de
Apus

Concluzii

- Timp de 300 de ani pe teritoriul Imperiului Roman s-a răspândit o nouă religie – creștinismul.
- În anul 395 Imperiul Roman a fost divizat în două părți. Astfel au fost întemeiate Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit.
- Anul 476 este considerat data căderii Imperiului Roman de Apus.

Întrebări și însărcinări

1. Care a fost destinul creștinilor până când creștinismul nu a fost egalat în drepturi cu alte religii?
2. De ce Constantin acorda o atenție deosebită edificării bisericii creștine?
3. În ce condiții a avut loc căderea Imperiului Roman de Apus?

§53. Slavii și vecinii lor

1. Istoria slavilor. Procesul de formare a strămoșilor ucrainenilor – a triburilor slave, a început concomitent cu înflorirea Greciei și Romei antice. Slavii sunt o populație autohtonă, adică locală în Europa de Est.

Arheologii au confirmat faptul că strămoșii slavilor trăiau în zona de pădure și de silvostepă ale Ucrainei încă din epoca bronzului. Aceștia erau vecini ai nomazilor de stepă: cimerienilor, sciților, sarmaților, goților, hunilor.

AMINTIȚI-VĂ

1. Când și-a încetat existența Imperiul Roman de Apus?
2. Cine au fost cimerienii, sarmații, sciții? Când și unde au trăit ei?

Pământurile ucrainene în perioada Marii migrații a popoarelor din sec. II-V.

- ?
- 1) În văile căror râuri este situată patria de origine a slavilor? În ce direcții s-au îndreptat ei în sec. V-VII?
 - 2) Cum se numeau cele mai mari triburi slave din sec. VI?
 - 3) Numiți direcțiile migrației hunilor și a goților.
 - 4) Găsiți pe hartă hotarele așezărilor anților. Pe valea căror râuri au trăit ei?

Gospodăria slavilor. Desen modern.

Reconstituire modernă a unei așezări a slavilor antici.

Marea migrație a slavilor – procesul migrației slavilor vechi pe teritoriul Europei de Est, de Sud și Centrale, care a durat în perioada sec. V-VII și este o parte componentă a Marii migrații a popoarelor.

Plug primitiv. Desen modern.

În sec. IV-VI î. e. n. sciții i-au supus pe slavi, impunându-i să plătească tribut în cereale și sclavi.

Istoricii antici, de exemplu Tacit, amintesc de slavi sub numele de venzi. În sec. II, în direcția de est spre Volâni au migrat triburile germanice ale goșilor, nimicind popoarele slave, iar de acolo, pe valea râului Bugul de Sud, au ieșit la stepele de la Marea Neagră. Salvându-se din calea goșilor, venzii fugeau înspre pragurile Nistrului și Niprului. Astfel, teritoriul așezărilor slave a fost tăiat de către goți în partea de est și de vest. Ulterior ei s-au dezvoltat de sine stătător cu trăsături specifice numai lor, ceea ce a dus în cele din urmă la formarea anșilor de la pragurile Niprului și a sclavinilor de la Nistru și Volâni. De anți este legată existența alianței militaro-politice, numită Alianța anșilor. Renumitul istoric ucrainean, M. Hrușevskyi, afirma că anții sunt strămoșii poporului ucrainean.

Până la finele sec. IV, pe teritoriul Ucrainei a existat o cultură mixtă slavo-gotico-sarmată (cultura arheologică Cerneahov). Această cultură a dispărut după Marea migrație a popoarelor cauzată de invazia hunilor în stepele de la Marea Neagră în anul 375. Migrația a cuprins aproape întreaga Europă și a schimbat esențial aspectul ei politic, cul-

tural și etnic.

O parte componentă a ulterioarei migrații a popoarelor a fost Marea migrație a slavilor din sec. V-VIII. Mai întâi, anții și sclavinii au trecut pe malul de sud al Dunării și s-au așezat în posesiunile bizantine din balcani. Ei au dat naștere ramurii slavilor de răsărit. O parte dintre sclavini au plecat mai departe spre apus și au ajuns la râurile Odra și Elba. Astfel au apărut slavii apuseni. Slavii care au rămas în zona Niprului au format ramura slavilor de sud. Majoritatea goșilor au plecat în occident, ajungând pe teritoriile actualei Spanii, iar o parte dintre ei s-au stabilit în Munții Crimeei.

- ? 1) Cine au fost anții și sclavinii? Unde au trăit ei?
2) Când a avut loc Marea migrație a slavilor?

2. Economia. Slavii duceau un mod de viață sedentar. Ei semănau secară, grâu, orz, ovăs, mei, leguminoase. Ei cultivaau și legume. De exemplu gulia era o cultură răspândită

precum cartoful în zilele noastre), ridichea, ceapa, usturoiul, varza. În afară de aceasta, ei cultivau in, cânepă din care confecționau stofe.

Slavii din prima jumătate a mileniului I î.e.n. foloseau două sisteme agricole: de ardere-plantare și de pârlăogă. Sistemul de ardere-plantare era caracteristic pentru zonele silvice. El consta în aceea că în primul an pădurea era tăiată, iar rădăcinile copacilor scoase. După ce copacii se uscau ei erau arși. Apoi noul teren era prelucrat – cenușa era amestecată cu stratul superior al solului. După aceasta terenul era însămânțat cu cereale. Pământul lucrat în acest mod dădea recolte înalte timp de trei-patru ani. După aceasta era curățită o nouă suprafață de pădure, iar terenul vechi era abandonat.

În zonele de silvostepă era răspândit sistemul „de pârlăogă”. Terenul era însămânțat timp de câțiva ani, iar după epuizarea lui se trecea la altul. Pentru lucrarea pământului era folosit plugul primitiv cu capăt de fier – brăzdar.

În afară de agricultură, un loc însemnat în economia slavilor de răsărit îl ocupa creșterea animalelor. Pădurile și mlaștinile din împrejurimi erau bogate în animale și păsări, iar în râuri era mult pește. Un rol aparte îl avea stupăritul (strângerea mierii de la albinele sălbatice).

? Numiți principalele tipuri de activitate la slavii vechi.

Slavii, în calitate de comunitate etnică, se încadrează în mai multe culturi arheologice: **Cerneahov**, **Zarubineț**, **Kieveană** și altele. Dintre toate se evidențiază cultura Cerneahov, care a existat în sec. II-V. Ea este caracterizată ca o cultură provincială romană, deoarece datorită vecinătății cu Roma s-a perfecționat tehnica agricolă, s-a dezvoltat meșteșugăritul (a început producerea sticlei, a obiectelor de lux) și comerțul.

3. Așezările și locuințele. Așezările slave erau situate, de obicei, în apropierea râurilor. Aceste așezări erau nu prea mari și de cele mai ori nu erau fortificate. Așezările fortificate erau construite mai ales în locurile care sufereau din cauza năvalei nomazilor.

Cele mai răspândite tipuri de locuințe erau colibe și semicolibe cu pereți unși cu lut, precum și casele cu pereți din nuiele de salcie și lut. Acoperișul era făcut din paie sau stuf. Amenajarea locuințelor nu era bogată: lavițe de-a lungul pereților, o masă, un pat în spatele cuptorului, cuptorul (uneori vatra deschisă). În apropiere de locuințe slavii săpau gropi care țineau loc de canalizare, cu adâncimea de până la doi metri.

Ceramică din perioada culturii Cerneahov

Vase din perioada culturii Zarubineț

Reconstituire modernă a unei locuințe din perioada culturii Cerneahov

Svarog.
Pictor: Andrei Șișkin.

Stribog.
Pictor: Andrei Șișkin.

Proroc.
Pictor: Andrei Șișkin.

4. Religia. Nu este pe deplin clar dacă slavii sau strămoșii lor au avut vreun sistem de scriere. De aceea s-au păstrat foarte puține date despre cultura și religia lor.

Slavii credeau în existența multor divinități, spirite, forțe supranaturale. La fel ca alte popoare, slavii considerau că Universul este compus din trei părți: cea de sus – cerească, cea de mijloc – pământescă și cea de jos – lumea de dincolo. În cer, după părerea lor, trăiesc zeii și spiritele bune, pe pământ – oamenii și diverse ființe mistice, iar lumea subterană este locul spiritelor rele și al celor morți.

Lumea de sus, cea cerească, era condusă de **Svarog** și **Stribog**. Svarog cel luminat era o întruchipare a stării liniștite, senine și bine dispuse spre oameni a cerului. „Zel-tată” Stribog, întruchipa o forță a întunericului, care putea să facă atât bine, cât și rău.

La nivelul mijlociu dintre cer și pământ acționau fiii lor. **Dajbog**, fiul lui Svarog, era zeul luminii solare, al căldurii și al fertilității în general („zeul arșiței”). El era responsabil de agricultură și ordinea socială. **Perun**, fiul lui Stribog, era zeul fulgerului. Slavii îl considerau și zeu al soldaților. Perun-fulgerătorul se plimba pe cer cu un car. Urmă a carului său este fulgerul, iar tunetul este sunetul emis în timpul mișcării carului.

Personalitățile principale ale lumii de dincolo erau **Rod** – stăpânul pământului și a tot ce este viu, și **Veles** – stăpânul lumii de apoi.

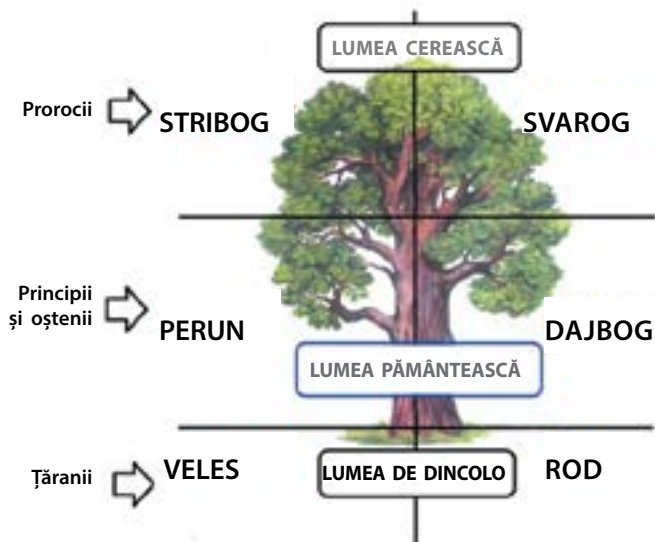
Dintre zeitățile lumii de dincolo făcea parte, probabil, și Pământul-Mamă, zeiță a pământului, recoltei, Marea Mamă a tot ce este viu. Zeița **Mokoš** era intermediară între lumea cerească, cea pământescă și lumea de dincolo.

Grupul de zeități nu a rămas unul stabil pe parcursul întregii istorii slave. Transformările în economie și în viața social-politică au cauzat și schimbări în ierarhia zeilor: cele maienerate erau zeitățile lumii de mijloc, de care depindea nemijlocit viața tribului. Acest proces s-a intensificat în timpul Marii migrații a popoarelor. De exemplu, s-a schimbat esențial cultul lui Veles: el a început să fie considerat zeul animalelor, iar cu timpul – și al comerțului. Deseori, în calculele lor, slavii din vechime foloseau animalele și Veles a devenit protectorul negustorimii și al relațiilor contractuale. El a devenit, de asemenea, zeul recoltei, deoarece, după cum credeau slavii, rămășițele îngropate în pământ păzesc recolta. Ultimul snop din timpul secerișului era lăsat întotdeauna pe câmp pentru Veles.

De cultul lui Veles erau legate și cunoștințele **prorocilor**. Proroci erau numiți preoții.

? Numiți zeitățile principale ale vechilor slavi.

Apariția conducătorilor militari cu subunitățile lor și crearea temeliei puterii de stat a condus la faptul că în prima jumătate a mileniului I slavii au început să-l considere pe Perun zeu principal. La aceasta s-a referit istoricul bizantin Procopie din Cezareea, atunci când scria că anții și sclavinii „consideră că numai un singur zeu – creatorul fulgerelor, este stăpânul întregului univers și-i aduc în jertfă tauri și alte animale”.

Dajbog.
Pictor: Andrei Șișkin.

Perun – zeul fulgerului.
Pictor: Andrei Șișkin.

Veles.
Pictor: Andrei Șișkin.

Principalele zeități ale slavilor

Concluzii

- Slavii erau o populație locală din zonele de pădure și de silvostepă ale Ucrainei. Scriitorii din antichitate îi numeau pe slavi veneți.
- O parte componentă a Marii migrații a popoarelor a fost Marea răspândire (migrație) a slavilor în sec. V-VII.
- Slavii duceau un mod de viață sedentar. Ei se ocupau cu agricultura, creșterea animalelor, practicau pescuitul, vânătoarea și stupăritul. Un rol important în viața lor l-a avut credința în diferite zeități.

Întrebări și însărcinări

1. Ce înseamnă Marea migrație a popoarelor? Care eveniment este considerat începutul acestui proces?
2. Unde au trăit slavii până la răspândirea lor?
3. De ce în a doua jumătate a sec. I slavii au început să-l venereze cel mai mult pe Perun – protectorul soldaților?

Verificarea cunoștințelor

Varianta 1

Varianta 2

1

2

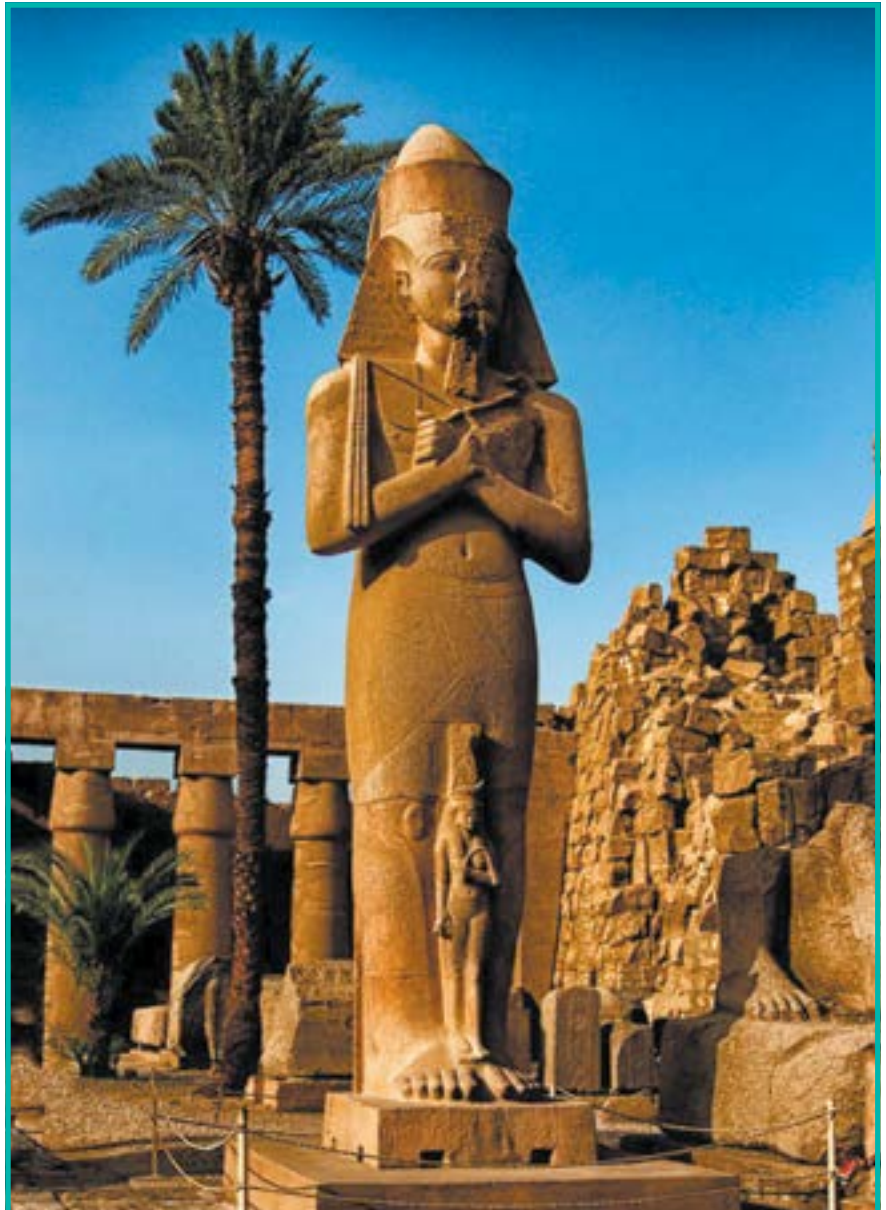
1. Numiți cele trei perioade din istoria Romei Antice.
2. În care două mari grupuri era împărțită populația Romei?
3. Datorită cărui fapt Roma a obținut însemnate posesiuni teritoriale?
4. Numiți fenomenele de criză ale Republicii Romane în sec. I î. e. n. și cauzele lor.
5. Cine a fost Gaius Iulius Cezar?
6. De la care dată romanii au început numărătoarea propriei istorii?
7. Cine a fost primul împărat al Romei? Care a fost titlul său oficial?
8. De ce romanii erau porecliți „mâncători de terci”?
9. Prin ce s-a manifestat criza Imperiului Roman?
10. Numiți popoarele care trăiau la hotarele Imperiului Roman.
11. Cine erau slavii? Numiți ocupațiile lor principale. Căror zeități se închinau ei?
12. Plasați evenimentele în ordine cronologică.
 - Criza Imperiului Roman
 - Nașterea lui Isus Hristos
 - Acordarea drepturilor cetățenești tuturor locuitorilor Imperiului Roman
 - Divizarea imperiului Roman în două părți
 - Recunoașterea oficială a creștinismului
13. Completați tabelul despre sistemul de guvernare a Republicii Romane.

Denumirea	Atribuții
Senatul	
Doi consuli	
Adunarea Poporului	
Tribunii militari	

14. Activități cu ilustrațiile.
În care ilustrație este redat legionarul roman și în care – gladiatorul? Argumentați-vă alegerea.

Generalizarea cursului

CONTRIBUȚIA CIVILIZAȚIILOR, CULTURILOR ȘI A POPOARELOR ANTICE LA ISTORIA OMENIRII

§54. Contribuția civilizațiilor, culturilor și popoarelor antice la istoria omenirii

Primii oameni pe teritoriul Americii de Nord acum 12 mii de ani. Desen modern

Secure din epoca neoliticului

Figură paleolitică a unei femei cunoscută ca Venus din Willendorf

1. Civilizațiile antice și civilizațiile moderne. Studiind istoria, noi am parcurs calea de la apariția primelor ființe asemănătoare omului, care încă urmau să devină oameni, până la căderea unui mare stat – Imperiul Roman și începutul formării poporului ucrainean.

Ați aflat că rezultatul principal al îndelungatei ere preistorice a fost apariția omului de tip modern. Principala trăsătură a omului a fost aceea că el a devenit creator. Omul a început să studieze, iar mai apoi să transforme natura și să-și exprime atitudinea față de ea prin intermediul artei și al religiei. Omul a însușit agricultura și creșterea animalelor, a învățat să construiască clădiri și orașe.

La hotarul mileniilor IV-III î. e. n. au apărut primele civilizații și primele state. O mare realizare a omenirii a fost scrisul, oamenii s-au deprins să trăiască în comunități mai mari, să-și coordoneze interesele proprii cu cele ale altor oameni.

Fiecare civilizație a fost irepetabilă și, în același timp, toate au avut trăsături comune. În sec. VI î. e. n. s-au produs importante schimbări în culturile popoarelor vechi. În Persia, India, China apar noi învățături religioase – zoroastrismul, budismul și confucianismul, iar în Grecia ia naștere filozofia. Aceasta a fost o perioadă de mare avânt spiritual pentru popoarele antice, ceea ce a favorizat un mare salt cultural.

Civilizația modernă este legată de istoria lumii antice, unde își au începuturile popoarele și statele, limbile și culturile.

Civilizația europeană, parte a civilizației mondiale moderne, a dezvoltat patrimoniul cultural și politic al Antichității și a moștenit una dintre religiile mondiale, care a luat naștere în interiorul ei – creștinismul. În actuala civilizație chineză este prezent confucianismul, iar în civilizațiile Asiei de Sud-est – budismul.

Cuvântul „civilizație” are vechi rădăcini latinești, la fel ca noțiunile bine cunoscute nouă de „cultură”, „constituție”, „republică”. Din Grecia Antică provin cuvinte și fenomene ca „politică”, „democrație”, „filozofie”, „strategie”.

Imagine paleolitică a calului din Peștera Lascaux, Franța

Reconstituire modernă a locuințelor tripoliene

În Grecia a fost formulată ideea că „omul este măsura tuturor lucrurilor”, iar în Roma a fost întreprinsă tentativa de a argumenta și a apăra drepturile omului. Lumea antică a dat exemple de orânduire republicană, democrație, a arătat chipul adevărat al cetățeanului, care poate să îmbine cu înțelepciune drepturile și obligațiile. În civilizațiile vechi au fost puse temelile multor științe moderne: matematica și astronomia, medicina și fizica, istoria și filozofia. Tot în condițiile acestor civilizații s-au constituit anumite opinii referitoare la frumusețe, care a fost preluată în ulterioara ei dezvoltare de către artă, au fost create arhitectura și teatrul, muzica și poezia. Este greu să ne imaginăm, de exemplu, literatura modernă fără ideile mitologiei antice.

Istoria lumii antice demonstrează cât de fructuoasă poate fi interacțiunea pașnică a civilizațiilor. În zilele noastre simțim în mod deosebit unitatea oamenilor. Datorită dezvoltării tehnicii, noilor feluri de transport, mijloacelor de informare în masă, popoarele și țările s-au pomenit strâns legate între ele. Evenimentele importante pot deveni în scurt timp o realizare a tuturor locuitorilor planetei. Calculatoarele au creat în jurul globului pământesc o rețea de transmitere a informațiilor și cunoștințelor. A apărut o civilizație informațională unică, numită globală sau universală.

Însă nu trebuie să uităm că aceste realizări ar fi fost imposibile fără eroismul și ingeniozitatea primilor navigatori, astronomi, savanți. Ei au învățat nu numai să vadă, ci și să analizeze lumea din jur, riscau să plece în ținuturi necunoscute având drept călăuză numai stelele și legendele despre îndepărtatele bogății nevăzute.

Tablă de joc și fise descoperite în timpul săpăturilor efectuate în orașul Ur (Sumer).

Zaruri de joc din teracotă din Mohenjo-daro

Fragment de pictură murală din mormântul faraonului Akhenaton

Bustul reginei egiptene, Nefertiti – soția faraonului Akhenaton

Statuetă a asiriană a lui Pazuzu – spirit rău..

Primii cetățeni din istorie și-au apărut nu o singură dată locuințele de dușmanul ce părea de neînving.

La baza actualei civilizații mondiale se află patrimoniul lumii antice. Istoria constituie legătura dintre trecut, prezent și viitor.

2. Realizările vechilor civilizații și popoare.

Egipt

- minunile lumii – piramidele și Marele Sfinx
- sistemul ramificat de irigare în agricultură
- cunoștințe științifice însemnate acumulate în medicină, astronomie și matematică
- inventarea scrierii hieroglifice
- inventarea papirusului și a cernelii colorate
- formarea religiei și a mitologiei caracterizate prin complexitate
- efectuarea numeroaselor descoperiri de uz printre care s-au numărat perucile, cosmetica, instrumentele chirurgicale, foarfecile și pasta de dinți

Mesopotamia

- Sumer – cea mai veche civilizație, aici au apărut cele mai vechi orașe-state
- crearea ziguratelor
- crearea sistemului ramificat de irigare în agricultură
- scrierea primelor legi
- inventarea roții
- crearea sistemului de scriere cuneiform
- înființarea bibliotecilor
- inventarea primului joc de masă

Asiria

- primul imperiu puternic din Orientul Antic, care se menținea datorită forței militare
- armată profesionistă împărțită în genuri de arme
- folosirea în masă a armelor din fier
- înființarea celei mai mari biblioteci de la acea vreme în care se păstrau cărți de argilă

Persia

- cel mai mare și mai puternic imperiu din Orientul Antic
- sistemul drumurilor de stat („calea regală”)
- crearea primului serviciu de stat al poștei
- apariția religiei – zoroastrismului

Fenicia

- crearea primului alfabet
- descoperirea vopselei purpurii și a sticlei colorate

Templul Erehteion din Atena.
Aspect modern.

Ruinele orașului elenistic Palmira.
Aspect modern.

- dezvoltarea navigației – prima încercare reușită atestată de a face înconjurul Africii
- colonizarea zonei țărmului mediteranean și comerțul cu staniu din actuala Mare Britanie înspre Persia
- întemeierea orașului-stat Cartagina

Israel

- formarea religiei monoteiste
- crearea Vechiului Testament – prima parte a Bibliei
- construcția Templului din Ierusalim

India

- orașele planificate și asigurate din punct de vedere vital (apeduct, canalizare)
- în orașele civilizației Harappa au fost descoperite zaruri de joc cu puncte pe laturi
- sanscrita – singura formă păstrată până în zilele noastre a limbii indo-europene unice de odinioară
- crearea celor mai vechi cărți religioase – Vedele
- apariția budismului – una dintre religiile mondiale
- sistemul de divizare a societății în caste, care există până în prezent
- descoperirea cifrelor actuale
- inventarea jocului de șah

China

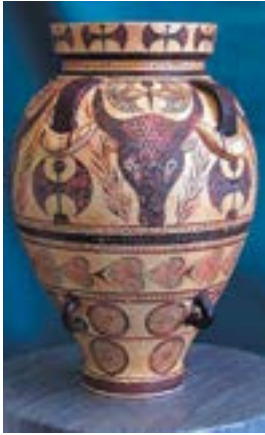
- construcția Marelui Zid Chinezesc și înhumarea unicală a împăratului Qin Shi Huangdi (armata de teracotă)
- în perioada dinastiei Qin pentru prima dată a fost creat statul chinez unic
- au apărut taoismul și confucianismul
- descoperirea mătăsii, hârtiei, lacului, compasului, tăieștilor, ceaiului, scării

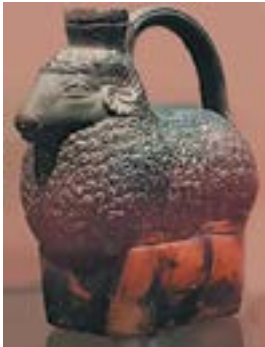
Partea superioară a coloanei cu tauri a Palatului regal din Persepolis

Statuia în bronz a unui cal de mărime naturală, înălțată în perioada dinastiei Han

Vas minoic. Securile cu două tășuri se numesc labrys.

Vas din ceramică din Olbia

- au fost puse bazele scrisului chinez modern
- a fost amenajat Marele Drum al Mătăsii de la est la vest

Grecia

- a păstrat anumite realizări ale civilizațiilor minoică și miceniană
- a luat naștere și s-a dezvoltat mitologia
- au fost scrise renumitele poeme „Iliada” și „Odiseea” (Homer)
- apariția polisului – comunitate orășenească autoadministrată
- s-au constituit pentru prima dată noțiunile „democrație” și „cetățean”
- au fost stabilite canoanele (regulile) în arhitectură și sculptură după care lumea se conduce și în prezent
- a fost formulat principiul că legile sunt unice pentru toți
- a luat naștere filozofia ca știință și au fost puse bazele altor științe
- au fost construite primele teatre, scrise primele tragedii și comedii
- apariția și dezvoltarea artei oratorice
- a fost inițiată organizarea Jocurilor Olimpice
- exemplul lui Alexandru Macedon, ca un comandant de oști renumit, s-a păstrat timp de zeci de secole
- interacțiunea dintre civilizația greacă și civilizația Orientului, înflorirea culturii elenistice și ca urmare – apariția culturii universale

Roma

- s-au pus temeliiile actualei civilizații a Europei Occidentale
- dreptul roman și sistemul dezvoltat al justiției

Poarta Leilor ce permitea accesul în acropola cetății Micena. Aspect modern.

Arcul de triumf al lui Constantin de la Roma. Aspect modern..

Portul din Cartagina. Reconstituire modernă.

- latina – limba medicinei, a biologiei și dreptului; normele gramaticale ale limbii latine au devenit baza grupului romanic al limbilor europene
- ideea și orânduirea republicii
- imperiul mondial
- începuturile autoadministrării orașenești
- arta construcției drumurilor și apeductelor
- elementele arhitecturii – arcul, cupola; folosirea cimentului
- arta militară
- dezvoltarea literaturii care abordează problemele fundamentale ale societății
- apariția creștinismului și a bisericii creștine.

Statuia antică de marmură cunoscută ca Nike din Samothrace. O reprezintă pe zeița victoriei, Nike. Este considerată una dintre operele de artă desăvârșite ale Antichității.

Concluzii

- Cursul de istorie v-a familiarizat cu perioadele din istoria omenirii de la apariția primei ființe asemănătoare omului până la începerea procesului stabilirii în masă a slavilor pe teritoriul Europei.
- Anul acesta ați studiat istoria vechilor civilizații din Mesopotamia, Egipt, India, China, Grecia, Roma.
- Fiecare civilizație a avut o cultură irepetabilă și a influențat formarea lumii moderne.

Întrebări și însărcinări

1. Ce este Antichitatea?
2. Ce religii mondiale au apărut în perioada care studiază istoria lumii antice? Au ele, oare, ceva comun?
3. De care realizări ale popoarelor Orientului, Greciei și Romei Antice ne folosim în prezent?

Mozaic antic roman găsit pe teritoriul Israelului modern, cunoscut sub numele de Mona Lisa din Galileea.

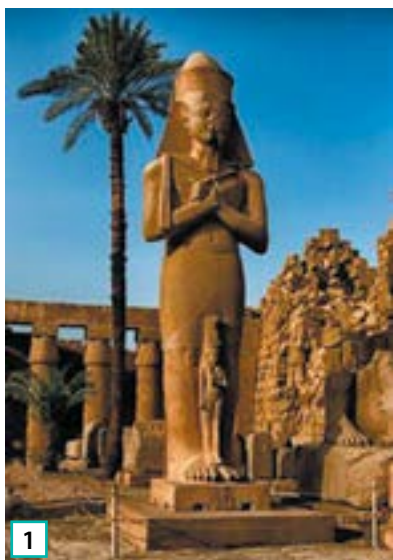
Verificarea cunoștințelor

Varianta 1

Varianta 2

1. Povestiți ce știți despre originea omului.
2. Care este denumirea în latină a omului inteligent?
3. Enumerați realizările principale ale omului inteligent până la apariția primelor civilizații.
4. Stabiliți corespondența dintre civilizații și denumirile râurilor în valea cărora ele au apărut.

1 Tigru și Euftrat

A Chineză

2 Nil

B Egipteană

3 Huanghe și Yangtze

C Mesopotamiană

4 Ind și Hang

D Indiană

5. Numiți principiul de bază din Codul de legi al lui Hamurabi și din reforma legislativă a lui Solon. Care dintre ele a fost preluat de lumea contemporană?

6. Care creații literare din perioada Lumii Antice au devenit parte componentă a culturii universale moderne?

7. De care civilizații și în ce mod anume este legată istoria veche a Patriei noastre?

8. Activități cu ilustrațiile.

Numiți civilizația în care se încadrează fiecare monument din ilustrații.

ANEXE

Date principale

Circa 4 milioane de ani în urmă

1 milion de ani în urmă

120 mii de ani în urmă

10 mii de ani în urmă

Anii 5500-275 î. e. n.

Sfârșitul mileniului IV î. e. n.

Circa 3000 de ani în urmă

Mijlocul mileniului III î. e. n.

Mileniul II î. e. n.

Anii 1792-1750 î. e. n.

Mijlocul mileniului II î. e. n.

Sec. XII î. e. n.

Sec. IX-VII î. e. n.

Anul 776 î. e. n.

Anul 753 î. e. n.

Sec. VIII-VI î. e. n.

Sec. VI î. e. n.

Mijlocul sec. VI î. e. n.

Anii 594-593 î. e. n.

Anul 509 î. e. n.

Anii 499-459 î. e. n.

Anii 334-324 î. e. n.

Sec. III î. e. n.

Sec. III-I î. e. n.

Anii 264-146 î. e. n.

Anul 221 î. e. n.

Anul 27 î. e. n. – anul 14 e. n.

Sec. I e. n.

Sec. I-II e. n.

Sec. II-IV e. n.

Sec. V-VII e. n.

Apariția primei ființe asemănătoare omului – australopitecul

Apariția ființelor asemănătoare omului pe teritoriile Ucrainei actuale

Apariția Homo sapiens (omul inteligent)

Apariția agriculturii în Semiluna fertilă și răspândirea modului sedentar de viață

Înflorirea culturii arheologice tripoliene pe pământurile Ucrainei actuale

Apariția civilizațiilor în Mesopotamia și Egipt

Crearea statului egiptean unit

Apariția civilizației pe valea fluviului Ind

Formarea civilizațiilor pe teritoriile Chinei și ale Greciei actuale

Domnia regelui babilonean Hammurabi

Invazia triburilor arienilor în India

Invazia triburilor dorienilor pe teritoriul Greciei actuale

Înflorirea Asiriei

Primele Jocuri Olimpice

Întemeierea Romei

Apariția polisurilor grecești. Marea colonizare greacă

Apariția budismului

Formarea Imperiului Persan

Reformele lui Solon în Atena

Constituirea Republicii Romane

Războaiele Greco-Persane

Campania orientală a lui Alexandru Macedon

Unificarea Indiei sub suzeranitatea regelui Așoka

Cotropirea țărmului mediteranean de către Roma

Războaiele Punice dintre Roma și Cartagina

Crearea statului unic în China

Domnia lui Octavian Augustus

Apariția creștinismului

Înflorirea Imperiului Roman

Marea migrație a popoarelor

Marea migrație a slavilor

Statuia unui rege-preot din Mohenjo-daro

Monedă a lui Atheas, regele scitiilor

Amforă antică

Glosar de termeni și noțiuni

- Adunarea Poporului** – întrunire a cetățenilor, comunității sau statului pentru discutarea problemelor sociale, emiteria legilor, alegerea unor persoane în funcții. De asemenea, organ de conducere în Grecia și Roma Antică.
- Agricultură de irigare** (ameliorativă) – tip de agricultură bazat pe anumite construcții și amenajări pentru irigarea terenurilor lucrate.
- Aristocrație (în traducere din greacă – puterea celor mai buni)** – formă a orânduirii politice, în condițiile căreia cârmuirea este înfăptuită de reprezentanții nobilimii. În sens mai larg – cerc nu prea mare de nobili și cărturari din societate.
- Biblie** (în traducere din greacă – colecție de cărți) – colecție a cărților sfinte ale creștinismului. Este compusă din două părți – Testamentul Vechi și Testamentul Nou. Cărțile Vechiului Testament au fost scrise în sec. XIII-I î.e.n. Sunt considerate sfinte nu numai de creștini, ci și de evrei. Testamentul Nou a fost alcătuit în anii 45-140 e. n. El este sfânt pentru toți creștinii.
- Căpetenie** – conducător al armatei, tribului sau ginții.
- Castă** – pătură a societății indiene antice. În total erau patru caste: servitorii, agricultorii, războinicii și preoții.
- Ceramică** – obiecte din argilă arsă, în special vase.
- Cetățean** – în Grecia și Roma Antică om care avea dreptul să ia parte la guvernare, să-și satisfacă serviciul în armată și să plătească taxe.
- Civilizație** – mod de organizare a societății, economiei, culturii, răspândit pe un teritoriu concret într-un anumit interval de timp. Atributele civilizației: existența orașelor, statul, scrisul.
- Colonie** (în lumea antică) – o așezare distinctă a locuitorilor unei țări sau ai unui oraș, întemeiată în afara hotarelor lui.
- Colonizare** – proces de întemeiere a așezărilor de către originari din unele țări pe teritorii străine.
- Comunitate gentilică (gintă)** – grup de oameni înrudiți prin sânge, care muncesc în comun și beneficiază împreună de rezultatele muncii lor.
- Comunitate teritorială** (de vecini) – uniune a familiilor, care nu au avut între ele legături de sânge, au trăit în cadrul unei singure așezări și au avut în posesie comună pământul. Fiecare familie sefolosea aparte de lotul de pământ și uneltele sale de muncă.

Cultură arheologică – varietate de trăsături caracteristice produselor confecționate de o comunitate de oameni pe un anumit teritoriu și într-o perioadă de timp anumită.

Cuneiform – sistem de scriere în Mesopotamia Antică.

Democrație (în traducere din greacă – puterea poporului) – orânduire de stat, în condițiile căreia sursa puterii este poporul, iar guvernarea este înfăptuită de către organele alese ale puterii.

Demos – cetățenii polisului care nu aveau origine nobilă.

Dictator – suveran în perioada Republicii Romane, persoana supremă numită de Senat în cazul celui mai mare pericol pentru stat. Mai târziu – șef militar care a acaparat puterea în Roma datorită influenței sale asupra armatei.

Elenism – perioadă în istorie de la moartea lui Alexandru Macedon în anul 323 î. e. n. până în anul 30 e. n., când ultimul stat elenist a fost cucerit de către Imperiul Roman. Trăsătura caracteristică pentru această perioadă este formarea noii culturi pe baza îmbinării culturilor greacă și asiatică.

Epoca bronzului – perioadă din istoria omenirii ce se caracterizează prin fabricarea și folosirea uneltelor de muncă și a armelor din bronz, apariția nomazilor crescători de animale, a scrisului și a statelor cu orânduire politică foarte complicată.

Epoca cuprului și a pietrei (eneolitic) – perioadă din istoria comunităților umane în care, în afară de uneltele de muncă din piatră, au început să fie utilizate cele din cupru, fiind confecționate și podoabe din cupru, aur și argint.

Epoca pietrei – perioadă din istoria comunității umane în care erau utilizate uneltele de muncă din piatră.

Epoca timpurie a fierului – perioadă din istoria comunităților omenești în care a început folosirea în masă a uneltelor de muncă din fier care luau treptat locul celor din bronz.

Eră – interval îndelungat de timp mai mare decât perioada sau epoca. De exemplu, era creștină (era noastră).

Evoluție – proces de schimbări treptate și neîntrerupte. În biologie acest termen este folosit pentru a desemna transformările în construcția organismelor vii, care se manifestă în timpul schimbului de generații.

Faraon – suveran suprem în Egiptul Antic.

Frescă – imagine realizată cu vopsele pe tencuială umedă.

Funcționar – om care guvernează în numele statului și primește pentru aceasta plată. Magistrați funcționari de stat în Grecia și Roma Antică, care se ocupau de

- problemele vieții interne a societății. Aceștia erau aleși de Adunarea Poporului.
- Gladiator** – în Roma Antică soldat care se lupta pe arenă pentru satisfacția spectatorilor.
- Gorgan** – colină de pământ, mai rar – piatră funerară deasupra mormântului unui om de vază. Acest tip de înhumare era răspândit la locuitorii stepelor.
- Grup (pătură) social (ă)** – o parte din societate, grup de persoane, care deține un loc aproximativ egal în ierarhia socială, are angajamente asemănătoare și beneficiază de aceleași drepturi.
- Hieroglific** – semne specifice ale scrisului egiptean și chinez din vechime.
- Homo sapiens (omul inteligent)** – om de tip biologic actual, care s-a format cu 120 mii de ani în urmă.
- Ierarhie** – împărțirea societății în pături superioare și inferioare.
- Imperiu** – stat cu centru unic, care guvernează multe popoare subjugate.
- Impozite** – sume obligatorii pe care omul le aducea în visteria statului. În schimb, statul îi garanta protecție și susținere.
- Lege** – regulă general obligatorie stabilită de către stat.
- Legionar** – luptător al legiunii.
- Legiune** – unitate structurală de bază a armatei romane.
- Marea migrație a slavilor** – procesul de stabilire a comunităților slavilor vechi pe teritoriile Europei de Est, de Sud și Centrale, care a durat între sec. V-VII e. n. și este parte componentă a Marii migrații a popoarelor.
- Meșteșug** – fabricare manuală a uneltelor de muncă, obiectelor de uz cotidian pentru organizarea activității vitale a omului.
- Metropolă** – oraș sau stat, ai cărui locuitori au întemeiat o colonie, „oraș-părinte” al coloniei.
- Mitologie** – sistem de viziuni despre lumea înconjurătoare și forțele ce acționează în ea, precum și culegere de texte orale și scrise, ce s-au format în baza acestui sistem.
- Monarh** – omul care transmite puterea prin moștenire membrilor mai tineri ai familiei sale.
- Monoteism** – credința într-o singură divinitate.
- Morală** – sistem de norme și reguli nescrise ce reglementează comportamentul oamenilor în societate.
- Mozaic** – imagine realizată din pietre colorate.
- Oraș-stat** – stat compus dintr-un oraș și teritoriile adiacente.
- Panteonul zeilor** – grup determinat de zeități ce aparține unei anumite religii.

Patricieni – strat social al romanilor nobili și înstăriți, urmași îndepărtați ai întemeietorilor orașului.

Periodizare – împărțire convențională a timpului istoric pe etape, fiecare dintre ele având propria denumire și particularități caracteristice.

Plebei – populația Romei care nu avea origine de nobil.

Polis – oraș-stat în Grecia și Roma Antică.

Politeism – credința în mai multe zeități.

Politică (în traducere din greacă – treburile orașului) – arta de a guverna polisul.

Provincie – teritoriu dependent de Roma și situat peste hotarele Peninsulei Apenine (Italiei).

Război civil – lupta pentru putere în interiorul unei societăți sau țări.

Reformă – transformare radicală treptată, îmbunătățirea unei stări de lucruri.

Religie – cod de învățături și dogme existente în societate, precum și de obiceiuri, tradiții, ritualuri, reguli de viață și comportare a oamenilor.

Republică (în traducere din latină – lucru public) – formă a orânduirii de stat în condițiile căreia toate sau majoritatea posturilor sunt acordate pe calea alegerilor.

Ritual – acțiuni simbolice tradiționale, ce reflectă, într-o anumită formă, evenimente importante pentru o comunitate de oameni concretă.

Șantier naval – edificiu portuar pe malul unui râu sau al unei mări unde sunt construite sau reparate navele.

Senat – organul suprem al puterii în Roma Antică.

Sfatul bătrânilor – organ de conducere într-o comunitate de oameni compus din cei mai în vârstă reprezentanți ai ei.

Societate – asociație durabilă a diferitor grupuri sociale, organizată într-un anumit mod.

Stat – mod de organizare a societății, care asigură guvernarea populației pe un anumit teritoriu și controlul lui.

Tabără a oamenilor preistorici – locul de trai îndelungat al oamenilor primitivi și al ființelor asemănătoare omului, unde s-au păstrat urme ale existenței lor.

Tiranie – cârmuire unipersonală (în polisurile grecești).

Trib – asociație de oameni cu origine, limbă, credință și obiceiuri comune.

Veto – drept al tribunilor poporului în Roma Antică de a pune interdicție pe acțiunile consulilor sau Senatului.

Planuri-scheme pentru organizarea activității individuale cu manualul și bibliografia suplimentară

Cum să alcătuim portretul unui personaj istoric?

- I. Cum s-a desfășurat procesul formării personalității istorice?
 1. Indicați numele personalității istorice. Unde și când s-a născut?
 2. Unde și în ce condiții a trăit, a crescut și a fost educat?
 3. Cum s-au format viziunile sale?
- II. Calitățile personale și trăsăturile de caracter.
 1. Cum au influențat calitățile personale și trăsăturile caracterului asupra activității pe care o desfășura?
 2. Care dintre calitățile personale vă sunt pe plac, și care nu?
- III. Activitatea personalității istorice.
 1. Caracterizați cauzele principale ale vieții sale.
 2. Ce succese și eșecuri au însoțit-o?
 3. Care pături ale populației au sprijinit activitatea sa, și care nu? De ce?
 4. Cine au fost adepții săi și cine au fost adversarii? De ce?
 5. Care au fost consecințele activității sale?
 6. De ce omenirea păstrează memoria vie a acestei personalități?
- IV. Propria atitudine față de personalitatea istorică.
 1. Ce sentimente vă trezește activitatea sa?
 2. Ce atitudine aveți față de metodele activității sale?
Argumentați-vă poziția.

Cum să alcătuim o comunicare?

1. Citiți din manual materialul după care trebuie să pregătiți comunicarea.
2. Selectați bibliografia de care veți avea nevoie în timpul muncii asupra comunicării.
3. Alcătuiți un plan orientativ al comunicării voastre.
4. Notați, după plan, conținutul comunicării sau alcătuiți tezele ei.
5. Gândiți-vă ce material ilustrativ ar fi bine să folosiți.

Cum să alcătuim o scurtă relatare?

1. Alegeți tema relatării.
2. Luați cunoștință cu materialul respectiv din manual.
3. Selectați materialul din sursele suplimentare și evidențiați ideile principale.
4. Începeți să alcătuiți relatarea de la tezele generale, apoi treceți la descrierea amănunțelor.
5. Verificați ca propozițiile să fie legate între ele după conținut.
6. Încheiați relatarea cu o propoziție generalizatoare, care să servească drept concluzie.

Cum să lucrăm cu un document istoric

- I. Clarificați originea documentului.
 1. Cine este autorul lui?
 2. În ce împrejurări istorice a apărut documentul respectiv?
 3. Ce reprezintă acest document după conținut și formă (descrierea unui eveniment istoric de către un contemporan, aprecierea evenimentului de către un cercetător, act legislativ etc.)?
- II. Clarificați ce însărcinări la acest document urmează să îndepliniți și de ce aveți nevoie pentru aceasta (dacă documentul poate să aprofundeze cunoștințele voastre despre un oarecare fenomen, eveniment sau personaj istoric, amintiți-vă ce știți deja despre el).
- III. Citiți textul documentului, clarificați semnificația noțiunilor și termenilor din acest text.
- IV. Îndepliniți însărcinările la acest document.

Cum să scriem un referat?

- I. Citiți cu atenție tema referatului.
2. Consultați sursele suplimentare la această temă.
3. Alcătuiți planul referatului și detalizați în ordine consecutivă fiecare punct (pe maculator).
 - 1) Introducere (explicați importanța și actualitatea temei alese; acordați atenție la ceea ce și cum veți descrie).
 - 2) Partea principală (descrieți conținutul temei referatului).
 - 3) Partea finală (formulați concluziile la care ați ajuns).
 - 4) Lista literaturii folosite.
- IV. Scrieți referatul pe curat.

Cum putem face comparație între diferite aprecieri ale fenomenelor istorice?

1. Clarificați în ce constă ideea principală a aprecierii fenomenului sau evenimentului istoric.
2. Cugetați pe ce s-a bazat autorul atunci când a dat o astfel de apreciere. Cum credeți, sunt aceste concluzii preconcepute sau influențate de preferințele personale sau de anumite beneficii?
3. Analizați argumentele și mărturiile prezentate de autor.
4. Faceți alegerea în favoarea uneia dintre aprecieri și explicați-vă opțiunea.

Glosar de termeni și noțiuni

Homo sapiens (omul inteligent) – Homo sapiens (людина розумна)

Aristocrație – аристократія

Cultură arheologică – археологічна культура

Biblie – Біблія

Epoca bronzului – бронзовий вік

Castă – варна

Marea migrație a slavilor – велике розселення слов'ян

Veto – вето

Căpetenie – вождь

Gladiatori – гладіатори

Cetățeni – громадянин

Democrație – демократія

Demos – демос

Stat – держава

Dictator – диктатор

Expansiune – експансія

Elenism – еллінізм

Lege – закон

Hieroglif – ієрогліф

Imperiu – імперія

Agricultura de irigare (ameliorativă) – іригаційне (зрошувальне)
землеробство

Epoca pietrei – кам'яний вік

Cuneiform – клинопис

Colonizare – колонізація

Gorgan – курган

Legiune – легіон

Epoca aramei și a pietrei (eneolitic) – мідно-кам'яний вік

Oraș-stat – місто-держава

Mitologie – міфологія

Morală – мораль

Adunarea Poporului – народні збори

Ritual – обряд

Panteonul zeilor – пантеон богів

Patricieni – патриції

Plebei – плебеї

Trib – плем'я

Polis – поліс

Provincie – провінція

Sfatul bătrânilor – рада старійшин

Perioada timpurie a erei fierului – ранній залізний вік

Religie – релігія

Meșteșug – ремесло

Republică – республіка

Reformă – реформа

Comunitate gentilică (neam) – родова община (рід)

Senat – сенат

Tabără a oamenilor preistorici – стоянка первісних людей

Pătură socială – суспільна верстка

Societate – суспільство

Comunitate teritorială (de vecini) – територіальна (сусідська) об-
щина

Tiranie – тиранія

Faraon – фараон

Cuprins

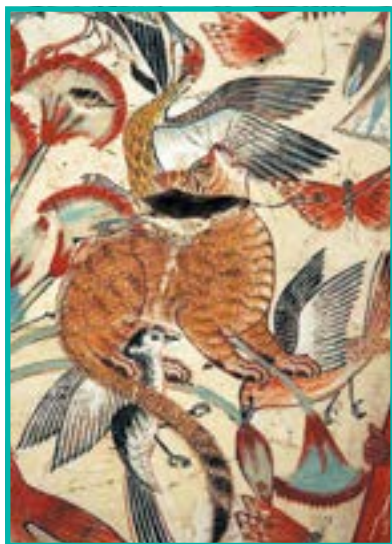
Introducere3

CAPITOLUL I. Comunitățile preistorice. Culturile arheologice 7

§ 1. Evoluția omului	8
§ 2. Migrația omului	11
§ 3. Paleoliticul	14
§ 4. Societatea preistorică	17
§ 5. Arta paleoliticului	19
§ 6. Mezoliticul	21
§ 7. Neoliticul	23
§ 8. Eneoliticul	26
§ 9. Epoca bronzului	29
Lucrare practică. Viața cotidiană în epoca de piatră	32
Verificarea cunoștințelor	34

CAPITOLUL II. Civilizațiile antice ale Asiei și Africii35

§ 10. Mesopotamia	36
§ 11. Orașele și autoritățile	39
§ 12. State din epoca bronzului: Sumerul și Babilonul	42
§ 13. Statele din epoca fierului: Asiria și Regatul Caldeean	45
§ 14. Persia	49
§ 15. Nomazii	51
§ 16. Scrisul și știința în Mesopotamia	54
§ 17. Cultura Mesopotamiei	56
Verificarea cunoștințelor	58
§ 18. Natura și economia Egiptului	59
§ 19. Societatea egipteană antică	61
§ 20. Viața cotidiană în Egiptul Antic	64
§ 21. Periodizarea istoriei Egiptului Antic	66
§ 22. Zeitățile și templele	69
§ 23. Piramidele	71
Lucrare practică. Mumiile în Egiptul Antic	73
Verificarea cunoștințelor	75
§ 24. Fenicia și Cartagina	76
§ 25. Regatul Israelului și al Iudeii	79
§ 26. Civilizația harappă	82
§ 27. Civilizația vedică a Indiei	85
§ 28. Formarea civilizației chineze	88
§ 29. Imperiul Qin și Han	90
§ 30. Cultura Chinei	93
Verificarea cunoștințelor	96

CAPITOLUL III. **Civilizația antică și vecinii ei**97

§31. Civilizația minoică 98
§32. Grecia 101
§33. Societatea greacă și viața cotidiană 104
§34. Familia, studiile și educația 106
§35. Religia și mitologia 109
§36. Coloniile grecești 112
§37. Războaiele Greco-Persane 116
§38. Sparta 118
§39. Democrația în Atena 121
§40. Arta și „Secolul de aur” al Atenei 124
§41. Imperiul lui Alexandru Macedon 128
§42. Elenismul 133

Verificarea cunoștințelor 136

§43. Natura și economia Peninsulei
Apenine. Apariția orașului Roma 137
§44. Republica Romană 139
§45. Viața cotidiană în orașele romane 141
§46. Religia și obiceiurile 144
§47. Cuceririle militare ale Romei. Războaiele punice 147
§48. Imperiul Roman 151
§49. Cultura Romei 154

**Lucrare practică. Viața cotidiană
a romanilor în epoca imperială** 157

§50. Popoarele vecine ale Romei 161
§51. Fenomenele de criză ale Imperiului Roman 163
§52. Căderea Imperiului Roman de Apus 166
§53. Slavii și vecinii lor 169

Verificarea cunoștințelor 174

Generalizarea cursului. **Contribuția civilizațiilor, culturilor și
popoarelor antice la istoria omenirii**..... 175

§54. Contribuția civilizațiilor, culturilor și popoarelor antice la
istoria omenirii 176

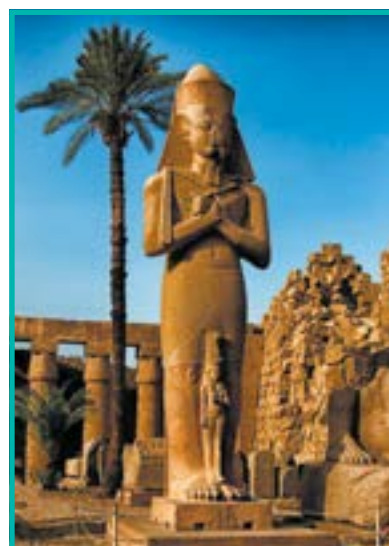
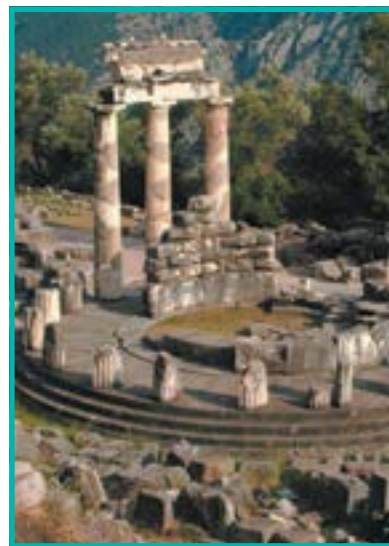
Verificarea cunoștințelor 182

ANEXE 163

Date principale 163

Glosar de termeni și noțiuni 184

Planuri-scheme pentru activitatea individuală
cu manualul și bibliografia suplimentară 188

Відомості про користування підручником

№ з/п	Прізвище та ім'я учня / учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	у кінці року
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

ГІСЕМ Олександр Володимирович
ГІСЕМ Ольга Олександрівна

«ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ (ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС)»
підручник для 6 класу з навчанням румунською/молдовською мовами
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
Видає за державні кошти. Продаж заборонено

Переклад з української
Перекладач *Д. Аवासилой*
Румунською/молдовською мовами

Редактор *Ф. Вринчану*
Коректор *Ф. Тодераш*
Художнє оформлення *В. І. Труфена*
Комп'ютерна верстка *М. Токарюк*

Окремі зображення, що використані в оформленні підручника,
розміщені в мережі Інтернет для вільного використання

Формат 84x108/16. Ум. друк. арк. 20,58. Обл.-вид. арк. 18,3.
Тираж 2287 прим. Зам. №1431.

Видавець і виготовлювач видавничий дім «Букрек»
58000 вул. Радищева, 10, м. Чернівці

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №1 від 10.07.2000 р.
Тел. +38(0372)55-29-43. E-mail: info@bukrek.net
www.bukrek.net